UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA KRAJINSKO ARHITEKTURO

Klara SULIČ

ANALIZA POTREB PO JAVNIH ZELENIH POVRŠINAH KOT POMOČ PRI NJIHOVEM UREJANJU

DIPLOMSKO DELO
Univerzitetni študij

ANALYSIS OF PEOPLE'S NEEDS FOR PUBLIC GREEN SPACES AS AN INSTRUMENT FOR THEIR IMPROVEMENT

GRADUATION THESIS
University Studies

Ljubljana, 2008

Diplomsko delo je zaključek Univerzitetnega študija krajinske arhitekture. Opravljeno je bilo na Oddelku za krajinsko arhitekturo Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani.

Diplomsko delo je odobrila študijska komisija Oddelka za krajinsko arhitekturo in za mentorico imenovala prof. dr. Ano Kučan ter za somentorja prof. dr. Draga Kosa.

Komisija za oceno in zagovor:

Predsednik:	doc. dr. Nikolaja Kravanja Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo
Član:	prof. dr. Ana Kučan Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo
Član:	prof. dr. Drago Kos Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Katedra za analitsko sociologijo
Član:	prof. dr. Marko Polič Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za psihologijo

Datum zagovora:

Naloga je rezultat lastnega raziskovalnega dela. Podpisana se strinjam z objavo svoje naloge v polnem tekstu na spletni strani digitalne knjižnice Biotehniške fakultete. Izjavljam, da je naloga, ki sem jo oddala v elektronski obliki, identična tiskani.

Klara Sulič

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

ŠD Dn
DK UDK 711.435:712.25 (497.4 Grosuplje) (043.2)
KG mala mesta/Grosuplje/odprti prostor/zelene površine/podoba mesta/potrebe/anketa/zeleni sistem
AV SULIČ, Klara
SA KUČAN, Ana (mentor) / KOS, Drago (somentor)
KZ SI-1000 Ljubljana, Jamnikarjeva 101
ZA Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo
LI 2008
IN ANALIZA POTREB PO JAVNIH ZELENIH POVRŠINAH KOT POMOČ PRI NJIHOVEM UREJANJU
TD Diplomsko delo (univerzitetni študij)
OP XVI, 129, [11] str., 7 pregl., 108 sl., 4 pril., 63 vir.
IJ sl
JI sl/en
AI Diplomsko delo obravnava zelene površine v manjšem mestu, Grosupljem, ki ima veliko zelenih površin in naravno rekreacijsko zaledje v neposredni bližini. Glede na to je bilo za izhodišče vzeto vprašanje, ali se v tem mestu urejanje javnih zelenih površin sploh pojavlja kot problem. Predpostavila sem, da takih ustrezno urejenih površin, ki bi učinkovito služile potrebam uporabnikov ter hkrati prispevale k privlačnejši podobi mesta, primanjkuje. Poleg tega se Grosuplje hitro razvija in poselitev širi, to pa ogroža proste površine v mestu ali na obrobju, ki trenutno nimajo jasno opredeljene vloge in namembnosti, vendar so za mesto pomembne. Trditve so bile preverjene splošno preko različnih virov literature in konkretno s prostorsko analizo odprtega prostora Grosupljega ter anketo med prebivalci mesta. Namen je bil pridobiti informacije o potrebah uporabnikov po tipih in količini zelenih površin ter uporaba teh informacij kot pomoč pri utemeljitvi predstavljenega koncepta zelenih in odprtih površin mesta. Izkaže se, da je urejanje javnih zelenih površin resnično problem; vprašani v anketi niso pretirano zadovoljni z ureditvijo in ponudbo zelenih površin, pojavlja se dvom o javnosti oziroma dostopnosti najpomembnejših površin v mestu, strukturno gledano so nekatera območja preveč monotona ali vizualno izpostavljena, za pešce in kolesarje ni dovolj dobro poskrbljeno, mesto nima prepoznane podobe ipd. Kar se tiče vsebine, strukture, razporeditve in obsega zelenih oziroma odprtih površin, so poglavitni predlogi koncepta in predmet smernic zato naslednji: ureditev linijskega parka vzdolž Grosupeljščice, oblikovanje odprtih prostorov in zelenih površin vzdolž glavne vpadnice, ureditev novih poljavnih zelenih površin in parkovnih ureditev ob stanovanjskih območjih na mestnem robu, vzpostavitev varnih in prijetnih poti za pešce in kolesarje, ureditev Koščakovega hriba kot parkovnega gozda ter kot zadnje varovanje in urejanje določenih območij z režimom zelenega sistema.

KEY WORDS DOCUMENTATION

DN Dn
DC UDC 711.435:712.25 (497.4 Grosuplje) (043.2)
CX small towns/Grosuplje/open space/green spaces/image of the city/users' needs/questionnaire/green system
AU SULIČ, Klara
AA KUČAN, Ana (supervisor) / KOS, Drago (co-supervisor)
PP SI-1000 Ljubljana, Jamnikarjeva 101
PB University of Ljubljana, Biotecnical Faculty, Department for Landscape Architecture
PY 2008
TI ANALYSIS OF PEOPLE'S NEEDS FOR PUBLIC GREEN SPACES AS AN INSTRUMENT FOR THEIR IMPROVEMENT
DT Graduation Thesis (University studies)
NO XVI, 129, [11] p., 7 tab., 108 fig., 4 ann., 63 ref.
LA sl
AL sl/en
AB Graduation thesis discusses green spaces in a small town Grosuplje, which has many of said spaces and also natural recreational rear in close proximity. Considering this the primary question was, whether managing and planning of public green spaces in this town appears as a problem. I predicted that the town lacks properly managed green spaces that serve the needs of the users and at the same time contribute to the image of the town. Grosuplje is quickly developing and growing. This endangers open spaces in the town and at the outskirts. These open spaces are important for Grosuplje but at the moment their role and purpose are not clearly defined. Those predictions were loosely verified by different literature and specifically by Grosuplje's open space analysis and survey among its residents. Purpose of this poll was to obtain information about users' needs for types and quantity of green spaces. This information was used as an assistance in arrgumenting my concept of green and open spaces of the town. It also proved that managing and planning of public green spaces in Grosuplje is indeed a problem; interviewees are not satisfied with tender and offerings of green spaces, there is a doubt whether the most important spaces in town really are public and accessible, some areas are structurally monotonous or visually too exposed, pedestrians and cyclers are not taken care of well enough, the town has no recognizable image, etc. Regarding content, structure, distribution and amount of green and open spaces, the main proposals of the concept and subject of directives are as follows: forming linear park along Grosupeljščica, designing open spaces and green areas along main radial road, arrangement of new semi-public green spaces and parks in residential areas at the outskirts, establishment of safe and pleasant paths for pedestrians and cyclers, arrangement of Koščak hill as park forest and finally preservation and management of certain areas with green system regime.

KAZALO VSEBINE

str.

Ključna dokumentacijska informacija (KDI) ... III
Key Words Documentation (KWD) ... IV
Kazalo vsebine ... V
Kazalo preglednic ... VIII
Kazalo slik ... IX
Kazalo prilog ... XVI

1 UVOD ... 1
1.1 OPREDELITEV PROBLEMA ... 1
1.2 DELOVNA IZHODIŠČA ... 2
1.3 CILJI DIPLOMSKEGA DELA ... 3
1.4 METODA DELA ... 3

2 ZELENE POVRŠINE V UREJANJU MALIH MEST ... 5
2.1 OPREDELITEV POJMOV ... 5
2.1.1 Malo mesto ... 5
2.1.2 Odprti prostor ... 5
2.1.3 Zelene površine ... 5
2.1.4 Zeleni sistem ... 6
2.1.5 Potrebe ... 8
2.1.6 Stik z naravo ... 8
2.2 VLOGA ZELENIH POVRŠIN ... 8
2.2.1 Strukturno-morfološki vidik ... 9
2.2.1.1 Stik mesta s krajino – mestni rob ... 9
2.2.1.2 Stik mesta s krajino – vodotok ... 11
2.2.1.3 Oblikovna podoba mesta ... 12
2.2.2 Družbeni vidik ... 14
2.2.2.1 Potrebe, ki se zadovoljujejo v prostoru ... 14
2.2.2.2 Ustreznost javnih zelenih in odprtih površin ... 18
2.2.3 Ekološki vidik ... 20
2.2.4 Povzetek glede na konkretni primer mesta ... 22
2.3 VSEBINSKA ČLENITEV ZELENIH POVRŠIN ... 24
2.3.1 Samostojni projekti strategij urejanja zelenih in odprtih površin ... 24
2.4 PROBLEMATIKA POSEGANJA V ZELENE POVRŠINE ... 27

3 ZELENE IN ODPRTE POVRŠINE V GROSUPLJEM ... 30
3.1 PREDSTAVITEV OBMOČJA OBDELAVE ... 30
3.1.1 Geografska umeščenost ... 30
3.1.2 Razvoj in urbanistične značilnosti mesta ... 32

3.1.2.1 Razvoj mesta ... 32
3.1.2.2 Analiza grajenega tkiva ... 36
3.1.2.3 Analiza prometnega omrežja ... 38
3.1.3 Zelene površine v Grosupljem – predstavitev ... 40
3.1.3.1 Parkovne ureditve ... 41
3.1.3.2 Športne površine in otroška igrišča ... 41
3.1.3.3 Parkovna krajina – prehodna raba na mestnem obrobju ... 42
3.1.3.4 Parkovni gozd ... 43
3.1.3.5 Ureditve ob vodotokih ... 44
3.1.3.6 Stanovanjsko zelenje ... 45
3.1.3.7 Vrtički ... 46
3.1.3.8 Druge zelene površine ... 47
3.2 ANALIZA ZELENIH IN ODPRTIH POVRŠIN ... 50
3.2.1 Členitev in podoba mestnega prostora ... 50
3.2.2 Prostori narave ... 55
3.2.3 Zelene in odprte površine z vidika uporabnikov ... 57
3.2.3.1 Urejene javne zelene površine ... 57
3.2.3.2 Poljavne zelene površine stanovanjskih območij ... 62
3.2.3.3 Razporeditev urejenih javnih in poljavnih zelenih površin v mestu ... 64
3.2.3.4 Povezave med zelenimi in odprtimi površinami ... 68
3.2.3.5 Prostorske možnosti za ureditev novih zelenih in odprtih površin ... 70
3.3 ANKETNA RAZISKAVA: POTREBA PO JAVNIH ZELENIH POVRŠINAH V GROSUPLJEM ... 71
3.3.1 Načrtovanje anketne raziskave ... 71
3.3.2 Rezultati in komentar ... 72
3.3.2.1 Prepoznavnost mesta ... 73
3.3.2.2 Podoba mesta ... 75
3.3.2.3 Zelene in odprte površine ... 82

4 PREDLOG KONCEPTA ZELENIH IN ODPRTIH POVRŠIN GROSUPLJEGA S SMERNICAMI ZA UREJANJE ... 94
4.1 PREDLOG KONCEPTA ... 94
4.2 SMERNICE ZA UREJANJE ZELENIH IN ODPRTIH POVRŠIN ... 99
4.2.1 Obstoječe urejene zelene in odprte površine ... 99
4.2.1.1 Parkovni gozd Koščakov hrib ... 99
4.2.1.2 Rekreacijske in sprehajalne poti ... 100
4.2.2 Nove urejene zelene in odprte površine ... 101
4.2.2.1 Park pri Brvacah ... 101
4.2.2.2 Park stanovanjskega območja ob Grosupeljščici ... 102
4.2.2.3 Športne površine ... 103
4.2.2.4 Linijski park ob Grosupeljščici ... 105
4.2.3 Urejanje glavnih mestnih vpadnic, vstopov in mestnega roba ... 110
4.2.3.1 Adamičeva in Ljubljanska cesta ... 110

4.2.3.2 Vstopi 115
4.2.3.3 Mestni rob 116

5 SKLEP 118
6 POVZETEK 121
7 VIRI 124
7.1 CITIRANI VIRI 124
7.2 DRUGI VIRI 128

ZAHVALA
PRILOGE

KAZALO PREGLEDNIC

		str.
Preglednica 1:	Primeri potreb ali dejavnosti, ki jih ljudje izvajajo na različni oddaljenosti od doma, glede na tip bivanja (sestavljeno po Šepec, 1994: 15)	16
Preglednica 2:	Elementi, ki soustvarjajo ustrezne javne zelene in odprte površine (sestavljeno po: Francis, 2003; Polič, 2000, Goličnik, 2008).	19
Preglednica 3:	Značilnosti anketirancev glede na starost in spol.	72
Preglednica 4:	Značilnosti anketirancev glede na dolžino bivanja (priseljeni in domačini) v Grosupljem in glede na tip objekta, v katerem živijo.	72
Preglednica 5:	Značilnosti Grosupljega, kot so jih navedli priseljenci, domačini oziroma vsi skupaj (vprašanje 3). Prikazane so najpogosteje izražene značilnosti.	74
Preglednica 6:	Zelene površine, za katere anketiranci menijo, da jih je v Grosupljem premalo ali pa jih ni in so potrebne (vprašanje 12). Primerjava glede na tip objekta, v katerem živijo. Prva površina v stolpcu je tista, ki je je v mestu najmanj.	87
Preglednica 7:	Zelene površine, za katere anketiranci menijo, da jih je v Grosupljem premalo ali pa jih ni in so potrebne (vprašanje 12). Primerjava med starostnimi skupinami. Prva površina v stolpcu je tista, ki je je v mestu najmanj.	88

KAZALO SLIK

str.

Slika 1: Sodelovanje javnosti pri urejanju prostora. Primer je iz gradiva, ki naj osvešča ljudi pri urejanju prostora, pravnega reda in varstva okolja (Pogačnik, 1999). 2

Slika 2: Drevored je eden izmed najznačilnejših elementov, ki členijo mestni prostor. Posameznim ulicam daje prepoznavno podobo in vpliva na orientacijo v prostoru (Suzhou, Kitajska). 9

Slika 3: Boston je znan po t. i. Smaragdni ogrlici oziroma sistemu parkovnih ureditev, ki sooblikuje mestni prostor. Leta 1894 jo je zasnoval in kot sredstvo urbanizacije uporabil krajinski arhitekt Frederik Law Olmsted (Cornell, 2007). 9

Slika 4: Primer naselja enodružinskih hiš, ki se ne navezuje na okoliško krajino. Takšne ureditve so pogoste v območjih intenzivne kmetijske rabe, z značilno pravokotno delitvijo velikih obdelovalnih polj. Primer je iz ZDA (MacLean, 2007). 10

Slika 5: Kontrast med večstanovanjskimi objekti in krajino. Primer je iz Ljubljane (Bevk, 2007). 10

Slika 6: Primer preoblikovanih brežin je Trnovski pristan arhitekta Plečnika, ki je vzdolž Ljubljanice na ta način uredil mestno kopališče, danes sprehajališče. 11

Slika 7: Primer bolj naravno oblikovane struge na reki Isar v Münchnu, vzdolž katere se vrstijo kopališča in rekreacijska območja. 11

Slika 8: Koncept sistema zelenih in odprtih površin Ljubljane izhaja iz naravnih značilnosti prostora, ki opredeljujejo mesto in njegov prostor – Golovec z grajskim hribom, Rožnik in Šišenski hrib, reka Sava in Barje. Na naslednjem nivoju je sistem dopolnjen s programskimi jedri in krožnimi ter radialnimi povezavami (Ogrin in sod., 1994). 12

Slika 9: Centralni park v New Yorku je primer zelene površine, ki oblikuje individualno zaznavno podobo mesta. Zelena kulisa na obrobju je z gledišča uporabnika parka kontrast visokim nebotičnikom in hkrati uokvirja njihovo podobo. 13

Slika 10: Vegetacija, ki jo je arhitekt Plečnik uporabil pri oblikovanju centra Ljubljane, strukturno in kompozicijsko dopolnjuje njegove urbanistične rešitve ter poudarja značilne, edinstvene motive mesta. 13

Slika 11: Druženje ljudi različnih starosti na javnih prostorih. Po Gehlu so to družabne dejavnosti. 14

Slika 12: Primeri nujnih (1), izbirnih (2, 3) in družabnih dejavnosti (4) po Gehlu. 18

Slika 13: Ljudje spreminjajo prostor glede na svoje potrebe, želje in predstave. Grafitarji si na primer za »slikarsko platno« izberejo velike prazne zidove, mladi (največkrat) pa si prilagodijo razporeditev klopi v parkih tako, da ustreza njihovemu načinu druženja. 19

Slika 14: Zgledi iz tujine naj bi prikazovali, da je znotraj oblikovanih mestnih krajin mogoče učinkovito združevati socialne in ekološke vidike ureditev. Vprašanje je, kdaj eno ali drugo prevladuje: kdaj človek toliko oblikuje prostor, da v njem skorajda ni spontanih ekoloških procesov, ali obratno, da prostor prepusti naravi – ali dajejo ti prostori uporabnikom potem res občutek varnosti, preglednosti in ga vabijo k uporabi? Slike prikazujejo stanovanjska območja v Zürichu, Švica. 21
Slika 15: Zelenica pred Grubarjevo palačo v Ljubljani je primer površin ob kulturnih ustanovah. Ima reprezentativno vlogo, hkrati pa je razstavni prostor kiparskih del različnih umetnikov. 27
Slika 16: Parkirišče, opremljeno s pomožnimi črtami za športna igrišča in druge igre (MacLean, 2007). 27
Slika 17: Območje industrijske cone Rudnik v Ljubljani ima relativno razsežne zelene površine, ki pa niso kakovostno izkoriščene. 27
Slika 18: Prikaz širšega območja Grosupeljske kotline, ki jo sestavljata Grosupeljsko in Radensko polje. Območje obdelave ožjega mestnega prostora je prikazano z rumeno, širši obravnavani prostor pa z oranžno (kartografska podlaga: TK 25 …, 2000). 30
Slika 19: Slika prikazuje reliefne značilnosti in območja poplav v Grosupeljski kotlini. Območja poplav so tudi območja aluvialnih ravnic, ostali prostor kotline poleg živoskalnih osamelcev pa je nekoliko dvignjeno dolinsko dno (kartografska podlaga: TK 25 …, 2000). 31
Slika 20: Razvoj mesta Grosuplje (Franciscejski …, 1823; Dolgoročni …, 1986; Načrt …, 1999; Načrt …, 2006). Z zeleno sta označeni največji sklenjeni zeleni površini v mestu, z oranžno območje upravnega trikotnika. 32
Slika 21: Raba tal. 34
Slika 22: Območja širitve pozidave. 35
Slika 23: Analiza stika med različnimi rabami in strukturami grajenega tkiva. Fotografija 1 prikazuje stik med stanovanjskim območjem Sončni dvori in obrtno cono Smrekec, ki se bo v prihodnosti širila proti dvorom. Na fotografiji 2 je območje železniške postaje med obrtno cono Smrekec in mestom. Območje je vizualno zelo izpostavljeno (podloga: Delovno …, 2007). 37
Slika 24: Na nekaterih cestah v mestu steze za kolesarje in pešce niso urejene dvostransko ali so celo prekinjene (Adamičeva cesta). 39
Slika 25: V stanovanjskih območjih je urejenih zelo malo poti za pešce. Prostora, ki ne bi bil v zasebni lasti skoraj ni (Jakhlova cesta). 39
Slika 26: Ukrepanje za večjo varnost pešcev v prometu – uporaba ležečih policajev (cesta Ob Grosupeljščici). 39
Slika 27: Analiza povezav z zaledjem v primeru obvoznice in ključne točke krajinskega urejanja ob obvoznici. Fotografija 1 prikazuje obstoječi prehod čez železniško progo, ki postaja zaradi povečanega prometa

proti Sončnim dvorom vse bolj nevaren. Na desni strani, med Sončnimi dvori in železniško postajo, bo v prihodnje zgrajena obvoznica, po zadnjih podatkih (Delovno …, 2007) pa tudi drugi tir železnice. Naslednji fotografiji prikazujeta rekreacijske poti v zaledju (2) in pogled z obvoznice na mesto (3) (podloga: Delovno …, 2007). 40
Slika 28: Parkovna ureditev pred banko. 41
Slika 29: Adamičev park s spomenikom Louisu Adamiču. 41
Slika 30: Sobotna tržnica. 41
Slika 31: Športna igrišča pri osnovni šoli Brinje. 42
Slika 32: Otroško igrišče ob vrtcu Tinkara. 42
Slika 33: Nogometno igrišče. 42
Slika 34: Prehodna raba na jugozahodnem robu mesta: njive in travniki z značilnim prepletom živic. Pogled s Koščakovega hriba proti Sončnim dvorom in vasi Brezje. 43
Slika 35: Severovzhodni rob Koščakovega hriba. Stanovanjska pozidava vse bolj zapira vstopni del v gozd. Odprto zeleno površino ob vstopu bi bilo potrebno zaščititi pred pozidavo, urediti in programsko oziroma strukturno navezati na območje ob Grosupeljščici. 43
Slika 36: Južni rob Koščakovega hriba je priljubljeno sankališče, največja vstopna površina v gozd in najboljša razgledna točka na mesto. 43
Slika 37: Analiza prostora ob Grosupeljščici. Elementi, ki se jih lahko vključi v celostno ureditev, so zelene površine in objekti javnega značaja, ki vključujejo tudi grad Brinje kot kulturno dediščino. Fotografije prikazujejo stanje poti na različnih odsekih ob vodotoku, ki so večinoma utesnjene med potok in pozidavo. Možnosti za programske razširitve ob poti je malo, ponekod pa niti ni priložnosti za ureditev same poti (podloga: Delovno …, 2007). 45
Slika 38: Primer stanovanjskega zelenja v območju enodružinske gradnje je urejanje zasebnih vrtov. Poljavnih površin v teh območjih pogosto ni. 46
Slika 39 in 40: Poljavne prostore ob večstanovanjskih objektih pogosto urejajo stanovalci sami. To predvsem kaže, da želijo ti ljudje v svoji neposredni bližini zadovoljiti posamezne potrebe, vezane na zelene površine in stike z drugimi ljudmi. Vendar oblikovanje stanovanjskega zelenja vključuje še kaj več kot le postavitev posameznih klopi in gojenja cvetlic, saj morajo te površine zadovoljiti potrebe različnih skupin uporabnikov, biti varne in dostopne. 46
Slika 41 in 42: V Grosupljem se vrtički pojavljajo ob večstanovanjskih objektih ter v pasu med železnico in mestom. 47
Slika 43: Vrtički v mestu niso nujno nekaj slabega. V resnici lahko prispevajo k podobi mesta in so vizualno privlačno urejeni oziroma strukturirani. Primer prikazuje območje vrtičkov v Nærumu, ki ga je leta 1952 zasnoval krajinski arhitekt Sørensen (http://www.123hjemmeside.dk/derundehaver). 47

Slika 44: Ločitveni pas med stanovanjskim območjem Pod gozdom in Adamičevo cesto. 48
Slika 45: Odprta travnata površina ob nogometnem igrišču. 48
Slika 46: Drevored na Kolodvorski cesti, ki ni prava zelena površina, a je lahko zaradi programskih možnosti in prijetnega ambienta pomemben del v zgradbi koncepta zelenih in odprtih površin. 48
Slika 47: Tipologija in vsebinska členitev zelenih površin. 49
Slika 48: Prostori pomembni za členitev mesta (podloga: Delovno …, 2007). 51
Slika 49: Členitev prostora na nivoju zaključenega stanovanjskega območja (podloga: Delovno …, 2007). 51
Slika 50: Primer neizkoriščene zelene površine znotraj stanovanjskega območja, ki bi se lahko namenila ureditvi poljavnega prostora sosedstva ob Grosupeljščici. 52
Slika 51: Poljavni zeleni prostori ob stanovanjskih soseskah so lahko tudi točke srečevanja mladih, ki se vračajo iz šole in za potrebe katerih danes v mestu ni poskrbljeno. Primer je prikazan zaradi dejavnosti mladih in ne zaradi »dobre« ureditve prostora. 52
Slika 52: Strukturni vidik robov mesta (podloga: Delovno …, 2007). 53
Slika 53: Podoba mesta in vstopi ob mestnih vpadnicah (podloga: Delovno …, 2007). 55
Slika 54: Vidik narave v mestu (podloga: Delovno …, 2007). 56
Slika 55: Primeri obiskovanja in zadrževanja uporabnikov na urejenih javnih zelenih površinah v Grosupljem: osnovna šola (1, 2, 4) in tržnica (3). 58
Slika 56: Urejene javne zelene površine v Grosupljem – pregled stanja. 61
Slika 57: Poljavne površine v Sončnih dvorih (zgoraj levo), na Stranski poti (zgoraj desno), Kersnikovi cesti (spodaj levo) in v Dvorih (spodaj desno), ki so edino stanovanjsko območje enodružinske gradnje, ki ima poljavne površine. 62
Slika 58: Poljavne površine na Adamičevi cesti (levo), na cesti Ob Grosupeljščici (sredina) in ob toplarni (desno). 63
Slika 59: Površine na Levstikovi cesti (levo) in v Dvorih III-IV (desno), ki so med najnovejšimi stanovanjskimi območji mesta in imajo najmanj zelenja. 63
Slika 60: Razporeditev urejenih zelenih površin v mestu z vidika vsakodnevne rabe najširšega kroga uporabnikov. Vključene so javne površine in poljavne stanovanjske površine (podloga: Delovno …, 2007). 65
Slika 61: Razporeditev športnih površin v mestu (podloga: Delovno …, 2007). 66
Slika 62: Razporeditev otroških igrišč v mestu (podloga: Delovno …, 2007). 67
Slika 63: Urejanje stez za pešce in kolesarje oziroma povezav med zelenimi in odprtimi površinami v mestu (podloga: Delovno …, 2007). 69
Slika 64: Pomembnost razlogov pri končni odločitvi o življenju v Grosupljem (vprašanje 4). Odgovarjali so tisti, ki so se v Grosuplje priselili. Prikazane so povprečne ocene posameznih razlogov. 74

Slika 65: Primerjava dolžine bivanja v Grosupljem s tem, ali se anketiranci počutijo Grosupeljčane (vprašanji 1 in 2). 75
Slika 66: Vtisi anketirancev o Grosupljem (vprašanje 5). Izračunane so povprečne ocene za posamezen par pridevnikov. Ocene pri tem in naslednjih podobnih vprašanjih so zastavljene tako, da ocena 1 pomeni pozitivno vrednost/lastnost in ocena 5 negativno. 76
Slika 67: Odnos anketirancev do novih stanovanjskih območij (vprašanje 6). Izračunane so povprečne ocene za posamezno lastnost (Mis 1). 77
Slika 68: Odnos anketirancev do trgovskih centrov (vprašanje 6). Izračunane so povprečne ocene za posamezno lastnost (Mis 1). 78
Slika 69: Odnos anketirancev do obrtnih in gospodarskih con (vprašanje 6). Izračunane so povprečne ocene za posamezno lastnost (Mis 2). 78
Slika 70: Skupna karta mnenj anketirancev o lokaciji centra mesta (vprašanje 7). 79
Slika 71: Najpogosteje obkrožena območja centra mesta (vprašanje 7). 79
Slika 72: Prizori prostorov, vključenih v anketno raziskavo (vprašanje 8). Z leve si sledijo slike A, B, C (zgoraj), D, E in F (spodaj). 81
Slika 73: Mnenja anketirancev o privlačnosti in urejenosti posameznih prostorov mesta (vprašanje 8). Izračunane so povprečne ocene za posamezno lastnost. 81
Slika 74: Mnenja anketirancev o pomembnosti različnih tipov zelenih površin v mestih (vprašanje 9). Izračunane so povprečne ocene za posamezen tip. 82
Slika 75: Skupna karta območij, kamor anketiranci najraje zahajajo v prostem času in ki se jim zdijo najprijetnejša (vprašanje 10). 83
Slika 76: z analize odgovorov izhaja, da so območja, kamor anketiranci najraje zahajajo v prostem času, pogojena tudi s tem, v katerem predelu mesta živijo. Mestnemu predelu 1 ustrezajo območja rumene barve, predelu 2 rjave, predelu 3 zelene, predelu 4 rdeče in predelu 5 modre. 83
Slika 77: Skupna karta poti, ki jih anketiranci največkrat opravijo peš pri dnevnih opravkih v mestu (vprašanje 10). 84
Slika 78: Pogostost uporabe urejenih javnih zelenih površin v neposredni okolici doma anketirancev (vprašanje 11). Prikazano je število (frekvenca) odgovorov. 85
Slika 79: Mnenja anketirancev o urejenosti različnih tipov zelenih in odprtih površin v Grosupljem (vprašanje 12). (Ne)ustreznost je prikazana v deležih znotraj posameznega tipa in je primerljiva z deleži znotraj ostalih tipov. 86
Slika 80: Skupna karta območij, ki jih anketiranci ne bi dovolili pozidati (vprašanje 13). 89
Slika 81: Skupna karta območij, ki bi jih anketiranci dovolili pozidati (vprašanje 13). 89

Slika 82: Skupna karta območij, kamor bi anketiranci umestili športna igrišča (vprašanje 13). 90
Slika 83: Skupna karta območij, kamor bi anketiranci umestili otroška igrišča (vprašanje 13). 90
Slika 84: Skupna karta območij, kamor bi anketiranci umestili parkovne ureditve (vprašanje 13). 91
Slika 85: Skupna karta območij, kamor bi anketiranci umestili območja za rekreacijo (vprašanje 13). Ta ne vključujejo športnih igrišč. 91
Slika 86: Skupna karta območij, kamor bi anketiranci umestili vrtičke (vprašanje 13). 92
Slika 87: Skupna karta območij, kamor bi anketiranci umestili parkirne površine (vprašanje 13). 92
Slika 88: Shema postopka dela. 94
Slika 89: Shema osnovne ideje koncepta zelenih in odprtih površin mesta Grosuplje (kartografska podlaga: TK 25 …, 2000). 95
Slika 90: Koncept zelenih in odprtih površin Grosupljega. 98
Slika 91: Možni zgledi elementov za ureditev območja parkovnega gozda Koščakov hrib: telovadne naprave, urejena kurišča in klopi za piknike ter terase na ovalnem pobočju za ureditev kamnitih teras na spodnjem delu stene opuščenega kamnoloma. 100
Slika 92: Idejni koncept strukture in vsebine parka pri Brvacah, ki prikazuje območja za posamezne dejavnosti v parku (podloga: Delovno …, 2007). 102
Slika 93: Primeri možnega oblikovanja manjših parkovnih ureditev in počivališč z ohranjanjem preglednosti in vizualne odprtosti prostora. Za mlajše so v takih ureditvah predvidena posamezna zanimiva igrala (slika na sredini: AD oblikovanje, 2007). 103
Slika 94: Linijski park vzdolž Grosupeljščice in park pri Brvacah. 104
Slika 95: Princip oblikovanja protipoplavnega zemeljskega nasipa, ki omogoča lahek dostop in prehod preko, hkrati pa omogoča ureditev poti na dveh višinskih nivojih. 105
Slika 96: Protipoplavno varnost vzdolž Grosupeljščice lahko zagotavljamo z zidovi ali zemeljskimi nasipi. Prvi zavzemajo manjšo površino, a predstavljajo veliko fizično oviro v prostoru, saj jih za prehode ne moremo poljubno prekinjati. Prostor razdelijo na dva nepovezana podprostora. Drugi zavzemajo večjo površino ter s tem krčijo obvodni prostor in območja programskih ureditev. Po drugi strani pa jih je lažje oblikovati (slika zgoraj), vključiti v ureditev in prostor ohraniti povezan. 106
Slika 97: Principi oblikovanja struge in površin ob Grosupeljščici. 109
Slika 98: Območje pri Klinčkarju (avtor K. Florjančič, FA, cit. po Grosuplje …, 1999). Predvidene so stanovanjske, trgovske in poslovne površine. Ideja prikazuje poizkus ohranjanja odprtega prostora proti obstoječim

stanovanjskim blokom. Z rumeno so označene odprte površine, ki oblikujejo prostor mestne ceste, z zeleno zelene površine. 111
Slika 99: Podobna zasnova za isto območje in enak program (avtor T. Prekovič, FA, cit. po Grosuplje …, 1999), z ustreznejšim oblikovanjem razgibane ulične linije. 111
Slika 100: Ureditveni načrt za Upravni trikotnik (cit. po Miklič, 2005). 111
Slika 101: Idejna zasnova za Upravni trikotnik (avtorji J. Pelaič, A. Vehovec, B. Sodec, M. Vrhkar, FA, cit. po Florjančič, 2000). 111
Slika 102: Idejna zasnova za kulturni center (avtorji T. Krištof, N. Mrkonjič, M. Brlec, P. Burin, cit. po Florjančič, 2000). 112
Slika 103: Idejna zasnova območja tržnice (avtorji M. Zupančič, M. Vehovar, cit. po Florjančič, 2000), ki dobro ponazarja predlagane splošne strukturne in vsebinske smernice. 112
Slika 104: Koncept urejanja Ljubljanske ceste. 114
Slika 105: Princip urejanja vstopa z drevoredom: vodenje in zakrivanje obrtniških delavnic z vegetacijo. 115
Slika 106: Princip urejanja vstopa z zelenimi pasovi drevnine, posameznimi drevesi ali gručami drevja, pri čemer se ohranja veduto na določeno značilnost ali silhueto mesta. V tem primeru je to cerkveni hrib v odnosu do Koščakovega hriba (desna stran slike). 116
Slika 107: Princip urejanja mestnega roba ob in v obrtni coni Smrekec z uvajanjem strukturnih principov pojavljanja vegetacije v odprti krajini. 116
Slika 108: Princip urejanja mestnega roba ob obvoznici, na odprtem ali tudi ob grajenih robovih stanovanjskih območij. Pri prvem se na stiku obvoznice z gozdnim robom, le-tega členi z gručami drevnine, pri drugem pa z drevnino členimo grajeni rob (Brvace, Ob Grosupeljščici). Primer na sliki je z zahodne strani mesta (slika 90). 117

KAZALO PRILOG

Priloga A: Anketni vprašalnik
Priloga B: Seznam značilnosti Grosupljega (anketna raziskava, vprašanje 3)
Priloga C: Območja širitev poselitve po letu 2000 (anketna raziskava, vprašanje 6)
Priloga D: Umestitev posameznih prizorov v prostor mesta (anketna raziskava, vprašanje 8)

1 UVOD

1.1 OPREDELITEV PROBLEMA

Od konca 70. let prejšnjega stoletja se v vplivnih območjih večjih mest naglo razvijajo manjša urbana naselja, ki so z dobrimi povezavami lahko dostopna in imajo v svojem zaledju velik delež naravne ter kulturne krajine. Najočitnejši procesi, ki se v teh naseljih dogajajo, so hitra rast prebivalstva, intenziven razvoj stanovanjske, zlasti prostostoječe gradnje – kot posledice doseljevanja – močne dnevne migracije proti mestnim središčem, razvoj proizvodnih in servisnih obratov, ki se selijo sem iz večjih mest, ter s tem fizična preobrazba naselij.

Splošne razloge za takšne procese najdemo v cenejši gradnji v lastni režiji, nižji ceni zemljišč, povečanju realnih dohodkov prebivalstva, večjih stanovanjskih enotah, dobri prometni dostopnosti do delovnih mest in oskrbe, boljših bivalnih razmerah, večjih možnostih zadovoljevanja osebnih potreb in splošnih preferencah prebivalstva za bivanje v enodružinskih hišah (Ravbar, 1992). Prebivalci, ki se v ta naselja priseljujejo iz drugih, različnih okolij, prinašajo s seboj nove navade in nov način življenja. Pri tem so s svojimi aktivnostmi nosilci sprememb na gospodarskem in socialnem področju ter hkrati pobudniki sprememb, ki jih doživlja t. i. avtohtono prebivalstvo.

Spremembe v socialni strukturi prebivalstva, njegovih navadah in načinu življenja se odražajo tudi v načinu izrabe prostega časa ter s tem uporabi javnih zelenih in odprtih površin v naselju.

Grosuplje je majhno mesto v ožji okolici Ljubljane, za katerega so opisani procesi v zadnjem desetletju močno značilni. In če za manjša urbana naselja v splošnem velja, da imajo tako v mestnem jedru kot bližnji okolici dovolj prostih površin, velja to tudi za Grosuplje. Vendar kljub naravnemu zaledju, ki je pomembno rekreacijsko območje prebivalcev, in kljub zelenim površinam v jedru naselja mestu primanjkuje ustrezno urejenih javnih zelenih in odprtih površin, ki bi učinkovito služile potrebam prebivalcev in prispevale k privlačnejši podobi mesta.

Ob teh spoznanjih so ključna vprašanja v zvezi z urejanjem javnih zelenih in odprtih površin v Grosupljem, ki so tema tega diplomskega dela, naslednja:

- ali se urejanje javnih zelenih in odprtih površin v malem mestu, kot je Grosuplje, z dobro dostopnim naravnim zaledjem, sploh pojavlja kot problem in kakšne so potrebe po te vrste površinah v takem tipu naselja,
- katere skupine prebivalcev potrebujejo v svoji bližini urejene javne zelene površine in kdo so tisti, ki te potrebe bolj izražajo,
- ali so potrebe in navade novo priseljenih drugačne od potreb in navad tistih, ki v tem mestu živijo dlje časa,

- kako naj se pri tako intenzivnem širjenju poselitve ohranja kakovost bivanjskega okolja in gradi podobo mesta?

V angleški in slovenski literaturi se v zvezi s celostnim načrtovanjem zelenih površin v mestih pojavljajo različni termini: green space strategy, urban green system, urban green strategy, zeleni sistem. Ali lahko tudi v primeru mesta, kot je Grosuplje, ali celo v manjših naseljih govorimo o zelenem sistemu, strategiji urejanja zelenih površin in zakaj je pomembno, da se odprti prostor zasnuje sistemsko?

1.2 DELOVNA IZHODIŠČA

Naloga izhaja iz predpostavke, da je zaradi pričakovane hitre rasti Grosupljega smiselno določene površine v naselju in v širitvenih območjih vnaprej opredeliti oziroma rezervirati kot javne zelene in odprte površine, ker bi to:

- uvedlo večjo strukturno raznolikost sicer monotonih prostorov znotraj na primer obrtne ali stanovanjske pozidave,
- z urejenimi javnimi površinami v stanovanjskih območjih prispevalo k večji kakovosti bivanjskega okolja,
- programsko in strukturno opredelilo prehod med mestom in odprto krajino,
- predvsem pa zavarovalo kakovostne prostore v širitvenih območjih in neizkoriščene odprte prostore znotraj naselja pred spremembami zaradi drugih dejavnosti.

Opredelitev zelenih in drugih odprtih površin ter njihova združitev v kakovosten sistem je lahko tudi eno izmed izhodišč za ustvarjanje prepoznavne podobe mesta, saj zelene površine tudi v majhnih mestih močno vplivajo na zaznavno podobo mesta (Šepec, 1994). Pri tem je smiselno in nujno upoštevati mnenja, želje in potrebe prebivalcev.

Slika 1: Sodelovanje javnosti pri urejanju prostora. Primer je iz gradiva, ki naj osvešča ljudi pri urejanju prostora, pravnega reda in varstva okolja (Pogačnik, 1999).

1.3 CILJI DIPLOMSKEGA DELA

Namen diplomskega dela je preveriti vlogo zelenih površin v urejanju malih mest, s poudarkom na zadovoljevanju potreb uporabnikov, in prenos teh spoznanj na konkreten primer mesta Grosuplje.

V teoretičnem delu morajo biti tako opredeljeni: pomen in vloga zelenih površin v malih mestih, potrebe različnih skupin uporabnikov in njihove dejavnosti v prostoru, problemi in nevarnosti v zvezi s spreminjanjem, izginjanjem in določevanjem zelenih površin ob naglem razvoju mest ter prednosti urejanja zelenih površin v sistemu, kadar govorimo o malih mestih. Zadnje želim izpostaviti in utemeljiti predvsem zato, ker je pogosto slišati, da se izraz zeleni sistem uporablja pretirano. O takšnem sistemu naj bi namreč govorili v velikih mestih, kjer je problem urejanja zelenih površin kompleksnejši. Te so bile v preteklosti načrtovane kot odgovor na probleme velikih industrijskih mest: odtujenost, onesnaženost, hrup idr. Vloga zelenja je bila predvsem v mestnohigienski funkciji. V malih mestih to seveda ni prepričljiv argument, je pa urejanje zelenih površin pomembno z drugih vidikov. V obdobju, ko ljudje svoj prosti čas preživljajo na prostem, je namreč pomembno, da te površine zadovoljijo potrebe uporabnikov in prispevajo h kakovostnemu bivanjskemu okolju, kar pa se najlažje zagotovi s celostnim in sistemskim pristopom k urejanju.

Za praktični del naloge sta zastavljena dva cilja. Prvi je izvedba ankete med prebivalci Grosupljega, namen pa je ugotoviti odnos prebivalcev mesta do obstoječega stanja in kakšne so potrebe po tipih ter količini urejenih zelenih površin. Drugi cilj je analiza prostora mesta in naravnega zaledja. Namen je spoznati morfološke in ekološke značilnosti prostora, raziskati stanje in razporeditev zelenih površin v mestu ter prepoznati neizkoriščene površine znotraj mesta ali na obrobju, ki bi bile potencialno ustrezne za umestitev v sistem zelenih in odprtih površin.

Glavni cilj naloge je na podlagi ugotovitev teoretičnega in praktičnega dela podati predlog koncepta ter splošne smernice urejanja zelenih in odprtih površin Grosupljega. Pri tem naj bi se obstoječe površine količinsko dopolnilo in – še pomembneje – obstoječe in novo opredeljene površine vsebinsko in glede na potrebe prebivalcev povezalo v sistem, kjer bodo imele odprte zelene površine določeno svojo namembnost in strukturo znotraj naselja.

1.4 METODA DELA

Naloga je zastavljena v štirih korakih.

1. V teoretičnem delu so na podlagi kritičnega pregleda literature zbrane informacije o prostorskih vidikih in pomenu zelenih površin v malih mestih. Gre za informacije, s katerimi se lahko utemelji in argumentira vprašanja, predpostavke in hipoteze iz uvodnega dela naloge, na katerih je zastavljena vsebina naslednjih korakov metode dela.

2. Analiza prostora v praktičnem delu naloge je poleg terenskega dela z opazovanjem, popisovanjem, fotografiranjem in skiciranjem obsegala tudi pregled in analizo različnih pisnih in grafičnih virov o urbanističnem razvoju mesta ter o predvidenih posegih v mesto.
3. Anketna raziskava je vključevala pripravo anketnega vprašalnika, anketiranje prebivalcev na njihovih domovih, obdelavo podatkov v računalniku in interpretacijo ter grafični prikaz rezultatov.
4. Na podlagi informacij in ugotovitev iz zgornjih korakov je bil zasnovan, predlagan in v grafični obliki podan koncept zelenih in odprtih površin Grosupljega. Preko predlogov in kritičnega pregleda predvidenih posegov v mesto pa so podane tudi splošne smernice za urejanje zelenih površin.

2 ZELENE POVRŠINE V UREJANJU MALIH MEST

Slovenija se ponaša z veliko raznolikostjo v smislu izrazite krajinske in klimatske pestrosti, katere posledica je tudi raznolikost v tipologiji naselij. Na splošno so slovenska naselja majhna, z relativno nizko gostoto poselitve in velikimi količinami zelenja tako v naseljih kot v njihovem zaledju. Vse to predstavlja prednost in možnost za dobro preskrbljenost mesta z zelenimi površinami, za raznolikost zelenih površin in za možnost soustvarjanja podobe ter prepoznavnosti naselja.

2.1 OPREDELITEV POJMOV

2.1.1 Malo mesto

Šepec v diplomski nalogi (Šepec, 1994) opredeli malo mesto kot manjše, vendar normalno razvito naselje, ki ima praviloma vse poglavitne mestu ustrezne dejavnosti, da lahko oskrbuje lastno in okoliško prebivalstvo s storitvami. Ima določeno središčno vlogo v naselbinskem omrežju. Od večjega mesta se razlikuje predvsem po manjšem številu prebivalstva in po slabši razvitosti mestnih funkcij, za katere zaradi manjše populacije ni vedno ustreznih možnosti. Mala mesta se med seboj razlikujejo po fiziognomiji, notranji zgradbi in ureditvi ter po demografskih razmerah.

2.1.2 Odprti prostor

Splošno opredelitev, ki je pri nas v rabi, poda Ogrin (1982, cit. po Šepec, 1994). Odprti prostor so po njegovem območja, ki niso zasedena s pozidavo in imajo ploskovni značaj.

Mihelič (1996) besedni zvezi odprti prostor doda še javni in urbani. Z javnim odprtim urbanim prostorom tako povezuje ulice, trge in parke oziroma nepozidan prostor, ki predstavlja nasprotje pozidanim površinam in ustvarja značilen vzorec mestnega tlorisa.

Naslednja definicija, ki jo poda Šuklje (2001), presega zgolj prostorski vidik. Odprti prostor mesta niso le ulica, trg, park in zelenice, temveč gre za kompleksen organizem z mnogo prepletajočimi se funkcijami in pojavnimi oblikami, s svojo notranjo logiko in posebnostmi. Ti prostori imajo možnosti za izboljšanje kakovosti bivanja in zadovoljstva prebivalcev, za sooblikovanje podobe in strukture mestnega prostora in vzpostavljanje ekološkega ravnovesja v mestu.

Z vidika uporabnika (Gehl, 1987, cit. po Woolley, 2003) je odprti prostor opisan kot arena, ki dovoljuje različne tipe dejavnosti. Vključuje nujne, izbirne in družabne dejavnosti.

2.1.3 Zelene površine

Za **zelene površine** v najširšem smislu so značilne vegetacijske prvine (Goriup, 1983). Druge opredelitve, kot so vsebina, velikost, ureditev ali naravnost ter namen, pri tem niso pomembne (Simoneti, 1992).

Mestne zelene površine so vse zelene površine v okviru območja mesta in mestnega vplivnega območja. Načeloma jih sestavljajo javne, poljavne in zasebne površine (Simoneti, 1992).

Javne zelene površine so v javni ali poljavni oziroma skupni rabi. Pri tem gre za način rabe ter dostopnost in ne za vprašanje lastnine. Pristop je lahko neoviran ali nadziran: botanični, zoološki vrtovi ipd. (Simoneti, 1992).

Urejene javne zelene površine[1] so oblikovani prostori mestne krajine, ki so v javni rabi. Določeno imajo vsebino, infrastrukturo in so urejeni z urbano opremo ter zasaditvijo. So lahko dostopni. S temi značilnostmi vzpodbujajo ljudi, da se v njih zadržujejo in jih uporabljajo. S tega vidika je pomembno, da so vzdrževani, vendar to ni merilo za opredelitev. Med urejenimi zelenimi površinami so lahko tako športne površine in otroška igrišča kot parkovne ureditve. V resnici je pomembna prisotnost enih in drugih, saj tako lažje zadovoljimo potrebe najširšega kroga uporabnikov.

Čeprav so v naslovu naloge izpostavljene javne zelene površine, so predmet obravnave vse površine v mestu, ki so pomembne za prebivalce in njihovo preživljanje prostega časa. Torej vse z vegetacijskimi prvinami, ki jih imenujemo zelene površine, ter območja za pešce, trgi in druge utrjene površine, ki sicer lahko vsebujejo elemente vegetacije, vendar same po sebi niso zelene površine. So del odprtega prostora in jih v tej nalogi poimenujem kot **odprte površine**.

2.1.4 Zeleni sistem

Zeleni sistem je sklop med seboj bolj ali manj povezanih različnih kategorij zelenja, za katere pa vemo, da po zgradbi in programu izkazujejo znatno različnost in zato same po sebi ne težijo k strnitvi v sklop sistemske narave (Kučan, 1994). Ali je torej možno govoriti o mestnem zelenju kot sestavljeni prostorski celovitosti in čemú takšna prizadevanja? Kakšen je pomen te opredelitve v malih mestih?

Po najbolj splošni opredelitvi, ki jo postavijo Ogrin in sodelavci (1994), je sistem celota delov, ki so v določenem medsebojnem povezovalnem odnosu. Ta je lahko funkcionalne ali strukturne narave oziroma kombinacija obeh. Funkcionalna odvisnost povezav se oblikuje kot projekcija družbenih potreb, družbenega povpraševanja, kar pa je tudi skupni imenovalec domala vseh sestavin odprtega prostora, ki jim daje sistemski značaj. Tudi ko gledamo naravo v mestu – neodvisno od človekovega delovanja, je sistemski pogled, kot pravi Šuklje (2000), smiseln, saj ga pogojuje osnovna značilnost narave, tj. sistem, ki je v stalnem, neločljivem procesu spreminjanja, razvoja in prepleta vidikov. Kot vidimo, temelji smiselnost zelenega sistema na treh glavnih vlogah, ki jih ima tak sistem v mestu: družbeni, ekološki in strukturno-morfološki vlogi.

[1] Razlaga sloni na predhodnih opredelitvah pojmov in na konkretnih spoznanjih o stanju zelenih površin v Grosupljem. Prilagojena je torej temi te naloge (poglavje 3.2.3.1, str.57).

Znotraj sistema je mogoče opredeliti podsisteme, ki so medsebojno povezani deli celote in imajo tudi sami jasno opredeljene sestavne dele. V različnih zasnovah se na primer pojavljajo ideje o sistemu narave v mestu ali o sistemu športno-rekreacijskih površin kot delih krovnega zelenega sistema. Ti se med seboj prekrivajo ali dopolnjujejo, saj je pomenske ravni teh površin včasih težko ločiti. Kučanova (1994) kot primer navaja naravno ohranjen obvodni prostor, ki ima gotovo izrazito ekološko funkcijo, hkrati pa so taka območja namenjena rekreaciji. Zeleni sistem mesta je v resnici tudi del večje celote, tj. zelenega sistema na regionalni ravni. Ta povezuje vsa območja s prostorskimi značilnostmi zelenih površin in odprtih prostorov, na primer kmetijske površine, gozdove, zavarovana območja izjemne naravne in kulturne dediščine ipd (Balantič, 2007).

Potreba po opredelitvi zelenega sistema izhaja navadno iz neustreznih razmer v prostoru. V mestu lahko pride po besedah Kučanove (1994) do količinskega pomanjkanja zelenih površin in posledično do večjih ali manjših motenj v družbenem življenju, lahko pa so zelene površine v mestu slabo razporejene in preveč oddaljene od uporabnikov. Najpogostejši razlog je neustrezen značaj prvin odprtega prostora, predvsem glede programske in strukturne urejenosti. Sistem deluje, ko so izpolnjene kvantitativne in kvalitativne potrebe prebivalcev in ko so vzpostavljene povezave med samimi zelenimi površinami in z drugimi površinami – drugimi rabami prostora (Lendholt, 1970). Na planski ravni sta zato ob širitvi teh prostorskih sistemov potrebna usklajevanje in optimizacija namenske rabe prostora (Doležal in Kučan, 1996).

Simonetijeva (1992) razmišlja o zelenem sistemu kot o širši upravljavsko-urejevalni shemi, katere del je koncept zelenih površin. Po njenem imata poleg same prostorske ureditve zelenih površin visoko vrednost tudi mestna upravljavska in vzdrževalna služba.

Zeleni sistem je po besedah iste avtorice torej globalna shema urejanja področja mestnih zelenih površin, ki predstavlja predpogoj za uspešen nadzor nad razvojem zelenih površin, porabo sredstev in predvsem koordinacijo posameznih posegov in odgovornih služb. Je eden izmed sistemov, s pomočjo katerih deluje organizacija dela in življenja v mestu.

Koncept zelenih površin je načrt razporeditve zelenih površin mesta. Nastane kot rezultat združevanja obstoječih in novih zelenih površin v sistem. Sestavni deli so torej različne zelene površine, ki so logično in smiselno razporejene v vsebinski in funkcionalni soodvisnosti. Tak koncept je del zelenega sistema – upravljavsko-urejevalne sheme.

V malih mestih je število uporabnikov zelenih površin manjše, javni interes po zunanjih ureditvah je navadno slabše izražen, manj je tudi sredstev, ki so namenjena urejanju in vzdrževanju zelenih površin. Enako, kot v večjih mestih, so rezultati tega lahko zanemarjenost, divje parkiranje in prilastitev odprtega prostora. Vendar se v manjših mestih ti problemi lahko hitro in učinkoviteje rešujejo, saj se mestne službe in stroka med seboj lažje povezujejo in k urejanju pristopijo z jasno upravljavsko-urejevalno shemo. Z

ločenim delovanjem različnih služb bi do učinkovitih rešitev prišli počasneje (Šepec, 1994).

2.1.5 Potrebe

Potrebe po zelenih površinah so v splošnem opredeljene s količino in tipi zelenih površin. Izhajajo iz osnovnih in drugih potreb, ki jih skušajo ljudje zadovoljiti na javnih krajih, na primer potreba po raziskovanju ali po rekreaciji.

2.1.6 Stik z naravo

Kadar lahko prebivalci mest hitro dostopajo do zaledja, pravimo, da imajo večje možnosti za stik z naravo, vendar pa lahko le-tega v določeni meri ohranjajo tudi v mestu. Po besedah Poliča (2000) ljudje že od nekdaj menijo, da jim naravno okolje dobro dene, zato ga skušajo vnesti v svojo bližino. To počnejo na različne načine: z vrtovi okoli hiš, obiskovanjem parkov ali samo z nekaj cvetličnimi lončki na balkonu. Priljubljenost narave je namreč posledica koristi, ki naj bi jih tako okolje prinašalo: boljše zdravje in počutje, pomiritev, okrevanje, raziskovanje ipd. Narava v mestu je seveda del kulturnega okolja in njeno delovanje je drugačno kot v naravni krajini, ki je človek še ni preoblikoval. Zato včasih govorimo tudi o elementih narave v mestu.

2.2 VLOGA ZELENIH POVRŠIN

»Zelene in odprte površine mesta so v zeleni sistem vključene kot prostori in območja, ki oblikujejo mestni prostor, so okolje zadovoljevanja potreb prebivalcev in nosilci ekološkega ravnotežja.« (Prostorska zasnova, 2002: 73.)

Zelene površine se na sistemski ravni pojavljajo v treh različnih vlogah: strukturno-morfološki, družbeni in ekološki. Znotraj teh vidikov lahko konkretneje opredelimo tudi funkcije zelenih in odprtih površin, pri čemer lahko ena taka površina hkrati opravlja več nalog. Funkcija tudi največkrat narekuje prostorsko zgradbo in opremljenost zelenih in odprtih površin, včasih pa obratno, krajinske značilnosti prostora ali prisotnost določenih grajenih objektov narekujejo funkcijo. Različni avtorji različno opredelijo te naloge in jim pripisujejo različne pomene.

Lendholt (1970) kot temeljni navaja funkciji prostega časa in členitve mesta. Sledijo jima funkcije oblikovanja mesta, mestne higiene, produkcijska, ohranitve površin in kultna funkcija. Kot pomembno omeni tudi estetsko vrednost zelenih površin, saj naj bi človek, psihološko gledano, neugodne situacije lažje prenašal v prijetnem okolju. Tako okolje vzpostavljata red in preglednost. Po drugi strani lahko preveč reda pomeni pomanjkanje na primer zanimivosti ali skrivnostnosti, prostor pa postaja s tem manj privlačen.

Mušič (1996) kot temeljne opredeli funkcije zadovoljevanja pozitivnih potreb po rekreaciji, varovanja in krepitve naravnih dobrin ter vpliva na odločitve v gospodarskem razvoju (turizem, vrednost nepremičnin, lokacijski vzorec proizvodnje ipd.). Drugotnega pomena

so strukturiranje mestne podobe ali prostorske artikulacije, klimatske kompenzacije in vloge v prevencijskem planiranju z vidika blažitve posledic naravnih in drugih nesreč.

2.2.1 Strukturno-morfološki vidik

Strukturno-morfološki vidik opredeljuje, kako in s kakšnim pomenom sestavine zelenega sistema členijo in sooblikujejo mestni prostor, vzpostavljajo pogoje prepoznavnosti in identitete mesta ter orientacije v prostoru (Šuklje in sod., 2001). Lynch (1974) pravi, da je struktura mesta osnova, ki človeku pomaga ustvariti »mentalno sliko prostora«. To lahko povežemo z ugotovitvijo druge Šepčeve (1994), da naj se členitev z zelenjem predvidi tam, kjer to zaključeni mestni prostori funkcionalno zahtevajo in kjer je členitev oprta na topografske značilnosti prostora.

Bistveni za ta vidik so zato: hierarhija strukturnih členov oziroma morfoloških enot, kjer sta pomembni velikost in vizualna prepoznavnost posameznih sestavin, povezanost med posameznimi členi, ki je tu pomembna zgolj zaradi členitvenih razlogov, način definiranja mestnega roba in vstopov, katerih urejanje se lahko povezuje z urejanjem odprtega prostora, ter odnos mesta do zaledja (Šuklje in sod., 2001).

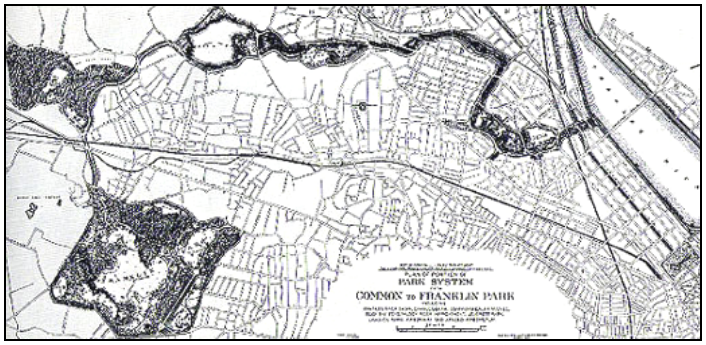

Slika 2: Drevored je eden izmed najznačilnejših elementov, ki členijo mestni prostor. Posameznim ulicam daje prepoznavno podobo in vpliva na orientacijo v prostoru (Suzhou, Kitajska).
Slika 3: Boston je znan po t. i. Smaragdni ogrlici oziroma sistemu parkovnih ureditev, ki sooblikuje mestni prostor. Leta 1894 jo je zasnoval in kot sredstvo urbanizacije uporabil krajinski arhitekt Frederik Law Olmsted (Cornell, 2007).

2.2.1.1 Stik mesta s krajino – mestni rob

Rob mesta je navadno zelo dinamičen in zato pogosto nedorečen (Kos, 1996). S širitvijo poselitve se lahko odprti prostor vključi v strukturo mesta ali pa se ga spreminja v pozidan prostor. V slednjem primeru je krajina na robu naselja pojmovana kot rezervat praznega prostora za nadaljnjo poselitev in ne kot nekaj, na kar bi se navezovala zasnova objekta ali naselja. Urejanje grajenega in odprtega prostora se največkrat celo omejuje izključno na gradbeno parcelo, zaradi česar je težko opredeliti kakovostno razmerje med naseljem in krajinskim kontekstom. Največkrat je zaznano kontrastno razmerje med objektom in krajino (Javornik, 2006). V tem pogledu je zato nujna celovita obravnava naselja z njegovim vplivnim območjem. Načrtovanje posameznega zazidalnega območja, ki neposredno meji na območje kulturne ali naravne krajine, pa mora biti razširjeno tudi na

krajino znotraj vplivnega območja načrtovane gradnje. Javornik (2006) v ta namen razmišlja o oblikovanju »vmesne« krajine, za katero pa je potrebno najprej določiti ustrezen program, ki bi se v njej odvijal.

Na **robu med naseljem enodružinskih hiš in krajino** je glavni ukrep ekstenziviranje rabe, na primer sprememba njive v pašnik. Povečanje vizualne privlačnosti, ekološke sprejemljivosti in možnosti večnamenske rabe lahko dosežemo s posameznimi točkovnimi in linijskimi posegi ter dodajanjem posameznih elementov: počivališča, sprehajalne poti, členjenje prostora z drevnino, ustvarjanje vegetacijskih zaslonov ipd. Vmesna krajina se lahko oblikuje tudi kot del krajinske zasnove celotnega naselja, in sicer kot javno zelenje, kar pa je spričo relativno visokih vzdrževalnih stroškov težko pričakovati.

Na **robu med naseljem večstanovanjskih objektov in krajino** je potencial za vzpostavljanje kakovostnega roba oblikovanje poljavnih prostorov, tako da se v oblikovanje vključi tudi vplivno območje predvidene zazidave. To se lahko določi glede na območje vidnega stika med sosedstvom in krajino, glede na možno rekreacijsko območje, ki ga bodo uporabljali stanovalci sosedstva, ali glede na odnos z ostalimi stanovanjskimi sosedstvi.

Na **robu med industrijskimi pasovi oziroma obrtnimi conami in krajino** teritorialne razsežnosti in tehnološke zahteve takih območij motijo prostorski koncept mest in neredko kvarijo njihovo estetsko podobo in silhueto. Predvsem je to očitno, kadar teh pasov ne obdaja bogato zelenje in se tako s svojimi objekti ne morejo harmonično zrasti z obdajajočo okolico (Stojčev, 1970). Če so te površine velike, vplivajo tudi na ekološko ravnovesje na robu naselja. Zato na tem mestu omenjam sanacijsko vlogo zelenja kot ločitvene pasove, ki pomembno vplivajo tudi na uravnavanje mestne mezo- in mikro klime. Hkrati lahko predstavljajo prijetne kolesarske in peš povezave preko teh območij.

Slika 4: Primer naselja enodružinskih hiš, ki se ne navezuje na okoliško krajino. Takšne ureditve so pogoste v območjih intenzivne kmetijske rabe, z značilno pravokotno delitvijo velikih obdelovalnih polj. Primer je iz ZDA (MacLean, 2007).
Slika 5: Kontrast med večstanovanjskimi objekti in krajino. Primer je iz Ljubljane (Bevk, 2007).

2.2.1.2 Stik mesta s krajino – vodotok

Strukturno gledano predstavljajo vodotoki izrazito linearno potezo v sistemu zelenih in odprtih površin mesta ter so pomemben element členitve in identitete. Pomen identitete je toliko večji, kolikor mesto vključi vodotok v svoj prostor oziroma vzpostavi z njim odnos. Seveda pri tem ne gre le za vidno prisotnost vodotoka, temveč tudi za fizični dostop do vode, skupaj z urejanjem zelenih površin, sprehajališč in rekreacijskih območij. Dostop do vode je lahko omogočen na daljšem odseku ali na posameznih točkah, odvisno od oblike in tipa brežin oziroma struge.

Slika 6: Primer preoblikovanih brežin je Trnovski pristan arhitekta Plečnika, ki je vzdolž Ljubljanice na ta način uredil mestno kopališče, danes sprehajališče.
Slika 7: Primer bolj naravno oblikovane struge na reki Isar v Münchnu, vzdolž katere se vrstijo kopališča in rekreacijska območja.

Vodotok je povezovalni element v vseh treh vidikih: strukturno – ker med seboj povezuje območja zelenih in odprtih površin, družbeno – ker se nanj pogosto vežejo rekreacijske poti in območja, ter ekološko – ker v primeru, da ni bil močno spremenjen in reguliran, predstavlja območja z večjim deležem naravnih prvin v mestu oziroma naravne koridorje. Avtorji Prostorske zasnove (2002) so zapisali, da se lahko preko te zelene linearne poteze sistem zelenih in odprtih površin navezuje na zaledje mesta, ki ga navadno opredeljujejo kompleksnejša naravna območja. Ekološko gledano so ta območja vir obnove zelenih površin, funkcionalno pa ciljne točke, ki prebivalce iz središča mesta vodijo v zaledje.

Vodotok je seveda le eden od povezovalnih elementov v sistemu zelenih in odprtih površin mesta. To so lahko tudi drevoredne in druge zelene poteze ter koridorji, poti ali celo same zelene površine, kadar so ustrezno razporejene in med seboj oddaljene, na primer stopalni kamni. Kakor koli, če gledamo s sociološkega vidika, morajo biti to javne, za pešca in kolesarja varne ter ambientalno prijetne povezave med posameznimi območji sistema in zaledjem. Velike prometnice, železnice ali obsežna industrijska območja povezav ne smejo ovirati.

2.2.1.3 Oblikovna podoba mesta

»Potrebno je, da dobi zelenje kot neločljivi sestavni del načrtne in prostorske graditve naselij in kot bistvena komponenta za njihovo včlenjanje v krajino pri izvajanju 'zelenega sistema' svoj posebni izraz, ki bo v skladu s koncepcijo zidave mesta, z značajem in obliko okolja ter specifičen za vsak posamezni kraj.« (Stojčev, 1970: 75.)

Oblikovna podoba mesta je posledica prepleta več elementov. To so arhitektura, urbanizem in oblikovanje/kompozicija odprtega prostora oziroma zelenje v njem. Prepoznavna ali edinstvena podoba mesta, ki jo določa tudi sistem zelenih in odprtih površin, je lahko razvidna že na planski ravni. Kaže se v strukturi sistema, tj. sestavi, razporeditvi in medsebojnih odnosih odprtih površin, ter njihovem odnosu do grajenega prostora ali v strukturi, ki izhaja iz naravnih značilnosti prostora.

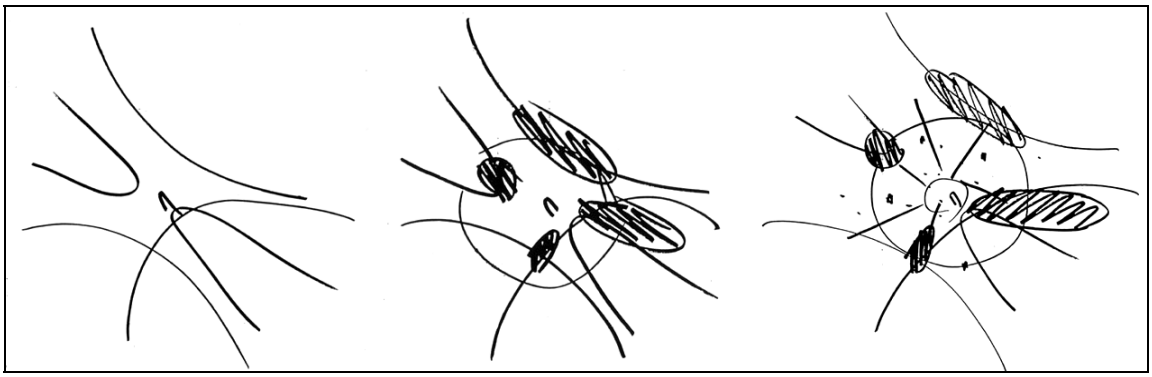

Slika 8: Koncept sistema zelenih in odprtih površin Ljubljane izhaja iz naravnih značilnosti prostora, ki opredeljujejo mesto in njegov prostor – Golovec z grajskim hribom, Rožnik in Šišenski hrib, reka Sava in Barje. Na naslednjem nivoju je sistem dopolnjen s programskimi jedri in krožnimi ter radialnimi povezavami (Ogrin in sod., 1994).

Stojčev (1970) navaja, da se vegetacija v mestu pojavlja predvsem v vlogi izboljšanja strukturnih odnosov in povezave mesta z okolico, glede na obseg, kompozicijo in oblikovanje, pa tudi zato, ker:

- ob upoštevanju urbanističnih postavk, zahtev krajine in okolja ter navad in tradicije, sooblikuje individualno spoznavno podobo kraja,
- dopolnjuje in razvija urbanistično-prostorske rešitve mesta,
- prispeva k medsebojnim razmerjem, izravnavanju in kontrastom v mestu in okolici,
- v mestu poudarja in uokvirja značilne motive, fragmente, kar daje mestu individualen značaj,
- opremlja parter prostih površin mestnega jedra, stanovanjskih območij, industrijskih con in športnih kompleksov v mestu in zunaj njega,
- kvalitativno bogati stanovanjska naselja.

Slika 9: Centralni park v New Yorku je primer zelene površine, ki oblikuje individualno zaznavno podobo mesta. Zelena kulisa na obrobju je z gledišča uporabnika parka kontrast visokim nebotičnikom in hkrati uokvirja njihovo podobo.
Slika 10: Vegetacija, ki jo je arhitekt Plečnik uporabil pri oblikovanju centra Ljubljane, strukturno in kompozicijsko dopolnjuje njegove urbanistične rešitve ter poudarja značilne, edinstvene motive mesta.

V ožjem merilu je potrebno podobo mesta razumeti tudi z vidika zaznavanja in doživljanja prostora. V tem primeru so pomembni čitljivost, orientacija in hierarhija prostorov, tako v strukturnem kot pomenskem smislu.[2] Pri tem je za mala mesta značilno, da so ravno zaradi majhnosti pomembne podrobnosti. Morda celo bolj kot v velikih mestih. Vsaka sprememba je namreč hitro opazna in vsaka podrobnost lahko pomembno doprinese k podobi mesta. Pri urejanju malih mest je tako nekaj značilnih območij in točk, ki jim velja posvetiti pozornost:[3]

- vstopi v mesto (ožji in iz avtocestnih sistemov),
- dostopi do železniških in avtobusnih postaj,
- oblikovanje vpadnih cest in pomembnejših pešpoti,
- ureditev obrežij vodotokov in vzpostavitev odnosa do drugih krajinskih značilnosti,
- oblikovanje »mestnega« parka s sprehajališči in urbano opremo,
- drevoredne poteze,
- pogledi na mesto in silhueta mesta,
- pogledi, vedute in panoramski razgledi v mestnem območju in iz njega,
- stik mesta in krajine oziroma naravnega zaledja,
- oblikovanje programskega oziroma funkcijskega centra,
- odnos do starih vaških struktur,
- industrijski predeli na stiku z jedrom mesta ali na stiku z okoliško krajino,
- nove mestne kompozicije, ki morajo vzpostaviti odnos do obstoječega, čeprav same po sebi morda pomenijo novo, prepoznavno podobo. Vključevati in ohranjati morajo kakovostne krajinske značilnosti obstoječe naravne krajine in vzpostavljati nove povezave zelenih prostorov v mestni zgradbi.

[2] Tri komponente mestne podobe, ki jih navaja Lynch (1974) so identiteta, struktura in pomen. V realnosti se vedno pojavljajo skupaj. Identiteta objekta ali prostora pri tem vključuje različnost od drugih stvari, vendar v smislu edinosti in posebnosti.
[3] Prirejeno za mala mesta po Dimitrovska in Repič, 1995.

Še v ožjem merilu, na primer v stanovanjskih območjih, pa so tudi ulice, ceste in vrtovi zasebnih hiš tisti, ki vplivajo na lokalno podobo, identiteto in občutek pripadnosti.

Pri oblikovanju urbanega prostora so pomembni raznovrstnost, raznolikost, slikovitost, zanimivost in skrivnostnost ter menjavanje kontrastnih prostorov, ki ga Kos (1996) opiše tudi kot prehajanje iz strnjenega pozidanega urbanega »grozda« na »pregledno jaso«. Pri tem morajo biti odprti prostori prilagojeni meri človeka, kar pomeni, da so v prvi vrsti ustrezni za hojo in ne vožnjo. Raznolikost v nasprotju z univerzalnostjo in monotonostjo tudi povečuje identiteto mesta.

2.2.2 Družbeni vidik

»Javno življenje predstavlja predpogoj za razvoj javnih prostorov.« (Polič, 1996: 37.)

2.2.2.1 Potrebe, ki se zadovoljujejo v prostoru

Vsakdanje življenje ljudi v mestu kaže različno dinamiko v teku časa, ki se odraža v treh osnovnih vlogah prebivalcev v mestu (Kos, 1992): stanovanjsko-bivalni, delovni in prostočasni. To pomeni, da se isti ljudje v konkretnem urbanem okolju znajdejo v različnih vlogah in da se odnos do mesta in življenja v njem spreminja glede na konkretno vlogo.[4] V našem primeru nas najbolj zanima področje prostočasnih dejavnosti, ki zajemajo tudi eno izmed temeljnih človekovih potreb – potrebo po druženju. Ta se najbolje uresničuje ravno na javnih prostorih: čeprav ljudje v mestih trdijo, da je potreba po stiku z naravo eden glavnih razlogov za obisk parka, opazovanje, kaj ljudje tam resnično počnejo, kaže, da je socialni stik enako pomemben (Marcus in Francis, 1998).[5]

Slika 11: Druženje ljudi različnih starosti na javnih prostorih. Po Gehlu so to družabne dejavnosti.

Pri tem je pomembna informacija, da se je v zadnjem obdobju količina prostega časa ljudi povečala (na račun skrajševanja delovnega tedna), kar prinaša proste ure med tednom in proste dneve ob koncu tedna. Istočasno ljudje ugotavljajo, da je »tempo življenja« vse

[4] O tem razpravljata tudi Carmona (2003, po Oldenburg) in Mlinar (1983). Zadnji kot tri najbolj značilne sestavine vsakdanjega življenja navaja delo in delovni čas, razvedrilo v prostem času in počitek.
[5] Ljudje se odločajo za uporabo parka tudi na podlagi tega, koga bodo tam srečali, ali si želijo več zasebnosti, biti del dogajanja ali le opazovati mimoidoče.

hitrejši in jim primanjkuje časa (Mlinar, 1983)[6]. V prostoru se to odraža tako, da se dejavnosti zadovoljevanja potreb po druženju, rekreaciji in sprostitvi, ki so vezane na javne ali poljavne prostore, med tednom odvijajo bližje domu, ob koncu tedna pa tudi dlje.

Kot navaja Šepec (1994), se potrebe prebivalcev v malih mestih v osnovi ne razlikujejo od potreb prebivalcev v velikih mestih. Razlike so le v deležu ljudi, ki lahko določene osnovne potrebe po zelenih površinah zadovoljujejo na zasebnem vrtu ali imajo v bližini zemljišče z vrtičkom. Poleg tega je v malih mestih tudi več možnosti za vsakdanji stik z naravo, ker so razdalje do zaledja manjše.

V naselju enodružinskih hiš oziroma kjer imajo stanovanja lastne vrtove, lahko prebivalci določene potrebe zadovoljijo kar tam, predvsem pa lahko v največji meri zadovoljijo potrebo po zasebnosti (Preglednica 1). Prebivalci večstanovanjskih objektov potrebujejo za zadovoljevanje teh potreb poljavne[7] in javne prostore, zasebnost pa se jim omogoča skozi anonimnost in skozi ustrezno oblikovanje zasebnih niš v teh prostorih. Zasebni vrt torej nudi vse dejavnosti, ki se povezujejo z zasebnostjo, ne omogoča pa naključnih srečanj in družabnih dejavnosti s širšim krogom ljudi, kot so družina, sorodniki in znanci. Dokaz, da individualni vrt ne zadovoljuje vseh bivanjskih potreb, je tudi rekreacijska raba kulturne krajine v bližini naselij, ki hkrati kompenzira odsotnost kakovostnega javnega in poljavnega prostora v samem naselju (Javornik, 2006; Doležal, 1991). Iz tega sledi, da tudi prebivalci enodružinskih hiš potrebujejo v bližini domov poljavne ali javne zelene in odprte površine. Ankete (Mlinar, 1972, cit. po Doležal, 1991) so celo pokazale, da prebivalci enodružinskih in večstanovanjskih objektov obiskujejo javne parkovne površine enako pogosto. V naseljih enodružinskih hiš je sicer edini javni prostor ulica. Deluje kot prostor srečevanja in otroške igre, vendar le, če ni preveč prometna. V takem primeru se navadno socialni stiki med prebivalci ulice zmanjšajo.

[6] Mlinar (1983) razlikuje dve kategoriji prebivalcev: tisti, katerih glavni problem je, da jim časa glede na cilje, ki so si jih zastavili, primanjkuje, in tisti, ki ne vedo, kam s časom, ki jim preostaja.

[7] Gazvoda (2001) predlaga, da se zelenje v stanovanjskih soseskah upošteva kot eno od osnovnih kategorij, saj gre za zagotavljanje najosnovnejšega kakovostnega bivalnega okolja. Hkrati opozarja, da se v zadnjih dveh desetletjih v slovenski stanovanjski gradnji zeleni prostor sosesk deli na zasebne vrtove in ostanek. Tako se izgublja razpoložljiv skupni prostor zelenih površin.

Preglednica 1:Primeri potreb ali dejavnosti, ki jih ljudje izvajajo na različni oddaljenosti od doma, glede na tip bivanja (sestavljeno po Šepec, 1994: 15).[8]

Cona oddaljenosti	**Tip dejavnosti**	**Tip bivanja (prebivalci, ki te dejavnosti izvajajo)**
do 100 m	a) otroška igra (mlajši), počivanje in posedanje, igranje kart, šaha, pogovarjanje, branje b) prirejanje piknikov, sončenje, gojenje sadja in zelenjave	a) prebivalci enodružinskih hiš na zasebnih vrtovih in prebivalci večstanovanjskih zgradb na poljavnih in javnih površinah v bližini stanovanj b) prebivalci enodružinskih hiš na zasebnih vrtovih
do 800 m	a) otroška igra (starejši otroci), sprehajanje, posedanje, kolesarjenje, spoznavanje narave b) gojenje sadja in zelenjave	a) prebivalci enodružinskih hiš in večstanovanjskih zgradb na javnih prostorih b) prebivalci večstanovanjskih zgradb
do 1500 m	a) rekreacija, izletništvo, obisk pokopališča, daljše sprehajanje b) gojenje sadja in zelenjave, prirejanje piknikov	a) prebivalci enodružinskih hiš in večstanovanjskih zgradb na javnih prostorih b) prebivalci večstanovanjskih zgradb

Potrebe po (javnih) zelenih površinah so najizrazitejše med prebivalci večstanovanjskih objektov brez lastnih vrtov, posebno kadar so pripadajoče površine samo utrjene ali zelene površine zaradi divjega parkiranja propadejo.

V splošnem se potrebe po zelenih površinah ne spreminjajo le glede na stanovanjske razmere, temveč tudi glede na starost, socialni status, zaposlitveni status, izobrazbo, zdravstveno stanje prebivalcev ipd. (Šepec, 1994). Nekatere izmed potreb so sicer vsem tem prebivalcem skupne in se nanašajo na osnovne človeške potrebe, na primer sprostitev, udobje, zaposlitev ali raziskovanje, vendar pa jih različne skupine uporabnikov zadovoljujejo na različne načine, na različnih prostorih in v različnem času. Razlika je tudi v tem, ali so njihove dejavnosti v prostoru aktivne ali bolj pasivne. Govorimo torej o **potrebah, značilnih za posamezne skupine ljudi**, kar se odraža tudi v oblikovanju zelenih in odprtih površin. Športniki na primer zahtevajo posebne površine. Mladi se veliko družijo v okviru rekreacijskih dejavnosti, z možnostjo aktivne zaposlitve v okolju, prav tako pa potrebujejo prostore, kjer se lahko zbirajo in družijo. Dejavnosti starejših postajajo vse bolj pasivne (sprehajanje, posedanje, pogovarjanje, opazovanje okolice ipd.), prostori ki so jim namenjeni pa morajo biti predvsem pregledni, varni in brez fizičnih ovir. Otroška igrišča, ki so prav tako oblikovana za različne starostne skupine, so pogosto ograjena, kar naj bi omejevalo dostop drugim skupinam uporabnikov in s tem zmanjševalo možnosti

[8] Polič (2000) po Bellu (1996) navaja, da park ne sme biti oddaljen več kot tri minute od stanovanja, da bi ga ljudje uporabljali.

vandalizma. Gre za to, da v prostoru ne želimo vzpodbujati konfliktov med različnimi skupinami uporabnikov, po drugi strani pa morajo biti ti različni prostori med seboj povezani, saj posamezne skupine uporabnikov tudi ne želimo osamiti. Nekatere skupine svoje potrebe težje izražajo, druge so spregledane, za nekatere pa je v prostoru preveč fizičnih ovir. **Posebne skupine uporabnikov**, ki potrebujejo (javne) zelene in odprte površine v svoji bližnji okolici in na potrebe katerih ne smemo pozabiti pri oblikovanju, so (Marcus in Francis, 1998: 93):

- starejši ljudje,
- gibalno ovirani ljudje,
- predšolski otroci (vključuje matere z vozički in majhnimi otroki),
- šolski otroci,
- najstniki.

Pogoji za učinkovito zadovoljevanje potreb prebivalcev so na planski ravni enakomerna razmestitev in hierarhija zelenih površin v mestu – glede na vrsto zelenih površin, dostopnost, ustrezno namembnost in velikost. Zagotavljanje teh površin je pogojeno z velikostjo in naravnimi danostmi mesta. Pomoč in izhodišče pri zagotavljanju njihove optimalne razmestitve ter pri oblikovanju so številna urbanistična merila, pri čemer sta bolj kot količina površin pomembni njihova struktura in kakovost. Merila so zato pripomoček, argument ali sredstvo za nadzor.[9]

Zavedati se moramo, da zgolj oblikovanje prostora še ne pomeni, da se bo ta res uporabljal. Obstajajo različne hipoteze o odnosu med uporabnikom in prostorom, tj. kako oblikovanje vpliva na obnašanje ljudi ali obratno, kako ljudje vplivajo na podobo prostora. Gehl (1987, cit. po Carmona in sod., 2003: 107) zagovarja, da je skozi oblikovanje in do določene mere skozi regionalne, klimatske in družbene dejavnike moč vplivati na to, koliko ljudi bo uporabljalo javni prostor, katere dejavnosti se bodo v prostoru razvile in kako dolgo bodo trajale. Glede na to deli aktivnosti v odprtih javnih prostorih na tri kategorije:

- **Nujne oziroma obvezne (necessary) dejavnosti.** Sem spadajo pot v šolo ali na delo, čakanje na avtobus, nakupovanje ipd., pri čemer uporabniki nimajo druge možnosti, kot da to počnejo. V tem primeru fizične značilnosti prostora le malo vplivajo na njihovo obnašanje.
- **Izbirne (optional) dejavnosti.** Zgodijo se prostovoljno, ker ljudje tako želijo in kadar so okoliščine, čas in vremenske razmere primerni ter prostor prijeten. To so na primer sprehajanje, posedanje na klopeh in ob kavi, opazovanje ljudi in druge oblike rekreacije v prostoru.

[9] Za vse zelene površine skupaj se v literaturi pojavljajo vrednosti okoli 40 m^2 na prebivalca, za javne zelene površine 15 m^2 na prebivalca. Pogačnik (1999) navaja za mala mesta 5–10m^2 javnih zelenih površin na prebivalca.

- **Družabne (social) dejavnosti.** Odvisne so od prisotnosti drugih ljudi v prostoru. Pojavljajo se spontano in kot posledica gibanja ljudi vedno, kadar so prostorski pogoji za nujne ali izbirne dejavnosti ugodni. Gre za pozdravljanje in pogovor, srečevanje, skupne dejavnosti ipd. ali le za to, da slišimo in vidimo druge ljudi.

Slika 12: Primeri nujnih (1), izbirnih (2, 3) in družabnih dejavnosti (4) po Gehlu.

Bistveno je, da se na kakovostnih prostorih nujne dejavnosti odvijajo enako pogosto kot na manj kakovostnih, le da si pri prvih ljudje za to vzamejo več časa. Poleg tega se na kakovostnih prostorih pojavlja širši spekter izbirnih dejavnosti (Carmona in sod., 2003). Pomembno je torej ustvarjati priložnosti, ki dajejo uporabniku možnost izbire. Uporabnik namreč vidi prostor kot celoto, ki mu nekaj omogoča.

2.2.2.2 Ustreznost javnih zelenih in odprtih površin

Ustreznost javnih zelenih in odprtih površin v tem primeru pomeni, da ti prostori uspešno zadovoljujejo potrebe uporabnikov in kot pravi Polič (2000), vzpodbujajo pozitivno socialno interakcijo. V stroki se uporablja tudi izraz uspešnost javnih prostorov. Nekateri taki prostori so namreč dobro in pogosto obiskani, drugi nekoliko manj, saj ljudi ne privlačijo in se v njih ne počutijo prijetno. Francis (2003) navaja, da lahko razlogi za to izhajajo iz konfliktnosti v rabi teh prostorov (konflikt med različnimi skupinami uporabnikov) ali enostavno iz slabe strukture in ureditve prostora, ki uporabniku ne ponujata dovolj zanimivih možnosti za dejavnosti (konflikt med oblikovalcem in upravljavci ali upravljavci in uporabniki).

Konflikti med različnimi skupinami uporabnikov so lahko posledica premalo pozornosti, namenjene potrebam uporabnikov, slabega oblikovanja ali večjih socialnih problemov, kot so zloraba drog, brezdomstvo ipd. Carr in Lynch menita, da je nekaj konfliktnosti v obliki tekmovanja za odprti prostor »zdravo«, saj ustvarja potrebno napetost med svobodo in nadzorom (cit. po Francis, 2003). V ekstremnih primerih lahko začnejo javne zelene in odprte površine tudi zamirati. Do določene mere se lahko temu izognemo z dobro programsko opredelitvijo, oblikovanjem in upravljanjem teh površin.

Preglednica 2: Elementi, ki soustvarjajo ustrezne javne zelene in odprte površine (sestavljeno po: Francis, 2003; Polič, 2000, Goličnik, 2008)

Zakaj so nekateri javni prostori uspešnejši?
• Prisotnost uporabnikov
• Raznovrstnost dejavnosti in programa
• Varnost
• Udobje (senca, zaščita pred vetrom ipd.)
• Urejenost in vzdrževanost
• Preglednost območja
• Razporeditev, število in vrsta mest za sedenje
• Razporeditev in število točk zbiranja ljudi
• Fizična in vizualna dostopnost območja z ureditvijo vstopov
• Prisotnost vode
• Ustrezen potek poti

Zanimivost v poglavju neuspešnosti javnih zelenih in odprtih površin je tudi ta, da so oblikovane s ciljem biti viden in biti oblikovalsko všečen. V zadnjih letih so revije in nagrade za oblikovalske dosežke močno vzpodbujale takšno oblikovanje. Danes je v ospredju zopet pomembnost oblikovanja prostora za ljudi (Francis, 2003).[10]

Slika 13: Ljudje spreminjajo prostor glede na svoje potrebe, želje in predstave. Grafitarji si na primer za »slikarsko platno« izberejo velike prazne zidove, mladi (največkrat) pa si prilagodijo razporeditev klopi v parkih tako, da ustreza njihovemu načinu druženja.

Naj povzamem razmišljanja številnih avtorjev[11] o tem, kdaj so javni prostori uspešni in kakovostni. Pomembno ni samo, koliko ljudi obiskuje te prostore, ampak tudi, kako dolgo se tam zadržujejo oziroma ali tam preživljajo prosti čas. Pri tem so lahko v svojih dejavnostih bolj pasivni (posedanje, opazovanje, postavanje ali enostavno uživanje v prostoru in med drugimi ljudmi) ali bolj aktivni (športne aktivnosti, igra, pogovarjanje in

[10] Temi o uspešnosti javnih prostorov je posvečena ena izmed številk revije Landscape architecture (2006,12). V njej so opisani in primerjani različni ameriški parki.
[11] Francis, 2003; Gehl in Gemzoe, 1999; Polič, 1996

druženje). Splošne značilnosti, ki odražajo uspešen javni prostor, so odzivnost na potrebe ljudi, vzpodbujanje dejavnosti in družabnosti, demokratičnost v smislu dostopnosti – fizične in dostopnosti za vse skupine uporabnikov – udobje in pomen, katerega nosilec so ti prostori.

2.2.3 Ekološki vidik

Naravno okolje je lahko v razvoju mesta upoštevano kot varovalni dejavnik z vidika varstva narave same po sebi kot z vidika varstva virov oziroma človeka (Marušič in sod., 1998, cit. po Šuklje in sod., 2001).

Varstvo človeka oziroma človekovega okolja se nanaša na ohranjanje in izboljšanje kakovosti bivalnega okolja, kar je povezano s klimatskimi in okoljskimi razmerami. Te so odvisne od ohranjenosti posameznih okoljskih entitet (voda, zrak in tla) in od ohranjenosti ter raznovrstnosti naravnih prvin (Šuklje in sod., 2001).

Šuklje (2000) pri načrtovanju zelenih površin mesta poudarja pomen jasnega ločevanja med načrtovanimi prostori mestne krajine in prostori samonikle narave v mestu. Načrtovani prostor ima lahko vključenih veliko prvin narave in lahko pušča spontane procese, a je v svojem bistvu še vedno ustvarjen za to, da služi človeku. Prostor mesta je v svojem bistvu torej prostor izločanja oziroma omejevanja narave, ker si jo človek prireja. Po drugi strani so prostori narave v mestu prostori izločanja oziroma oviranja katerekoli druge rabe. Kljub temu sta za mesto pomembni obe kategoriji.

Po eni strani mnogo sociologov in ekoloških psihologov dokazuje, da je narava predpogoj za dobro psihično in fizično počutje ljudi, po drugi strani ugotavljajo, da stik z naravo v neposrednem mestnem prostoru ni splošna potreba vseh prebivalcev. Če sklepam, bi bila ta potreba sprostitev (od napornega delovnega dne, od obilice informacij, ki nam jih ponuja mesto, ipd.), stik z naravo (vključujoč vse njene pozitivne vplive na psihofizično stanje človeka) pa eden od možnih načinov zadovoljitve te potrebe.[12]

[12] Znano je, da so prostori, ki se prepuščajo naravnim procesom, pogosto dojeti kot negativni, neprivlačni in nevzdrževani, kar ljudi odvrača od uporabe. Kako torej združevati socialne in ekološke vidike? S tem sta se posredno ukvarjala avtorja Kaplan (1998): na to, kako udobno se ljudje počutijo v nekem prostoru oziroma kako ga doživljajo, vplivajo skladnost, kompleksnost, čitljivost in skrivnostnost. Omenjeni »nevzdrževani prostori oziroma narava« lahko presegajo meje teh dejavnikov in zato prostor deluje nevaren. Z majhnimi posegi, kot je na primer pokošen pas travnika ob robu poti, pa občutek varnosti in preglednosti povečajo, prostor pa je še vedno dovolj skrivnosten.

Slika 14: Zgledi iz tujine naj bi prikazovali, da je znotraj oblikovanih mestnih krajin mogoče učinkovito združevati socialne in ekološke vidike ureditev. Vprašanje je, kdaj eno ali drugo prevladuje: kdaj človek toliko oblikuje prostor, da v njem skorajda ni spontanih ekoloških procesov, ali obratno, da prostor prepusti naravi – ali dajejo ti prostori uporabnikom potem res občutek varnosti, preglednosti in ga vabijo k uporabi? Slike prikazujejo stanovanjska območja v Zürichu, Švica.

Vprašanje narave v mestu je vprašanje njenega obstoja in delovanja zaradi nje same. Govorimo o ekološki vlogi zelenja po biocentričnih načelih etike okolja, pri čemer je naravno okolje razvojni dejavnik, posamezne razvojne možnosti pa se vrednotijo z vidika iskanja najboljše razvojne rešitve z najmanjšimi okoljskimi posledicami (Marušič in sod., 1998, cit. po Šuklje in sod., 2001).

Če torej govorimo o pomenu prostora z vidika pretoka rastlin in živali ter njihovega obstoja, lahko omenimo Formana in Godrona (cit. po Šepec, 1994), ki navajata pet stopenj naravnosti. Naravna krajina je najprimernejše življenjsko okolje za rastline in živali, vse naslednje stopnje pa že kažejo prisotnost človeka, njegovo upravljanje in oblikovanje narave oziroma naravnih prvin: upravljana krajina, kultivirana, suburbana in urbana.

V malih mestih s prehajanjem živalskih vrst in širitvijo rastlinskih vrst načeloma ni problemov, ker so razdalje med zelenimi površinami majhne in je prostih površin dovolj. Lahko rečemo, da so povezave med t. i. stopalnimi kamni, točkami počitka ali končnimi točkami prehajanja, dobre. Nekatere živali za svoje gibanje uporabljajo koridorje – linearna območja v krajini, ki se po svoji zgradbi razlikujejo od okolice. Prepreke v teh povezavah so večje prometnice, železniške proge, tudi večji vodotoki in ograjena ali prevelika homogena območja brez zaklonov. V slednjih je potrebno zato urediti zelene površine, ki bi vzpostavile ali okrepile povezave z najbližjimi naravnimi območji.

2.2.4 Povzetek glede na konkretni primer mesta

Uvod v diplomsko delo je povzetek teoretičnih izhodišč za načrtovanje in urejanje zelenih in odprtih površin v mestih. Pri tem je bilo vodilo, da se predstavi tiste teme, s katerimi lahko opišemo posebnosti urejanja v malih, primestnih naseljih in teme, ki so aktualne za obravnavani primer Grosupljega.

Uvedeni sta bili besedni zvezi zelene in odprte površine mesta ter urejene javne zelene površine. Odprte površine v Grosupljem obsegajo ulični prostor, površine za pešce in utrjene površine pred objekti javnega značaja. Razlaga druge besedne zveze izhaja iz spoznanj terenskega ogleda mesta, ob katerem se je pojavilo vprašanje, katere zelene površine v Grosupljem sploh lahko pojmujemo kot javne in urejene. Strukturno gledano nas za Grosuplje zanima, katere so tiste površine in elementi, ki bi v hierarhičnem odnosu lahko smiselno členili in sooblikovali mestni prostor, ustvarjali različne mestne podprostore in kako bi bili lahko le-ti med seboj povezani. Izkazalo se je, da veliko možnosti za take prostore predstavljata potok Grosupeljščica in mestni rob, ki je hkrati rob posameznih zaključenih poselitvenih območij. Slednji je pomemben tudi zaradi ugotovitve, da je mesto obdano z obrtnimi in gospodarskimi območji, ki negativno vplivajo na njegovo podobo. Jasna oblikovna podoba je tudi tisto kar Grosuplje kot mesto navsezadnje potrebuje in čemur v preteklosti ni bilo namenjeno veliko pozornosti. Iz starejših študij Grosupljega (Polič in sod., 1991) je opaziti, da dajejo prebivalci velik pomen tudi urejanju posameznih manjših območij, kot je na primer območje železniške postaje ipd. Zato je bila izpostavljena značilnost urejanja zelenih površin v malih mestih, da so podobnosti lahko zelo pomembne, saj je vsaka sprememba hitro opazna in že majhna podrobnost lahko pomembno doprinese k podobi mesta.

Družbeni vidik je tisti, s katerim nameravam v nalogi prikazati, da je urejanje zelenih površin v malih, primestnih naseljih smiselno in potrebno. Grosuplje ima veliko zelenih površin, a kot je bilo zapisano pri opredelitvi problema, mu primanjkuje urejenih javnih zelenih površin, obstoječe pa niso kakovostno urejene. Od tu tudi razmišljanje o ustreznosti oziroma uspešnosti javnih prostorov ter dejavnostih uporabnikov prostora, kar bi bilo lahko izhodišče za podajanje smernic v zaključku naloge. Prebivalci mesta vsekakor niso homogena skupina, temveč so si med seboj različni in zato sklepam, da so tudi njihove potrebe po zelenih površinah različne: nekaterim skupinam morda ni dovolj, da imajo v zaledju razsežna območja kulturne krajine za rekreacijo, temveč potrebujejo urejene javne površine v neposredni bližini (starejši, otroci ipd.). Predstavljene so bile torej potrebe različnih skupin uporabnikov, izpostavljene pa razlike med prebivalci enodružinskih hiš ter večstanovanjskih objektov, saj je za Grosuplje značilen zelo velik delež enodružinske gradnje.

Z ekološkega vidika zelenih površin bi na primeru Grosupljega morda bolj kot varstvo človekovega okolja izpostavila varstvo narave same po sebi. Predvsem zato, ker pozidava močno posega v nekatera bolj naravno ohranjena območja (potok Grosupeljščica), za katere je danes še možnost, da se jih kar se da ohrani. Po drugi strani pa tu izpostavljam

dvojnost narava − uporabnost za ljudi, saj prostori narave v svojem bistvu omejujejo druge rabe in nasprotno oblikovane površine omejujejo delovanje narave. Ljudje bolj naravne prostore tudi pogosto pojmujejo kot nepregledne in nevarne, kar je dodatni argument, da Grosuplje potrebuje tudi urejene in oblikovane prostore.

2.3 VSEBINSKA ČLENITEV ZELENIH POVRŠIN

2.3.1 Samostojni projekti strategij urejanja zelenih in odprtih površin

Zelene površine se med seboj ločijo po fizični zgradbi, podobi, namembnosti, dostopnosti in pomenu, ki ga imajo za neko mesto. Primerjava med tujimi in slovenskimi mesti pokaže, da so pojavne oblike zelenih in odprtih površin različne in do neke mere svojstvene, saj so odraz posebnosti mesta. Te se kažejo v njegovih naravnih danostih, razvoju, kulturi, življenjskih navadah prebivalcev, načinu upravljanja ipd.[13] Posledično so tipologije, uporabljene za potrebe načrtovanja v strategijah urejanja zelenih in odprtih površin kot samostojnih projektih, precej raznolike in različno široko zastavljene.

Šuklje, Tominc in Kozamernik (2006) navajajo štiri različna izhodišča za določanje tipologije zelenih površin. Pri tem se jim zdi najbolj smiselno in ustrezno zadnje, tj. kompleksna tipološka opredelitev, ki v resnici upošteva vse predhodne:

Dostopnost oziroma lastništvo:

- javne površine dostopne vsem prebivalcem,
- poljavne površine namenjene predvsem prebivalcem oziroma uporabnikom določenega okolja, vendar brez omejitev dostopa drugim,
- zasebne površine namenjene samo določenim uporabnikom, z omejitvijo dostopa za druge,
- površine s posebnim značajem, ki so javni prostori z omejitvami dostopa za druge zaradi režima prostora (zapiranje/odpiranje ob določenih terminih).

Strukturne značilnosti:

- zaledje
- programska jedra
- povezovalne prvine
- točkovne prvine.

Funkcije in raba:

- rekreacijske
- športne
- razstavne
- pridelovalne
- poučne ipd.

[13] V Veliki Britaniji se kot tip odprtega prostora pojavljajo urbane kmetije in občinski vrtovi (Green spaces, 2004), v Zürichu in Dublinu zgodovinski parki in v Montpellierju sadovnjaki ter vinogradi (Making greener cities, 2004).

Kompleksna tipološka opredelitev po:

- prostorski pojavnosti
- funkciji oziroma rabi
- pomenu.

Seznam kategorij za potrebe koncepta zelenih površin Grosupljega je nastajal na podlagi pregledanih primerov zelenih sistemov v Sloveniji,[14] pregleda obstoječih zelenih in odprtih površin obravnavanega mesta ter prepoznanih neizkoriščenih prostorskih možnosti za te površine, na podlagi naravnih značilnosti prostora in ugotovitev ankete.

Neizkoriščene prostorske možnosti za ureditev zelenih in odprtih površin

Spregledane in neizkoriščene prostorske možnosti mesta za ureditev zelenih in odprtih površin so vsi tisti prostori, ki imajo, glede na svojo lego in/ali vsebinsko navezavo ter predvsem slabo izkoriščenost, velik potencial za izboljšanje prostora mesta (Šuklje, 2001). Običajno niso samostojni, kot denimo mestni parki, ampak so neposredno vezani na določen objekt ali širše tematsko območje. Potencial so zaradi vsebinske specifičnosti, velikega števila ljudi, ki so navzoči, povezovalnih potencialov, v določenih primerih pa tudi količine odprtega prostora. V izhodišču torej ni pomembno, da je prostor v ustrezni funkciji ali ambientalno prijeten. Splošno prepoznani so na primer vodna obrežja in zelene površine stanovanjskih območij, med najznačilnejšimi, ki jih navaja Šuklje (2001), pa so tudi naslednji:

- **Zunanji prostori osnovnih šol** – se redno in relativno enakomerno pojavljajo v mestni strukturi, imajo izrazito dobro dostopnost, veliko obiskovalcev in pritegujejo pozornost širšega kroga ljudi. Ne gre torej le za otroke in mladostnike, ki se tu družijo po pouku, temveč tudi za vse ostale, ki se želijo na igriščih rekreirati, se na teh območjih sprehajajo, posedajo, družijo in opazujejo dogajanje. Velike površine športnih igrišč so lahko tudi prostori prireditev, kar je poseben vidik množične in skupinske uporabe takih prostorov. V souporabi mesta, so ta območja ena od vitalnejših tipov odprtega prostora in žariščne točke dogajanja na prostem. V zadnjem času je opaziti, da šole ograjujejo svoje zunanje prostore zaradi varnosti, vandalizma in onesnaževanja.

[14] Šepec, 1994a; Doležal, 1991; Ogrin, 1994; Prostorska zasnova, 2002; Šuklje in sod., 2006 – primer Novega mesta.

- **Zunanji prostori in igrišča vrtcev** – običajno so dobro opremljeni in varni, a je dostop enako kot pri površinah ob šolah časovno omejen na popoldanski čas in konec tedna, ko je zanimanje drugih prebivalcev sicer največje. Pogosto se pojavljajo v sklopu stanovanjskih sosesk, ki pri nas običajno nimajo kakovostnih in vzdrževanih otroških igrišč, zato je potreba po uporabi zelo izrazita. Uporabniki takih prostorov so torej otroci različnih starosti, ki jih spremljajo starši. V primeru, da v javnem odprtem prostoru ni poskrbljeno za prostore druženja mladostnikov (zbirališča, skate parki, igrišča ipd.), postanejo zunanji prostori vrtcev njihovo zbirališče. Takrat lahko pride do konflikta med dvema specifičnima skupinama uporabnikov in možnega vandalizma. V Grosupljem so otroška igrišča ob vrtcih skoraj edina obstoječa, nekaj izjem ob stanovanjskih blokih pa ni dovolj vzdrževanih.
- **Zunanji prostori domov za starejše občane** – so potencial zaradi možnosti v delni souporabi in možnosti vpliva na ureditev odprtega prostora v širši okolici. Čeprav so uporabniki teh prostorov večinoma starejši ljudje, prebivalci doma in njihovi obiskovalci, popolna introvertiranost domov za starejše ni smiselna in zaželena. Potreben je poseben način urejanja in vzdrževanja, da se s tem lahko izognemo konfliktu z drugimi uporabniki.
- **Odprti prostori ob kulturnih domovih in drugih javnih ustanovah** – običajno gre za manjše zelenice in tlakovane površine, katerim dajeta pomen in vsebina objekta pomembno reprezentativno in simbolno funkcijo. Z ustrezno ureditvijo odprtega prostora je mogoče vključiti posebne tematske vsebine površin. Uporabniki so obiskovalci javnih ustanov in mimoidoči, ki jih k zanimanju pritegne tematska vsebina. Različne vsebine pa privlačijo različne ljudi.
- **Odprti prostori in parkirišča ob trgovskih središčih** – so izredno velike asfaltirane površine, z zelo dobro dostopnostjo in množičnim obiskom. Zaradi značaja in lege imajo možnost za umestitev privlačnih, prostorsko bolj agresivnih prostočasnih dejavnosti, ki jih običajno v mestne parke ni mogoče umeščati nekonfliktno. To so na primer poligoni za rolanje in deskanje, športna igrišča, poligoni za kolesarjenje ipd. Površine so proste razmeroma kratek čas, vendar je ob natančni preučitvi možno najti ustrezen časovno-prostorski potencial. Obiskovalci so nakupovalci, v določenem času tudi rekreativci. Tako kot površine ob šolah, lahko tudi velika parkirišča trgovskih središč namenimo prireditvenemu prostoru.
- **Nepozidane površine industrijskih con** – potenciali niso posebno izraziti zaradi podobe prostora in manjše privlačnosti za rabo. Pomen jim običajno dajeta velika razsežnost in lega. Uporabniki prostora so najprej zaposleni, nato pa tudi ostali, ki ta območja prečkajo na poti do drugih predelov mesta.

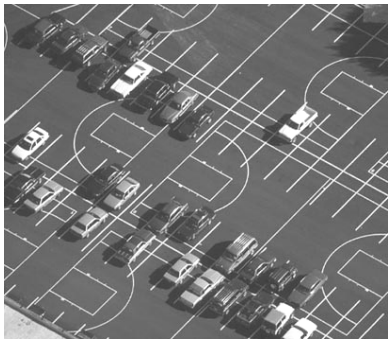

Slika 15: Zelenica pred Grubarjevo palačo v Ljubljani je primer površin ob kulturnih ustanovah. Ima reprezentativno vlogo, hkrati pa je razstavni prostor kiparskih del različnih umetnikov.
Slika 16: Parkirišče, opremljeno s pomožnimi črtami za športna igrišča in druge igre (MacLean, 2007).
Slika 17: Območje industrijske cone Rudnik v Ljubljani ima relativno razsežne zelene površine, ki pa niso kakovostno izkoriščene.

Prostorske možnosti za ureditev novih zelenih površin pa lahko ponujajo tudi druge površine, katerih namembnost še ni določena ali je vprašljiva in bi jo bilo zato potrebno potrditi in opredeliti. To so lahko razne zapuščene in zanemarjene površine, kmetijske površine in travniki, ki se opuščajo ipd. Merila, na podlagi katerih te površine opredelimo za prostorske možnosti, so podobna kot pri zgornjih površinah.

Spoznanje, da so določene površine vsebinsko pomembne za sistem zelenih in odprtih površin mesta ter da pomenijo prostorske možnosti za ureditev novih zelenih površin, je morda tudi eden izmed argumentov za obstoj teh površin v mestnem načrtu.

2.4 PROBLEMATIKA POSEGANJA V ZELENE POVRŠINE

»Javno dobro, kar mestne krajine nedvomno so, mora biti zaščiteno z mehanizmi prostorskega planiranja, to je vnaprej določenega, preverjenega in potrjenega načina obravnave. Brez tega je neposredno soočenje z investitorskimi interesi vedno v prid zadnjim.« (Simoneti, 1998: 45.)

Kljub strokovnemu pristopu se v prostoru pogosto dogaja, da zelene in odprte površine podlegajo pod pritiski širitve drugih rab, pod pritiski/interesi lastnikov in investitorjev,[15] kar pomeni, da se pozidujejo oziroma se spreminja namembnost teh površin. Pogosto se to dogaja, kadar so zelene površine v urbanistični načrt vključene preko drugih namenskih rab.[16] V preteklosti so bila pravila poseganja v območja zelenih površin precej manj dorečena in načelna, kadar pa so se ti procesi dogajali znotraj mestnega tkiva, so se s tem izgubljale številne možnosti za programe in rabe, katerih nosilci so ali bi lahko bile te površine.

[15] Eden izmed primerov je dogajanje v novih stanovanjskih območjih, kjer želijo investitorji izkoristiti dano lokacijo s povečevanjem gostote objektov in stanovanj, pri čemer zanemarjajo celo minimalne normative za zelene površine v teh območjih.
[16] Zelenje v stanovanjskih soseskah je eno ključnih v konceptih zelenih in odprtih površin, vendar so v namenski rabi ta območja opredeljena kot območja stanovanj.

Po besedah Gazvode (2001) so javni mestni parki v tem pogledu še najmanj problematični, saj so praviloma jasno opredeljeni in kot takšni zavarovani s konkretnimi mestnimi odloki. Tudi druge površine (športni in rekreacijski parki, tematski vrtovi, obcestno zelenje ipd.), ki imajo v mestni zgradbi določeno vlogo in pomen, ostajajo kljub pritiskom večinoma ohranjene. Zaplete se pri tistih zelenih površinah, ki jim je težko določiti lastništvo in osnovno funkcijo in so zato v nenehni nevarnosti, da jih mesto izgubi. Podobno se dogaja s prostori narave v mestu, za katere Doležal in Kučan (1996) menita, da so še vedno pomemben dejavnik razvoja, uravnoteženega delovanja in skladne podobe mesta. Ti prostori pogosto postanejo območje širitve pozidave. Kako bi torej lahko pod takimi pritiski zagovarjali prazen, po možnosti rahlo vlažen travnik kot dragoceno mestno prvino, potrebno ohranitve? Ali pa neko drugo površino, za katero želimo, da ostane prazna in zanjo morda celo ni pomembno, da se na njej odvija intenziven program, je pa pomembna za strukturo v mestnem prostoru, ker tu mesto zadiha in se oko spočije?

V prvi vrsti je pomembno, da so odprte površine v mestu nedvoumno vsebinsko in programsko opredeljene ter so v stalni rabi. S tem so v mestni zgradbi ohranjene kot javne in po besedah Simonetijeve (1998) se ohranja tudi možnost za kasnejše programske in strukturne obogatitve. To pomeni vsebine, ki jih danes morda še ne moremo predvideti in ki bodo nastale spontano, pri tem pa ne bodo v nasprotju z osnovno namembnostjo. Za površine kot so prostori narave ali površine znotraj drugih rab je nujno, da se jasno argumentira njihovo vlogo in pomen v mestni zgradbi. V Prostorski zasnovi Ljubljane (2002) je ponujen zanimiv odgovor na vprašanje, kako z vidikov sistema zelenih površin opredeliti potrebe po prekrivanju in/ali dopolnjevanju osnovne rabe prostora. Gre za režime, ki kot dopolnilna raba prekrivajo območja osnovne namenske rabe. Izkaže se, da je to lahko tudi eden izmed načinov varovanja in ohranjanja zelenih površin. Naslednja možnost je, da se določila za izpostavljena območja zelenih površin uvede v prostorske dokumente v pisni obliki, in sicer skozi prostorsko izvedbene pogoje.

Območja, ki jih prekrivajo režimi

Za sistem zelenih in odprtih površin so zaradi svoje odprtosti, naravnosti, kulturnih odlik ali lokacije lahko pomembna tudi območja odprtega in grajenega prostora mesta z drugimi namenskimi rabami. Ti prostori prispevajo h kakovosti bivalnega okolja in ekoloških značilnosti. Glede na njihove značilnosti in probleme se uporabljata dva posebna načina uveljavljanja principov in usmeritev, tj. varovanje ali urejanje z režimom.

Varovanje z režimom se uporablja v krajinsko kakovostnih območjih s primarno namensko rabo, ki so pomembna za sistem zelenih in odprtih površin zaradi odprtosti prostora, krajinskih in ekoloških odlik in prepoznavne oblike mesta. Taka območja so lahko kulturna krajina in tradicionalno kmetijstvo ali zeleni klini in njihova povezanost z zaledjem, kot odprti in nepozidani prostori.

Urejanje z režimom se uporablja v območjih z drugo namensko rabo, ki pa so za sistem zelenih in odprtih površin pomembna predvsem zaradi morfoloških značilnosti kot so lega, velikost, členitveni potencial ali ekološkega pomena, ki je lahko klimatski, varovalni ipd. Sem sodijo območja, ki z vidika sistema trenutno nimajo ustreznih prostorskih značilnosti in ureditev, kar pomeni, da so krajinsko in urbano degradiana, pa tudi območja, ki so s prostorsko zasnovo na novo namenjena drugim rabam. Z režimom urejanja se predpiše način preureditve degradiranih območij z vidika sistema zelenih površin (izboljšanje ambientalnih značilnosti, povečanje deleža naravnih prvin, prepoznavnost območja, ipd.) ali urejanja v novih območjih.

3 ZELENE IN ODPRTE POVRŠINE V GROSUPLJEM

3.1 PREDSTAVITEV OBMOČJA OBDELAVE

Z območjem obdelave se osredotočam predvsem na ožji mestni prostor, ki se ga lahko določi z mejo urbanističnega načrta mesta. Ker pa je prostor zvezen in se prebivalci mesta rekreirajo tudi v bližnji in daljni okolici Grosupeljske kotline, se z analizo prostora in anketno raziskavo deloma posvečam tudi Grosupeljskemu polju.

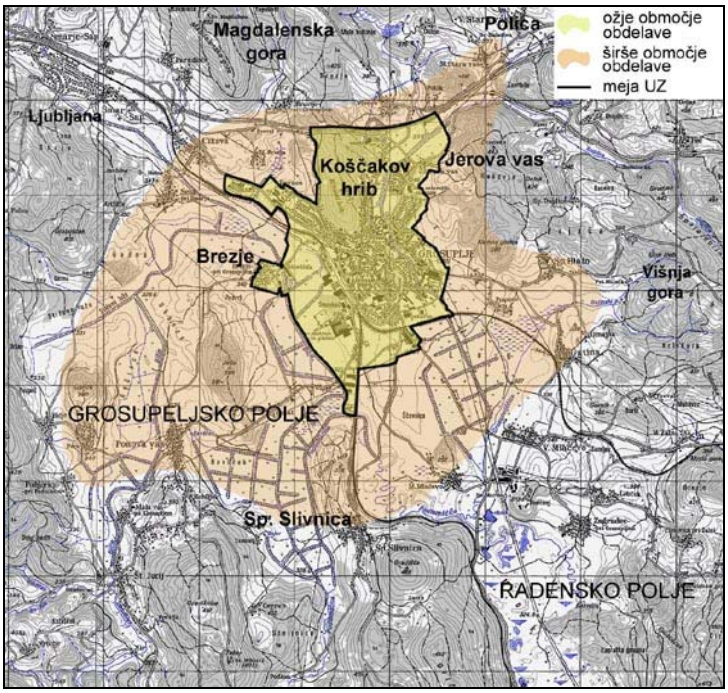

Slika 18: Prikaz širšega območja Grosupeljske kotline, ki jo sestavljata Grosupeljsko in Radensko polje. Območje obdelave ožjega mestnega prostora je prikazano z rumeno, širši obravnavani prostor pa z oranžno (kartografska podlaga: TK 25 …, 2000).

3.1.1 Geografska umeščenost

Grosuplje leži na severnem delu Grosupeljske kotline, ki se deli na Radensko in Grosupeljsko polje. Prvo je značilno kraško polje, drugo pa ima kraški značaj le zaradi načina, na katerega dobiva vodovje. Manjše doline in kraška polja so značilni tudi za okoliška hribovja, ki so močno poraščena z gozdovi in katerih vrhovi so pogoste pohodniške smeri Grosupeljčanov.

Grosupeljsko polje sestavljajo trije osnovni reliefni tipi (Meze in sod., 1980): živoskalni osamelci, dolinsko dno sestavljeno iz rdeče kraške prsti in aluvialne ravnice ob vodotokih. Koščakov (Brinjski) hrib, ki je najvišji izmed osamelcev, sega v sam center mesta s cerkvijo na vrhu, ki se zato preprosto imenuje Cerkveni hrib. Mesto deli na dva dela: dolina Grosupeljščice in dolina potoka Bičje (slika 19). Polje je v večini sestavljeno iz dolomitne podlage in neprepustne glinaste naplavine, vodo z njega pa odvajata dva

potoka, ki se združita pred Radenskim poljem na jugovzhodu. Grosupeljščica na vzhodnem delu polja ima le en pritok, medtem ko je vodna mreža Podlomščice na južnem robu polja močno razvejana. Na obeh potokih so bila v preteklosti izvedena številna regulacijska in melioracijska dela, kar je močno zmanjšalo nevarnost poplav in omogočilo kmetovanje. Na vodni mreži Podlomščice (potok Bičje) ustvarja danes preplet obraščenih ravnih jarkov in starih meandrirajočih strug značilen vzorec živic, ki ni zanimiv le strukturno, temveč je tudi ekološko pomemben. Poplave postanejo z nadaljnjo urbanizacijo zopet glavni problem, saj se s pozidavo utesnjuje vodotoke, kar povzroča t. i. »ozka grla«, kjer je pretok vode slabši.

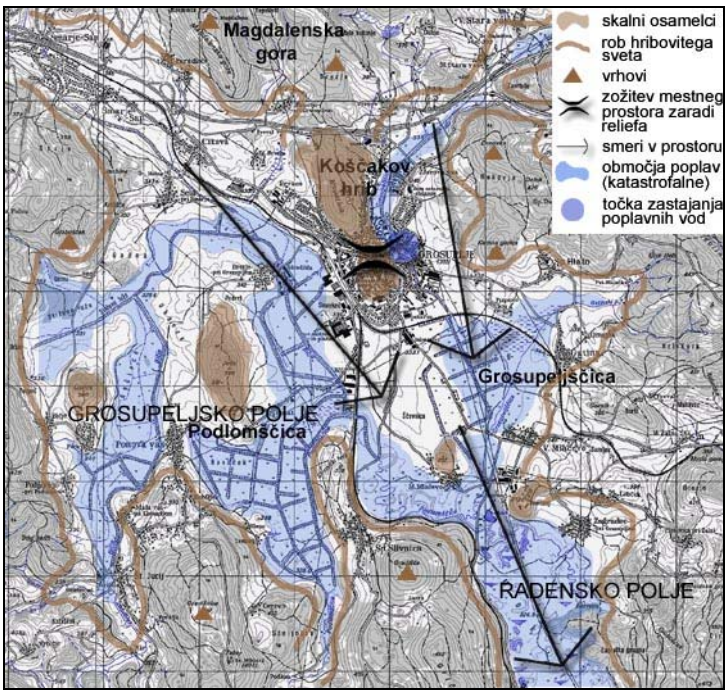

Slika 19: Slika prikazuje reliefne značilnosti in območja poplav v Grosupeljski kotlini. Območja poplav so tudi območja aluvialnih ravnic, ostali prostor kotline poleg živoskalnih osamelcev pa je nekoliko dvignjeno dolinsko dno (kartografska podlaga: TK 25 …, 2000).

Na dvignjenih tleh dolinskega dna najdemo kmetijske površine, mokrotni travniki pa pokrivajo ravnice ob vodotokih. Tu in ob strugah raste mnogo rastlin vlažnih rastišč: navadni trst *(Phragmites communis)*, rogoz *(Typha sp.)*, razne vrste ločja *(*npr. *Juncus conglomeratus)*, vrbe *(Salix sp.)*, jelša *(Alnus glutinosa)* ipd. Gozd v nižjih predelih kotline sestavljata predvsem hrast in gaber, višje na pobočjih hribov pa bukev, ki ji je pogosto primešana smreka.

3.1.2 Razvoj in urbanistične značilnosti mesta

3.1.2.1 Razvoj mesta

Poselitev območja mesta je sledila omenjenim naravnim in reliefnim značilnostim Grosupeljske kotline pa tudi obstoječi zgodovinski prometni poti (poštni poti med Dunajem in Karlovcem). Prve kmetije so se pojavile ravno ob tej trasi, na nekoliko dvignjenih tleh dolinskega dna, ob vznožjih živoskalnih osamelcev, a blizu potoka Grosupeljščica. Na vzhodni strani potoka se je razvijala vas Grosuplje (Grosslup), prvič omenjena leta 1136 (Dolgoročni …, 1986), na zahodni strani pa Stranska vas (Seittenhof). To sta tudi naselbinski jedri, iz katerih se je razvilo današnje Grosuplje. Kulturnozgodovinsko so iz obdobja od 14. stoletja pa vse do konca 19. stoletja pomembne številne domačije in mlini, grad Brinje in cerkev sv. Mihaela. Domačije ob glavni poštni poti so bile hkrati tudi furmanske postojanke oziroma oskrbne postojanke za menjavo konj. Ena takih, ki še danes nosi ime Stara pošta, stoji v Brvacah zahodno od Grosupljega.

Ob koncu 19. stoletja se je Grosuplje z izgradnjo železnice proti Novemu mestu in Kočevju ter s cestno povezavo z dolino Krke počasi razvilo v lokalno središče. Domačije so zaživele kot gostilne, pojavile so se trgovine in prvi industrijski obrati. Nekatere izmed starih domačij so se ohranile do danes in še vedno nosijo prvotna imena. Morda najbolj znana je Koščakova hiša, v kateri je danes mestna knjižnica. Vasi sta se širili ob glavni prometnici in poljskih poteh, ob vznožju Koščakovega hriba in na zahodno stran proti železniški postaji. Gradbena dejavnost se je močno povečala po letu 1960, ko so se postopoma gradila stanovanjska območja prostostoječih enodružinskih hiš. Do začetka osemdesetih let so tako znotraj naselitvenega prostora ostali nepozidani Koščakov hrib in močvirnata območja ob Grosupeljščici.

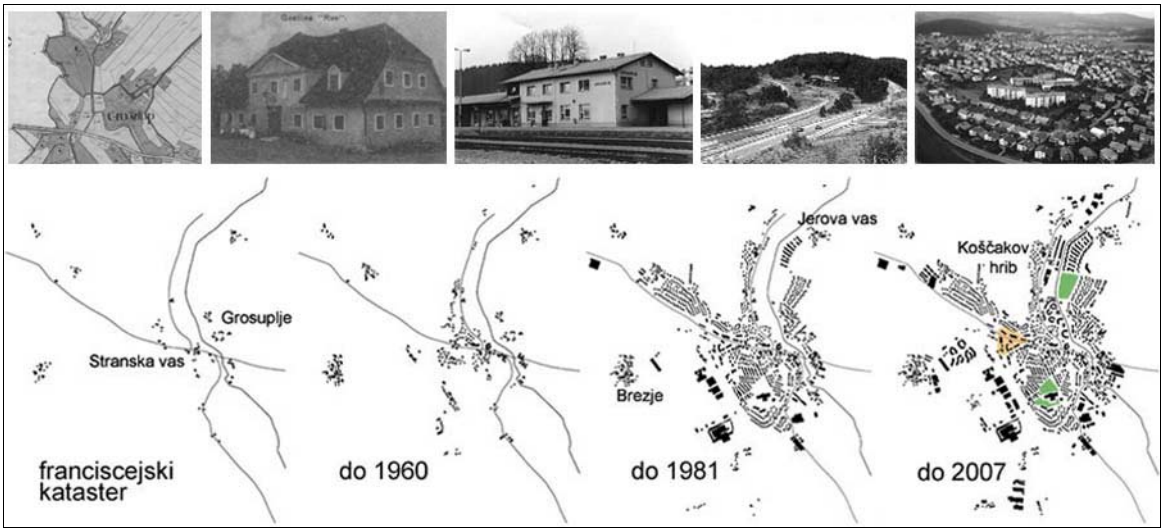

Slika 20: Razvoj mesta Grosuplje (Franciscejski …, 1823; Dolgoročni …, 1986; Načrt …, 1999; Načrt …, 2006). Z zeleno sta označeni največji sklenjeni zeleni površini v mestu, z oranžno območje upravnega trikotnika.

Po urbanističnem programu iz leta 1986 (Dolgoročni …, 1986) je bilo središče kraja predvideno na območju med Taborsko cesto, Pod gozdom in Kolodvorsko ulico, kar je tudi približno območje današnjega t. i. upravnega trikotnika. Grosuplje se je počasi razvijalo v gospodarsko in upravno središče z dobro prometno lego, ki se je med letoma 1989 in 1992 dodatno izboljšala z izgradnjo avtoceste proti Novemu mestu. Posledično je postalo še privlačnejše za bivanje, ljudje so se priseljevali, naselje pa si je pridobilo ime spalno naselje Ljubljane. V osemdesetih letih se je gradnja stanovanjskih območij postopoma širila na močvirnate ravnice ob Grosupeljščici. Leta 1988 so bili zgrajeni Dvori,[17] eno izmed urbanistično in arhitekturno najbolj kakovostnih stanovanjskih območij v kraju. Naselje je ustrezalo tudi obrtni dejavnosti. Obstoječe obrtne cone na obrobju naselja so se širile, na severu, ob avtocesti, pa so se v zadnjem času razvile tudi nove.

Po letu 2000 so se stanovanjska območja širila ob Grosupeljščici proti severu in na vzhodu proti krajinsko pestremu območju potoka Bičje, ki do danes ni bilo zanimivo za poselitev. Trendi kažejo na širjenje poselitve s stanovanjskimi površinami in centralnimi dejavnostmi proti severovzhodu in zahodu ter s proizvodno dejavnostjo proti vzhodu in jugozahodu. V teku razvoja so se v naselju Grosuplje združile vasi Grosuplje, Stranska vas, Jerova vas in Brvace, nazadnje pa se je z izgradnjo Sončnih dvorov[18] naselje približalo tudi Brezju. Leta 2006 je Grosuplje postalo mesto. Znotraj poselitvenega prostora sta se poleg Koščakovega hriba do danes ohranili dve večji zeleni površini: območje ob osnovni šoli na Tovarniški cesti (Mrzle njive) in območje ob nogometnem igrišču na severu.

[17] Izgrajen je bil le del celotnega načrta, ki je poleg stanovanjskega območja vključeval tudi javni program, športni in mestni park. Urbanistična zasnova je obsegala celotno nepozidano območje ravnice ob Grosupeljščici. Avtor zasnove je prof. Alojzij Drašler (Jernejec, 1988).

[18] Avtor urbanistične zasnove Sončnih dvorov je prav tako prof. Alojzij Drašler. Pri obeh zasnovah gre za sosedstva v krožni obliki povezanih objektov, katerih osrednji, odprti, zeleni prostor je namenjen poljavnemu programu. Obe zasnovi sta tudi upoštevali značilnosti prostora v katerem sta bili načrtovani, tj. značilnosti ravnic, vegetacije in meandriranja bližnjih potokov.

LEGENDA

- meja urbanistične zasnove
- območja stanovanj
- območja proizvodnih dejavnosti
- mešana območja
  - MP - mešana območja, ki vsebujejo proizvodne in storitvene dejavnosti
- območja družbene infrastrukture
- območja zelenih površin
  - ZP - parki
  - ZS - območja za šport in rekreacijo
  - ZK - pokopališče (vključuje površine namenjene širitvi)
  - ZPG - vstopna površina v parkovni gozd
  - ZD - druge zelene površine
- območja gozdov
- območja kmetijskih zemljišč
- območja prometne, komunalne in energetske infrastrukture
- druga poselitvena območja
- ceste
- železnica
- struktura grajenega tkiva

Slika 21
RABA TAL
merilo 1:15000

podloga pripravljena na podlagi podatkov: TTN5, DOF, DKN, vektorski podatki za prometnice

(Spremembe ..., 2004; Delovno ..., 2007)

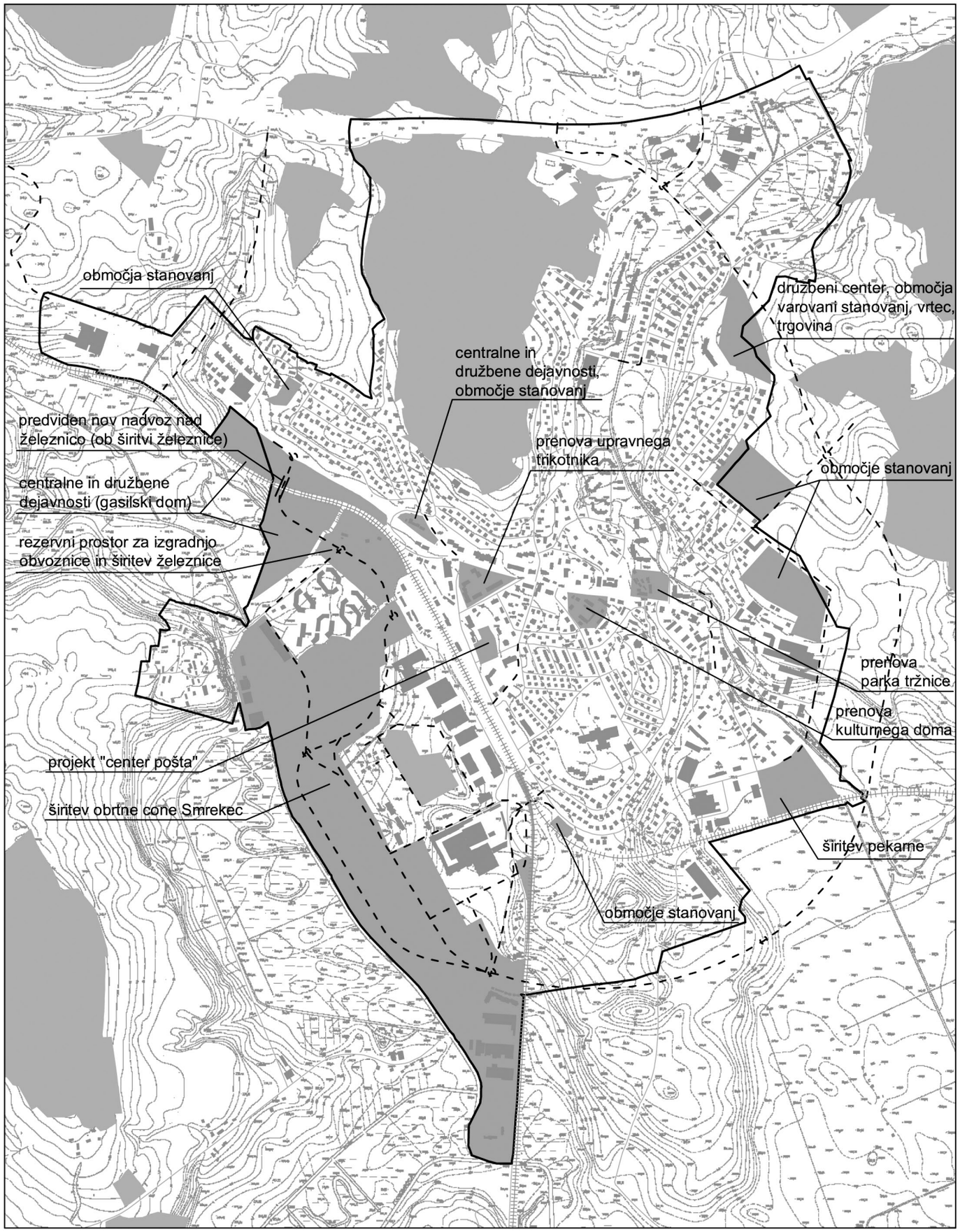

Slika 22

OBMOČJA ŠIRITVE POZIDAVE

merilo 1:15000

podloga pripravljena na podlagi podatkov: TTN5, DOF, DKN, vektorski podatki za prometnice

(Spremembe ..., 2004; Delovno ..., 2007)

3.1.2.2 Analiza grajenega tkiva

Splošne ugotovitve:

- neprepoznavna in strukturno neenotna podoba osrednjega dela mesta (centra),
- neprimeren stik rab oziroma dejavnosti in struktur v prostoru,
- v stanovanjskih območjih prevladujejo prostostoječe, enodružinske hiše, kar vpliva na razumevanje potreb prebivalcev po javnih zelenih površinah.

V preteklih dolgoročnih planih (Dolgoročni …, 1986) je bilo okvirno predvideno, katere površine naj se v prihodnje namenijo posamezni rabi, ne pa tudi, kakšne naj bodo podrobnejše opredelitve in določila za načrtovanje in urejanje teh območij. Posledica je bil stihijski ali nekontroliran razvoj mesta in mestne zgradbe, o katerem pišejo tudi Pogačnik (1996) in avtorji Dolgoročnega plana občine Grosuplje do leta 2000 (1986). Oblikovno ga označijo za problematičnega, saj mu primanjkuje lastne identitete in tudi nima izrazitega starega jedra oziroma zgodovinskega urbanega dela, ki bi ponujal najbolj »naravne« možnosti za namestitev centralnih dejavnosti. Če primerjamo karto rabe tal in strukturo grajenega tkiva (slika 21), vidimo, da se ob glavni cesti, v območju zgodovinskega naselitvenega dela vasi Stara vas in Grosuplje, tvori območje mešanih centralnih in stanovanjskih dejavnosti. Možnosti za oblikovanje osrednjega območja mesta so bile, vendar je problem v tem, da je prostor po oblikovnih značilnostih strukturno precej nepovezan in raznolik. To pa pomeni tudi neenotno in manj prepoznavno podobo osrednjega dela mesta – centra.

Avtorji kot rešitev predlagajo, da se središče mesta uredi v območju upravnega trikotnika in pasu ob železnici (slika 20). Središče naj se zavestno oblikuje v primeren mestni ambient, kjer bo prostor ulice oziroma ceste in trgov kar se da izkoriščen in oblikovan po meri človeka.[19] Takšno podobo bi dosegli postopoma, s prenavljanjem, zapolnjevanjem in zaokroževanjem uličnih prostorov z zelenimi in zidanimi vizualnimi zaporami.

Neprimeren stik rab oziroma dejavnosti v prostoru se pojavlja predvsem med območji industrije ali obrti in območji stanovanj (slika 23). Strukturno gledano gre za preplet enodružinskih stanovanjskih hiš z velikimi obrtnimi objekti. Kjer prostor dopušča, bi bilo zato smiselno oblikovati členitvene poteze ali koridorje, in sicer z ohranjanjem odprtosti prostora, členitvenim zelenjem ali celo oblikovanjem in programsko opredelitvijo zelenih površin kot prehodnega območja med rabami. Strukturno je ponekod kontrasten tudi stik med vaškimi območji in novejšim grajenim tkivom, saj se pri načrtovanju zadnjega navadno ni upoštevalo značilnosti prostora starih vaških jeder.

[19] Splošno humano merilo, ozelenjenost in lepo naravno okolico štejejo avtorji med najpomembnejše vrednosti in potenciale za oblikovno podobo mesta Grosuplje.

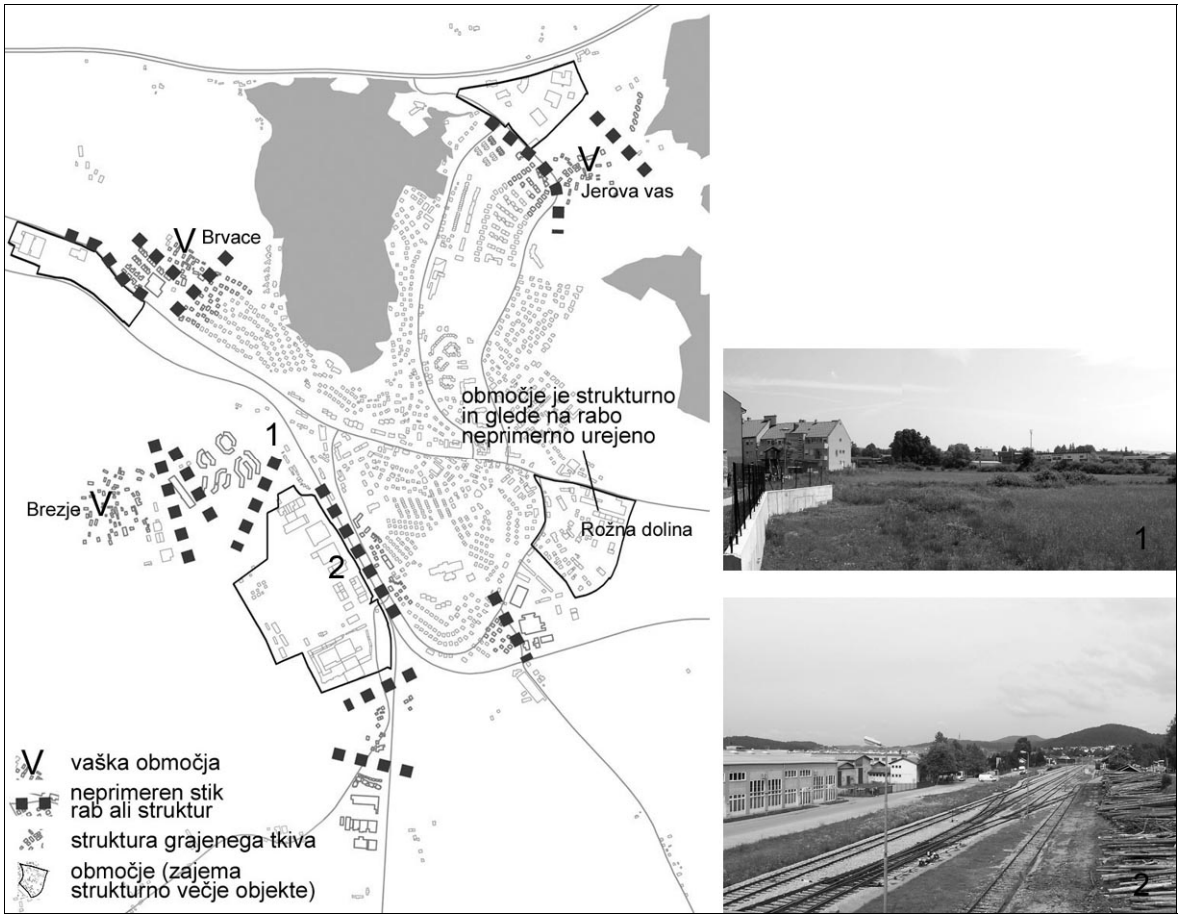

Slika 23: Analiza stika med različnimi rabami in strukturami grajenega tkiva. Fotografija 1 prikazuje stik med stanovanjskim območjem Sončni dvori in obrtno cono Smrekec, ki se bo v prihodnosti širila proti dvorom. Na fotografiji 2 je območje železniške postaje med obrtno cono Smrekec in mestom. Območje je vizualno zelo izpostavljeno (podloga: Delovno …, 2007)[20].

Za Grosuplje je značilno, da znotraj stanovanjskih območij prevladujejo površine prostostoječih enodružinskih hiš, ki imajo zasebne vrtove. Takih stanovanjskih območij je 89 %, medtem ko je območij z večstanovanjsko gradnjo le 11 %. To hkrati pomeni, da je velik tudi delež ljudi, ki lahko določene osnovne potrebe po zelenih površinah zadovoljujejo na zasebnem vrtu. V nadaljevanju bo zato za anketno raziskavo med drugim pomembno ugotoviti, kolikšne in kakšne, če sploh so, so potrebe prebivalcev enodružinskih hiš po javnih zelenih površinah.

[20] Kartografske podloge Grosupljega, ki so na voljo, so zastarane. Vse podloge, uporabljene v nadaljevanju, so zato sestavljene iz različnih digitalnih podatkov delovnega gradiva za pripravo Strategije prostorskega razvoja občine Grosuplje (2007) in temeljnega topografskega načrta (TTN5, 1994). Kataster stavb je bil dopolnjen tudi na podlagi terenskega ogleda.

3.1.2.3 Analiza prometnega omrežja

Splošne ugotovitve:

- mestne vpadnice so prometno precej obremenjene in hkrati neustrezno urejene za pešce in kolesarje;
- pešpoti je malo, kolesarskih poti ni;
- železnica na jugu ter avtocesta na severu sta oviri v dostopu do rekreacijskega zaledja;[21]
- ovira v dostopu do rekreacijskega zaledja in hkrati priložnost za krožno rekreacijsko pot bo tudi nova načrtovana obvoznica.

V zadnjih desetih letih je opaziti, da se s priseljevanjem ljudi in razvijanjem obrtnih con promet na mestnih vpadnicah in križiščih povečuje. Ker prebivalci pogosto uporabljajo omenjene ceste kot sprehajalne poti znotraj mesta ali pa so to poti, ki jih morajo uporabiti oziroma prečkati na poti do mestnega obrobja, pomeni zanje povečanje prometa tudi povečanje nevarnosti. Steze za pešce in kolesarje so ponekod slabo urejene, pločniki so večinoma enostranski, ponekod prekinjeni ali jih sploh ni, kolesarske steze pa so le ob cestah, ki se gradijo na novo. Razlog za tako stanje so razmeroma ozka cestišča, kjer navadno tudi ni prostora za širitev. Prav tako je v Grosupljem malo sprehajalnih poti.[22] Najdemo jih na Koščakovem hribu in ob Grosupeljščici do Adamičeve ceste. Deloma so urejene in vzdrževane, deloma pa so nastale, ker so jih shodili sprehajalci, in se tako tudi ohranjajo. Pravih kolesarskih poti v Grosupljem ni. Za kolesarjenje in sprehode izven mesta uporabljajo prebivalci poljske in gozdne poti. Naravno rekreacijsko zaledje, ki naj bi bilo zaradi majhnih razdalj hitro dostopno, je pogosto pojmovano kot ena glavnih primerjalnih prednosti Grosupljega pred večjimi mesti. Vendar če povzamem zgornje ugotovitve, so slabo urejene poti in steze za pešce ter kolesarje ne le slaba povezava med zelenimi površinami mesta, temveč tudi slaba povezava z zaledjem. Take poti tudi niso prijetne in varne.

[21] K rekreacijskemu zaledju štejem tako ožje mestno obrobje tik za mejo poselitve, kot tudi širše območje Grosupeljskega polja kamor se hodijo prebivalci mesta rekreirat. Gre za kmetijske površine, na katerih se poljske poti uporabljajo kot rekreacijske poti. Na severni strani mesta so območja rekreacije v smeri Magdalenske gore in Police.

[22] Kolesarske in sprehajalne poti so kot javne ceste oziroma utrjene površine namenjene izključno kolesarjem in pešcem za rekreativno rabo. Kolesarske steze in steze za pešce so sestavni del cestišča in so od vozišča ločene višinsko ali z zelenico (Andrejčič Mušič, 2000, cit. po Lešek, 2007).

Slika 24: Na nekaterih cestah v mestu steze za kolesarje in pešce niso urejene dvostransko ali so celo prekinjene (Adamičeva cesta).
Slika 25: V stanovanjskih območjih je urejenih zelo malo poti za pešce. Prostora, ki ne bi bil v zasebni lasti skoraj ni (Jakhlova cesta).
Slika 26: Ukrepanje za večjo varnost pešcev v prometu – uporaba ležečih policajev (cesta Ob Grosupeljščici).

Dodatni oviri v prostoru sta železnica na jugu, katere prehodi so prilagojeni večinoma le motornemu prometu, in avtocesta na severu. V naslednjih desetih do petnajstih letih namerava občina zgraditi tudi novo obvoznico (Delovno …, 2007). Te vrste prometnice so fizično ločene od naselja, funkcionalno pa so del mesta. Zaradi tega postanejo površine ob obvoznicah pogosto privlačne za razvoj določenih dejavnosti, medtem ko nekatere druge dejavnosti odbijajo. S krajinskoarhitekturnega vidika je pomembno, kako je obvoznica umeščena v prostor, kako je oblikovana glede na poglede s ceste ali obratno ter kako, če sploh, vzpostavi stik z obstoječimi programi. Na primeru Grosupljega poteka predvidena trasa obvoznice skozi strukturno različna območja: ob robu mokrotnih travnikov z živicami, ob robu stanovanjskih in obrtnih območij, mimo pokopališča, čez kmetijske površine in mimo gozda. Predvidena obvoznica bo dvopasovna cesta, na kateri so ponekod že predvidene steze za pešce ter kolesarje, in ne hitra cesta višjega razreda, kar lahko pomeni dvoje: zaradi gostote prometa bo ovira, ki jo bo potrebno prečkati na poti do rekreacijskega zaledja, ali pa je to priložnost za ureditev krožne rekreacijske poti, ki bo povezovala posamezne zelene površine mesta in zaledje. Za potrebe koncepta zelenih in odprtih površin mesta v povezavi z rekreacijskim zaledjem nas zanima predvsem sledeče:

- Katere so točke, kjer je zaradi povezav z zaledjem nujno urediti varne prehode za pešce in kolesarje?
- Kje je priporočljivo odpirati poglede z obvoznice na mesto ali odprto krajino, tj. na značilne in prepoznavne strukture mesta?
- Kje naj se načrtuje členitveno zelenje med obvoznico in programi ob njej in kje zastiranje pogledov na obvoznico ni nujno?

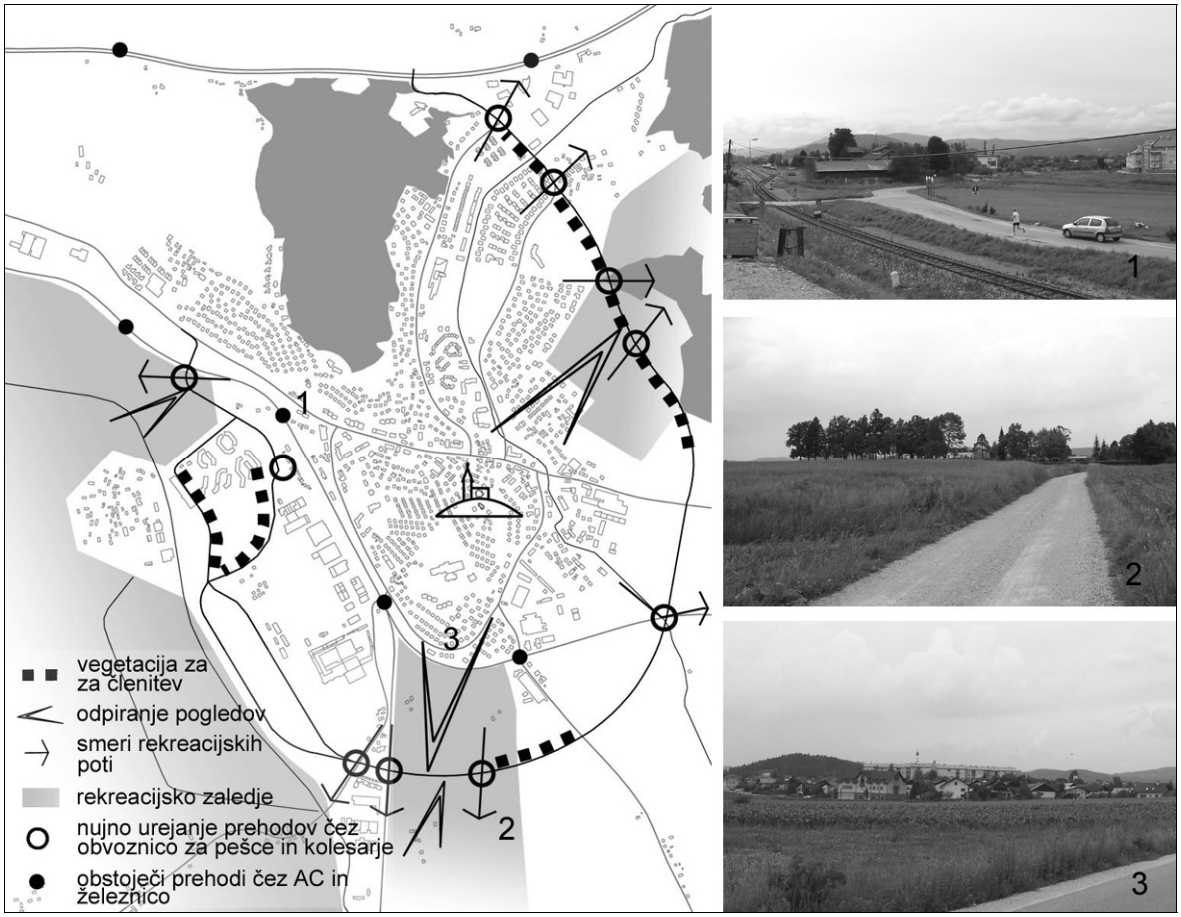

Slika 27: Analiza povezav z zaledjem v primeru obvoznice in ključne točke krajinskega urejanja ob obvoznici. Fotografija 1 prikazuje obstoječi prehod čez železniško progo, ki postaja zaradi povečanega prometa proti Sončnim dvorom vse bolj nevaren. Na desni strani, med Sončnimi dvori in železniško postajo, bo v prihodnje zgrajena obvoznica, po zadnjih podatkih (Delovno …, 2007) pa tudi drugi tir železnice. Naslednji fotografiji prikazujeta rekreacijske poti v zaledju (2) in pogled z obvoznice na mesto (3) (podloga: Delovno …, 2007).

3.1.3 Zelene površine v Grosupljem – predstavitev

Kategorije za pregled zelenih površin v Grosupljem prilagajam in povzemam po študiji zelenega sistema mesta Ljubljane (Ogrin, 1994) in po diplomskem delu o vlogi zelenja v urejanju malih mest (Šepec, 1994). V prvi so v kategorijah dobro združene splošne značilnosti funkcij in prostorske pojavnosti zelenih površin, medtem ko so v drugi osnovne kategorije splošne glede na osnovno namensko rabo, podkategorije pa bolj specifične zaradi funkcije in pomena, ki ga ima skoraj vsaka posamezna zelena površina v malem mestu.[23] Tipološka karta z vsebinsko členitvijo zelenih površin v Grosupljem (slika 47, str. 45) je nastala na podlagi pregleda omenjenih virov in terenskega ogleda.

[23] Osnovne kategorije, ki jih določi Šepec, so zelene in proste površine ob objektih javnega značaja, rekreacijsko zelenje, stanovanjsko zelenje, industrijsko zelenje, naravnejše oblike zelenih površin, prvine gospodarske rabe in druge oblike zelenih prvin. Prva kategorija je zanimiva, ker v malih mestih velik del urejenih zelenih površin spada k objektom javnega značaja.

3.1.3.1 Parkovne ureditve

Grosuplje nima mestnega parka oziroma parkovne ureditve, ki bi imela osrednjo vlogo med zelenimi površinami. To so v anketi, predstavljeni v nadaljevanju, ugotovili tudi prebivalci. V splošnem so parkovne površine v mestu redke in majhne. Izpostavila bi tri površine (slika 47, str. 49; slika 56, str. 61): ureditev pred banko in Adamičev park, ki sta nastala kot spominski ureditvi, ter tržnico.

Ureditev pred banko je višinsko razgibana in urejena s klopmi, kjer se zadržuje precej ljudi. Adamičev park je bil nekoč travnata površina z grmovno zasaditvijo. Danes je predvsem prehodno in tlakovano območje s spomenikom Louisu Adamiču. Od nekdaj so se tu odvijale najpomembnejše prireditve, danes razne akcije in reklamne stojnice. Tržnica je edina ureditev, za katero prebivalci tudi pogovorno uporabljajo izraz »park«. Travnata in tlakovana površina z vodnjakom, klopmi in starimi drevesi je prostor, kjer se rada zadržuje mladina, ob sobotah pa se tu odvija odprta tržnica.

Slika 28: Parkovna ureditev pred banko.
Slika 29: Adamičev park s spomenikom Louisu Adamiču.
Slika 30: Sobotna tržnica.

Količino parkovnih ureditev po funkciji delno dopolnjujejo zasaditve pred objekti javnega značaja, ki imajo v prvi vrsti reprezentativni značaj, in po strukturi pokopališča, ki pa imajo vsebinsko popolnoma drug pomen.

3.1.3.2 Športne površine in otroška igrišča

V mestu so športna in otroška igrišča urejena predvsem v okviru osnovnih šol in vrtcev: mala nogometna igrišča, igrišča za odbojko in košarko, tekaške steze ter igrala za otroke ob treh šolah in dodatna otroška igrišča ob treh vrtcih. Za te površine je značilno, da so v dopoldanskem času namenjene vzgojno-izobraževalni dejavnosti, v popoldanskem času in ob koncu tedna pa tudi ostalim prebivalcem mesta. To pomeni, da Grosuplje v resnici **nima javnih športnih in otroških igrišč v pravem pomenu besede**. Ker pa so to edine površine s tako vsebino, so v nadaljevanju obravnavane kot javne. Površine ob šolah in vrtcih so tudi najbolj kakovostno urejene in vzdrževane zelene površine v mestu.

Druge športne površine so veliko nogometno igrišče in dve teniški igrišči ter vadbišče za pse ob gasilskem domu. Gre za bolj specifične površine, ki so namenjene zelo ozkemu krogu uporabnikov oziroma so zelene površine z omejitvijo, saj je treba za njihovo

uporabo plačati. V sklopu zdravstvenega doma in doma starejših občanov, sta urejeni dve balinišči.

Slika 31: Športna igrišča pri osnovni šoli Brinje.
Slika 32: Otroško igrišče ob vrtcu Tinkara.
Slika 33: Nogometno igrišče.

Načrtovano in že v izvajanju je tudi igrišče za golf, ki je nekoliko zunaj mestnega prostora (slika 47, str. 49). Golf je specifičen šport ozke skupine uporabnikov, igrišče pa je načrtovano na območju, ki ga prečkajo najpomembnejše rekreacijske smeri na Grosupeljskem polju. S tega vidika je zelo pomembno, da se ob igrišču (ali celo skozenj) ohrani in zagotovi prehodnost območja z novimi rekreacijskimi potmi. V nasprotnem primeru se lahko zaradi ovire v dostopnosti zmanjšata kakovost in privlačnost tega dela rekreacijskega in krajinsko pestrega zaledja mesta za rekreacijo.

3.1.3.3 Parkovna krajina – prehodna raba na mestnem obrobju

Parkovna krajina je tip krajine, kjer prevladujejo travniki, običajno mešani z ostanki gozda ali z manjšimi gručami in posamičnim drevjem. To mu daje hkrati oznako odprtega prostora z visoko vizuelno vrednostjo, iz katere izhaja njegov doživljajski in uporabni potencial (Ogrin, 1994). Kot je bilo zapisano v poglavju o geografski umeščenosti mesta, je Grosupeljsko polje krajinsko pester odprt prostor, ki je privlačen za rekreacijo prebivalcev. Tu kolesarijo, se sprehajajo, v zimskih mesecih pa je priljubljen tudi tek na smučeh. Pri tem uporabljajo poljske poti in kolovoze, torej poti, ki primarno niso namenjene rekreaciji in kot take tudi niso urejene: ni počivališč, informacijskih tabel, smerokazov, urejenih razgledišč ali podobno. Zaradi mreže poljskih poti, ki se skozi okoliške vasi sklenejo v krožne poti, je Grosupeljsko polje dobro prehodno v vseh smereh. Manjše rekreacijske površine bližje mestnega roba so tudi na vzhodni strani, kamor hodijo sprehajalci s psi in na zahodni strani, na poti proti Magdalenski gori.

Slika 34: Prehodna raba na jugozahodnem robu mesta: njive in travniki z značilnim prepletom živic. Pogled s Koščakovega hriba proti Sončnim dvorom in vasi Brezje.

3.1.3.4 Parkovni gozd

V kategorijah gozdov je Koščakov hrib opredeljen kot gozd s posebnim namenom lokalnega pomena. Na vrhu hriba je bil v prvi polovici 20. stoletja kamnolom. Po opustitvi dejavnosti pred več kot tridesetimi leti je bil prepuščen samoobnavljanju, za domačine pa je postal razgledna točka, prostor srečevanja in prirejanja piknikov; na hribu je bila urejena trim steza. Danes sprehajalne poti vzdržujejo le prebivalci s stalno rekreacijsko rabo. Razgled z vrha ni mogoč, ker se je le-ta obrasel, vendar obstajajo ideje o ponovni ureditvi razgledišča. Razgled na celotno mesto se sicer odpira z gozdnih robov, tj. jas in vstopnih območij. Travnata površina na južnem pobočju hriba ob zdravstvenem domu je glavna vstopna točka v območje gozda, pozimi pa tudi priljubljeno sankališče. Gozd in nepozidana pobočja hriba je nujno potrebno varovati pred gradbenimi posegi in nadaljnjo poselitvijo. V zadnjem času je območje še bolj ranljivo, ker je bil zaradi bolezni dreves potreben golosek južnega dela gozda.

Slika 35: Severovzhodni rob Koščakovega hriba. Stanovanjska pozidava vse bolj zapira vstopni del v gozd. Odprto zeleno površino ob vstopu bi bilo potrebno zaščititi pred pozidavo, urediti in programsko oziroma strukturno navezati na območje ob Grosupeljščici.
Slika 36: Južni rob Koščakovega hriba je priljubljeno sankališče, največja vstopna površina v gozd in najboljša razgledna točka na mesto.

3.1.3.5 Ureditve ob vodotokih

Grosupeljščica je edini vodotok, ki teče skozi mesto – v osrednjem delu skozi stanovanjska območja ter območja športnih in družbenih dejavnosti. Strukturno in programsko gledano bi bila lahko zato ključni povezovalni element v prostoru ali celo območje novih programskih ureditev z dostopi do vode, ki bi hkrati z drugimi potezami tvorilo osrednjo parkovno ureditev mesta in s tem prispevalo k njegovi čitljivi podobi. Vodotoki so vključeni v mestni prostor, kadar se s širšim prostorom ali zaledjem povezujejo preko zelenih pasov, drevorednih potez ali manjših ureditev zelenih in odprtih površin vzdolž rekreacijskih in pešpoti, ki vodijo do njih. V Grosupljem je kar nekaj možnosti za take povezave, vendar je neprijetna ugotovitev ob tako dobrih izhodiščih ta, da so bregovi potoka marsikje pozidani oziroma način gradnje ob vodotoku prostorsko ne dopušča umestitve dodatnih programskih ureditev. Iz ogleda na terenu lahko povzamem, da prostor danes ne deluje povezano in nima celostne podobe. Ureja se ga po delih, tudi v različnih časovnih obdobjih med razvojem poselitve. Grosupeljščica teče skozi mesto skoraj neopažena: struga je ravna, nova poselitev je bila načrtovana do brežin in se od potoka ograjuje, poti so ponekod načrtovane, drugje so nastale, ker so jih shodili sprehajalci, dostopov do vode ni, ureditve ob potoku so skromne, urbane opreme skorajda ni.

Z razvojem poselitve je bila Grosupeljščica večkrat regulirana in njena struga izravnana, kar je močno povečalo nevarnost poplav v mestu. S tega vidika je pomembna vsaka odprta in prazna površina ob vodotoku, ki v primeru poplav deluje kot razlivna ravnica. Največ prostora za razlitje je na prehodu iz odprte krajine v mesto in obratno, kjer brežine še niso pozidane. Vegetacija je na teh območjih bolj raznolika kot znotraj mesta, zato so ta območja hkrati prehodna območja iz naravnega zaledja oziroma kulturne krajine v urbano krajino.

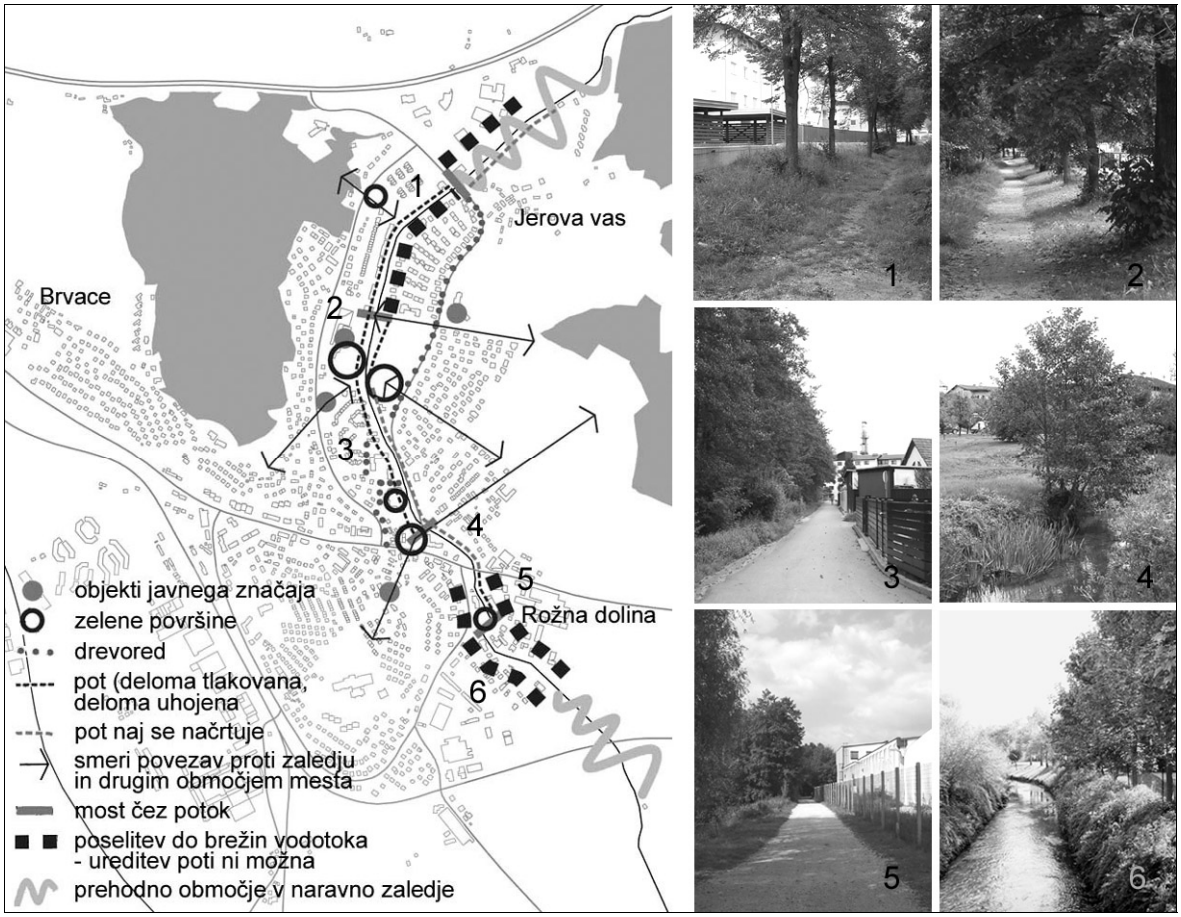

Slika 37: Analiza prostora ob Grosupeljščici. Elementi, ki se jih lahko vključi v celostno ureditev, so zelene površine in objekti javnega značaja, ki vključujejo tudi grad Brinje kot kulturno dediščino. Fotografije prikazujejo stanje poti na različnih odsekih ob vodotoku, ki so večinoma utesnjene med potok in pozidavo. Možnosti za programske razširitve ob poti je malo, ponekod pa niti ni priložnosti za ureditev same poti (podloga: Delovno …, 2007).

3.1.3.6 Stanovanjsko zelenje

Stanovanjsko zelenje predstavljajo zelene površine v stanovanjskih območjih, kar vključuje tako poljavne ureditve kot zasebne vrtove. S sociološkega vidika in vidika zadovoljevanja potreb prebivalcev po preživljanju prostega časa na prostem sta pomembni obe kategoriji. Po drugi strani v mestu, kot je Grosuplje, kjer je delež enodružinske gradnje izredno velik, sklenjena območja zasebnih vrtov močno vplivajo na sliko mesta. Glede na to, da je v uvodu kot problem izpostavljeno pomanjkanje ustrezno urejenih javnih zelenih in odprtih površin, so tema stanovanjskega zelenja poljavne ureditve.

Slika 38: Primer stanovanjskega zelenja v območju enodružinske gradnje je urejanje zasebnih vrtov. Poljavnih površin v teh območjih pogosto ni.
Slika 39 in 40: Poljavne prostore ob večstanovanjskih objektih pogosto urejajo stanovalci sami. To predvsem kaže, da želijo ti ljudje v svoji neposredni bližini zadovoljiti posamezne potrebe, vezane na zelene površine in stike z drugimi ljudmi. Vendar oblikovanje stanovanjskega zelenja vključuje še kaj več kot le postavitev posameznih klopi in gojenja cvetlic, saj morajo te površine zadovoljiti potrebe različnih skupin uporabnikov, biti varne in dostopne.

Uporabniki poljavnih zelenih površin so v prvi vrsti prebivalci dotičnih stanovanjskih območij, zato mora urejanje zelenja najprej zadovoljiti potrebe teh uporabnikov. V posameznih primerih, kjer v mestu primanjkuje določenih ureditev ali se ti poljavni prostori navezujejo na druge zelene površine, pa jih uporabljajo tudi prebivalci drugih območij. Tako je tudi v Grosupljem. Poljavne ureditve se pojavljajo predvsem ob večstanovanjskih objektih, kjer so urejene klopi za posedanje in druženje, zelenice, igrala za otroke ter ponekod v bližini tudi vrtički. Območja z enodružinsko gradnjo večinoma nimajo takih površin, zato uporabljajo ti ljudje na svoji poti skozi mesto površine ob večstanovanjskih objektih. Poljavne površine so od primera do primera različno kakovostno urejene. Predvsem gre največkrat za posamezne urejevalske akcije stanovalcev, ki si blizu vhodov postavljajo klopi in oblikujejo cvetlične gredice ter grmovnice. Po tem lahko sklepamo, da ljudje v večstanovanjskih objektih v svoji neposredni bližini res potrebujejo urejene zelene površine. S tem namreč zadovoljijo potrebo po stiku z odprtim prostorom, ki jim nudi sprostitev, potrebo po stiku z drugimi ljudmi in tudi potrebo po osmišljanju, negovanju in oblikovanju po lastnih predstavah. V tem pogledu so ti prostori torej kakovostni, vendar oblikovanje stanovanjskega zelenja vključuje še kaj več kot le postavitev posameznih klopi. Površine, ki so najbližje domu, morajo biti primerno oblikovane, varne in dostopne za vse skupine uporabnikov, vključujoč otroke, starejše in gibalno ovirane. Zato je načrtovanje skupnih prostorov in zelenih površin v stanovanjskih območjih tudi potrebno.

3.1.3.7 Vrtički

Kljub temu da v Grosupljem prevladuje enodružinska, individualna gradnja z zasebnimi vrtovi, se v mestu pojavljajo območja vrtičkov, ki jih obdelujejo prebivalci večstanovanjskih objektov. Za ljudi pomen obdelovanja takih površin ni le v samostojni pridelavi vrtnin, temveč tudi v želji po preživljanju prostega časa na prostem in druženju z drugimi ljudmi. V poletnih mesecih se lastniki vrtičkov namreč zbirajo na klopeh, ki so si jih uredili zraven. Območja vrtičkov so se v Grosupljem razvila ob železniški progi, tj. na površinah, ki ne ustrezajo drugim rabam, ali v neposredni bližini večstanovanjskih objektov kjer površin pred tem še niso zasedle druge rabe ali pozidava. Danes je obstoj vrtičkov bolj kot ne

vprašljiv, saj postajajo posamezne površine zanimive za pozidavo, po drugi strani pa se med prebivalci pojavljata odpor in mnenje, da vrtički kvarijo podobo mesta.

Slika 41 in 42: V Grosupljem se vrtički pojavljajo ob večstanovanjskih objektih ter v pasu med železnico in mestom.
Slika 43: Vrtički v mestu niso nujno nekaj slabega. V resnici lahko prispevajo k podobi mesta in so vizualno privlačno urejeni oziroma strukturirani. Primer prikazuje območje vrtičkov v Nærumu, ki ga je leta 1952 zasnoval krajinski arhitekt Sørensen (http://www.123hjemmeside.dk/derundehaver).

Vrtičkarji svoje vrtičke iz leta v leto obdelujejo, kar kaže, da potreba po te vrste površinah še ni zamrla. Dokler bo tako, je smiselno ohranjati obstoječe površine oziroma v primeru pozidave poiskati nadomestne, trajne lokacije za to dejavnost. Ob tem seveda ni nujno, da vrtički kvarijo podobo mesta. Nasprotno, njihova vloga je lahko tudi v oblikovanju mesta, saj je razvoj v višino omejen in dopušča poglede preko (Lendholt, 1970). Vizualno urejenost prispeva minimalna parkovna ureditev območja z zasaditvijo robov in notranjo členitvijo prostora s posameznimi drevesi ali manjšimi gručami drevja (Ogrin, 1994).

3.1.3.8 Druge zelene površine

V skupino drugih zelenih površin so uvrščene zelene površine ob prometnicah in ločitveni pasovi, ki naj bi imeli v Grosupljem predvsem vizualno vlogo, torej zakrivanje določenih objektov ali, kot pove ime, vlogo ločevanja ene rabe od druge. Načeloma gre za travnate površine, čeprav bi marsikje kazalo urediti ločitvene pasove z višjo vegetacijo. Površine tega sklopa so ob železniški progi, tj. med obrtno cono Smrekec in ostalim mestom ter ob Adamičevi cesti.

Druge zelene površine so tudi nekatere večje travnate površine znotraj mesta, ki nimajo posebne programske ali strukturne opredelitve. Zaradi številnih interesov gradnje v mestu je potrebno pretehtati, katere od teh površin je smiselno ohraniti nepozidane zaradi vloge v členitvi mestnega prostora, zaradi ekoloških in drugih naravnih značilnosti posameznega območja ali ker so še neizkoriščena možnost za vzpostavitev novih urejenih javnih zelenih površin. Nekatere izmed teh površin so: travnik na južnem delu Koščakovega hriba, območje ob nakupovalnem centru med Grosupljem in Brvacami, travnik na cerkvenem hribu in ob pošti, ob nogometnem igrišču in ob Grosupeljščici.

Slika 44: Ločitveni pas med stanovanjskim območjem Pod gozdom in Adamičevo cesto.
Slika 45: Odprta travnata površina ob nogometnem igrišču.
Slika 46: Drevored na Kolodvorski cesti, ki ni prava zelena površina, a je lahko zaradi programskih možnosti in prijetnega ambienta pomemben del v zgradbi koncepta zelenih in odprtih površin.

Vse te površine lahko tako kot ostale zelene površine vplivajo na podobo mesta, so nosilke ekološke funkcije ali območja, kamor zahajajo prebivalci, predvsem sprehajalci s psi, v prostem času. Podobo mesta gradijo tudi ureditve cest z drevoredi, ki jih je v Grosupljem razmeroma malo. Načrtovani so bili večinoma v sklopu drugih ureditev, na primer ob večstanovanjskih objektih, ki mejijo na glavno cesto ali območje individualne zazidave, ob osnovni šoli ipd., torej za ločevanje med rabami in dejavnostmi, ne pa tudi za gradnjo celostne podobe ceste ali predela mesta. Izjema je Koščakov drevored na Kolodvorski cesti, ki je bil konec devetnajstega stoletja zasajen zato, da poveže mestno knjižnico oziroma nekdanjo Koščakovo hišo in železniško postajo. Danes je eden najprivlačnejših ustvarjenih ambientov v mestu. Kolodvorska cesta in ureditev pred železniško postajo sta ureditvi, ki nista pravi zeleni površini, vendar sta zaradi specifičnosti drevoreda in programskih možnosti pomemben del za zgradbo koncepta zelenih in odprtih površin mesta.

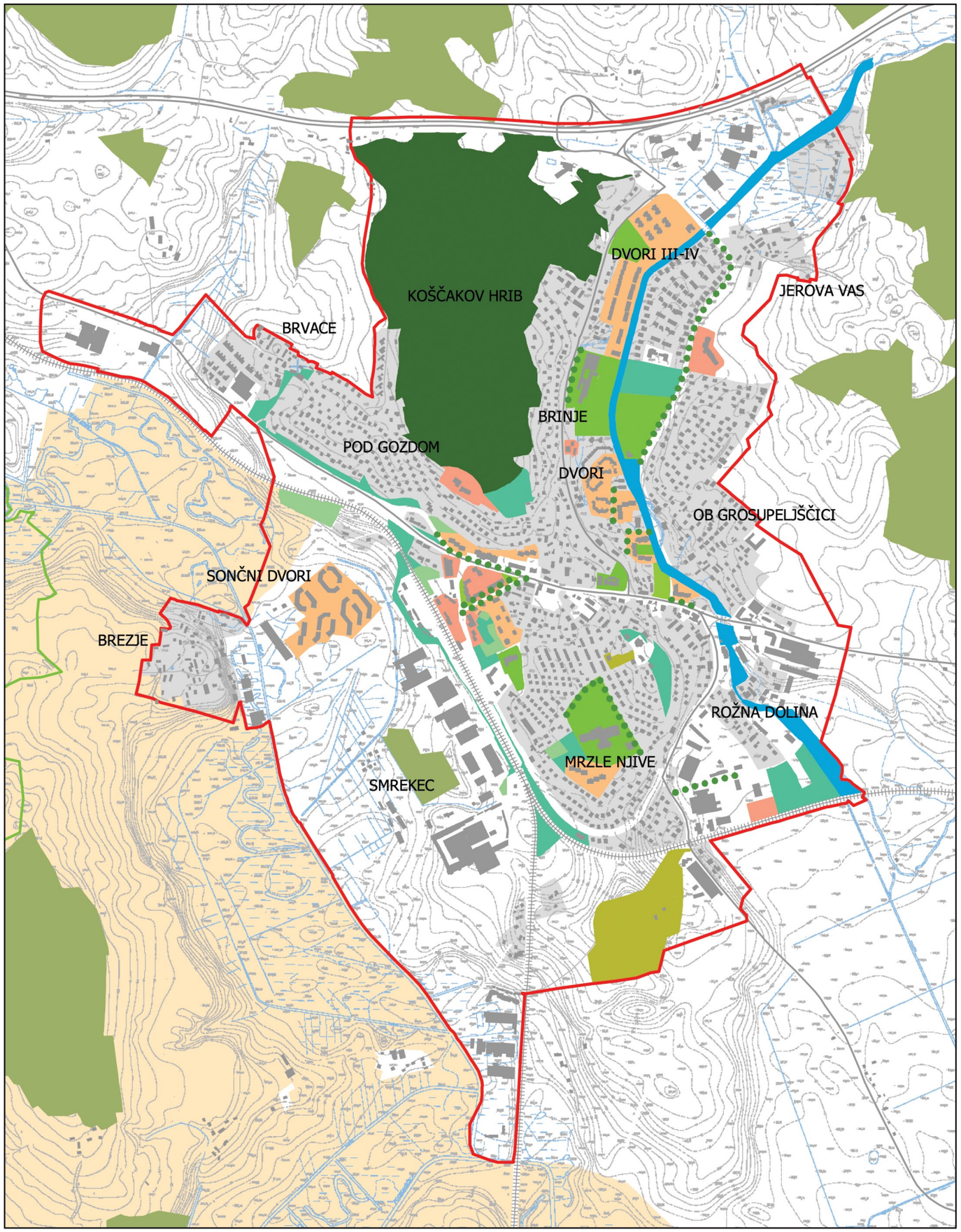

LEGENDA

- meja urbanistične zasnove
- parkovne ureditve
- zelene in odprte površine ob objektih javnega značaja
- športno-rekreacijske površine: športna igrišča in otroška igrišča
- pokopališče
- parkovni gozd
- parkona krajina - prehodna raba na mestnem obrobju
- ureditve ob vodotokih
- stanovanjsko zelenje - zasebni vrtovi
- stanovanjsko zelenje - poljavne površine
- vrtički
- druge zelene povšine (zelenje ob prometnicah, ločitveni pasovi, travnate površine znotraj mesta)
- ureditve ulic - drevoredi
- območje golf igrišča
- ceste
- železnica
- struktura grajenega tkiva

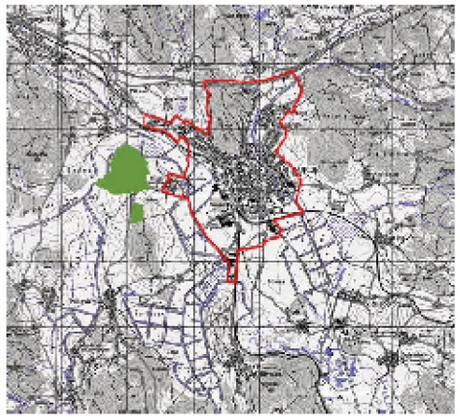

Prikaz območja golf igrišča v odnosu do prostora mesta.

Slika 47

TIPOLOGIJA IN VSEBINSKA ČLENITEV ZELENIH POVRŠIN

merilo 1:15000

podloga pripravljena na podlagi podatkov: TTN5, DOF, DKN, vektorski podatki za prometnice (Delovno ..., 2007)

3.2 ANALIZA ZELENIH IN ODPRTIH POVRŠIN

V predstavitvi zelenih površin so bile podane splošne značilnosti posameznih tipov zelenih površin, deloma tudi način njihove rabe in ureditve. Za lažjo utemeljitev koncepta in smernic, ki bodo podane v zaključnem delu, je potrebno te zelene površine pregledati in analizirati s strukturnega in ekološkega vidika ter z vidika uporabnikov. Ugotoviti je treba, katere površine v Grosupljem so urejene javne zelene površine, ali so ustrezno urejene, dostopne in primerno razmeščene v mestu.

3.2.1 Členitev in podoba mestnega prostora

V Grosupljem so zelene površine razpršene po celotnem mestnem tkivu, pri čemer se tiste s podobno funkcijo in fizično zgradbo pojavljajo v istem predelu mesta: parkovne ureditve, na primer, so razpršene ob glavni mestni vpadnici, športne površine pa na vzhodni strani mesta, v smeri sever–jug. Na zahodni strani, vzdolž železniške proge se pojavljajo vrtički in prav tako v tej smeri in skozi osrednji del mesta tudi druge zelene površine (slika 47). Zelene površine ob objektih javnega značaja so razpršene po celotnem mestu, a skoncentrirane v območju upravnega trikotnika. S severa in juga mestni prostor členijo gozdne in kmetijske površine, ki prodirajo proti osrednjemu delu mesta.

Ogrodje mestni strukturi sta bila relief in poplavnost dolinskega dna, kar je razvidno tudi iz razporeditve zelenih površin. V mestu so se izoblikovali štirje glavni prostori – najbolj dinamični mestni prostori, ki jih v soodvisnosti zaznamujejo različne rabe oziroma dejavnosti in zelene površine (slika 48). Le-te tudi spadajo med najbolj prepoznavne zelene površine v mestu.

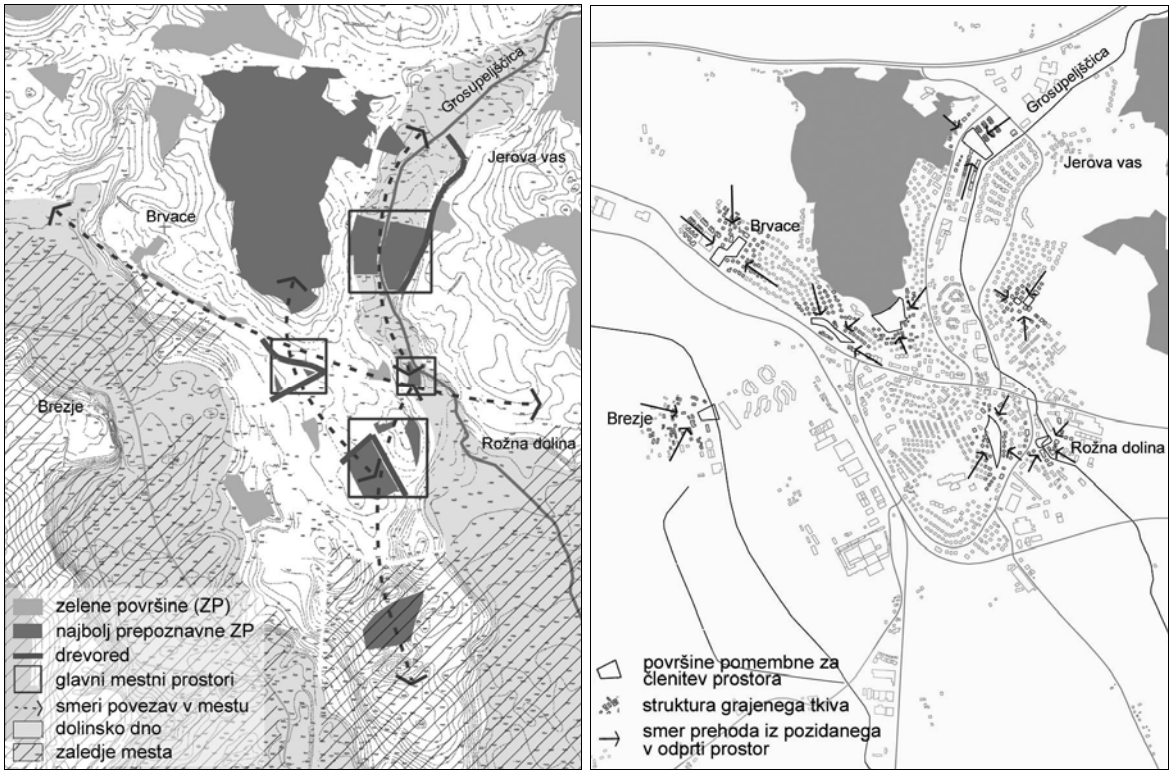

Slika 48: Prostori pomembni za členitev mesta (podloga: Delovno …, 2007).
Slika 49: Členitev prostora na nivoju zaključenega stanovanjskega območja (podloga: Delovno …, 2007).

Členitev prostora je pomembna tudi na nivoju zaključenega stanovanjskega območja. Območja prostostoječih, enodružinskih hiš v Grosupljem so precej strnjena in imajo med seboj podobno zasnovo. Zemljišča so pravokotna, s hišo na sredini, napajalne poti so speljane v obliki zank, območja so v primerjavi s pozidano površino mesta precej velika, praznega oziroma odprtega prostora, ki bi členil prostor, pa skorajda ni. Kot je bilo omenjeno v uvodnem poglavju diplomskega dela, nastaja privlačnost urbanega prostora tudi z menjavanjem kontrastnih prostorov, na primer prehajanjem iz pozidanega območja v odprti prostor. Pri omenjenih stanovanjskih območjih se potencial za odprte prostore kaže predvsem na meji z drugimi območji ali rabami. Gre za travnate površine, ki morda še niso popolnoma utemeljene v namenski rabi, ali za že urejene javne zelene površine. Izmed prvih bi morali zato izbrati tiste, katerih vloga v členitvi prostora je najpomembnejša, in jih kot take tudi ohranjati ali jim celo določiti program, tj. program poljavnih prostorov oziroma prostorov srečevanja.

Slika 50: Primer neizkoriščene zelene površine znotraj stanovanjskega območja, ki bi se lahko namenila ureditvi poljavnega prostora sosedstva ob Grosupeljščici.
Slika 51: Poljavni zeleni prostori ob stanovanjskih soseskah so lahko tudi točke srečevanja mladih, ki se vračajo iz šole in za potrebe katerih danes v mestu ni poskrbljeno. Primer je prikazan zaradi dejavnosti mladih in ne zaradi »dobre« ureditve prostora.

Način definiranja mestnega roba

Stanovanjske in proizvodne površine Grosupljega se širijo v krajinsko privlačen in pester prostor, zato nas zanima, kakšen je mestni rob oziroma kakšna so prostorska razmerja med naseljem in odprto krajino. Na podlagi teh ugotovitev bodo lahko v nadaljevanju podane smernice o tem, kje in kako se lahko urejanje odprtega prostora med pozidanimi površinami navezuje na odprto krajino. Določeni so bili trije tipi pozidave: naselje enodružinskih hiš, naselje večstanovanjskih objektov in območje proizvodnih dejavnosti. Znotraj teh so bila nato preverjena različna prostorska razmerja.

Naselje enodružinskih hiš (tip A):

1. Vaška območja – Brvace, Brezje, Jerova vas. Zgodovinsko razvojno je bil odnos med naseljem in krajino pogojen s funkcijo oziroma organiziranostjo dela na kmetijah. Za stanovanjsko hišo je bilo dvorišče z gospodarskimi objekti, nato vrt in sadovnjak ter polja. Prostor med naseljem in odprto krajino je potekal zvezno, čeprav je naselje vizualno zaključeval pas sadovnjakov. Danes se na robovih vaških območij razvijajo nove stanovanjske površine, ki vnašajo v prostor nova, drugačna razmerja, opisana v nadaljevanju. Ta izhajajo predvsem iz lastniško opredeljene parcele, ki je drugačna kot na vasi.
2. Na robu kulturne krajine, kjer se naselje širi v vrstah. Prehod med naseljem in odprto krajino je razmeroma oster in kontrasten. Hiše so s pogledi iz dnevnih prostorov in z vrtovi usmerjene proti odprti krajini, a se od nje ograjujejo, kulturna krajina pa je v intenzivni rabi, ki je z vidika uporabnosti manj ustrezna. Pri tem tipu bodo z nadaljnjim razvojem novogradnje zaprle poglede iz obstoječih hiš in ponovno bo ustvarjen niz objektov, kjer odprta krajina ne bo vključena v urejanje odprtega prostora stanovanjskih površin.
3. Na robu kulturne krajine, z dodatno ločnico med naseljem in odprto krajino. Značilnosti v tej skupini so podobne značilnostim v prejšnji skupini, le da se tu kot dodatna ločnica med objekti in odprto krajino pojavljajo izrazit reliefni rob z opornim zidom, prometna cesta ali železnica. Povezava naselja z odprtim

prostorom je v smislu uporabnosti šibka. Strukturno lahko tak rob členimo z uporabo drevnine vzdolž ločnice in v navezavi na odprto krajino.

4. Ob robu gozda. Gre za stanovanjske površine na Koščakovem hribu zaradi katerih se na posameznih delih gozd še vedno krči. V starejših predelih naselja je prehod med naseljem in gozdom postopen, z vrtovi, sadovnjaki in travniki, v novejših predelih pa bolj izrazit: vrtovi so ograjeni[24] ali pa naselje enodružinskih hiš in gozd ločuje cesta. Čeprav je zadnji primer kontrasten, je ugoden z vidika dostopa do gozda. Koščakov hrib je namreč pomembno rekreacijsko območje prebivalcev mesta, tja vodijo številne poti. Ravno zato bi moralo biti nadaljnje krčenje gozda za potrebe stanovanj tudi prepovedano.

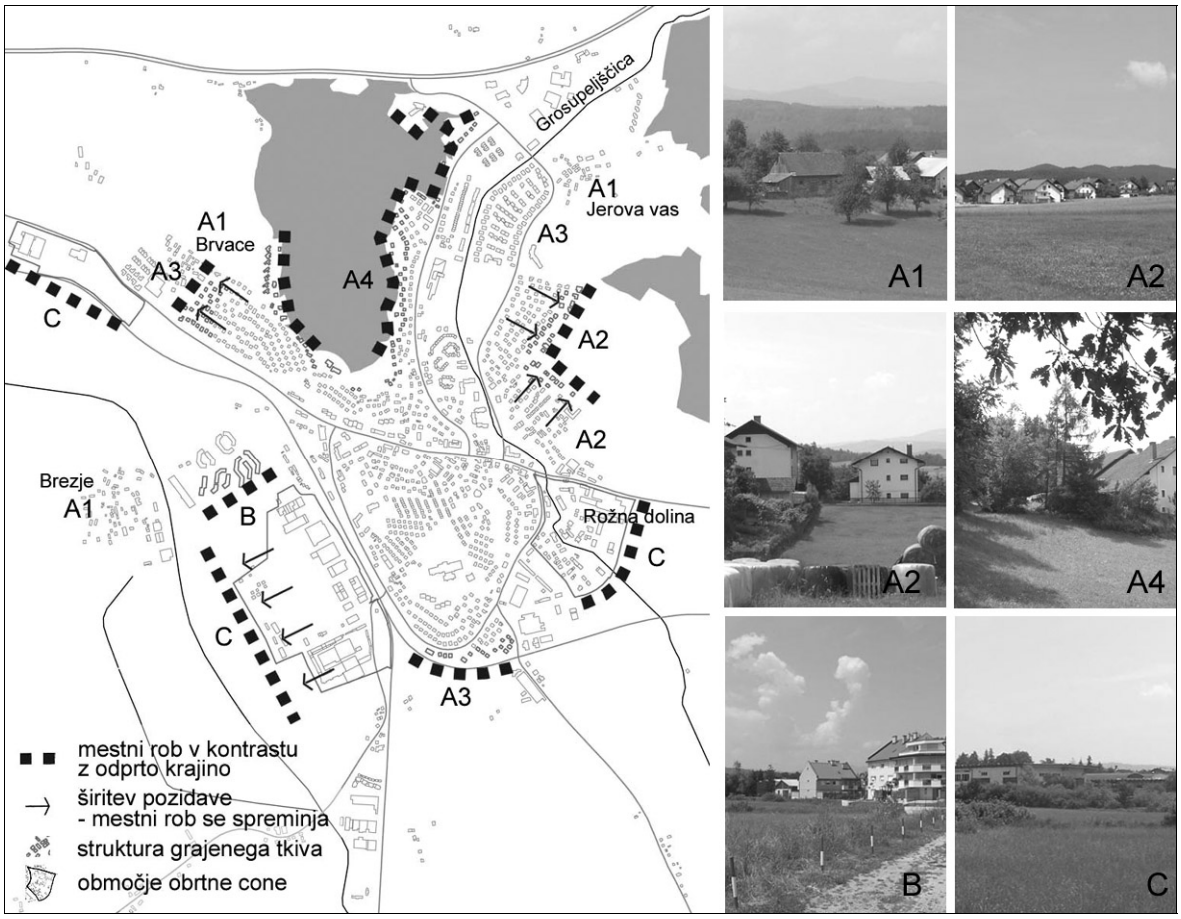

Slika 52: Strukturni vidik robov mesta (podloga: Delovno …, 2007).

Večstanovanjski objekti (tip B) so v večini primerov znotraj strnjenega območja mesta. Izjema so novo zgrajeni Sončni dvori, ki so na vzhodnem delu mesta, med Grosupljem in vasjo Brezje. Že iz tlorisnega ali panoramskega pogleda na območje je opaziti, da je urbanistična zasnova izhajala iz značilnosti prostora, tj. meandriranja potokov in vzorca vegetacije. S tem so bile vzpostavljene možnosti, da odprti prostor med objekti zvezno

[24] Gozd je pogosto dojet kot del nenadzorovane in nepredvidljive narave, zaradi česar se ljudje od njega varno ogradijo.

steče v odprti prostor krajine in se z njim prepleta. Po izvedbi je rob ostal izrazit, ker je območje ograjeno in višinsko, z opornim zidom, ločeno od odprte krajine.

Pri **obrtnih conah** (tip C) je kontrast med objektom ali velikimi tlakovanimi površinami in odprtim prostorom velik, največji tam, kjer je malo vmesnega ali robnega zelenja. Edini primer načrtne ureditve zunanjih površin sta obrtni coni ob avtocesti, katerih največja pomanjkljivost je, da potok Grosupeljščica v načrtovanju ni bil prepoznan kot krajinska kakovost na robu območja, temveč je pozidava segala prav do brežin oziroma so bila zemljišča ograjena od potoka. Pri ostalih obrtnih conah je bil odprti prostor stvar posameznih ureditev, tako da tudi oblikovanje roba med cono in odprto krajino ni načrtovano. Kjer se cone širijo v zgoraj omenjena območja meandriranja potokov, so robovi zaradi obvodne vegetacije, gruč drevja ali gozdiča že po naravni poti vizualno zakriti. Kljub temu to še ne pomeni kakovostne ureditve, saj je odprti prostor v resnici pojmovan kot še neizkoriščena možnost za širitev dvorišč. V splošnem bi bilo potrebno v obrtnih območjih urejati več vmesnega zelenja in robnih zasaditev.

Vstopi v mesto in mestne vpadnice

Ena izmed pomembnih značilnosti Grosupljega je, da vsi vstopi v mesto potekajo skozi obrtne cone ali mimo njih. Te ponekod v primerjavi z velikostjo mesta zavzemajo razmeroma velike površine, ki nimajo urejene okolice in niso notranje členjene, s čimer so hkrati tudi vidno bolj izpostavljene. Urejanje z zelenjem je zato na takih območjih nujno.

Glavni mestni vpadnici vstopita v mestni prostor s severne in zahodne strani ter se v centralnem delu mesta združita. Zaenkrat sta obe še vedno premalo oblikovno poudarjeni. Njuna vrednost je predvsem v zaporedju pogledov bodisi na kulturno krajino bodisi na posamezne ureditve v mestu, ki bi bile lahko ključne za prepoznavnost mesta. Značilno ne samo za vpadnice, temveč tudi za vse ostale ceste v Grosupljem pa je, da so ureditve obcestnega prostora zelo skromne. Problem je predvsem v tem, da je cestni prostor ozek in komaj dopušča ureditev pločnikov, ne pa tudi urejanja zelenic ali drevoredov, ki jih je v mestu malo.

Slika 53: Podoba mesta in vstopi ob mestnih vpadnicah (podloga: Delovno …, 2007).

Vstop v osrednji del mesta opredeljujeta z vzhodne in zahodne strani dve križišči, ki sta tudi pomembni orientacijski točki, saj se tu stekajo poti iz vseh smeri občine. Vzhodno križišče bo sčasoma povezovalo severni in južni del mesta in je tudi ena redkih točk znotraj mesta, od koder se jasno odpira pogled na cerkveni hrib. Zahodno križišče je po drugi strani del t. i. upravnega trikotnika, kjer so združene upravne, nekatere poslovne in trgovske dejavnosti. V malih mestih je na primer na takih območjih smiselno urejati obcestni prostor reprezentativno, v parterju ali v višino.

3.2.2 Prostori narave

Grosuplje ima veliko zelenih površin, stopnja upravljanja in oblikovanja narave pa po Formanu in Godronu (Šepec, 1994) načeloma ni visoka in ne najvišja (urbana krajina). Z vidika narave je ugodno tudi to, da grajena struktura v mestu ni gosta, da velik del površin zavzemajo enodružinske hiše z vrtovi in da je v osrednjem delu mnogo travnatih površin. Pomembno vlogo ima tudi obrežna vegetacija vzdolž Grosupeljščice. Ekološko pomembna območja, naravni rezervat Bičje, površine s posebnim namenom in površine evidentirane naravne dediščine, kot so opredeljene v registru Agencije RS za okolje (NVatlas, 2007), obdajajo mesto s severa, zahoda in juga. V osnovi gre za poplavne ravnice, mokrotne travnike in močvirske biotope z višjo ekološko in krajinsko pestrostjo.

Zelene površine, ne glede na rabo, so v območju mesta razmeroma enakomerno razpršene, kar z vidika ekoloških povezav med večjimi sklenjenimi območji na obrobju pomeni povezovanje preko stopalnih kamnov. V prostoru obstajajo seveda tudi ovire. Avtocesta na severu prekinja povezavo med južnimi obronki Zasavskega hribovja na severu in Grosupeljsko kotlino na jugu. V mestu bi bili zaradi gostote prometa taki oviri Adamičeva cesta in železniška proga, ki bi lahko po drugi strani bili tudi koridorja za gibanje živali in širjenje rastlinskih vrst. V tem primeru so dodatne zasaditve smiselne in potrebne. Podobno bo tudi z načrtovano obvoznico: ob gibanju vzdolž jo lahko smatramo za koridor, ob prečkanju pa kot oviro.

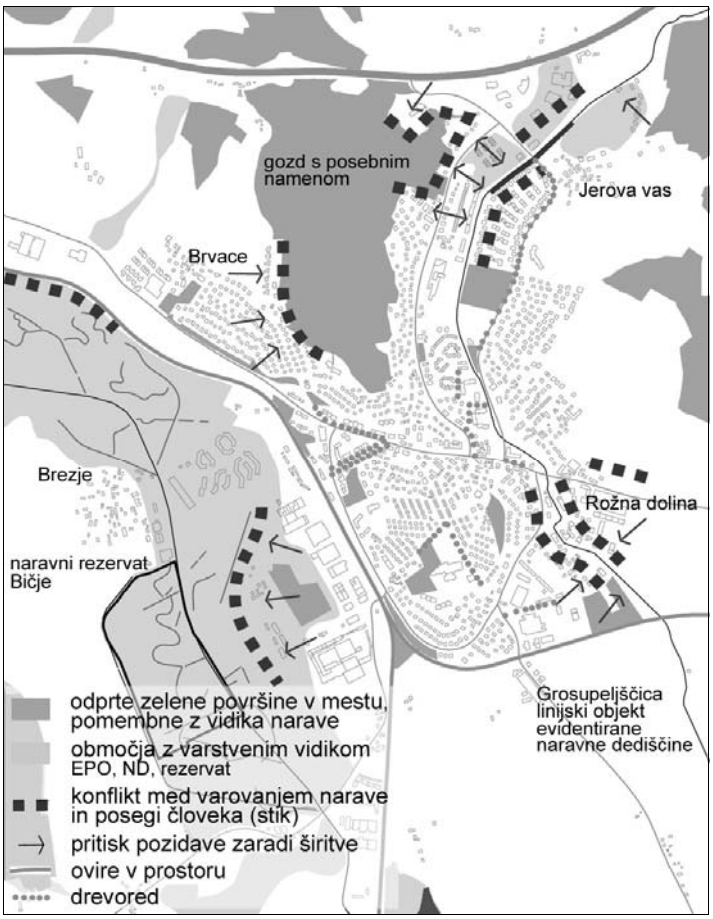

Slika 54: Vidik narave v mestu (podloga: Delovno …, 2007).

Z vidika narave lahko v posameznih območjih, med različnimi rabami, prihaja tudi do konfliktov. Na primer stanovanjska pozidava ali druge agresivnejše dejavnosti v območjih z večjo stopnjo naravne ohranjenosti (Koščakov hrib, naravni rezervat, Grosupeljščica), kar lahko pripelje do njihovega onesnaženja. Pozidava na takih območjih ni zaželena oziroma je treba vanje posegati z izredno previdnostjo, da se prepreči onesnaževanje.

3.2.3 Zelene in odprte površine z vidika uporabnikov

Z vidika uporabnikov je bilo podanih že kar nekaj ugotovitev, ki so bile v sklopu drugih tem predstavljene v zgornjih poglavjih: ceste za pešce in kolesarje niso dovolj varne, kar tudi ovira dostop do rekreacijskega zaledja, dostopi do vode v primeru Grosupeljščice niso urejeni, izkoriščene niso možnosti, ki jih prebivalcem lahko nudi tako pester prostor, in v mestu ni večje ali kakovostneje urejene parkovne ureditve.

V Grosupljem, v nasprotju z večjimi mesti, kot je na primer Ljubljana, poglavitna vloga parkovnih ureditev ni v tem, da bi nudile prebivalcem stik z (preoblikovano) naravo, ker najdemo naravo v neposredni bližini. Vloga teh površin je predvsem v njihovi vsakodnevni rabi za druženje in srečevanje, zaradi česar ni toliko pomembna njihova velikost, temveč kakovostna ureditev, dostopnost za vse uporabnike in enakomerna razporeditev več, lahko tudi manjših urejenih javnih ali celo poljavnih zelenih površin. Čeprav v Grosupljem primanjkuje nekaj takih površin, se glavni problemi nanašajo na njihovo slabšo opremljenost, manj učinkovito urejanje in slabo vzdrževanje. In zakaj bi Grosuplje ob teh ugotovitvah potrebovalo večjo parkovno ureditev, kot bi bila na primer linijska ureditev ob Grosupeljščici? Med drugim zato, ker imajo zelene površine tudi mestotvorno funkcijo in bi območje Grosupeljščice kot urejena celostna poteza, ki bi povezovala posamezne oblikovane prostore, prispevalo k prepoznavni podobi mesta, tj. hkrati tudi k mentalni podobi, ki si jo o mestu ustvarijo prebivalci. Pomembnost vseh urejenih, tudi oblikovanih javnih zelenih in odprtih površin mesta, ki so res namenjene uporabnikom, je navsezadnje tudi v tem, da dodajajo mestu (naselju) vtis urbanosti ali mestnosti.

3.2.3.1 Urejene javne zelene površine

V kontekstu naloge in predvsem na podlagi ugotovitve, da v Grosupljem ni pravih javnih športnih in otroških igrišč oziroma da to vlogo prevzemajo igrišča ob šolah in vrtcih, podajam naslednjo razlago pojma urejene javne zelene površine, ki je prilagojena stanju v konkretnem prostoru.

Urejene javne zelene površine so oblikovani prostori mestne krajine, ki so v javni rabi. Med njimi ločimo javne površine z neoviranim pristopom in površine, kjer sta pristop in raba delno omejena. Določeno imajo vsebino, infrastrukturo in so urejene z urbano opremo ter zasaditvijo. So lahko dostopne. S temi značilnostmi vzpodbujajo ljudi, da se v njih zadržujejo in jih uporabljajo. Kako uspešni so prostori pri tem, je bilo zapisano v drugem poglavju. Zelo pomembno je, da so dobro vzdrževani, vendar to ni merilo za opredelitev urejenih javnih zelenih površin. Slabo vzdrževanje lahko sicer pomeni, da jih bodo ljudje manj uporabljali, in je zato njihova uspešnost majhna, ne pomeni pa tudi, da prostori nimajo potenciala za uporabo. Med urejenimi javnimi zelenimi površinami so lahko tako športne površine in otroška igrišča kot parkovne ureditve. Zavedati se moramo le, da je v mestu pomembna prisotnost enih in drugih, saj le tako lahko zadovoljimo interese in potrebe najširšega kroga uporabnikov.

Analiza je bila opravljena na terenu, kjer so bile evidentirane vse potencialno primerne površine. Na podlagi vnaprej določenih meril in večkratnega opazovanja površin je bilo ugotovljeno, katere površine so urejene javne zelene površine, ali so kakovostno urejene, ali ustrezajo namenu in ali so obiskane. V nadaljevanju je podan kratek povzetek ugotovitev, pri čemer je potrebno vedeti, da je lahko ocena stanja v primeru uporabe metode opazovanja tudi subjektivna. Za večjo objektivnost so bila zato vnaprej določena merila za opazovanje:

- površina je oblikovani prostor mestne krajine;
- določeno ima vsebino;
- je v javni rabi;
- ureditev: mesta za sedenje (pomembna število in razporeditev)
  druga urbana oprema (vodni motivi, koši, luči, pitniki, kipi, spomeniki ipd.)
  točke zbiranja (pomembna število in razporeditev)
  preglednost
  dostopnost (fizična in vizualna).
- Koliko ljudi obiskuje prostor?
- Ali se ljudje tu zadržujejo?

Slika 55: Primeri obiskovanja in zadrževanja uporabnikov na urejenih javnih zelenih površinah v Grosupljem: osnovna šola (1, 2, 4) in tržnica (3).

Potencialno primernih, oblikovanih prostorov mestne krajine je bilo petnajst in izmed teh jih dvanajst ustreza merilom urejenih javnih zelenih površin (slika 56). Izločeno je bilo otroško igrišče ob vrtcu Mojca, ki v času izven varstva otrok ni dostopno drugim uporabnikom oziroma je strogo zasebno. Prav tako sta bili izločeni nogometno igrišče s streliščem in teniško igrišče, ki se od ostalih površin razlikujeta po tem, da sta po vsebini specifični in zato namenjeni zelo ozkemu krogu uporabnikov, pri čemer je uporaba omejena s plačilom ali včlanjenostjo v nogometni klub. Ureditev, ki bi jih lahko koristili tudi drugi uporabniki na teh dveh površinah, ni.

Površine ob šolah in vrtcih. Območje ob osnovni šoli Brinje (1) in območje šole (2) ter vrtca (3) na Tovarniški cesti sta vsebinsko najpestrejši. Prostor obeh ureditev je pregleden in odprt, z veliko travnatimi površinami, ki so lahko namenjene igri ali športu, na primer sankanju in teku na smučeh na Tovarniški cesti. Površini sta vizualno dobro dostopni, fizično pa so ovira predvsem ograje, katerih namen je preprečiti dostop živalim. Po ocenah opazovanja obiskuje površine ob osnovni šoli Brinje in na Tovarniški cesti največ

ljudi, tudi taki, ki niso športno aktivni, temveč le opazujejo, posedajo, se sprehajajo ipd. Ker trenutna razporeditev mest za sedenje in ureditev urbane opreme najbolj ustrezata aktivnim uporabnikom prostora (ob igriščih), bi se moralo te površine nadgraditi z ureditvami za vse skupine. Osnovna šola na Adamičevi cesti (4) ima malo zunanjih površin, a so za otroško in športno igrišče razmeroma dobro izkoriščene. Za najmlajše uporabnike, je problem dostopnost, saj stoji šola ob dveh glavnih prometnicah v mestu. Otroška igrišča so poleg površin ob šolah med najbolj vzdrževanimi zelenimi površinami v mestu. Nekatera izmed njih so oblikovana še precej »tradicionalno«, tj. z razporejanjem igral in ne s celostnim urejanjem prostora igre, ki vključuje tudi krajinsko oblikovanje reliefa in zasaditve. Namenjena so v prvi vrsti otrokom, kar pomeni, da drugim uporabnikom ne ustrezajo za vsakodnevno rabo, srečevanje in druženje. Vendar, ker je njihov položaj v razporeditvi urejenih javnih zelenih površin v mestu ustrezen, bi kazalo v neposredni bližini teh igrišč zagotoviti manjše ureditve tudi za druge uporabnike. Na splošno, v mestu primanjkuje ureditev, ki bi bile namenjene širšemu krogu uporabnikov, kar se na primer odraža tudi v zbiranju mladine na otroških igriščih potem, ko so ta že zaprta.

Parkovne ureditve Adamičev park (7), ureditev pred banko (8) in park tržnica (9) so bile vsebinsko in strukturno opisane v poglavju, kjer so bile po tipološki opredelitvi predstavljene zelene površine v Grosupljem. Skozi vse tri ureditve gre vsak dan veliko ljudi, a le v zadnjih dveh se tudi zadržujejo. Park tržnica je po velikosti največja ureditev in morda tudi najbolj problematična. V vseh letih je bila slabo vzdrževana, oblikovana je le osrednja, krožna in tlakovana površina z vodnjakom, klopmi in starimi drevesi, prostor na severu ostaja neurejen, robovi območja pa nikoli niso bili jasno določeni, zaradi česar so postali divje, danes tudi legalno in urejeno parkirišče. S tem je otežena dostopnost parka. Sam ambient prostora z navezavo na Grosupeljščico je privlačen, ustrezen je tudi položaj tržnice v razporeditvi urejenih javnih zelenih površin – na stiku glavne mestne vpadnice in pomembnega zelenega koridorja Grosupeljščice. Parkovna ureditev pred banko je kljub majhnemu prostoru razmeroma kakovostno urejena, da lahko zadovolji osnovne potrebe ljudi po druženju in srečevanju. Glavna značilnost te površine kot tudi Adamičevega parka je, da ležita ob Kolodvorski cesti, ki je glavna povezava za pešce od železniške postaje proti ostalim predelom mesta. V eni izmed akcij »Grosuplje mesto kipov«[25] so bili v Adamičevem parku, nasproti spomenika, postavljeni nov kip in klopi, a je prostor za dve pomensko tako močni potezi premajhen. Iz tega razloga bi morale biti tudi klopi umeščene in razporejene previdneje. Kljub temu bo šele čez čas moč ugotoviti, ali se bodo prebivalci mesta tu zadrževali.

[25] Namen večletne akcije je ljudem približati kiparstvo, kultivirati administrativne in bivalne površine mesta in v urbano okolje vključiti trajne kiparske intervencije (Zavod za kiparstvo, 2007) oziroma dati mestu prepoznavnost. Ideja ni slaba, vendar bi to lahko poleg v olepševalne namene izkoristili tudi za urejanje prostorov druženja. Iz prakse lahko rečemo, da kipi v urbanem prostoru niso le umetniško delo, ki se ga opazuje, temveč se ga dotika, otroci lahko v kipu vidijo neskončno možnosti za igro, drugi točko srečevanja. Poleg tega bi celotna akcija potrebovala koncept celostnega urejanja mesta na način, da bi se kipe v prostor umeščalo skupaj z drugimi elementi urejanja urbanega prostora.

Dom starejših občanov (10). Glavne značilnosti ureditve ob domu starejših so reprezentativno oblikovanje, sadovnjak in balinišče. Je javna površina ob objektu javnega značaja, katere obiskovalci so večinoma prebivalci doma ali starejši iz okolice, ki se zbirajo ob balinišču, čeprav za druge uporabnike dostop ni omejen. Zasnova je enostavna in pregledna, s peščico mest za sedenje ob glavni dostopni poti in s premalo mest z večjo stopnjo zasebnosti. Ljudje, ki živijo v domovih so načeloma radi del širšega dogajanja in kroga ljudi, zato bi bilo smiselno razmišljati o povezavi doma starejših z območjem ob Grosupeljščici. Poleg tega je povezava smiselna tudi zaradi planiranega družbenega centra, ki naj bi nastal za domom starejših in naj bi vključeval varovana stanovanja, vrtec in trgovine.

Pokopališča. V Grosupljem so tri: ob stari cerkvi, partizansko pokopališče (11) in novo pokopališče (12), ki je nekoliko izven strnjenega območja mesta. Te vrste površin imajo že v osnovi drugačen pomen kot ostale zelene površine v mestih, saj so to prostori spomina na umrle in jih zato tudi ljudje drugače uporabljajo. Kljub temu je opaziti, da pomenijo obiskovalcem tudi prostor srečevanja, kjer se pogovarjajo in skupaj spominjajo. S tega vidika je pomembno, da so pokopališča urejena s potmi, klopmi in drugo urbano opremo ter ves čas vzdrževana. V tem smislu sta urejeni novo in partizansko pokopališče, a urbana oprema ni dovolj dobro in stalno vzdrževana.

Po različnih podatkih urbanističnih standardov je urejenih javnih zelenih površin, obravnavanih v tem poglavju, količinsko dovolj oziroma veliko: približno 12 m^2 na prebivalca. Vendar, če bi želeli ta podatek primerjati s količino v drugih mestih, bi morali upoštevati le zares javne površine. V tem primeru bi bila številka veliko nižja. Sicer pa sta bolj kot količina pomembni kakovost in razporeditev teh površin. Problemi se pri večini pojavljajo predvsem v vzdrževanju, ponekod je potrebno dodatno opremljanje, drugje tudi povsem drugačen pristop urejanja (tržnica, Adamičev park). Kako je z razporeditvijo teh površin v mestu, bo zapisano v naslednjih poglavjih.

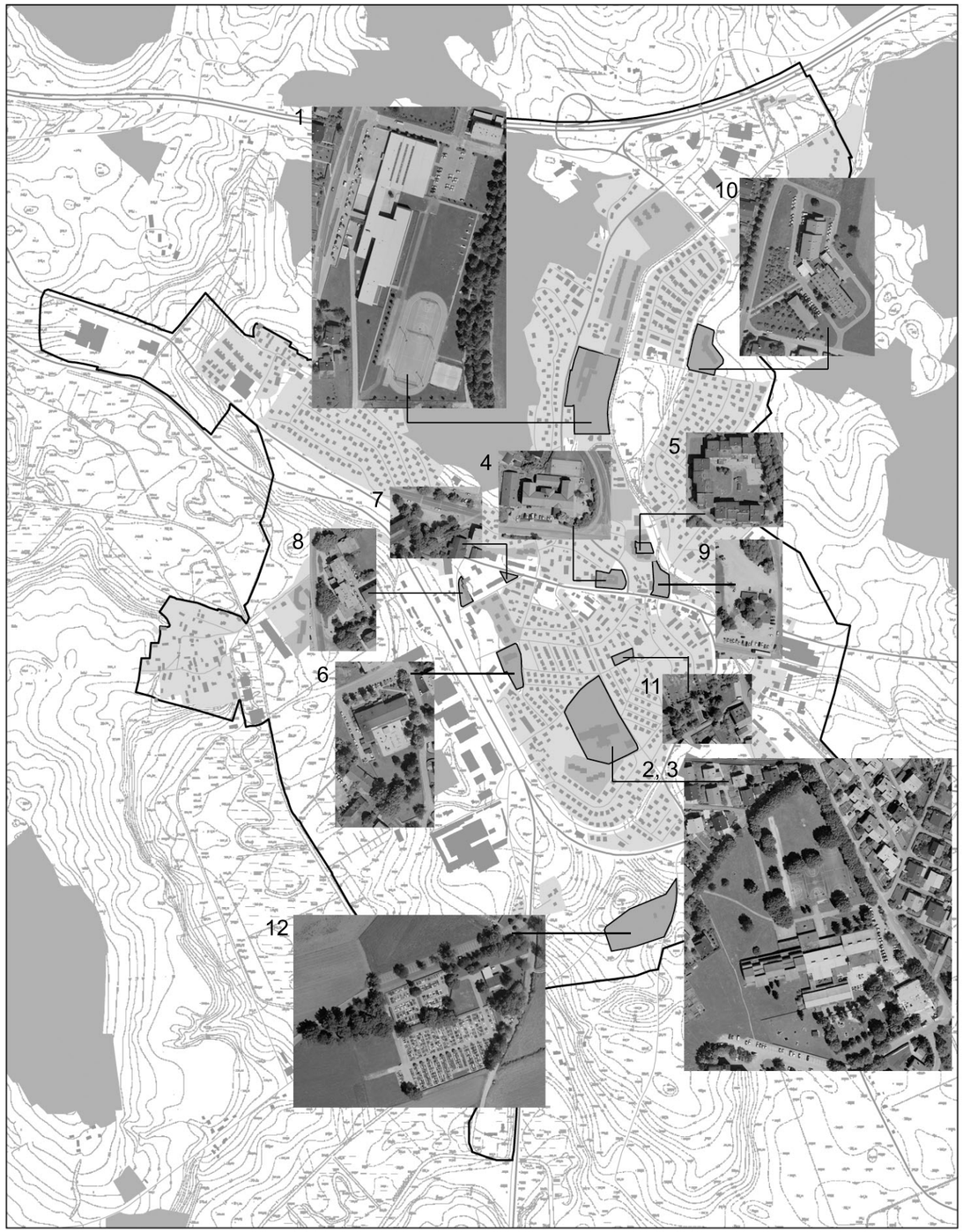

1 OŠ BRINJE

2 OŠ TOVARNIŠKA

3 VRTEC TINKARA

4 OŠ ADAMIČEVA

5 VRTEC ROŽLE

6 VRTEC KEKEC

7 ADAMIČEV PARK

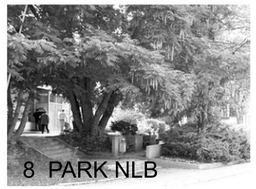
8 PARK NLB

9 PARK TRŽNICA

10 DOM STAREJŠIH OBČANOV

11 SPOMINSKI PARK POKOPALIŠČE

12 POKOPALIŠČE

Slika 56

URejene JAVNE ZELENE POVRŠINE V GROSUPLJEM - PREGLED STANJA

merilo 1:15000

podloga pripravljena na podlagi podatkov: TTN5, DOF, DKN, vektorski podatki za prometnice

(Delovno ..., 2007)

3.2.3.2 Poljavne zelene površine stanovanjskih območij

Mnogo poljavnih površin v stanovanjskih območjih uporabljajo tudi prebivalci sosednjih stanovanjskih območij, kar pomeni, da so z vidika vsakodnevne rabe za mesto prav tako pomembne kot urejene javne zelene površine. Na terenu je bilo preverjenih devet površin.

Najbolj kakovostno urejene in vzdrževane so poljavne površine ob večstanovanjskih objektih v Sončnih dvorih, na Stranski poti, Kersnikovi cesti in v Dvorih. Slednji so edino stanovanjsko območje enodružinske gradnje, ki ima poljavne površine. Vse površine imajo razmeroma veliko zelenic in so dobro opremljene, prve tri tudi z igrali za otroke različnih starostnih skupin. Prostori druženja in igre so odmaknjeni od parkirišč in s tem tudi varnejši.

Slika 57: Poljavne površine v Sončnih dvorih (zgoraj levo), na Stranski poti (zgoraj desno), Kersnikovi cesti (spodaj levo) in v Dvorih (spodaj desno), ki so edino stanovanjsko območje enodružinske gradnje, ki ima poljavne površine.

Poljavne površine na Adamičevi cesti, na cesti Ob Grosupeljščici in ob toplarni so nekoliko slabše urejene in predvsem slabše vzdrževane. Prve imajo veliko zelenic, a slabo urejene prostore druženja in malo otroških igral, medtem ko pri blokih na cesti Ob Grosupeljščici ni otroških igral. Ob večstanovanjskih objektih pri toplarni je najmanj zunanjih površin in zelenic, otroci pa za igro uporabljajo otroško igrišče vrtca Rožle, ki je v isti stavbi. Pri tem sklopu poljavnih površin se kot eden največjih problemov pojavlja divje parkiranje na zelenicah ali celo na prostorih namenjenih otroškim igriščem, ki postanejo s tem manj varni za uporabnike.

Slika 58: Poljavne površine na Adamičevi cesti (levo), na cesti Ob Grosupeljščici (sredina) in ob toplarni (desno).

Najslabše opremljene so poljavne površine na Levstikovi cesti in v naselju Dvori III-IV. Na Levstikovi cesti je veliko zelenic, a malo urejenih prostorov druženja, otroških igral ni, zato otroci koristijo igrišče ob vrtcu Kekec. Naselje Dvori III-IV je poleg Sončnih dvorov najmlajše stanovanjsko območje v Grosupljem, zanj je značilno, da ima izredno malo zelenih površin oziroma kakršnega koli zelenja, ki bi uporabnikom prostora lahko dajalo vsaj senco.

Slika 59: Površine na Levstikovi cesti (levo) in v Dvorih III-IV (desno), ki so med najnovejšimi stanovanjskimi območji mesta in imajo najmanj zelenja.

Izmed vseh poljavnih stanovanjskih površin je pet takih, ki jih uporabljajo ali bi jih lahko uporabljali tudi prebivalci drugih stanovanjskih območij, in sicer tiste, ki izkazujejo manjšo stopnjo zasebnosti, so proti drugim območjem vizualno bolj odprte in dostopne ali se povezujejo z drugimi zelenimi površinami. To so površine na Adamičevi, Stranski, Levstikovi in Kersnikovi cesti ter v Dvorih III-IV. Nekatere so dovolj kakovostno urejene, pri drugih bi bilo potrebno površine dodatno urediti ali le izboljšati ureditev. Pomembna ugotovitev tega pregleda je tudi, da najdemo poljavne površine le ob večstanovanjskih objektih. Izjema so Dvori, ki so naselje enodružinskih vrstnih hiš in imajo poljavne prostore.

3.2.3.3 Razporeditev urejenih javnih in poljavnih zelenih površin v mestu

Pri presoji o razporeditvi urejenih zelenih površin v mestu je bil upoštevan vidik vsakodnevne rabe in dostopnosti najširšemu krogu uporabnikov, zato so bile v analizo vključene tako javne kot poljavne stanovanjske površine iz zgornjih dveh podpoglavij. Ločeno so bile nato obravnavane še športne površine in otroška igrišča. Prva analiza je temeljila na podlagi primerjave karte rabe tal, predvsem razporeditve različnih tipov stanovanjskih površin v mestu, lokacije obstoječih zelenih površin in najpogostejših poti, ki jih prebivalci opravijo v mestu (rezultat anketne raziskave). Kot dodatno potrdilo rezultatov ali kot vpogled v drugačno dojemanje urejenih javnih zelenih površin so bile prekrite tudi stanovanjske enote, v katerih živijo anketiranci, ki so v anketi odgovarjali, da v njihovi neposredni bližini ni takih zelenih površin. Športne površine so bile obravnavane v povezavi s površinami za rekreacijo v naravi, saj se lahko med seboj povezujejo. Razporeditev je bila primerjana z območji, kamor anketirani zahajajo v prostem času in ki se jim zdijo najbolj prijetni. Pri razporeditvi otroških igrišč so bila upoštevana igrišča ob šolah, vrtcih in večstanovanjskih objektih. Kot okvirno merilo je bila izrisana oddaljenost 300 m, kar je urbanistično merilo za oddaljenost od vrtca ali optimalna razdalja dostopnosti do otroških igrišč. Upoštevano je bilo tudi dejstvo, da mora biti pot do igrišča čim bolj enostavna in varna, zato je bila oddaljenost združena z ovirami v prostoru, kot so prometne ceste ali vodotok.

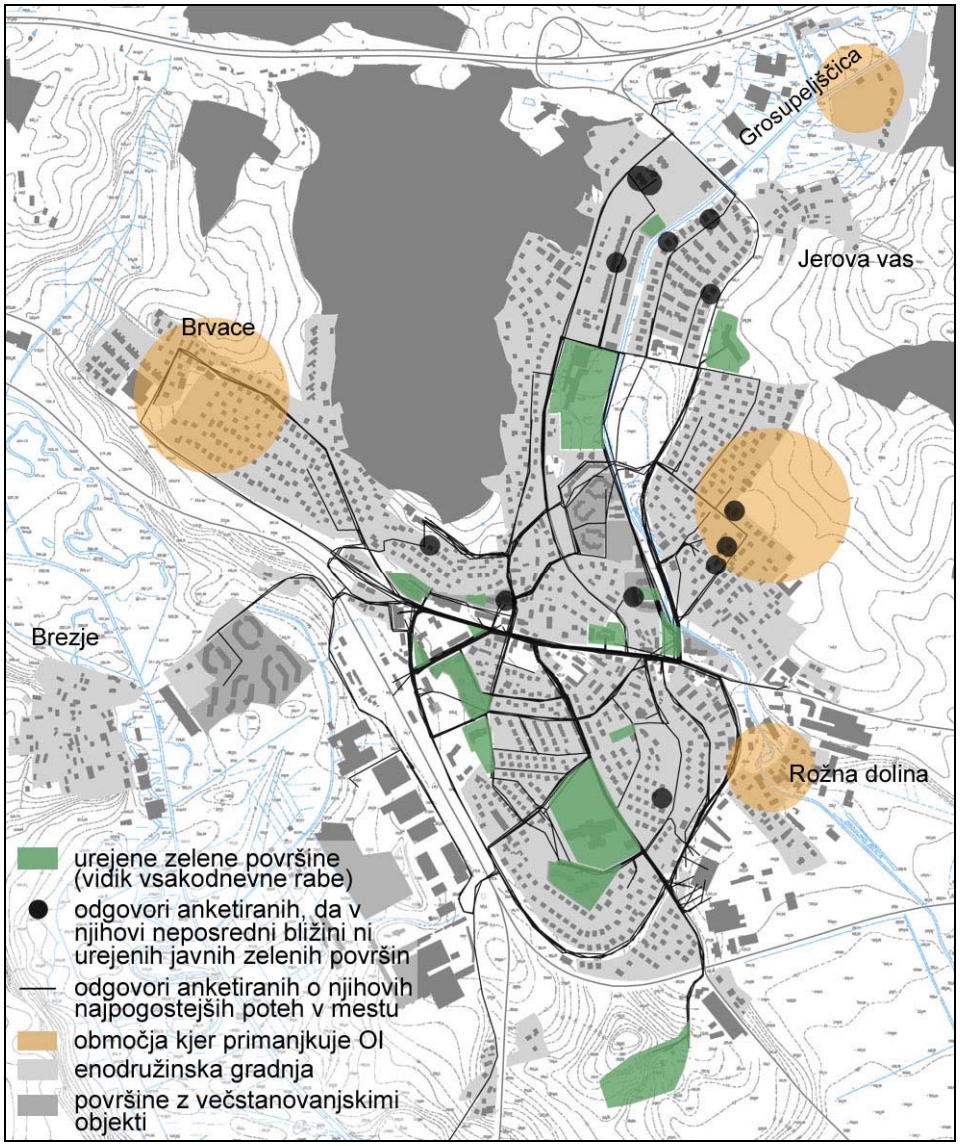

Slika 60: Razporeditev urejenih zelenih površin v mestu z vidika vsakodnevne rabe najširšega kroga uporabnikov. Vključene so javne površine in poljavne stanovanjske površine (podloga: Delovno …, 2007).

Z vidika vsakodnevne rabe so urejene zelene površine v mestu razporejene dokaj enakomerno, in sicer v območjih najpogostejših poti anketirancev, ki v resnici povezujejo posamezne predele mesta s centrom. Območja, kjer takih površin primanjkuje, so na skrajni vzhodni, zahodni in severni strani. To so hkrati območja, kamor anketirani zahajajo v prostem času, bodisi iz drugih predelov mesta ali ker je to njihovo stanovanjsko območje (slika 61 ali 75). Z najmanjšima krogoma sta označeni območji, kjer je potreba po takih površinah manjša, saj sta tudi število in gostota prebivalcev tu nižji, z večjima krogoma pa območji, kjer bi bile nove urejene zelene površine najbolj smiselne. Strnjeni stanovanjski območji enodružinske gradnje Pod gozdom na zahodu in Ob Grosupeljščici na vzhodu namreč nimata urejenih poljavnih zelenih površin, sta pa to območji, kjer se širijo stanovanjske površine.

Zanimiva je primerjava odgovorov anketiranih, ki pravijo, da v neposredni bližini njihovega doma ni urejenih javnih zelenih površin, in ugotovitev prostorske analize o tem, katere površine v Grosupljem so urejene javne zelene površine.[26] Izkazalo se je, da nekateri anketirani določenih zelenih površin ne prepoznajo ali ne vidijo kot javne, predvsem pa ne kot urejene, zaradi česar ne ustrezajo njihovim potrebam po zelenih površinah v mestu. Drugi vidik je tudi že izpostavljeno dejstvo, da ureditve določenih površin ustrezajo le določenim skupinam uporabnikov, na primer otroška igrišča, kamor starejši ne zahajajo.

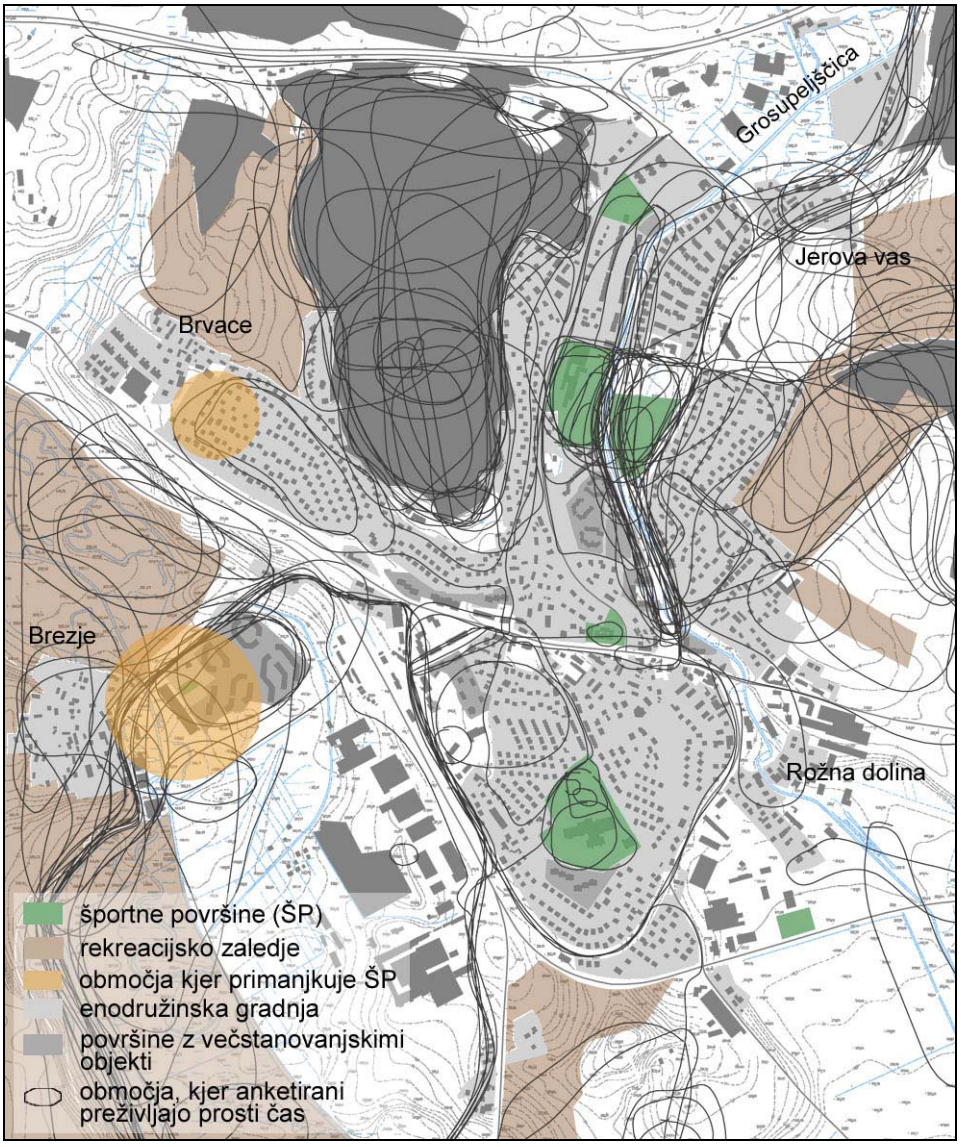

Slika 61: Razporeditev športnih površin v mestu (podloga: Delovno …, 2007).

Športne površine so razporejene v smeri od severa proti jugu, po celotni dolžini vzhodnega dela mesta. Po urbanističnih merilih so lahko športna igrišča od uporabnikov oddaljena do približno 800 metrov, kar pomeni, da je z obstoječo razporeditvijo pokrito

[26] Primerjava z rezultati anketne raziskave v poglavju 3.3.2.3, str. 86.

celotno območje mesta. Vendar športna igrišča niso enako dostopna vsem prebivalcem mesta: Sončni dvori pri Brezju so od mesta ločeni z železniško progo in prometnimi cestami, povezave za pešce so slabe. Ureditev novih športnih igrišč je v tem delu zato potrebna. Poleg tega sta tu tudi visoka gostota in število uporabnikov. Športne površine v Sončnih dvorih naj bi bile vsebinsko pestre in številne, medtem ko se pri Brvacah glede na analizo prostora kaže potreba po športnih površinah z manj vsebinami, na primer večnamensko športno igrišče, ki ga lahko koristijo tudi mlajši uporabniki. Pot do igrišč v mestu je z Brvac sicer varnejša kot iz Sončnih dvorov, a je razdalja za mlajše uporabnike velika.

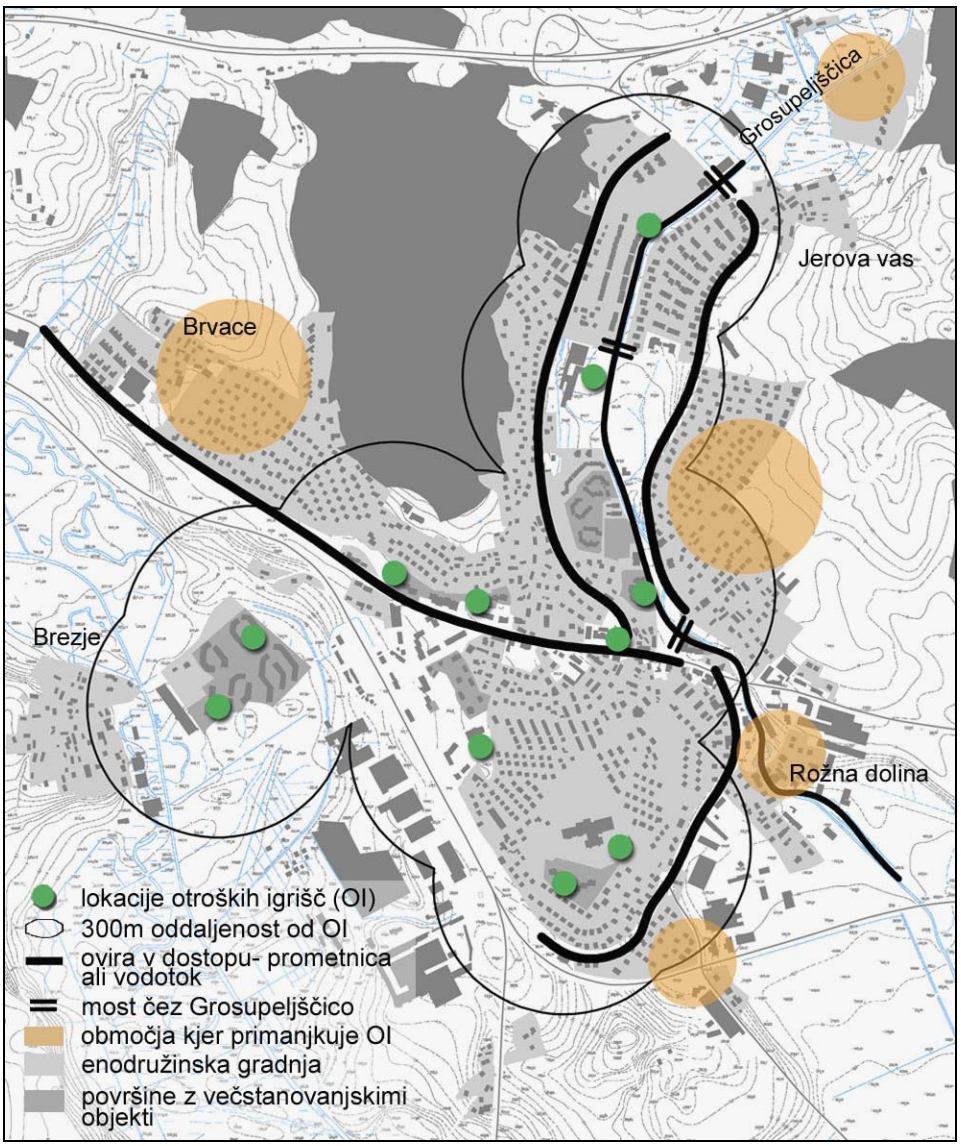

Slika 62: Razporeditev otroških igrišč v mestu (podloga: Delovno …, 2007).

Tudi v primeru otroških igrišč se izkaže, da sta razporeditev in pokritost najboljši v osrednjem delu mesta, proti obrobju pa igrišč primanjkuje. Problem je predvsem v tem, da poti iz določenih stanovanjskih območij enodružinske gradnje do otroških igrišč prečkajo

prometne ceste, zato niso varne. Čeprav imajo otroci v teh območjih za igro na voljo zasebne površine vrtov in sta gostota ter število možnih uporabnikov tu manjša kot v območjih z večstanovanjskimi objekti, je v razvoju vsakega otroka pomembna socializacija oziroma druženje z vrstniki. To je dodatni argument, zakaj je tudi v območjih enodružinske gradnje pomembno urediti poljavne zelene površine z igrali in prostori druženja. Pri tem se seveda upošteva tudi potrebe ostalih uporabnikov. Stanovanjski območji, ki bi najbolj potrebovali take ureditve, sta Brvace in Pod gozdom ter Ob Grosupeljščici na vzhodni strani mesta. Vsaka od ureditev bi pokrivala razmeroma velik del mesta oziroma stanovanjskih površin.

3.2.3.4 Povezave med zelenimi in odprtimi površinami

Slika 60, na prejšnjih straneh, prikazuje najpogostejše poti anketirancev, po katerih so hkrati povezane zelene in odprte površine znotraj mesta. Glede na prometno stanje v Grosupljem je v prvi vrsti najpomembneje, da postanejo te povezave varne. Ob cestah morajo biti urejeni pločniki in steze za kolesarje ter varni prehodi povsod, kjer se pešec ali kolesar srečata z motornim in železniškim prometom. Ko je zagotovljeno to, povezave nadgradimo z urejanjem zelenja.

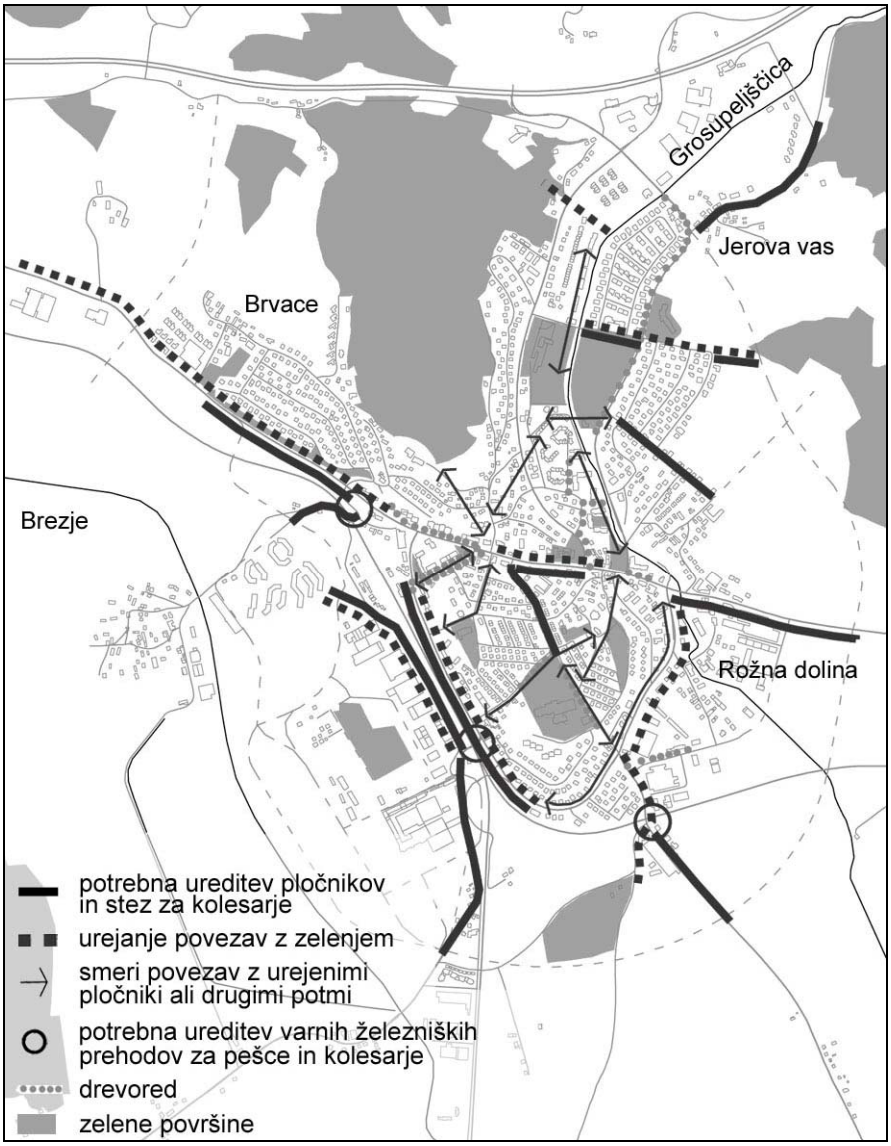

Slika 63: Urejanje stez za pešce in kolesarje oziroma povezav med zelenimi in odprtimi površinami v mestu (podloga: Delovno …, 2007).

Steze za pešce in kolesarje je treba zagotoviti na celotni dolžini ob glavnih prometnicah in ob nekaterih drugih cestah, ki povezujejo mesto z zaledjem. Znotraj stanovanjskih območij ali med posameznimi deli mesta so povezave razmeroma varne: ponekod so urejeni pločniki ali pa so na cestišču označene poti za pešce. Te ceste so varnejše tudi zato, ker so ožje, z nizko gostoto in hitrostjo prometa. Povezave med zelenimi površinami so večinoma vzpostavljene skozi stanovanjska območja in ne vzdolž glavnih cest (puščice na sliki 63), zato njihovo podobo določajo ureditve vrtov ob enodružinskih hišah: raznolika drevnina, žive meje, ograje, dovozi ipd. Več možnosti za oblikovanje odprtega mestnega prostora vzdolž poti je tako na prehodu iz stanovanjskih območij na glavno cesto ali posamezno zeleno površino. Sicer bi morali povezave nadgraditi in oblikovati z drevoredi ali drugim zelenjem tam, kjer je potrebno prostor ambientalno in strukturno izboljšati, nato

v primerih, ko želimo zagotoviti senco uporabniku ali ga voditi v prostoru, ter v primeru, da želimo oblikovati podobo neke ceste ali mestnega prostora.

3.2.3.5 Prostorske možnosti za ureditev novih zelenih in odprtih površin

V teoretičnem delu naloge so bili kot prostorske možnosti za ureditev zelenih in odprtih površin v mestih med drugim omenjeni zunanji prostori šol, vrtcev in domov za starejše občane. V prostorski analizi Grosupljega se je izkazalo, da ti prostori niso le možnost, ampak imajo za mesto resnično večji pomen. So skoraj edine urejene zelene površine v mestu, ki tudi prevzemajo vlogo javnih zelenih površin. Prostorske možnosti v Grosupljem se tako nanašajo predvsem na:

- odprte zelene površine znotraj ali na robu stanovanjskih območij, kjer se lahko oblikujejo novi prostori druženja (poglavje 3.2.1);
- programsko specifične športne površine, kot sta nogometno in teniško igrišče, ki potrebujeta več ureditev namenjenih širšemu krogu uporabnikov (poglavje 3.2.3.1);
- zelene površine ob nekaterih obstoječih objektih javnega značaja in objektih kulturne dediščine, na primer ob občinski stavbi, zdravstvenem domu, domu starejših občanov, železniški postaji, gasilskem domu in gradu Brinje;
- nove arhitekturne in urbanistične zasnove (slika 22). Že v idejni in načrtovalski fazi se lahko odprte površine ob objektih oblikuje tako, da bodo poleg reprezentativne funkcije predstavitve vsebine objekta tudi pomemben člen v sistemu zelenih in odprtih površin mesta – tako vsebinsko kot strukturno.

3.3 ANKETNA RAZISKAVA: POTREBA PO JAVNIH ZELENIH POVRŠINAH V GROSUPLJEM

3.3.1 Načrtovanje anketne raziskave

Dve izmed značilnosti, ki odražajo uspešen javni prostor, sta odzivnost na potrebe ljudi in vzpodbujanje dejavnosti ter družabnosti, zaradi česar postane sodelovanje s potencialnimi uporabniki takega prostora smiselno. V tem pogledu je bila zastavljena tema diplomskega dela, tj. urejanje zelenih površin v malih mestih s poudarkom na sociološkem vidiku in na analizi potreb po javnih zelenih površinah na konkretnem primeru mesta Grosuplje. Priprava anketne raziskave je potekala pod somentorstvom prof. dr. Draga Kosa.

Glavna vprašanja in cilji

Glavni cilj anketne raziskave je bil pridobiti mnenja prebivalcev o podobi mesta in informacije o uporabi javnih zelenih in odprtih površin ter o potrebnosti teh površin v Grosupljem. V osnutku so bila zastavljena naslednja vprašanja:

- Katere so značilnosti, po katerih je Grosuplje prepoznavno, in kateri so razlogi, da se ljudje priseljujejo?
- Kako vidijo Grosuplje, podobo mesta in razvoj mesta prebivalci?
- Katera območja mesta se zdijo prebivalcem najprijetnejša, kje se največ gibajo?
- Katere zelene in odprte površine v mestu prebivalci pogrešajo in kje jih pogrešajo?
- Kakšne se jim zdijo obstoječe zelene in odprte površine v Grosupljem?

V primerjavi z večstanovanjsko gradnjo je v Grosupljem delež enodružinskih hiš zelo velik, zato sta se pojavili tudi naslednji vprašanji: ali ljudje, ki živijo v enodružinski hiši, enako izražajo potrebo po javnih zelenih in odprtih površinah? Več katerih površin si želijo ljudje, ki živijo v enodružinski hiši, in katerih tisti, ki živijo v večstanovanjskem objektu?

Zasnova in potek anketiranja

V začetku bi rada opozorila bralca, da je anketna raziskava namenjena izdelavi diplomske naloge in je zato zastavljena ožje ter vključuje vzorec, ki je premajhen, da bi bil statistično reprezentativen. Posplošitev rezultatov na celotno populacijo Grosupeljčanov zato ni možna.

Na podlagi vsebine izhodiščnih vprašanj je bil oblikovan vprašalnik z dvajsetimi vprašanji in podvprašanji (Priloga A: Anketni vprašalnik). Sedemnajst vprašanj je bilo zaprtega tipa, tj. z vnaprej podanimi odgovori, med njimi tudi vprašanje s fotografijami posameznih prizorov iz mesta, v katerem so anketiranci ocenjevali njihovo privlačnost in urejenost. Ostala tri vprašanja so bila zasnovana po metodi t. i. družbeno-prostorskih obrazcev (Polič in Repovš, 2002): anketiranci so na zemljevidu obkrožali najprijetnejša območja, risali svoje najpogostejše poti v naselju ipd. Vprašanja lahko vsebinsko razdelimo na štiri tematske sklope:

1. prepoznavnost in značilnosti mesta, kot jih vidijo domačini in priseljeni, ter razlogi slednjih, da so se odločili živeti tu,
2. podoba mesta v mislih prebivalcev, ki zajema širitve poselitve po letu 2000,
3. zelene površine v mestu: mnenje prebivalcev o urejenosti, potrebnosti (kje in koliko) ter uporabi teh površin v Grosupljem, najpogostejše poti prebivalcev v mestu,
4. socialno-demografske značilnosti.

V anketno raziskavo je bilo vključenih 87 prebivalcev Grosupljega, ki so bili izbrani naključno ali po metodi t. i. snežne kepe, kar pomeni, da se anketirance pridobiva skozi socialno mrežo. Na podlagi predvidevanja, da se med različnimi populacijami pojavljajo razlike v preživljanju prostega časa in razlike v potrebah po zelenih površinah, je bila anketna raziskava zastavljena tako, da je bila ob analizi rezultatov možna primerjava med domačini in priseljenimi (živijo v mestu manj kot 15 let) ter med stanovalci enodružinskih hiš in stanovalci večstanovanjskih objektov. Anketiranci so bili zajeti v celotnem območju mesta.

Preglednica 3: Značilnosti anketirancev glede na starost in spol

Starost / spol	*do 25*	*26 – 45*	*46 – 65*	*66 ali več*	*skupaj*
Moški	8	10	8	4	30
Ženski	12	28	11	6	57
Skupaj	20	38	19	10	87

Preglednica 4: Značilnosti anketirancev glede na dolžino bivanja (priseljeni in domačini) v Grosupljem in glede na tip objekta, v katerem živijo

Dolžina bivanja / tip objekta	*priseljeni*	*domačini*	*skupaj*
Enodružinska hiša	18	36	54
Večstanovanjski objekt	16	17	33
Skupaj	34	53	87

Anketiranje na terenu je potekalo februarja in avgusta 2006. Časovni presledek ni bil načrtovan in se je zgodil zaradi osebnih razlogov. Z izjemo vprašanj, v katerih so anketiranci svoje odgovore zapisali ali narisali na zemljevid mesta, so jim bila vprašanja prebrana in njihovi odgovori zabeleženi. Izpolnjevanje vprašalnika je trajalo približno 30 minut. Za analizo podatkov so bili uporabljeni programi SPSS, Microsoft Excel in AutoCAD.

3.3.2 Rezultati in komentar

Odzivi na vprašalnik so bili različni. Nekateri so pokazali veliko zanimanje za obravnavano temo in so bili pripravljeni posvetiti izpolnjevanju več časa, drugi so pristopili z ugovorom: »Koga pa zanima, kaj prebivalci mislimo?« Razmeroma veliko je bilo primerov, ko

naključno izbrani anketiranci niso bili dostopni, niso želeli odgovarjati ali so kot razlog za nesodelovanje navedli preslabo poznavanje zelenih in odprtih površin mesta. Med slednjimi so bili predvsem starejši, ki se težje gibajo in zato le malokrat zapuščajo svoje stanovanje. Odgovori priseljenih so bili po pričakovanjih pri posameznih vprašanjih nekoliko nepopolni, saj v kratkem času bivanja v Grosupljem še niso zmogli spoznati nekaterih območij mesta.

Malo izpolnjenih vprašalnikov in posamezni nepopolni odgovori so bili razlog, da preverjanje odnosov med nekaterimi spremenljivkami ni bilo smiselno oziroma dobljeni rezultati niso bili smiselni zaradi vpliva osamelcev.[27] Tako tudi ne prikažejo vseh pričakovanih razlik med posameznimi skupinami uporabnikov, kar pa ne pomeni, da so prebivalci Grosupljega homogena skupina, s povsem enakimi potrebami in željami po zelenih površinah. Interpretacija rezultatov anketne raziskave je zato v nekaterih primerih dopolnjena z ugotovitvami ali komentarji dveh predhodnih raziskav v Grosupljem.[28] Rezultati so podani v absolutnih številkah (frekvenca odgovorov) in odstotkih. Prikazovanje samo v odstotkih bi bilo lahko namreč zavajajoče, saj je vzorec anketiranih manjši od sto.

3.3.2.1 Prepoznavnost mesta

Komercialni opisi novih stanovanjskih območij v Grosupljem navajajo kot najprivlačnejše razloge za bivanje v tem mestu zelenje okolice z ohranjenim naravnim prostorom in bližino Ljubljane, ki povečuje udobje (Gradbeno podjetje Grosuplje, 2004). Zanimalo me je, kateri so v resnici razlogi za priseljevanje, katere so značilnosti mesta, ki bi jih izpostavili prebivalci, in kako hitro se ljudje v tem mestu počutijo Grosupeljčane. Pričakovala sem, da bodo že v tem delu ankete posredno izražene nekatere pozitivne ali negativne lastnosti zelenih površin v Grosupljem, kot tudi to, da se bodo morda pojavljale razlike v vtisih priseljenih in domačinov.

[27] Osamelec je vrednost, ki od drugih vrednosti močno odstopa, zato lahko na rezultate statističnih preveritev vpliva tako, da so le-te zavajajoče ali nepravilne.

[28] Polič M., Mencin Č.M., Marušič J., Bartol B. 1991. Stališča prebivalcev občine Grosuplje do nekaterih vidikov njenega razvoja. Grosuplje, Občina Grosuplje: 47 str.
Kos D., Hočevar M., Trček F., Uršič M., Kavčič M. 2006. Razvojno-prostorske dileme občine Grosuplje. Poročilo o javnomnenjski raziskavi. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede, Center za prostorsko sociologijo: 84 str.

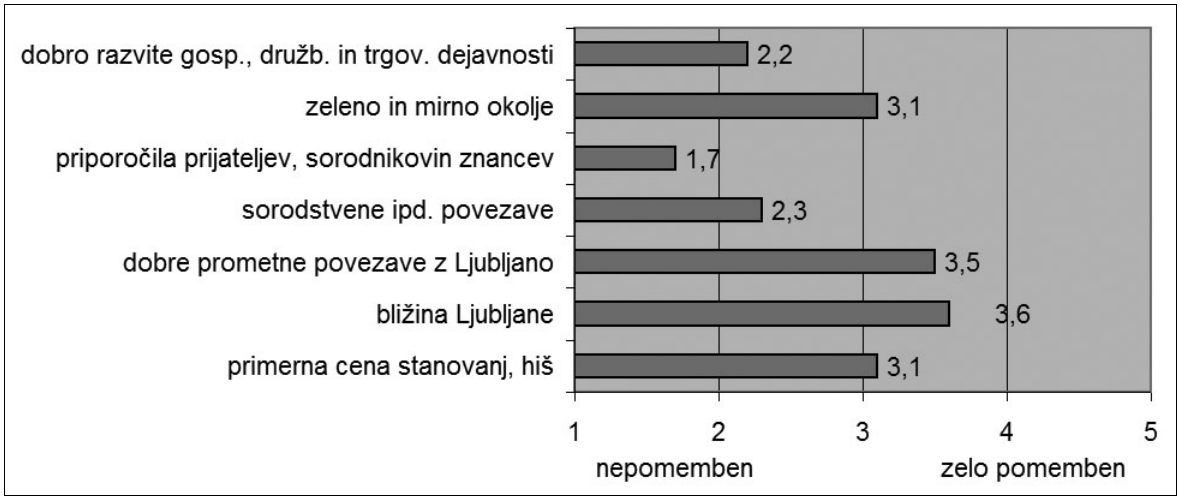

Slika 64: Pomembnost razlogov pri končni odločitvi o življenju v Grosupljem (vprašanje 4). Odgovarjali so tisti, ki so se v Grosuplje priselili. Prikazane so povprečne ocene posameznih razlogov.

Pri končni odločitvi anketiranih, da živijo v Grosupljem, sta se kot najpomembnejši izkazali bližina Ljubljane (ocena 3,6) in dobre prometne povezave z glavnim mestom, ki sta tudi v resnici primerjalni prednosti Grosupljega pred nekaterimi drugimi manjšimi mesti. Zeleno in mirno okolje, ki si deli tretje mesto s prav tako pomembno primerno ceno stanovanjskih enot, je po drugi strani značilnost večine malih mest. Kljub temu je glede na rezultate potrebno vzdrževati visoko raven urejanja obojega: prometne situacije mesta in zelenega okolja.

Preglednica 5: Značilnosti Grosupljega, kot so jih navedli priseljenci, domačini oziroma vsi skupaj (vprašanje 3). Prikazane so najpogosteje izražene značilnosti.

Priseljeni	*Domačini*	*Skupaj*
bližina Ljubljane (dostopnost, povezave, migracije)	neurejene ceste, kolesarske in pešpoti	neurejene ceste, kolesarske in pešpoti
neurejene ceste, kolesarske in pešpoti	bližina Ljubljane (dostopnost, povezave, migracije)	bližina Ljubljane (dostopnost, povezave, migracije)
kazino Kongo	hitra rast in razvoj (priseljevanje, nove gradnje)	hitra rast in razvoj (priseljevanje, nove gradnje)
naravno okolje in kmetijska krajina	spalno naselje Ljubljane	spalno naselje Ljubljane
Louis Adamič	Grosupeljščica	Koščakov hrib in Grosupeljščica

Med vsemi anketiranci je najpogosteje izražena značilnost Grosupljega neurejenost cest, kolesarskih in pešpoti. Anketiranci so nezadovoljni zaradi prometnih zastojev, ogroženosti pešcev in kolesarjev ter neprimernih ureditev za gibalno ovirane ljudi. Ti odgovori dopolnjujejo ugotovitve prostorske analize, da je ena prvih potreb v Grosupljem zagotovitev varnih povezav za pešce in kolesarje. Bližina Ljubljane je v splošnem pomembna za vse anketirance. Velik delež se jih v glavnem mestu šola oziroma so tam

zaposleni, hodijo tja po nakupih in zaradi zabave ter kulturnega dogajanja. Dnevne migracije domačinom še vedno vzbujajo vtis, da je Grosuplje spalno naselje Ljubljane. Najpomembnejša razlika v odgovorih priseljenih in domačinov se kaže ravno med omenjenima značilnostma: domačini so občutljivejši za neurejenost prometne infrastrukture, medtem ko je za priseljene pomembna predvsem bližina Ljubljane. Med najpogosteje izraženimi značilnostmi sta tudi Koščakov hrib in Grosupeljščica, kar pomeni, da sta to pomensko najmočnejši zeleni površini v mestu, ki ju je glede na prostorsko analizo potrebno vključiti v sistem zelenih in odprtih površin mesta.

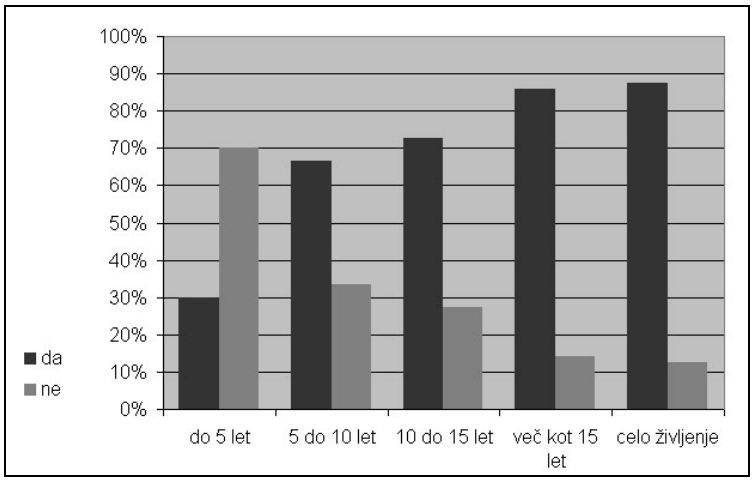

Slika 65: Primerjava dolžine bivanja v Grosupljem s tem, ali se anketiranci počutijo Grosupeljčane (vprašanji 1 in 2).

Predvidevala sem, da naj bi ljudje čutili pripadnost mestu po desetih do petnajstih letih bivanja v Grosupljem. Rezultati kažejo, da je ta velika že pet let prej: 66,7 % tistih, ki živijo tu od pet do deset let, se čuti Grosupeljčane.

3.3.2.2 Podoba mesta

Splošni vtis

Zanimal me je splošni vtis prebivalcev o mestu, kar je bilo preverjeno z ocenjevanjem na lestvicah, sestavljenih iz para pridevnikov nasprotnega pomena. Pri tem je pomenila ocena 1 zelo lepo, zelo urejeno ipd., ocena 5 pa zelo grdo, zelo neurejeno. Anketirancem je bilo pojasnjeno, da naj razmišljajo predvsem o prostoru. Pri primernosti za družabne stike je namreč kar nekaj anketiranih najprej pomislilo na kulturne ustanove, mladinske centre ipd., kar pa so že pri vprašanju o značilnostih navedli kot pomanjkljivost (Priloga B: Seznam značilnosti Grosupljega).

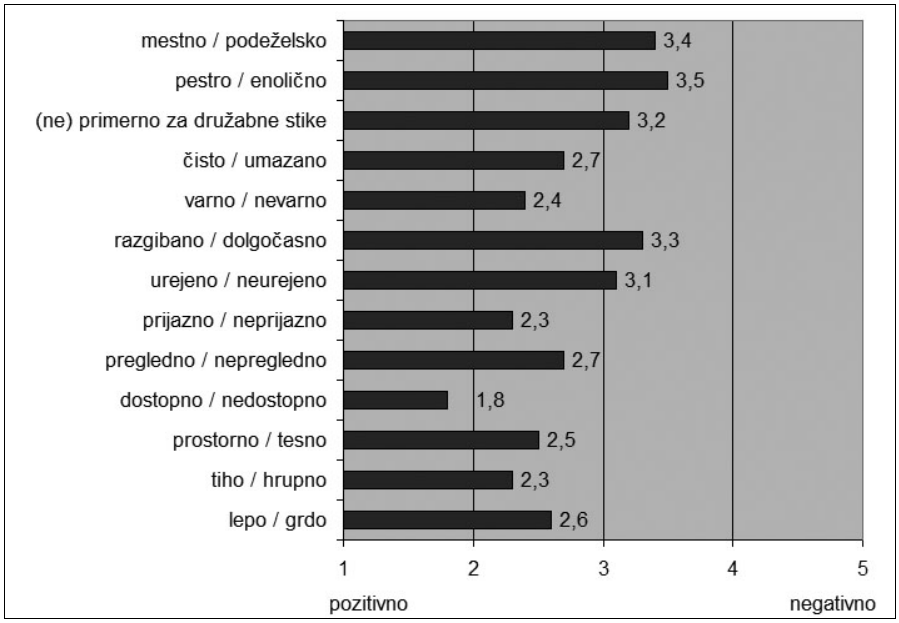

Slika 66: Vtisi anketirancev o Grosupljem (vprašanje 5). Izračunane so povprečne ocene za posamezen par pridevnikov. Ocene pri tem in naslednjih podobnih vprašanjih so zastavljene tako, da ocena 1 pomeni pozitivno vrednost/lastnost in ocena 5 negativno.

Anketirancem se zdi Grosuplje predvsem dobro dostopno (ocena 1,8), kar je primerljivo s predhodnimi odgovori o bližini Ljubljane in dobrih prometnih povezavah. Nasprotno se jim zdi mesto enolično (ocena 3,5), dolgočasno in manj primerno za družabne stike. Pri tem lahko povzamem komentar ene izmed starejših raziskav (Polič in sod., 1991), da Grosuplje prebivalcem nudi premalo različnih možnosti za zadovoljevanje njihovih interesov. V odprtem prostoru lahko to pomeni premalo pester program in vsebino zelenih površin ter po ugotovitvah iz prostorske analize pomanjkanje (pol)javnih prostorov druženja, opremljenih z ustrezno urbano opremo. V očeh anketirancev je Grosuplje še vedno bolj podeželsko kot mestno. Vtis mestnosti povečujejo na primer način življenja, razvitost mestnih funkcij in oblikovanje mestnega prostora. Z vidika zadnjega to pomeni, da naj se v Grosupljem zavestno urejajo in vzdržujejo oblikovani mestni prostori, ki bodo zadovoljili interese najširšega kroga uporabnikov. Zanimivo je, da je med domačini odstotek tistih, ki se jim zdi mesto dolgočasno, večji kot med priseljenimi. Morda ne nepomembno je spomniti, da je priseljenim mir, skupaj z zelenim okoljem, še vedno pomemben dejavnik pri odločiti za bivanje. Po drugi strani je med priseljenimi večji odstotek tistih, ki se jim zdi mesto prostorno. Utemeljitev bi lahko iskali, če bi vedeli, od kod so se ljudje priseljevali (npr. iz večjih mest). Sicer ni izrazitih razlik v odgovorih, glede na obširnejšo javnomnenjsko raziskavo (Kos in sod., 2006) pa so bili pri podobnem ocenjevanju bolj kritični ljudje z višjo izobrazbo.

Območja širitve poselitve

Z naslednjim vprašanjem sem želela preveriti odnos anketirancev do območij, kjer se poselitev najhitreje širi in so pod največjim vplivom sprememb. Pomembna ni bila le všečnost območja, temveč tudi druge lastnosti, ki se navezujejo na umestitev posameznih dejavnosti v prostor. Dejavnosti so bile razdeljene v tri sklope: nove stanovanjske površine, trgovska centra in obrtne ter gospodarske cone. Med anketiranjem se je izkazalo, da je bila ta razdelitev presplošna, saj imajo anketirani na primer zelo različen odnos do obeh trgovskih centrov. V tem primeru so bili naprošeni, da podajo skupno oceno, njihov komentar pa je bil zabeležen kot opomba. Rezultati tako ne kažejo ekstremnih vrednosti v eno ali drugo smer. Metoda preverjanja je bila podobna kot pri prejšnjem vprašanju.

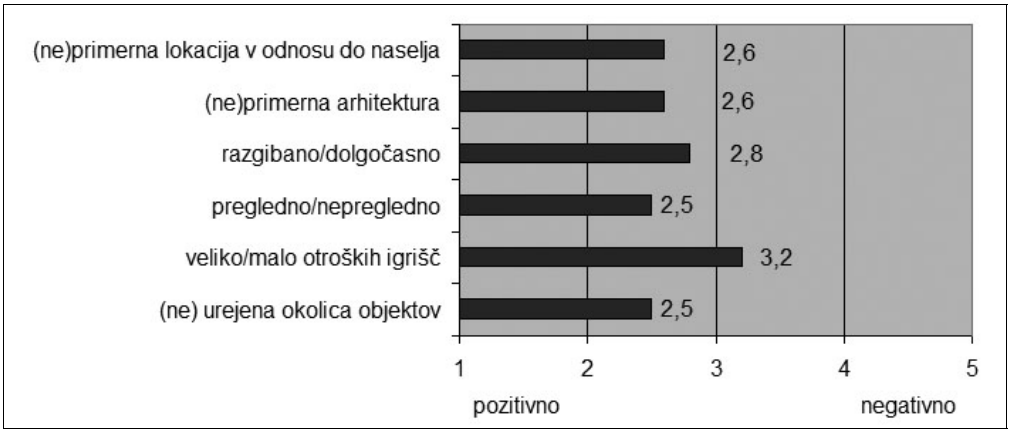

Slika 67: Odnos anketirancev do novih stanovanjskih območij (vprašanje 6). Izračunane so povprečne ocene za posamezno lastnost (Mis[29] 1).

Med **stanovanjske površine** so bili zajeti Sončni dvori, Dvori III in IV ter stanovanjske površine pri Brvacah (Priloga C: Območja širitev poselitve po letu 2000). Anketiranci vidijo kot najslabšo lastnost teh površin premalo otroških igrišč (ocena 3,2). Izpostavili so Dvore III in IV ter površine pri Brvacah. Slednje imajo neprimerno in zelo dolgočasno arhitekturo, medtem ko je arhitektura Sončnih dvorov zelo primerna, so razgibani in imajo dovolj otroških igrišč. Edina slaba lastnost je lokacija območja v odnosu do mesta, in sicer zaradi slabe povezanosti za pešce in kolesarje. Ugotovitve o otroških igriščih in povezavah za pešce in kolesarje so bile podobne v analizi prostora, zato bodo v konceptu na teh lokacijah predvidena nova otroška igrišča in planirane varne povezave.

[29] Missing ali manjkajoča vrednost. Odgovor ni bil podan zaradi slabšega poznavanja odprtega prostora mesta, različnih rab, arhitekture ali ureditev. Včasih je v manjkajočo vrednost zajet tudi odgovor *drugo*, in sicer če gre za osamelec med odgovori – naknadno je upoštevan med komentarji. Manjkajoča vrednost je izražena kot absolutno število.

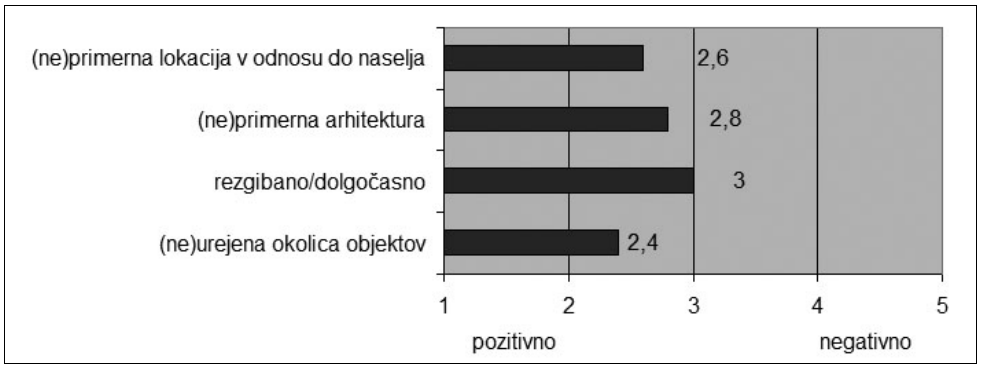

Slika 68: Odnos anketirancev do trgovskih centrov (vprašanje 6). Izračunane so povprečne ocene za posamezno lastnost (Mis 1).

Trgovski center Tuš je po mnenju anketirancev bolj razgiban in ima bolje urejeno okolico, arhitektura Mercator centra z garažno hišo pa se jim zdi manj primerna. Je v kontrastu z okoliško arhitekturo. Možnosti krajinskega oblikovanja za izboljšanje vizualnega kontrasta so v oblikovanju odprtih zelenih površin v neposredni bližini in ureditvi višjih zelenih pasov. Prvo bi predvsem preusmerjalo pozornost mimoidočih, drugo pa zakrivalo nevšečno. O lokaciji posameznega centra v odnosu do mesta so anketiranci razmišljali predvsem na podlagi tega, ali je v bližini njihovih domov oziroma na poti z delovnega mesta.

Slika 69: Odnos anketirancev do obrtnih in gospodarskih con (vprašanje 6). Izračunane so povprečne ocene za posamezno lastnost (Mis 2).

V sklopu **obrtnih in gospodarskih con** so bila zajeta vsa območja s tako rabo, čeprav so se začela razvijati že daleč pred letom 2000. So dinamična območja, ki se širijo ali znotraj meja nenehno spreminjajo. Anketirancem so ta območja najmanj poznana, zato ocene večinoma ne odstopajo od srednje vrednosti. Pomanjkljivost večine teh območij je premajhna količina členitvenega zelenja (ocena 3,4), kar je bila tudi ugotovitev v analizi prostora. S konceptom bodo zato predlagane izboljšave, in sicer za obrtno cono Smrekec znotraj celotnega območja in predvsem urejanje robov z zelenimi pasovi za ostala območja.

Center mesta

Tema sedmega vprašanja je bila lokacija centra mesta. Anketiranci so morali na pomanjšani kopiji načrta mesta obkrožiti območje, kjer je po njihovem mnenju center. Pred tem so za lažjo orientacijo označili položaj objekta, v katerem živijo. V povezavi s centrom je bil dopustni odgovor tudi, da Grosuplje nima centra. Odgovor anketirancem ni bil prebran, ker me je zanimal njihov spontani odziv na vprašanje. V takem primeru so zato obkrožili območje, kjer center predlagajo.

Slika 70: Skupna karta mnenj anketirancev o lokaciji centra mesta (vprašanje 7)[30].
Slika 71: Najpogosteje obkrožena območja centra mesta (vprašanje 7).

Mnenje, da Grosuplje nima centra, je izrazilo 23 anketirancev. Velik del ostalih, ki so območje centra takoj obkrožili, pa je komentiral, da v resnici ne gre za pravi center. Območje se po oblikovnih in funkcijskih značilnostih premalo razlikuje od drugih predelov mesta. Na podlagi skupne karte mnenj (slika 70) so bila povzeta tri najpogosteje obkrožena območja (slika 71): upravni trikotnik (1), območje okoli tržnice (3) in osrednji del Adamičeve ceste, ki vključuje obe predhodni območji (2). Območji 1 in 3 se funkcijsko nekoliko razlikujeta. Od tu tudi dva »pola« centra. V merilu celega mesta pa po drugi strani ravno območje 2 združuje vse glavne centralne dejavnosti. Tudi po ugotovitvah iz analize prostora je to območje, kjer bi bilo zavestno oblikovanje centra najustreznejše in bo kot tako predlagano v končnem konceptu zelenih in odprtih površin mesta. Smernice za oblikovanje odprtega prostora bodo podane v sklopu oblikovanja glavne mestne

[30] Kartografska podloga slik 70, 71, 75 - 77, 80 - 87 je Načrt …, 2006.

vpadnice. Pomembno vlogo bodo imele načrtovane arhitekturne zasnove, ki so potencial za ureditev oblikovno značilnih in za uporabnike ustreznih zelenih površin centra mesta.

Urejenost mesta

Pri osmem vprašanju so bili anketiranci naprošeni, da ob vsaki izmed fotografij prizorov iz Grosupljega razmislijo o prostoru in ocenijo njegovo privlačnost ter urejenost. Ker druga pogosto vpliva na prvo, je bila privlačnost pojasnjena kot vzbujanje zanimanja za uporabo (privlačnost naravnih prvin ali oblikovanih prostorov), urejenost pa kot posledica vzdrževanja. Ocenjevalna lestvica je bila petstopenjska, pri čemer je 1 pomenilo zelo urejeno/privlačno. Prizori so bili v raziskavo vključeni na podlagi rezultatov predhodne raziskave v občini Grosuplje (Polič in sod., 1991) in lastnih izkušenj ter opazovanj mesta in ljudi.

Slika A prikazuje zahodni vstop v center mesta (Priloga D: Umestitev posameznih prizorov v prostor mesta), s pogledom proti stolpiču nove občinske stavbe. V ospredju je avtobusno postajališče.

Slika B prikazuje zahodni del Adamičeve ceste ob upravnem trikotniku. Ob cesti so enostranski drevored, veliko peščeno parkirišče upravne stavbe, zelenice pred nekaterimi objekti in Adamičev park.

Slika C prikazuje Koščakov drevored na Kolodvorski cesti, ki je edini dvostranski drevored v mestu. Ta cesta je ključna povezava severa mesta z železniško in avtobusno postajo. Predvidevam, da bo privlačnost prostora ocenjena višje kot urejenost in da bo ta prostor med najprivlačnejšimi.

Slika D prikazuje območje železniške postaje, ki je meja med obrtno cono Smrekec in ostalim mestom. Cesta med železnico in skladišči postaja vse bolj pomembna peš povezava prebivalcev iz naselja Sončni dvori do južnega dela mesta. Zaradi vidne izpostavljenosti tako obrtne cone kot skladiščnih površin postaje predvidevam, da bodo mnenja anketirancev negativna predvsem pri privlačnosti.

Slika E prikazuje parkovno ureditev tržnice. Predvidevam, da bodo ocene o urejenosti precej nizke, zanima pa me mnenje anketirancev o privlačnosti prostora, ki bi bil lahko glede na ugotovitve prostorske analize del celostne parkovne ureditve ob Grosupeljščici.

Slika F prikazuje odsek potoka Grosupeljščice z urejeno pešpotjo. Po opazovanjih se tod giba veliko ljudi, vendar primanjkuje urbane opreme in drugih ureditev, ob katerih bi se ljudje lahko ustavili. Predvidevam, da bodo anketiranci prostor označili kot bolj privlačen predvsem zaradi prisotnosti vodotoka.

Slika 72: Prizori prostorov, vključenih v anketno raziskavo (vprašanje 8). Z leve si sledijo slike A, B, C (zgoraj), D, E in F (spodaj).

Predvidevanja so bila večinoma potrjena. Najprivlačnejši prostori, ki imajo ocene urejenosti slabše od ocen privlačnosti, so (slika 73): Koščakov drevored (ocena 2,1), Grosupeljščica (ocena 2,1) in parkovna ureditev tržnice (ocena 2,6). S tem se poveča potencial Grosupeljščice in tržnice za ureditev v večjo parkovno potezo. Hkrati pomeni tudi opozorilo, da je boljše vzdrževanje teh prostorov nujno. Ocene privlačnosti zahodnega vstopa v center mesta, Adamičeve ceste in obrtne cone Smrekec so bile nižje od ocen urejenosti istih prostorov. To pomeni, da prostori niso oblikovani na način, ki bi pri anketirancih vzbujal zanimanje za uporabo. Sprehod ob obrtni coni, na primer, ni prijeten, ker so skladišča vizualno izpostavljena, poti neprimerno urejene in izpostavljene soncu. Ta prizor ima tudi najnižjo oceno privlačnosti (4,2).

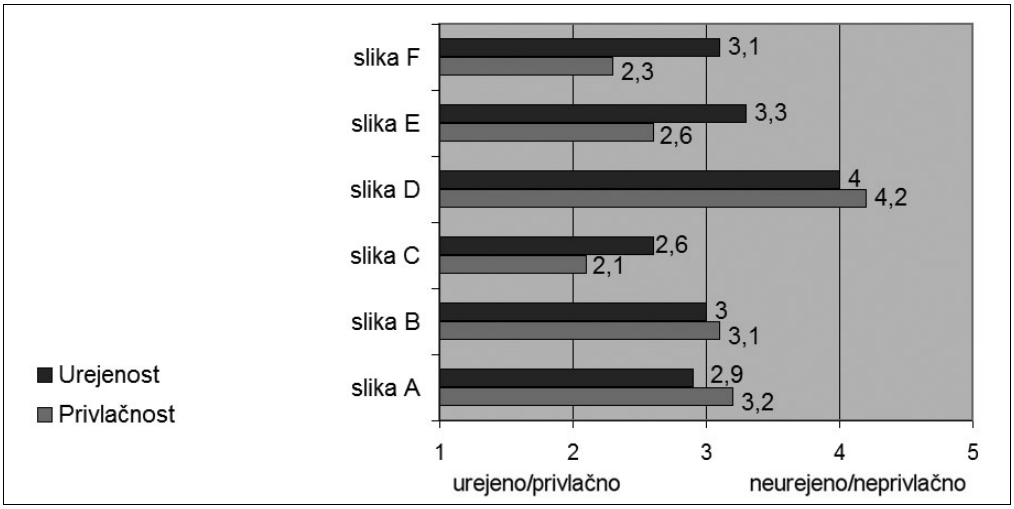

Slika 73: Mnenja anketirancev o privlačnosti in urejenosti posameznih prostorov mesta (vprašanje 8). Izračunane so povprečne ocene za posamezno lastnost.

Ob ogledu fotografij so anketiranci izpostavili naslednje probleme: propadanje drevoreda z neustrezno ureditvijo površin za sprehajanje (ureditev tlaka in urbane opreme), premalo prepoznaven vstop v center mesta, premalo izoblikovan center, videz Adamičeve ceste bi moral biti bolj uličen, obrtna cona ter površine železnice so slabo urejene, ker stvari »ležijo vsepovsod in povprek«. Največ odziva je bilo na neurejenost tržnice. Ta je v resnici skoraj edina odprta površina v mestu, ki vzpodbuja druženje in zadrževanje. Izvzeta morajo biti seveda športna in otroška igrišča, ki imajo v mestu drugačen pomen. Naj povzamem tudi, da je bila pri vprašanju 5 splošna ocena primernosti odprtega prostora za družabne stike med slabšimi. Napotki za koncept zelenih in odprtih površin mesta so tako: Koščakov drevored, tržnica in Grosupeljščica se programsko in oblikovno nadgrajujejo, v obrtni coni Smrekec mora biti odprti prostor ustrezneje oblikovan in členjen z vegetacijo, Adamičevo cesto pa je potrebno oblikovno in programsko poudariti v smislu ulične podobe in podobe centra mesta.

3.3.2.3 Zelene in odprte površine

Pomen zelenih površin v mestih

Tema uvodnega vprašanja v ta sklop je bila splošna: pomen prisotnosti določenih zelenih površin v mestih. Anketiranci lahko namreč neko površino v mestih visoko cenijo, a se jim v Grosupljem morda ne bi zdela potrebna, ker je takih površin že dovolj in so ustrezno urejene. Primerjava teh odgovorov bo torej potrdila, po katerih zelenih površinah se v Grosupljem res izkazuje potreba. Ocenjevalna lestvica je bila petstopenjska, pri čemer je 5 pomenilo zelo pomembno.

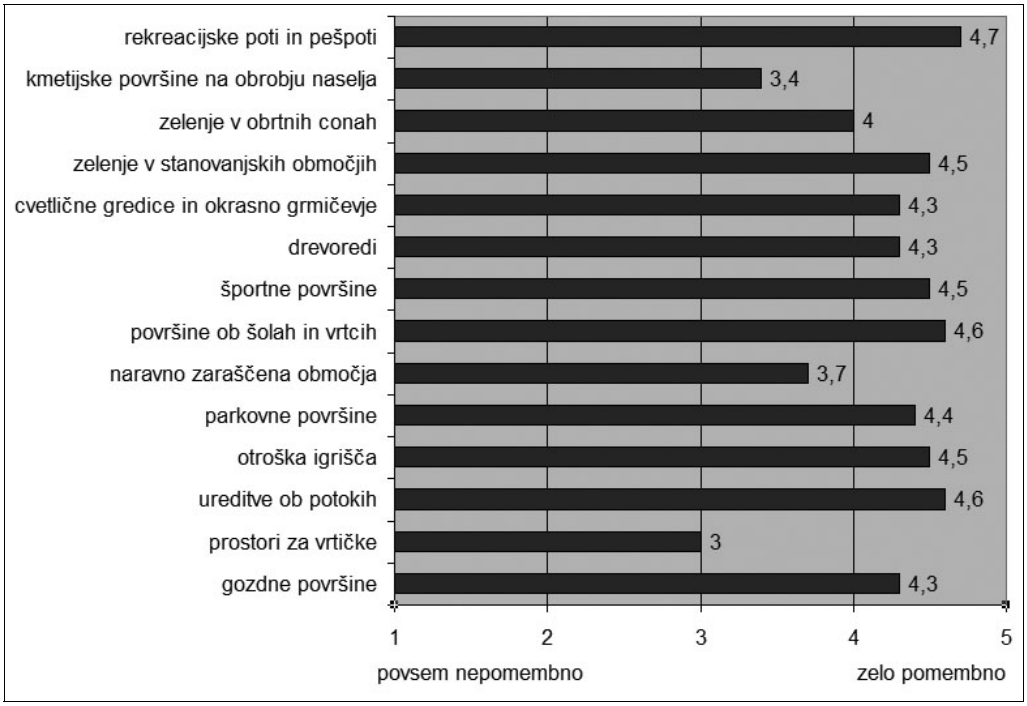

Slika 74: Mnenja anketirancev o pomembnosti različnih tipov zelenih površin v mestih (vprašanje 9). Izračunane so povprečne ocene za posamezen tip.

Iz odgovorov razberemo (slika 74), da se zdijo anketirancem najmanj pomembni prostori za vrtičke (ocena 3), kmetijske površine na obrobju naselja (ocena 3,4) in naravno zaraščena območja (ocena 3,7). Za vrtičke menijo, da so vizualno neprivlačni, celo grdi in zato ne sodijo v mestni prostor. Naravno zaraščena območja pogosto dojemajo kot nevarna in nepregledna. Med najpomembnejše štejejo rekreacijske poti in pešpoti, površine ob šolah in vrtcih ter ureditve ob potokih.

Uporaba zelenih in odprtih površin v Grosupljem

Kateri prostori mesta se zdijo prebivalcem najprijetnejši in kam najraje zahajajo v prostem času? So to športna igrišča, odprta krajina ali drugi odprti prostori in zelene površine mesta? Po katerih poteh se zaradi dnevnih opravkov največ gibajo peš in kako pogosto uporabljajo javne zelene površine v bližini svojih domov? Namen tega vprašanja je bil prepoznati območja in poti, za katere bi lahko z gotovostjo trdili, da jih je potrebno oblikovati in urejati primerno uporabnikom – varno, prijetno in zanimivo. Anketiranci so svoje odgovore označevali na zemljevidu.

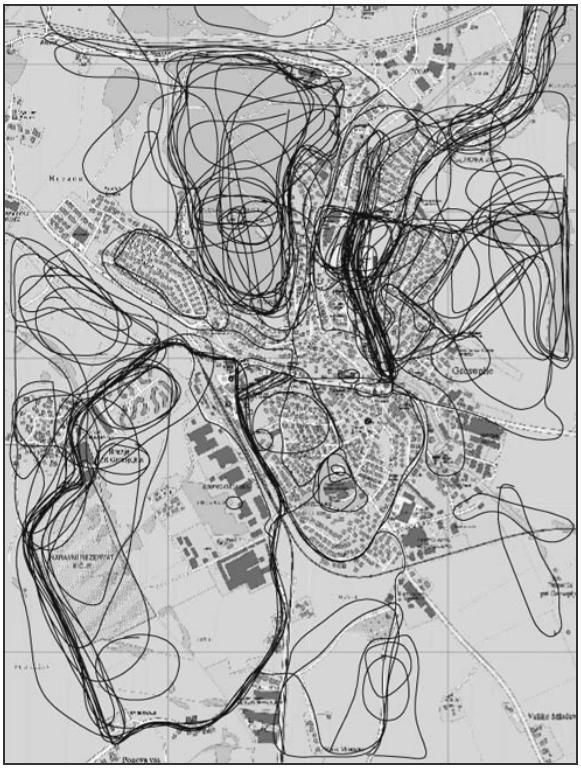

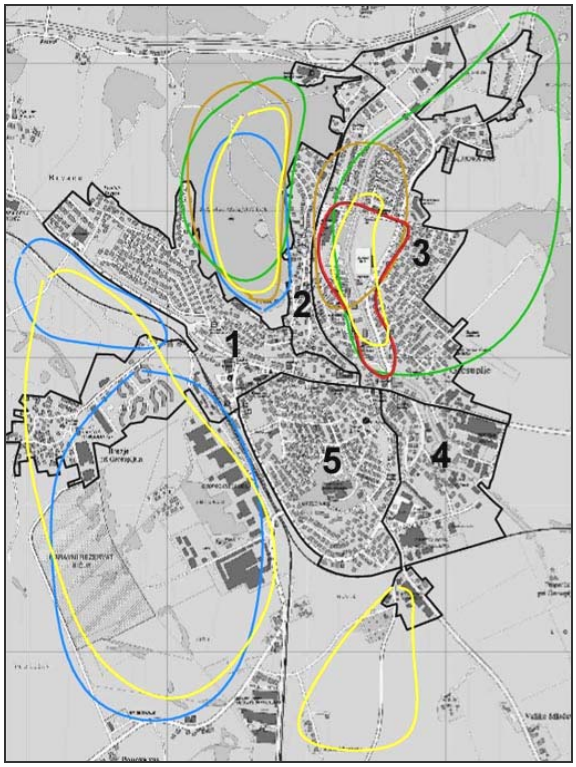

Slika 75: Skupna karta območij, kamor anketiranci najraje zahajajo v prostem času in ki se jim zdijo najprijetnejša (vprašanje 10).
Slika 76: Iz analize odgovorov izhaja, da so območja, kamor anketiranci najraje zahajajo v prostem času, pogojena tudi s tem, v katerem predelu mesta živijo. Mestnemu predelu 1 ustrezajo območja rumene barve, predelu 2 rjave, predelu 3 zelene, predelu 4 rdeče in predelu 5 modre.

Znotraj mesta so priljubljena športna igrišča in poti ob Grosupeljščici, kamor zahajajo anketiranci iz vseh koncev mesta (slika 75). Predvsem pri starejših in materah z vozički je opaziti, da se pogosto gibljejo znotraj stanovanjskega območja, v katerem živijo. To je

dodatni argument ugotovitvi, da je potrebno znotraj stanovanjskih območij enodružinske gradnje prav tako urejati poljavne površine.[31] Na mestnem obrobju in izven mesta so priljubljene površine in smeri Koščakov hrib, Brezje, Grosupeljsko polje, Slivniški hrib, Jerova vas in Magdalenska gora. Veliko teh smeri sega izven prikaza na zemljevidu. Iz analize odgovorov izhaja, da so območja, kamor anketiranci najraje zahajajo v prostem času, pogojena tudi s tem, v katerem predelu mesta živijo (slika 76). Lahko bi rekli, da se gibajo v območjih, ki so bližje njihovemu domu. Seveda tega ne moremo posplošiti na vse prebivalce in nikakor ne smemo razumeti, da anketiranci iz določenega območja v prostem času ne zahajajo tudi v druge predele mesta. V analizi so bili namreč povzeti najpogosteje izraženi odgovori. Zanimivo je, da se Koščakov hrib pojavlja kot eno izmed najpogostejših območij kar pri štirih skupinah. V zaključku diplomskega dela bodo zato med drugim podane tudi splošne smernice za urejanje tega gozdno-parkovnega območja.

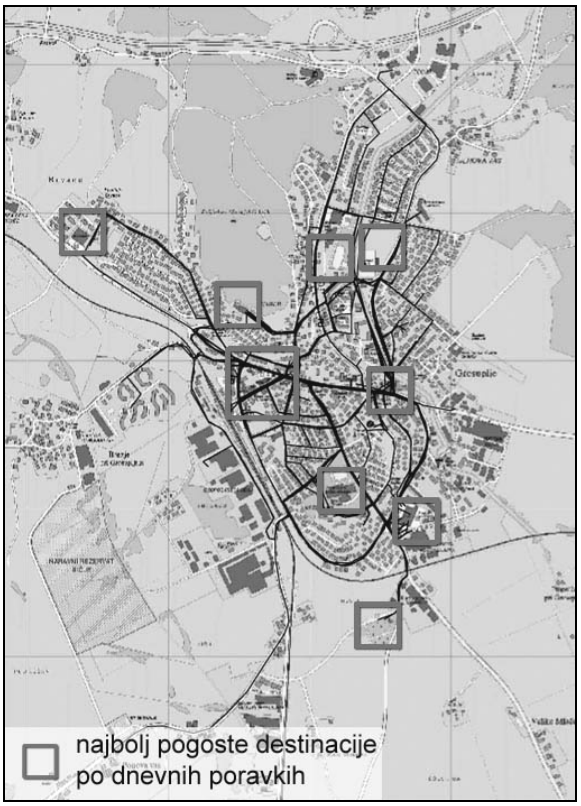

Slika 77: Skupna karta poti, ki jih anketiranci največkrat opravijo peš pri dnevnih opravkih v mestu (vprašanje 10).

Rezultati, prikazani na skupni karti poti (slika 77), ki jih anketiranci največkrat opravijo peš, ne smejo biti privzeti. Slika najpogostejših poti bi bila lahko v primeru bolj enakomerno porazdeljenega in večjega vzorca anketirancev drugačna. Poleg tega je svoje poti vrisalo le 64 anketirancev, 23 jih je odgovorilo, da po dnevnih opravkih ne hodijo peš. Vožnja z

[31] Informacije, pridobljene na podlagi desetega in naslednjih vprašanj, so že bile uporabljene v prostorski analizi. In sicer, pri določevanju varnih prehodov čez načrtovano obvoznico in pri analizi razporeditve zelenih površin v mestu.

avtomobilom je hitrejša in prijetnejša. Kljub temu lahko povzamemo, da so najpogostejše poti proti upravnemu trikotniku, po Partizanski cesti do trgovskega centra in pokopališča, po Stranski poti do zdravstvenega doma ter prečne poti, ki povezujejo severni del mesta z upravnim trikotnikom in železniško postajo. Ob tem iz analize poti izhajajo tudi najpogostejše destinacije v mestu. S pomočjo teh in analize prostora so bili prepoznani glavni mestni prostori (sliki 48 in 53), ki vključujejo najpomembnejše zelene površine mesta. Skupna karta poti bo tako podlaga konceptu zelenih in odprtih površin, za predlog ureditve varnih in prijetnih poti pešcev in kolesarjev.

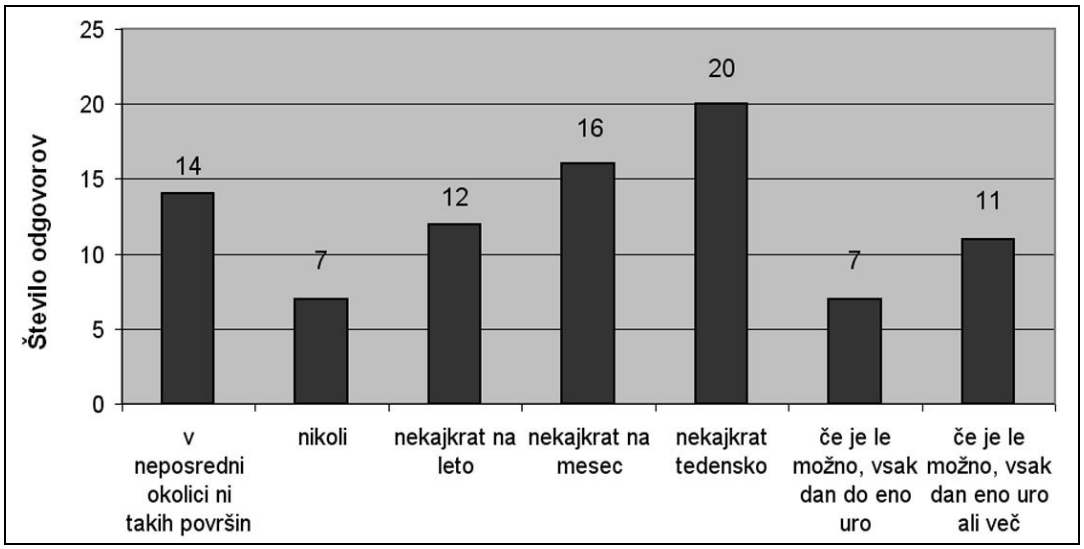

Slika 78: Pogostost uporabe urejenih javnih zelenih površin v neposredni okolici doma anketirancev (vprašanje 11). Prikazano je število (frekvenca) odgovorov.

»Kako pogosto vi ali člani vašega gospodinjstva v prostem času uporabljate urejene javne zelene površine[32] v neposredni okolici vašega doma?« Pri enajstem vprašanju (slika 78) je bil poleg časovnih opredelitev dopusten odgovor tudi, da v neposredni bližini doma anketiranca ni takih površin. Namen je bil pridobiti spontan odziv na razmere v prostoru. Po številu odgovorov bi lahko rekli, da anketiranci uporabljajo take površine dnevno do tedensko (skupaj 38 odgovorov). Sedem anketiranih teh površin nikoli ne obiskuje, in sicer zato, ker jih ne privlačijo, ne čutijo potrebe po obisku ali pa jim zadoščajo lastne površine ob hiši oziroma stanovanjskem bloku. Anketirancev, ki so odgovorili, da takih površin v njihovi neposredni okolici ni, je bilo 14. Pridobljeni rezultati so bili uporabljeni v poglavju analize prostora.[33] Kažejo, da anketiranci določenih površin, ki so bile po analizi prepoznane kot urejene javne zelene površine, ne prepoznajo kot take. To pomeni, da so ureditve posameznih površin preveč specifične in namenjene preozkemu krogu uporabnikov ali da res niso urejene. Grosuplje torej potrebuje več enakomerno razporejenih urejenih (pol)javnih zelenih površin, ki jih bodo prebivalci lahko uporabljali

[32] Razlaga in uporaba pojma urejene javne zelene površine sta zapisani na strani 6 (poglavje 2.1.3) in 57 (poglavje 3.2.3).
[33] Poglavje 3.2.3.3., str. 65.

vsak dan. Specifične površine, kot so športna igrišča ali druge rekreacijske površine, so od uporabnikov lahko bolj oddaljene.

Potrebe po zelenih in odprtih površinah v Grosupljem

Namen dvanajstega vprašanja je bil ugotoviti, za katere zelene in odprte površine prebivalci menijo, da jih je v mestu premalo ali pa jih celo ni in se jim zdijo potrebne, ter za katere menijo, da so ustrezno urejene. Ocenjevalna lestvica za količino je bila opisna, z vrednostmi: ne obstaja, a je potreben, premalo, ravno prav in preveč. Ustreznost je bila ocenjena z vrednostma 1 – ustrezno in 2 – neustrezno. Predvidevala sem, da se bodo pri odgovorih na vprašanje o količini pokazale razlike v mnenjih tistih, ki živijo v enodružinski hiši, in tistih, ki živijo v večstanovanjskem objektu. Prav tako naj bi se razlike kazale v mnenjih anketirancev različnih starostnih skupin.

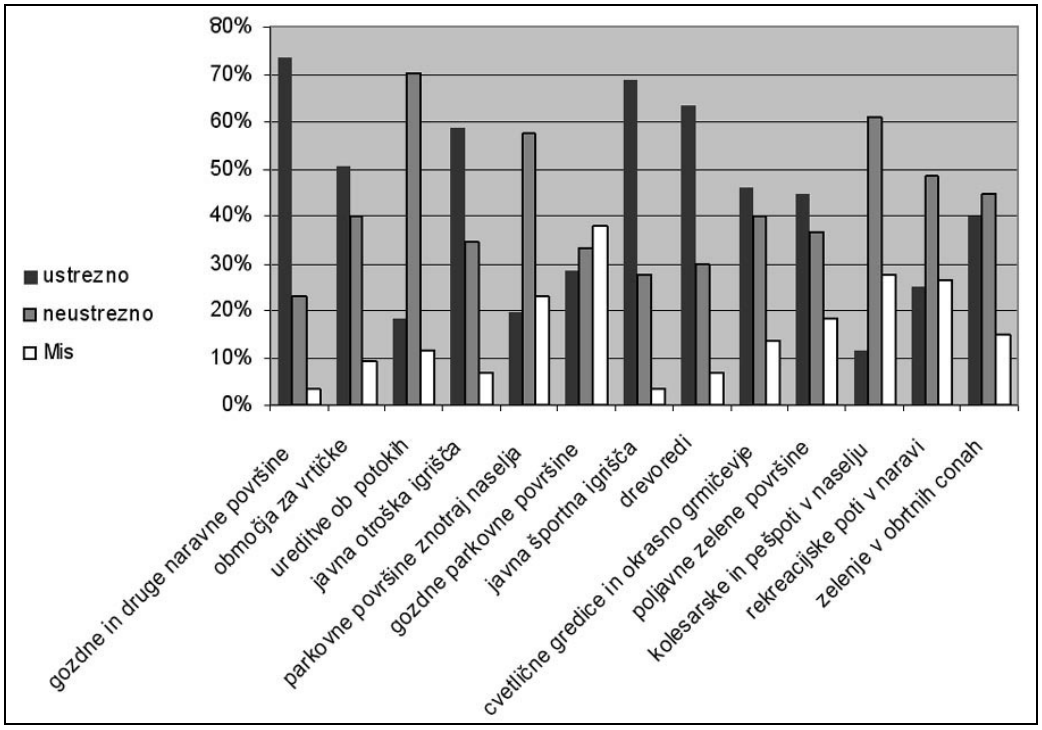

Slika 79: Mnenja anketirancev o urejenosti različnih tipov zelenih in odprtih površin v Grosupljem (vprašanje 12). (Ne)ustreznost je prikazana v deležih znotraj posameznega tipa in je primerljiva z deleži znotraj ostalih tipov.

Med odgovori o ustrezni urejenosti zelenih in odprtih površin je bilo zelo veliko manjkajočih vrednosti (slika 79, Mis). Razlog je v tem, da se urejenosti ni ocenjevalo za površine, ki po mnenju anketiranca v Grosupljem ne obstajajo. Prav tako nekateri anketiranci urejenosti niso ocenjevali zaradi slabšega poznavanja določenih površin. Kot najmanj urejene so se izkazale ureditve ob potokih (70 %[34]), kolesarske in pešpoti v

[34] Delež pomeni: 70 % anketirancev, ki so ocenjevali ustreznost ureditev ob potokih, je mnenja, da so te površine neustrezno urejene. Po drugi strani jih je 18 % mnenja, da so ustrezno urejene, 12 % anketirancev ni ocenjevalo ustreznosti teh površin.

naselju (61 %) ter parkovne površine znotraj naselja (57 %). Brežine Grosupeljščice so preveč pozidane, zaradi česar ni možnosti za ureditev poti, počivališč in dostopov do vode. Pogosto je bilo izpostavljeno tudi onesnaževanje potoka. Tak odgovor in komentar kažeta, da si anketiranci želijo kakovostnejše ureditve ob potokih, kar je zopet dodatni argument za to, da se območje Grosupeljščice uredi celostno, kot osrednja parkovna poteza mesta. Slaba urejenost kolesarskih in pešpoti je verjetno najbolj problematična značilnost odprtega prostora Grosupljega, saj se v odgovorih pojavlja skozi celotno anketno raziskavo. Glede parkovnih ureditev je zanimivo, da so anketiranci kot park najpogosteje prepoznali tržnico in tako ocenjevali stanje tega prostora. Najbolje urejene površine so gozdne in druge naravne površine (74 %), javna športna igrišča (69 %), drevoredi (63 %) in javna otroška igrišča (59 %). Ob tem naj povzamem komentar mnogo anketirancev, da športna in otroška igrišča v Grosupljem v resnici niso javne površine. Kljub temu pa ne odgovarjajo, da take površine ne obstajajo. Količinsko celo ocenijo, da jih niti ne primanjkuje.

Preglednica 6: Zelene površine, za katere anketiranci menijo, da jih je v Grosupljem premalo ali pa jih ni in so potrebne (vprašanje 12). Primerjava glede na tip objekta, v katerem živijo. Prva površina v stolpcu je tista, ki je je v mestu najmanj.

Enodružinska hiša	*Večstanovanjski objekt*	*Vsi skupaj*
kolesarske in pešpoti v naselju	parkovne površine znotraj naselja	kolesarske in pešpoti v naselju
ureditve ob potokih	kolesarske in pešpoti v naselju	parkovne površine znotraj naselja
rekreacijske poti v naravi	cvetlične gredice in okrasno grmičevje ob cestah, v križiščih in pred posameznimi objekti	ureditve ob potokih
parkovne površine znotraj naselja	ureditve ob potokih	rekreacijske poti v naravi
gozdne parkovne površine	poljavne zelene površine v stanovanjskih območjih	cvetlične gredice in okrasno grmičevje ob cestah, v križiščih in pred posameznimi objekti

Preglednica 7: Zelene površine, za katere anketiranci menijo, da jih je v Grosupljem premalo ali pa jih ni in so potrebne (vprašanje 12). Primerjava med starostnimi skupinami. Prva površina v stolpcu je tista, ki je je v mestu najmanj.

St. skupina do 25 let	*St. skupina od 26 do 45 let*	*St. skupina od 46 do 65 let*	*St. skupina nad 66 let*
parkovne površine znotraj naselja	kolesarske in pešpoti v naselju	kolesarske in pešpoti v naselju	ureditve ob potokih
kolesarske in pešpoti v naselju	ureditve ob potokih	rekreacijske poti v naravi	parkovne površine znotraj naselja
rekreacijske poti v naravi	gozdne parkovne površine	javna otroška igrišča	kolesarske in pešpoti v naselju
ureditve ob potokih	parkovne površine znotraj naselja	ureditve ob potokih	cvetlične gredice in okrasno grmičevje ob cestah, v križiščih in pred posameznimi objekti
gozdne parkovne površine	rekreacijske poti v naravi	cvetlične gredice in okrasno grmičevje ob cestah, v križiščih in pred posameznimi objekti	drevoredi

Rezultati o količini oziroma potrebnosti zelenih površin so bili pridobljeni iz najpogostejših odgovorov o količini za posamezno površino. Tudi pri tem se izkaže, da anketiranci v Grosupljem najbolj pogrešajo kolesarske in pešpoti v naselju, in pri tem so večinoma vse analitične skupine podobnega mnenja (preglednici 6 in 7).[35]

Primerjava rezultatov glede na tip objekta, v katerem anketiranci živijo (preglednica 6), kaže, da je vpliv spremenljivke tipa objekta na ocenjeno potrebnost posameznih površin zelo majhen. Kljub temu lahko razberemo, da po mnenju anketirancev, ki živijo v večstanovanjskih objektih, v Grosupljem primanjkuje predvsem parkovnih površin znotraj naselja, ki pa so na lestvici tistih iz enodružinskih hiš šele na četrtem mestu. Oboji so tudi mnenja, da primanjkuje poljavnih zelenih površin v stanovanjskih območjih. Čeprav so se le pri prvih te površine uvrstile na lestvico petih. Prebivalci večstanovanjskih objektov namreč nekaterih potreb v svoji neposredni okolici ne morejo zadovoljevati enako, kot prebivalci enodružinskih hiš, ki imajo za to na voljo zasebne vrtove. Rečemo lahko, da se potrebe prebivalcev enodružinskih hiš morda bolj nanašajo na rekreacijo, potrebe prebivalcev večstanovanjskih objektov pa najprej na enostavno preživljanje prostega časa na zelenih površinah v okolici doma.

Iz primerjave med starostnimi skupinami (preglednica 7) sledi, da je med površinami, ki jih z ocenama premalo ali jih ni in so potrebne ocenjujejo mlajše skupine anketirancev, več takih, ki so povezane z rekreacijo. Med površinami, ki jih kot take ocenjujejo starejše skupine, je več oblikovanih prostorov, na primer, parkovne površine, cvetlične gredice in drevoredi. Starejši in gibalno ovirani sta skupini uporabnikov, ki v neposredni okolici še

[35] Kaj pomeni pomanjkanje takih poti za uporabnike in mesto, je bilo obravnavano v poglavju analize prostora, str. 39.

posebej potrebujejo zelene in odprte površine. To ne pomeni območij za intenzivno rekreacijo, temveč ureditve za sprehajanje, posedanje, druženje, opazovanje ipd.

Grosuplje torej, glede na mnenja anketirancev, potrebuje urejene kolesarske in pešpoti v mestu, več parkovnih ureditev ter ureditev ob Grosupeljščici, urejene rekreacijske poti v naravi in reprezentativne ureditve zelenic ob cestah, pred objekti ter v križiščih. Iz zadnjega lahko sklepamo, da je anketirancem pomembna tudi estetska vloga zelenih površin. Poljavne zelene površine so najpomembnejše ob večstanovanjskih objektih, v območjih enodružinske gradnje pa se lahko take površine oblikujejo na stikih z drugimi rabami in območji kot manjše parkovne ureditve širšega pomena. Ta možnost je bila med drugim preverjena v strukturni analizi prostora.

Razvoj mesta

Potrebe ali želje prebivalcev in njihov odnos do mesta lahko posredno ugotavljamo skozi vprašanje, kam bi umestili določene dejavnosti ali katere predele mesta bi dovolili pozidati in katerih ne. Predvidevala sem, da se bo pri označevanju območij, ki se lahko pozidajo, pojavil učinek NIMBY.[36]

Slika 80: Skupna karta območij, ki jih anketiranci ne bi dovolili pozidati (vprašanje 13).
Slika 81: Skupna karta območij, ki bi jih anketiranci dovolili pozidati (vprašanje 13).

[36] Pri učinku NIMBY, ang.: not in my back yard ali ne na mojem dvorišču, se ljudje z nekim predlaganim načrtom načeloma strinjajo, vendar vse dokler ta ne poseže v njihovo najbližje okolje.

Območja, ki jih anketiranci ne bi dovolili pozidati, deloma vključujejo predele, kamor najraje zahajajo v prostem času in se jim zdijo najprijetnejši (primerjava s sliko 75). Strogo bi varovali Koščakov hrib. Ta se z izjemo obrobja na severu tudi ne pojavlja na zemljevidu površin, ki bi jih dovolili pozidati. Sicer se območja, ki naj se jih pozida, in območja, ki naj se jih ne pozida, na zemljevidih prekrivajo. Slednja so sodelujoči prepoznali tudi znotraj mesta. Izstopajo travnata površina ob nogometnem igrišču, površine ob osnovni šoli na Tovarniški cesti, ki sta največji »prazni« odprti površini v mestu, in Grosupeljščica. Predvidevam, da so anketirani izbrali te površine zaradi odprtosti prostora, ohranjene naravnosti, podobe samega prostora ali zaradi pomena, ki ga ima lahko površina za mesto. Mnogi so ob odgovarjanju na naslednja vprašanja, ko so v prostor umeščali posamezne tipe zelenih površin, tudi ugotovili, da bi nekatere površine raje kot pozidavi namenili zelenim površinam. Na podlagi teh informacij in ugotovitev analize prostora bodo zato znotraj koncepta zelenih in odprtih površin predlagana območja varovanja z režimom. Učinek NIMBY ni bil splošni pojav med odgovori. Pojavila pa se je zanimivost, da je nekaj anketirancev površine, ki se jih lahko pozida, obkrožilo samo izven območja mesta, tj. severno od avtoceste, v vasi Perovo.

Slika 82: Skupna karta območij, kamor bi anketiranci umestili športna igrišča (vprašanje 13).
Slika 83: Skupna karta območij, kamor bi anketiranci umestili otroška igrišča (vprašanje 13).

Prvi komentar večine anketirancev, ki so morali na zemljevidu označiti območja, kamor bi umestili športne površine (slika 82) in otroška igrišča (slika 83), je bil, da jih nimajo kam umestiti, ker je v Grosupljem že vse pozidano. Umeščati so jih začeli ob že obstoječe površine, v nadaljevanju pa so razmišljali tudi, kje je teh površin premalo ali kje je prostor

za posamezno površino ustrezen. Nova športna igrišča bi poleg že obstoječih umestili ob naselju Sončni dvori na zahodni strani mesta, ob gasilskem domu na jugu in na vzhodni strani mesta, ob naselju enodružinskih hiš Ob Grosupeljščici. Glede na to, da se bo gasilski dom v prihodnje preselil k Sončnim dvorom, bi športna igrišča lahko bila skupna površina tema dvema dejavnostma. V večjem merilu bodo nove športne površine tako predlagane ob Sončnih dvorih ter nogometnem igrišču in v manjšem merilu pri Brvacah.

Otroška igrišča so anketiranci umestili bolj razpršeno. Umeščali so jih znotraj posameznih stanovanjskih območij enodružinskih hiš, ob večstanovanjskih objektih, ob novih stanovanjskih območjih ali znotraj njih, v območju upravnega trikotnika, ob osnovnih šolah, na tržnico in ob trgovskem centru pri Brvacah. Da otroških igrišč v novih stanovanjskih območjih primanjkuje, so ugotovili že pri vprašanju 6, ko so ocenjevali območja širitev poselitve. Ti podatki bodo pomembna informacija pri umeščanju otroških igrišč znotraj stanovanjskih območij, čeprav je potrebno biti ob tem previden. Anketiranci so otroška igrišča gosto umestili v Sončne dvore, kjer pa je igrišč veliko. Razlog je, da vsi anketiranci niso enako dobro poznali vseh območij mesta in so nekatere njihove odločitve temeljile le na predvidevanjih, namesto na sklepanju.

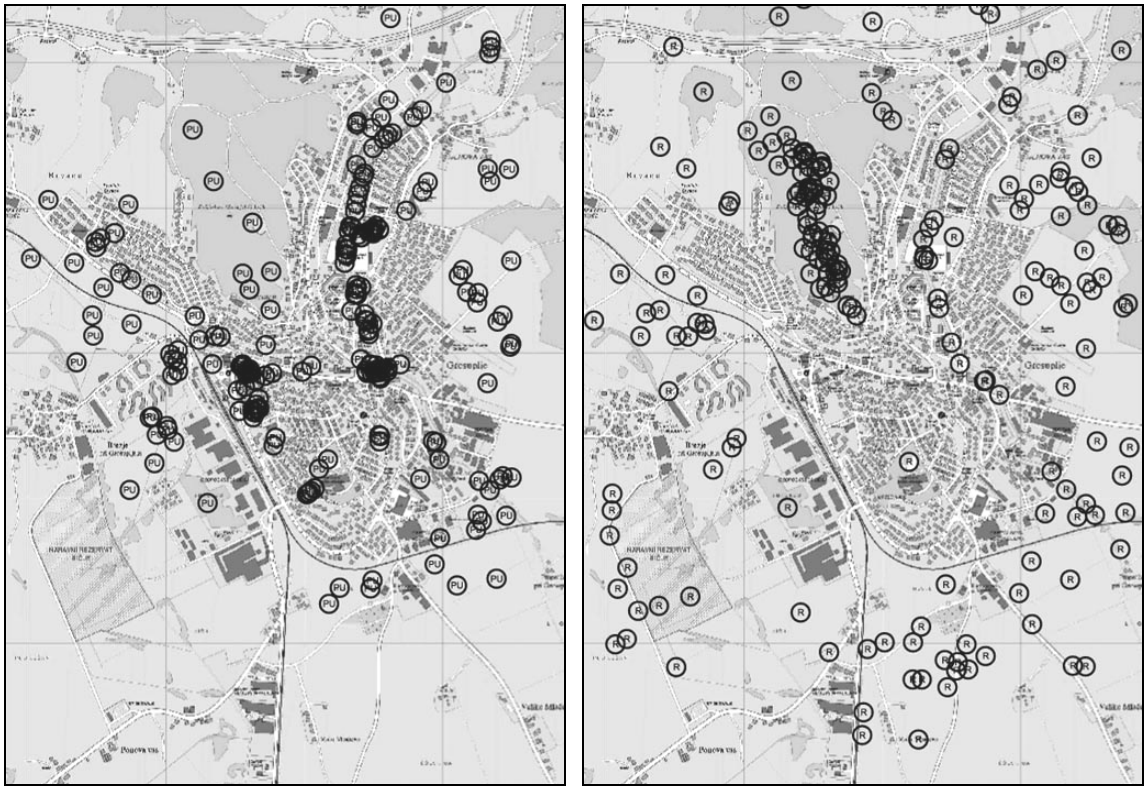

Slika 84: Skupna karta območij, kamor bi anketiranci umestili parkovne ureditve (vprašanje 13).
Slika 85: Skupna karta območij, kamor bi anketiranci umestili območja za rekreacijo (vprašanje 13). Ta ne vključujejo športnih igrišč.

Na skupni karti območij, kamor bi anketiranci umestili parkovne ureditve (slika 84), izstopajo Grosupeljščica, tržnica in upravni trikotnik. S tem sta opredeljena dva glavna mestna prostora, območje Grosupeljščice pa je zopet potrjeno kot potencial za

vzpostavitev osrednje urejene javne zelene površine. Karta odgovorov bo nedvomno podlaga za koncept zelenih in odprtih površin mesta. Iz nje bodo črpane informacije za določitev območij, prekritih z režimi sistema zelenih površin, novih parkovnih ureditev in sprememb vsebine obstoječih zelenih površin. Zanimivo je namreč razmišljanje anketirancev, da površine, ki jih ne bi želeli pozidati, namenijo parkovnim ureditvam (tudi športnim in otroškim igriščem) in jih s tem zavarujejo pred pozidavo. To lahko sicer vodi v količinsko pretiravanje, hkrati pa v povezavi z ostalimi ugotovitvami anketne raziskave in analize prostora nudi izhodiščne informacije. Območja rekreacije so na skupni karti (slika 85) močno razpršena. Ujemajo se z območji, kamor anketirani najraje zahajajo v prostem času in so jim najprijetnejša (slika 75). To pomeni, da so anketiranci območja rekreacije umeščali tudi glede na to, kje se rekreirajo sami. Močno izstopa Koščakov hrib, ki mora tako obdržati kategorijo parkovnega gozda in se kot tak tudi urejati.

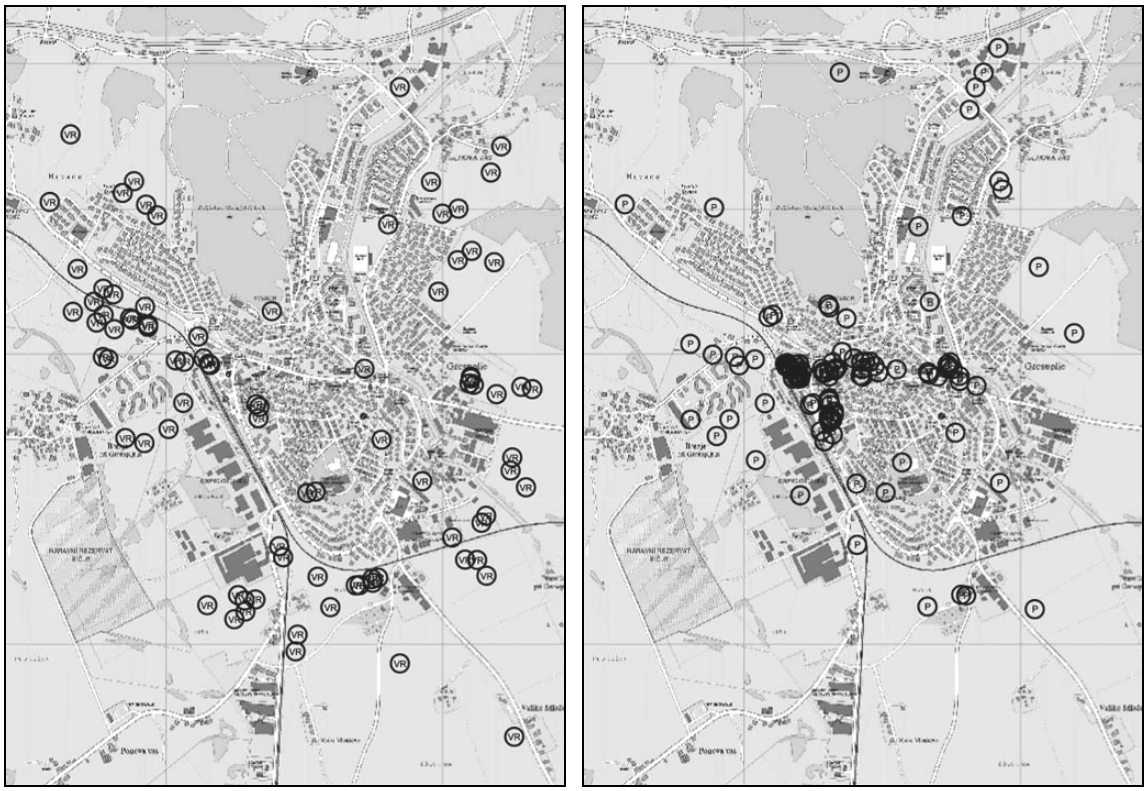

Slika 86: Skupna karta območij, kamor bi anketiranci umestili vrtičke (vprašanje 13).
Slika 87: Skupna karta območij, kamor bi anketiranci umestili parkirne površine (vprašanje 13).

Vrtičke je v mestni prostor umeščalo manj anketirancev (slika 86), bolj so jim bili naklonjeni stanovalci večstanovanjskih objektov. Veliko jih meni, da te površine v mesto ne sodijo, zato so jih umeščali na obrobje, na obstoječe lokacije. Novi območji, ki ju predlagajo, sta ob pokopališču na jugu in na vzhodni strani, ob stanovanjskem območju Ob Grosupeljščici. Potrebo po parkirnih površinah vidijo anketiranci v območju upravnega trikotnika in tržnice. Ti sta hkrati območji, kamor bi umestili parkovne ureditve. Ker je fizično prostora za umestitev ene in druge dejavnosti v osrednjem delu mesta malo, lahko pride do konflikta. Najpogostejši izid tega je propad zelenih površin na račun parkirnih

površin. To se v območju, ki predstavlja center Grosupljega, ne bi smelo zgoditi. Zelene površine morajo biti zato vsebinsko ter strukturno jasno določene in umestitev parkirnih površin premišljena.

4 PREDLOG KONCEPTA ZELENIH IN ODPRTIH POVRŠIN GROSUPLJEGA S SMERNICAMI ZA UREJANJE

4.1 PREDLOG KONCEPTA

Predlog koncepta zelenih in odprtih površin Grosupljega (v nadaljevanju koncept) je bil oblikovan na podlagi analize prostora po treh vidikih in rezultatih anketne raziskave (slika 88). Upoštevani so bili glavni cilji, opredeljeni v uvodu diplomskega dela. Praktično je to pomenilo izdelavo posameznih analitičnih in inventarizacijskih kart ter kart odgovorov anketiranih, ki so bile med seboj prekrite. S tem so bili pridobljeni podatki in argumenti za utemeljitev, katere površine ali strukture lahko tvorijo koncept.

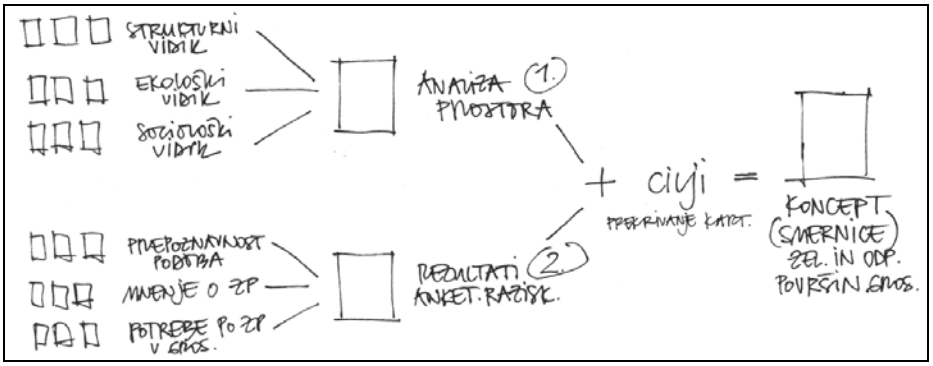

Slika 88: Shema postopka dela.

Osnovno idejo koncepta (slika 89) sestavlja pet elementov:

- zelene poteze ter zaledje, ki ponazarjajo dejanske elemente koncepta zelenih in odprtih površin,
- krožna povezava, oblikovno arhitekturne poteze ter območje centra, ki skupaj pomembno prispevajo k prepoznavni podobi mesta.

Zelene poteze izhajajo iz strukturnih značilnosti mestne zgradbe in razporeditve ter funkcije zelenih površin. Skupaj z ostalimi elementi osnovne ideje tvorijo strukturno ogrodje koncepta. Zelene poteze so tri. Prva zajema območje od severnega dela Grosupeljščice prek cerkvenega hriba in osnovne šole na Mrzlih njivah proti zaledju na jugu. Zelene in odprte površine te poteze so večinoma športna igrišča, parkovne ureditve in poljavne ureditve stanovanjskih območij. Reprezentativna in morfološka poteza na zahodni strani mesta vključuje površine ob objektih javnega značaja, druge zelene površine, ki imajo členitveno vlogo, vrtičke in poljavne ureditve stanovanjskih območij. Južni del Grosupeljščice opredeljuje tretjo – ekološko – potezo. Potok teče skozi obrtno cono in brežine so popolnoma pozidane, zato je z vidika narave in členitve prostora v nadaljnjem razvoju območja nujno varovanje vodotoka in vegetacije. Gozdno in kmetijsko zaledje se s Koščakovim hribom na severu in kmetijskimi površinami na jugu ter vzhodu zajeda v mesto. Pomembno je zaradi prepoznanih krajinskih kakovosti, členitve mestne strukture in potenciala za rekreacijo prebivalcev mesta.

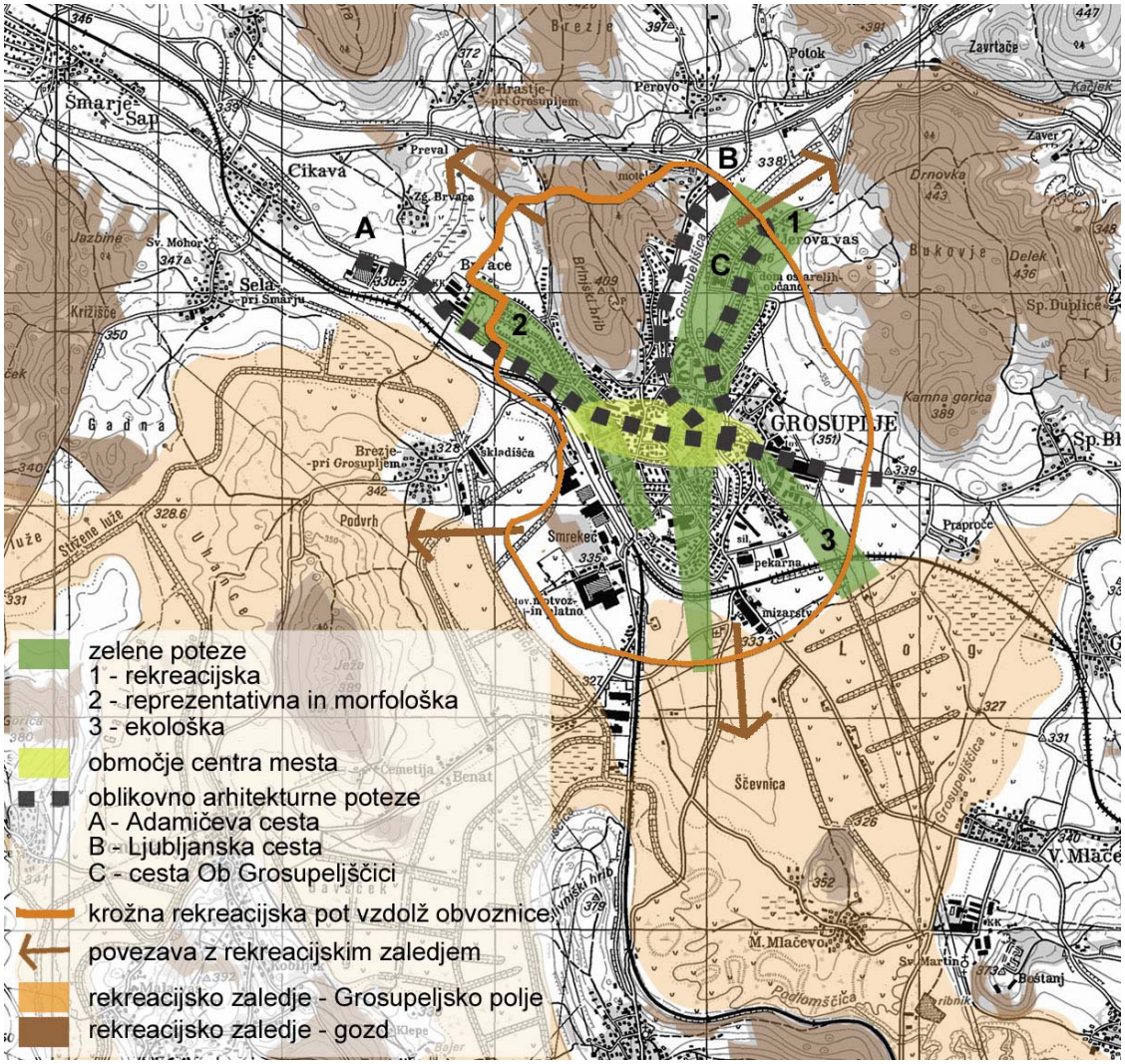

Slika 89: Shema osnovne ideje koncepta zelenih in odprtih površin mesta Grosuplje (kartografska podlaga: TK 25 …, 2000).

Z načrtovano obvoznico naj se izkoristi možnost za ureditev kolesarskih in pešpoti, katerih smisel ne bo izključno v krožni poti okoli mesta. Urejene in varne poti ob obvoznici lahko namreč z drugimi potmi v zaledju tvorijo manjše rekreacijske zanke (slika 89). Oblikovno arhitekturne poteze se nanašajo na glavne mestne vpadnice, kjer je potrebno mestno strukturo izboljšati tudi z arhitekturnimi ukrepi. To je hkrati priložnost za urejanje zelenih površin. Od upravnega trikotnika do krožišča na vzhodu naj se izoblikuje center mesta.

S predlaganim **konceptom zelenih in odprtih površin** (slika 90) se v osnovi ohranja obstoječe zelene in odprte površine mesta. To so površine, ki so zaradi svoje določene programske vsebine že imele opredeljeno namembnost, na primer športne površine, manjše parkovne ureditve, površine ob objektih javnega značaja in druge. S programsko, strukturno in oblikovalsko nadgradnjo ter določitvijo funkcije se v konceptu dodatno utrdi vloga Grosupeljščice, obstoječe površine pa se dopolni z novimi. Nove površine prvotno niso imele opredeljene namembnosti, ki bi ustrezala njihovi vlogi in poziciji v mestu. To so bile nekatere kmetijske površine in travniki znotraj ali na robu mesta, ki so se preko analiz prostora, širitvenih teženj in potreb po zelenih površinah izkazale kot ustrezne za novo namembnost in vsebino.

Kar se tiče vsebine, razporeditve in količine zelenih oziroma odprtih površin, so poglavitni predlogi koncepta:

- ureditev linijskega parka vzdolž Grosupeljščice,
- oblikovanje odprtih prostorov in zelenih površin vzdolž Adamičeve ceste,
- ureditev novih poljavnih zelenih površin in parkovnih ureditev ob stanovanjskih območjih na mestnem robu,
- vzpostavitev varnih in prijetnih poti za pešce in kolesarje,
- ureditev Koščakovega hriba kot parkovnega gozda,
- varovanje oziroma urejanje določenih območij z režimom vidika zelenih in odprtih površin.

Kategorija, ki se pojavlja v konceptu in ni zanemarljiva, so vrtički. Ohranja se večino obstoječih lokacij, a je zemlja, na kateri so vrtički, zasebna in ljudje tam vrtnarijo le po dogovoru, ne pa tudi po najemni pogodbi. Možnost, da prevlada interes zasebnikov in vrtičkarjem prepovejo vrtnariti, je velika, zato so s konceptom vrtičkom namenjene tri nove površine na južnem robu mesta. Ureditev na robu se izkoristi tudi kot vizualni in strukturni element za ureditev mestnega roba – roba obrtne cone in železnice. Vsa območja naj se urejajo, kot je bilo nakazano v poglavju o analizi prostora, prepove pa se tudi postavljanje lop oziroma se z ureditvenim načrtom določi nekaj skupnih na robu. Vrtički ob večstanovanjskih objektih so s konceptom vključeni v poljavne stanovanjske površine.

Urejanje in varovanje z režimi

Urejanje z režimom se uporabi v dveh območjih: ob Adamičevi cesti na zahodni strani mesta in v območju širitve obrtne cone Smrekec. Prvo območje je po zadnjih podatkih (Delovno …, 2007) s prostorsko zasnovo namenjeno centralnim in družbenim dejavnostim, s konceptom zelenih in odprtih površin pa bi tam želeli ohraniti zeleni pas. S tem razlogom se območje določi za urejanje z režimom zelenih in odprtih površin. Drugo območje že po obstoječem stanju nima ustreznih prostorskih kakovosti oziroma ureditev in se režim predlaga za izboljšanje stanja oziroma zagotovitev ustreznega oblikovanja in členjenja prostora v območju širitve.

Varovanje z režimom se nanaša na nekatere površine v mestu, katerih odprtost in nepozidanost je pomembna z morfološkega vidika in jo je zato potrebno varovati. Med njimi so površine, ki so s konceptom določene kot parkovne ureditve, čeprav nimajo določene pomembnejše družbene vsebine. Na primer, travnik ob cerkvi, ki z objektom cerkve in ureditvijo ob njej opredeljuje podobo cerkvenega hriba. Varovanje z režimom se nanaša tudi na zeleni klin – odprti zeleni prostor – med Jerovo vasjo in novimi stanovanjskimi površinami na severu, ki se ga ohranja zato, da se prepreči zlitje nove strukture s staro. Varuje se tudi nekatera območja krajinske in ekološke pestrosti Grosupeljskega polja in Grosupeljščico z obrežno vegetacijo.

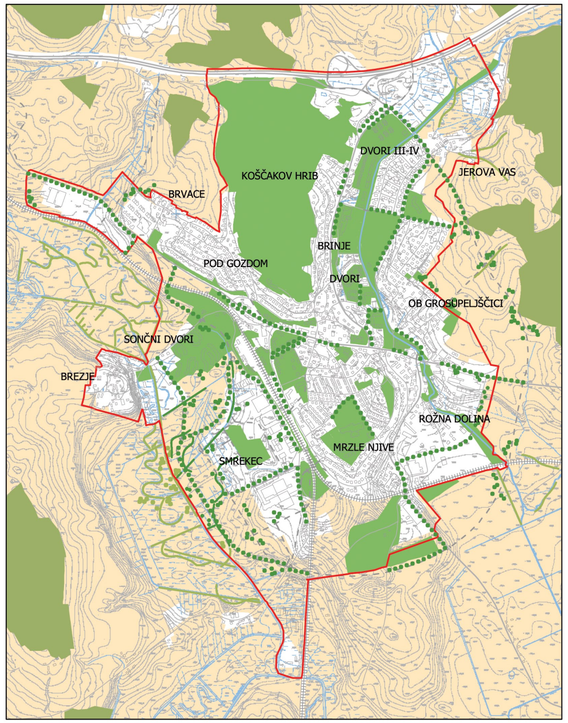

Koncept urejanja robov mesta in vstopov

- živice in gruče drevja v krajini (stanje)
- živice in gruče drevja kot princip za urejanje mestnega roba
- ureditve ulic - drevoredi
- zelene in odprte površine mesta (javne in poljavne)
- gozd
- kmetijske površine

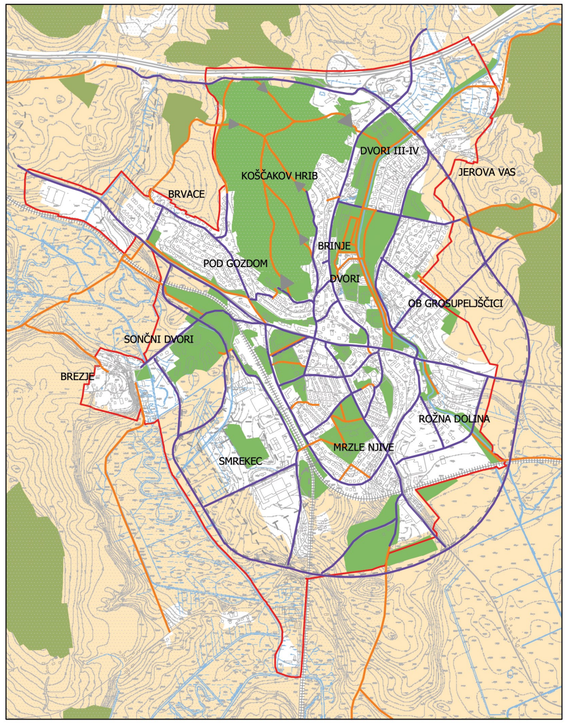

Koncept kolesarskih in peš poti

- poti za pešce in kolesarje izven cestišč
- pešec in kolesar na cestišču (steza)
- vstop v območje parkovnega gozda
- območja za rekreacijo v naravi
- zelene in odprte površine mesta (javne in poljavne)
- gozd
- kmetijske površine

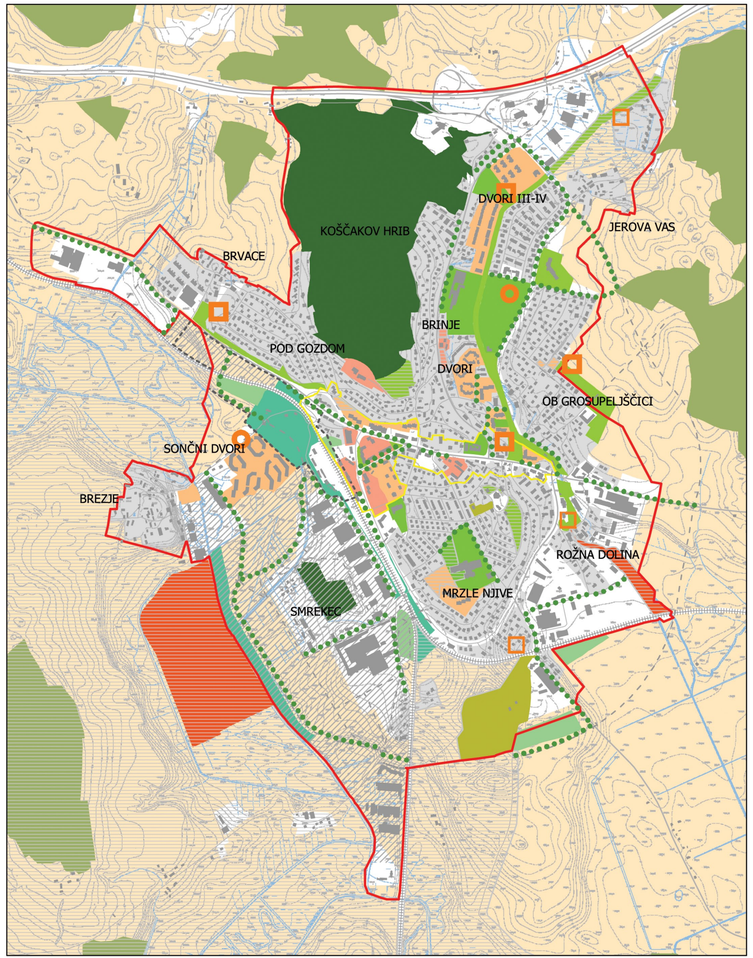

LEGENDA

- meja urbanistične zasnove

Koncept zelenih in odprtih površin

- zelene in odprte površine ob objektih javnega značaja
- površine za oddih, rekreacijo in šport
- nova javna športna igrišča
- nova javna in poljavna otroška igrišča
- nove majše ureditve, ki vključujejo otroška igrala
- parkovne ureditve
- površine za vrtičkarstvo
- parkovni gozd
- gozd
- površine pomembne za ekosistem
- stanovanjsko zelenje - zasebne površine
- stanovanjsko zelenje - poljavne površine
- pokopališče
- ureditve ulic - drevoredi
- druge zelene površine (zeleni pasovi z zaščitno, ločevalno idr. funkcijo)
- kmetijske površine
- območje varovanja z režimom
- območje urejanja z režimom
- območje oblikovanja centra mesta
- območje, predlagano za urejanje s podrobnejšim prostorskim načrtom
- ceste
- načrtovane ceste
- železnica
- struktura grajenega tkiva

Slika 90

KONCEPT ZELENIH IN ODPRTIH POVRŠIN GROSUPLJEGA

merilo 1:15000

podloga pripravljena na podlagi podatkov: TTN5, DOF, DKN, vektorski podatki za prometnice

(Delovno ..., 2007)

4.2 SMERNICE ZA UREJANJE ZELENIH IN ODPRTIH POVRŠIN

Smernice za urejanje zelenih in odprtih površin so zaradi preglednosti podane posebej za obstoječe in nove površine oziroma površine, katerih vsebino se spremeni. Smernice za nekatere površine tej delitvi ne sledijo natančno. Podane so glede na tematski sklop. Na primer, urejanje tržnice je opisano v sklopu urejanja glavne mestne vpadnice, čeprav gre za prenovo obstoječe površine. Obravnavane so javne in poljavne površine. Priporočila so podana splošno – čeprav razlike med skupinami uporabnikov v tem poglavju niso izpostavljene, je bila misel o tem pri oblikovanju smernic prisotna in razlike v potrebah uporabnikov upoštevane.

4.2.1 Obstoječe urejene zelene in odprte površine

Med anketno raziskavo in delom na terenu se je izkazalo, da sta največja problema javnih zelenih površin v Grosupljem njihova neustrezna urejenost in vzdrževanost. V naslednjih alineah je podanih nekaj osnovnih značilnosti vzdrževanih in urejenih zelenih površin, ki jih je potrebno v Grosupljem izboljšati oziroma upoštevati v nadaljnjem urejanju:

- primerna opremljenost površin, kar se nanaša na količino in razporeditev elementov (v primeru Grosupljega v splošnem primanjkuje ustreznih mest za sedenje, takih, ki so umaknjena od dogajanja, z večjo stopnjo zasebnosti in hkrati možnostjo opazovanja dogajanja) ter na vsebinsko pestrost,
- zagotovljena senca v predelih za počitek in na otroških igriščih,
- vzdrževana urbana oprema (klopi, svetila, koši za smeti, otroška igrala ipd.),
- preglednost območja,
- lepe, urejene, vzdrževane in ustrezno tlakovane poti za sprehode, kolesarjenje in druge oblike rekreacije,
- pokošene in urejene zelenice,
- negovano, vzdrževano in pregledno drugo zelenje (drevnina, cvetlične gredice, žive meje ipd.).

V mestu so urejeni predvsem prostori za otroke in športne površine za aktivne uporabnike. Poleg teh je na javnih prostorih potrebno zagotoviti mesta, kjer se zbirajo in družijo tudi druge skupine uporabnikov, na primer mladina in starejši.

4.2.1.1 Parkovni gozd Koščakov hrib

Koščakov hrib je pomembno rekreacijsko območje prebivalcev mesta, zato je v konceptu tudi v prihodnje opredeljen kot parkovni gozd. Območje je prepleteno z rekreacijskimi in gozdnimi potmi, ki bi jih bilo potrebno pogosteje vzdrževati. Predvsem po zadnjem goloseku zaradi bolezni, ko se je začela podrast hitro širiti. Vstopov v območje je več, vendar naj se glavni vstopni površini uredita na južni in vzhodni strani (slika 90): veliki travnati površini se ohrani in uredi počivališča s klopmi. Posebno pozornost je potrebno nameniti južni vstopni točki, ki je najpomembnejša razgledna točka na mesto in zimsko sankališče.

Poti rekreacijskega območja Koščakov hrib je smiselno nadgraditi s telovadnimi napravami kot na primer trimske steze. Naprave naj bodo lesene. Na vrhu hriba naj se ponovno uredi razgledišče v smeri severa in vzhoda. To pomeni, da je potrebno gozd tik pod vrhom razredčiti oziroma podreti nekaj dreves, ki najbolj zastirajo razgled. Pod vrhom je razmeroma strma, obraščena stena opuščenega kamnoloma. Po tradiciji se na dnu kamnoloma, na odprti ravnici, odvijajo številna kresovanja, pikniki in zabave, zato naj se prostor namenoma uredi za tako namembnost. Postavi naj se nekaj lesenih miz s klopmi in varovana kurišča za piknike. Ovalni spodnji del stene kamnoloma naj se uredi s terasami. Uporabita se lokalni kamen in betonsko vezivo. Tako kot se za telovadne naprave uporabi les, naj se tudi na vrhu oblikuje nekaj preprostih lesenih igral za otroke.

Slika 91: Možni zgledi elementov za ureditev območja parkovnega gozda Koščakov hrib: telovadne naprave, urejena kurišča in klopi za piknike ter terase na ovalnem pobočju za ureditev kamnitih teras na spodnjem delu stene opuščenega kamnoloma.

Gozdič v obrtni coni Smrekec je s konceptom prav tako opredeljen kot parkovni gozd. Ureja se ga kot del zelenih in odprtih površin obrtno-poslovnega območja.

4.2.1.2 Rekreacijske in sprehajalne poti

Poti, ki bi bile ločene od motornega prometa in namenjene izključno pešcem ter kolesarjem, je v samem mestu zaradi pomanjkanja prostora težko zagotoviti. Ob Grosupeljščici se v sklopu parka poti uredijo tako, da so skupne vsem uporabnikom – sprehajalcem, kolesarjem in drugim rekreativcem. Temu se prilagajajo širina in material poti ter oblikovanje protipoplavnih nasipov (slika 95, str. 105). Na Koščakovem hribu so osrednje poti namenjene le pešcem, tudi kolesarjem pa le robne poti. Za rekreacijo v zaledju se še naprej uporablja poljske poti, ki so pomemben del krajinske slike Grosupeljskega polja. Poti naj se opremi s smerokazi za posamezne vasi, naravne in kulturne znamenitosti Grosupeljskega polja in poveže z Radenskim poljem.[37] Če obstoječo rekreacijsko pot na mestnem robu križa ali prekrije trasa obvoznice, se ob obvoznici na novo uredi kolesarsko in peš pot, ki je od cestišča ločena z zelenico, prehodi pa se morajo varno urediti s signalizacijo, omejitvami hitrosti ipd. Sicer se ob obvoznici ureja stezo za pešce in kolesarje.

[37] Smernice in predloge za urejanje rekreacijskih poti na Radenskem polju je v svojem diplomskem delu podal Škrjanec (2003). Uporabi se jih lahko tudi za urejanje poti na Grosupeljskem polju.

Če je namen obvoznice preusmeriti (tovorni) promet iz mesta na obrobje, to pomeni, da se lahko vloga pešca in kolesarja zopet poveča. Steze za pešce in kolesarje je potrebno celostno urediti na glavnih mestnih cestah in na nekaterih lokalnih, povezovalnih cestah (slika 90). Predvsem na slednjih, ki potekajo skozi območja enodružinske gradnje, se v primeru, da se ne da pridobiti dovolj zemljišča za ureditev stez – pločnikov, steze z močno barvno potezo označi na cestišču. S tem se del cestišča nameni pešcu oziroma kolesarju, in kakor je opaziti v praksi, taka ureditev vpliva na dojemanje voznikov, ki postanejo pozornejši na dogajanje ob cesti.

4.2.2 Nove urejene zelene in odprte površine

Z urejanjem novih poljavnih zelenih površin in parkovnih ureditev ob stanovanjskih območjih na mestnem robu se lahko zagotovi enakomernejšo razporeditev takih površin v mestu. Hkrati se tudi zadovolji potrebe prebivalcev po urejenih zelenih površinah v bližini njihovih domov. Programske potrebe na tem nivoju vključujejo otroška igrišča s površinami za igre z žogo, športna igrišča, manjše ureditve s počivališči ter prostori druženja in nekoliko večje parkovne ureditve.

4.2.2.1 Park pri Brvacah

V konceptu sta predvideni dve novi in v merilu mesta večji parkovni ureditvi. Načeloma gre za rezervacijo sedanjih kmetijskih površin za možnosti vzpostavitve parka v prihodnje, pri čemer je bila idejna zasnova za park pri Brvacah oziroma za del območja predvidenega v konceptu že izdelana (slika 94, str. 104). Oblikoval jo je biro Landscape, d.o.o. (Delovno …, 2007). Gre za ozek linijski park med Adamičevo cesto in stanovanjskim območjem Pod gozdom, ki je zaradi reliefnih značilnosti od ceste višinsko ločen in zato ponuja možnost drugačnega oblikovanja steze za pešce vzdolž prometnice. Zaradi višinske razlike je kakovost pogledov proti Grosupeljskemu polju še večja. Koncept idejne zasnove linijskega parka biroja Landscape je ureditev kiparske galerije na prostem, vzdolž glavne sprehajalne poti. Takemu konceptu sledi tudi oblikovanje, ki morda bolj poudarja kompozicijsko všečnost, ne pa tudi uporabnosti prostora. Kljub temu je kakovost pogledov iz območja v zasnovi upoštevana, saj so mesta za sedenje umeščena tako, da hkrati dopuščajo razgled in umik od glavne poti. Glede na analize prostora mesta predlagam, da se v prihodnosti linijski park v zahodnem delu razširi proti severu. S tem bo postal povezovalni člen stanovanjskih območij v okolici ter del oblikovne in prepoznavne podobe glavne mestne vpadnice.

Park naj se zasnuje tako, da se odprtost prostora kar najbolj ohranja. To pomeni, da se lahko vanj umešča posamezna drevesa in grmovnice ali manjše gruče drevnine. V park se dostopa iz več smeri, ki so zaradi prehodnosti med seboj povezane. V osrednjem ali severnem delu, odmaknjeno od ceste, naj se umesti otroško igrišče in tlakovana površina, ki bo večnamenska, namenjena tudi igram z žogo. Konkretno se lahko na tej površini postavijo koš za košarko in manjši premični goli za nogomet, ki jih uporabniki prestavljajo in uporabljajo po svojih željah. Urejena naj bodo številna mesta za sedenje in na glavni

ploščadi manjši vodni motiv z možnostjo dostopa do pitne vode. Park bi bil z ureditvijo rekreacijskih poti namreč tudi eno izmed počivališč. Oblikovanje prostora naj izhaja med drugim iz reliefnih značilnosti prostora, saj se teren precej spušča v smeri SV–JZ. To pomeni oblikovanje hribin, vzpetin, večnamenskih zidcev ipd., ki uravnavajo višinsko razliko in so hkrati uporabni.

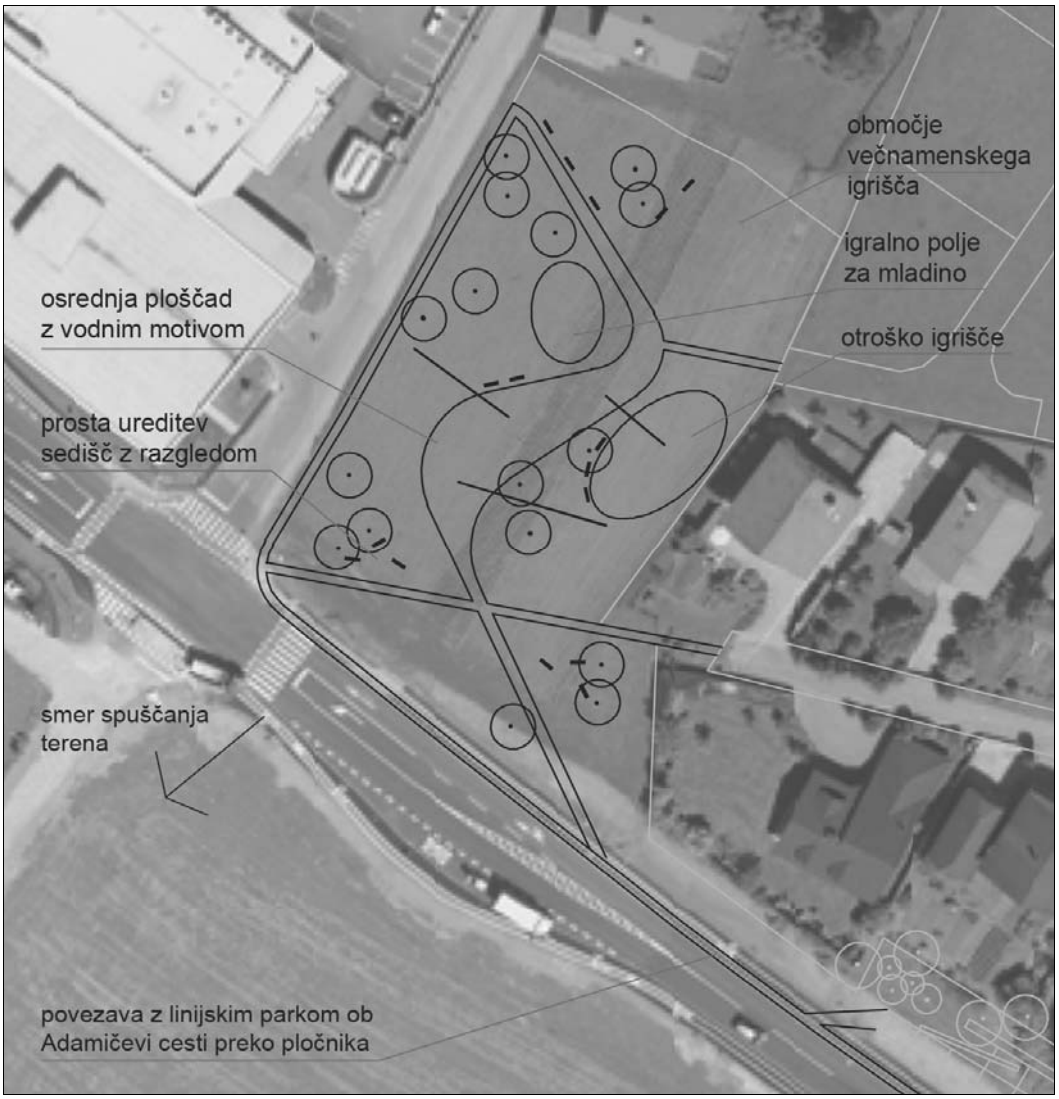

Slika 92: Idejni koncept strukture in vsebine parka pri Brvacah, ki prikazuje območja za posamezne dejavnosti v parku (podloga: Delovno …, 2007).

4.2.2.2 Park stanovanjskega območja ob Grosupeljščici

Če bi govorili o faznosti izvedbe koncepta zelenih in odprtih površin, bi park pri Brvacah spadal v prvi časovni okvir, park stanovanjskega območja ob Grosupeljščici, ki je druga večja ureditev, pa v enega izmed kasnejših. Odvisen je namreč od teženj poselitve, ki se bo širila proti vzhodni strani mesta. Kar se tiče usmeritev za oblikovanje, je zaenkrat pomembno, da se sproti preverja vizualno povezavo cerkvenega hriba in gozdnega roba oziroma načrtovane obvozne ceste na vzhodni strani. Ta mora ostati neprekinjena. Za

samo stanovanjsko območje ob Grosupeljščici je trenutno pomembno, da se eno izmed redkih nepozidanih zemljišč nameni zelenim površinam in na njem uredi manjšo parkovno ureditev ali prostor druženja lokalnega pomena. Uredijo naj se površine z igrali za otroke, klopmi in zelenice, zasadijo se lahko posamezne gruče grmovja ali posamezno drevo za senco, sicer pa naj se ohranja odprtost prostora. V nadaljevanju naj se ta ureditev preko rekreacijskih poti in vegetacijskih prvin naveže na omenjeno parkovno ureditev (slika 90). S tem se bo počasi izoblikoval manj oster rob med objekti in odprto krajino, kasneje pa bo ureditev del odprtih površin razširjenega stanovanjskega območja.

V konceptu so predvidene tudi manjše javne zelene površine – počivališča, ki vključujejo posamezna zanimiva igrala za otroke.

Slika 93: Primeri možnega oblikovanja manjših parkovnih ureditev in počivališč z ohranjanjem preglednosti in vizualne odprtosti prostora. Za mlajše so v takih ureditvah predvidena posamezna zanimiva igrala (slika na sredini: AD oblikovanje, 2007).

4.2.2.3 Športne površine

Kar se tiče novih športnih površin, gre pri omenjenem parku ob Adamičevi cesti predvsem za večnamensko tlakovano površino, medtem ko bi bilo ob Sončnih dvorih urejenih več športnih igrišč. Umesti naj se jih na južni rob soseske, kot ločitveni ali povezovalni element z dejavnostmi, ki se bodo v prihodnosti razvijale v obrtni coni Smrekec. Vsebinsko predpostavljam, da bi bilo smiselno urediti košarkarsko in odbojkarsko igrišče ter stezo ali drugo tlakovano površino za rolkarje in mlade kolesarje, vendar pa bi vsebino ustrezneje določili, če bi se posvetovali z uporabniki. Dodatna športna igrišča se umesti tudi na severno stran nogometnega igrišča, kar je podrobneje opisano v nadaljevanju.

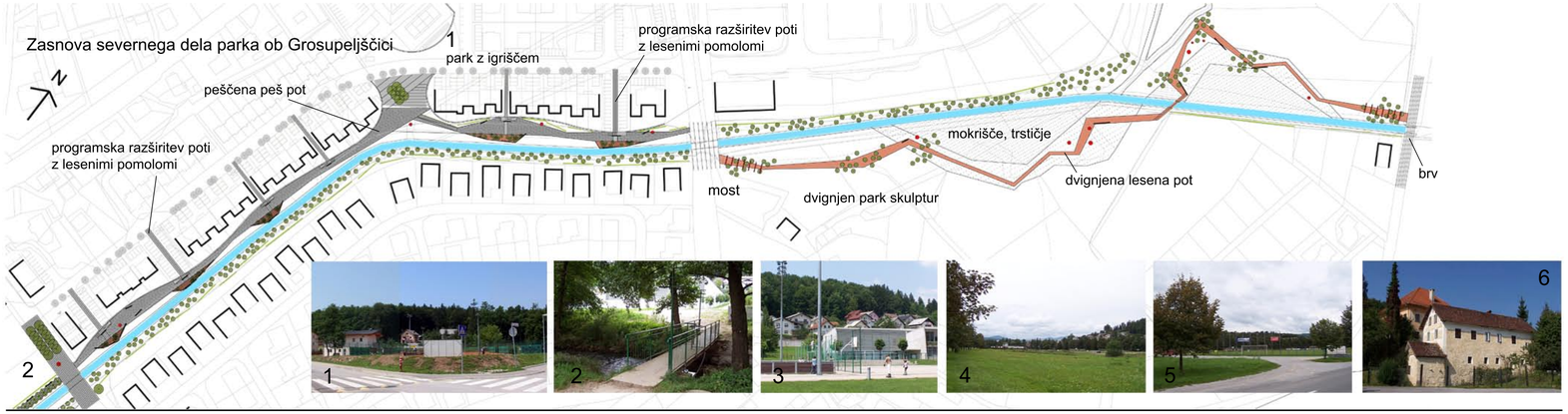

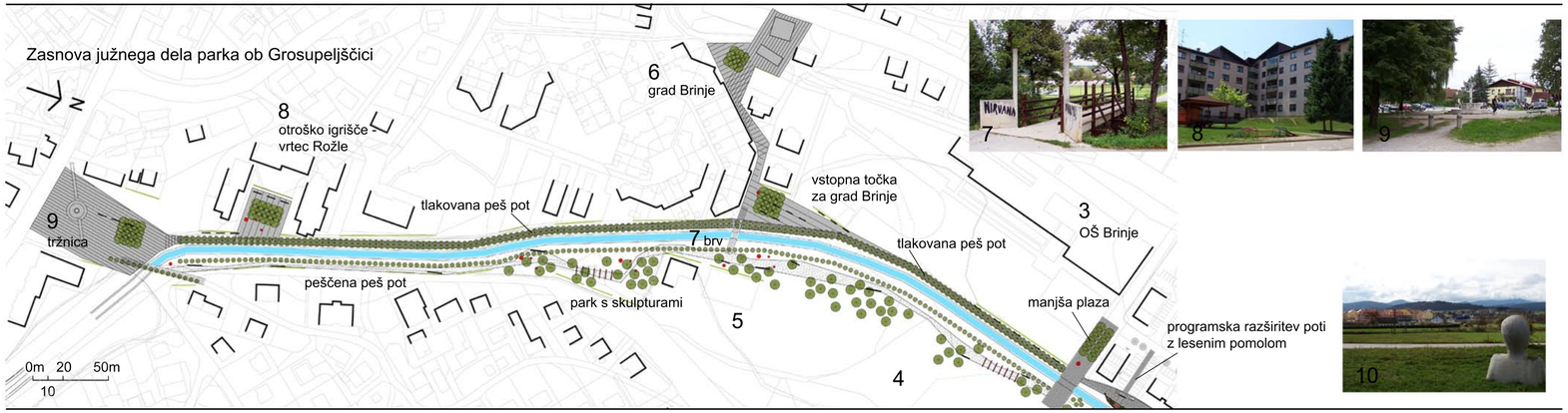

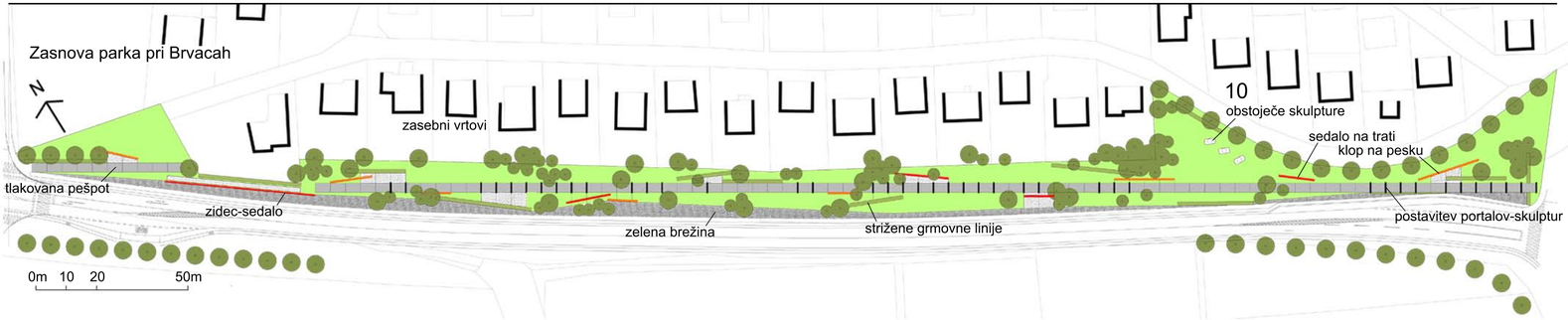

Opomba: Fotografije ob skicah zasnov prikazujejo dejavnosti vzdolž Grosupeljščice - trenutno stanje.

Slika 94
LINIJSKI PARK VZDOLŽ
GROSUPELJŠČICE IN PARK PRI BRVACAH
(Delovno ..., 2007)

4.2.2.4 Linijski park ob Grosupeljščici

Park ob Grosupeljščici naj se uredi od skrajnega vstopa vodotoka v mesto na severu, kjer se širijo nove stanovanjske površine enodružinske gradnje in kamor vodijo rekreacijske smeri iz mesta, do Rožne doline na jugu (slika 90). Njegov osnovni namen je vključiti potok v zgradbo mesta kot doživeto zeleno potezo, ki bo preko urejenih rekreacijskih in sprehajalnih poti povezovala posamezne točke oziroma dejavnosti vzdolž vodotoka. Prav tako se bo območje navezovalo na druge predele mesta oziroma druge zelene površine. V severnem delu, na primer, se morajo skleniti rekreacijske poti od potoka preko stanovanjskega območja Dvori III-IV do Koščakovega hriba. Povezava od potoka mimo doma starejših občanov do zaledja pa mora biti predvsem prijetna in v celoti urejena tako, da nima ovir za starejše ali gibalno ovirane. Pomen povezave se bo namreč povečal s širitvijo poselitve za domom starejših občanov.

Omejitve in s tem tudi nekatere smernice pri oblikovanju in urejanju poti, prostorov druženja in navezovanja območja potoka na druge dejavnosti v prostoru izhajajo iz **zagotavljanja protipoplavne varnosti**. V prostoru so bili načrtovani protipoplavni zidovi in nasipi, za prazne in odprte površine ob vodotoku pa se pričakuje, da bodo v poplavah delovale kot razlivne ravnice. Za načrtovanje krajinskih ureditev in umeščanje dodatnih dejavnosti to v osnovi pomeni, da morajo vse v prostor na novo vnesene strukture in vegetacija kar najmanj upočasnjevati ali ovirati odtok poplavne vode. Nova zasaditev tako ne sme biti načrtovana v večjih strnjenih sestojih, dejavnosti, ki zahtevajo objekte, se umeščajo na rob ravnic ali pa se načrtuje dejavnosti, ki takih objektov ne potrebujejo, vse strukture so orientirane v smeri toka, kar preprečuje zastajanje vode in hkrati pomeni manj možnosti za poškodbe. Zidovi in nasipi so fizična ali celo vizualna ovira v povezavi obrežnega prostora in dejavnosti ob potoku. Razloga sta v višini teh struktur, ki lahko dosežejo meter višine, in v zveznosti. Zidov in nasipov namreč za potrebe prehodov ne smemo poljubno prekinjati. Z vizualnega vidika je primerneje uporabiti zemeljske nasipe, ker delujejo v prostoru manj strogo in tuje, hkrati pa jih je lažje oblikovati za potrebe prehodov. Slika 95 prikazuje princip oblikovanja nasipa v ta namen. Po drugi strani je v poseljenih območjih ob Grosupeljščici prostora med objekti in potokom ponekod tako malo, da nasipov zaradi dimenzij ne bi bilo mogoče uporabiti. V tem primeru se kombinira zid in nasip.

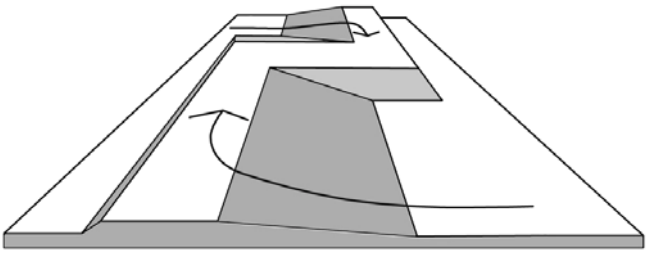

Slika 95: Princip oblikovanja protipoplavnega zemeljskega nasipa, ki omogoča lahek dostop in prehod preko, hkrati pa omogoča ureditev poti na dveh višinskih nivojih.

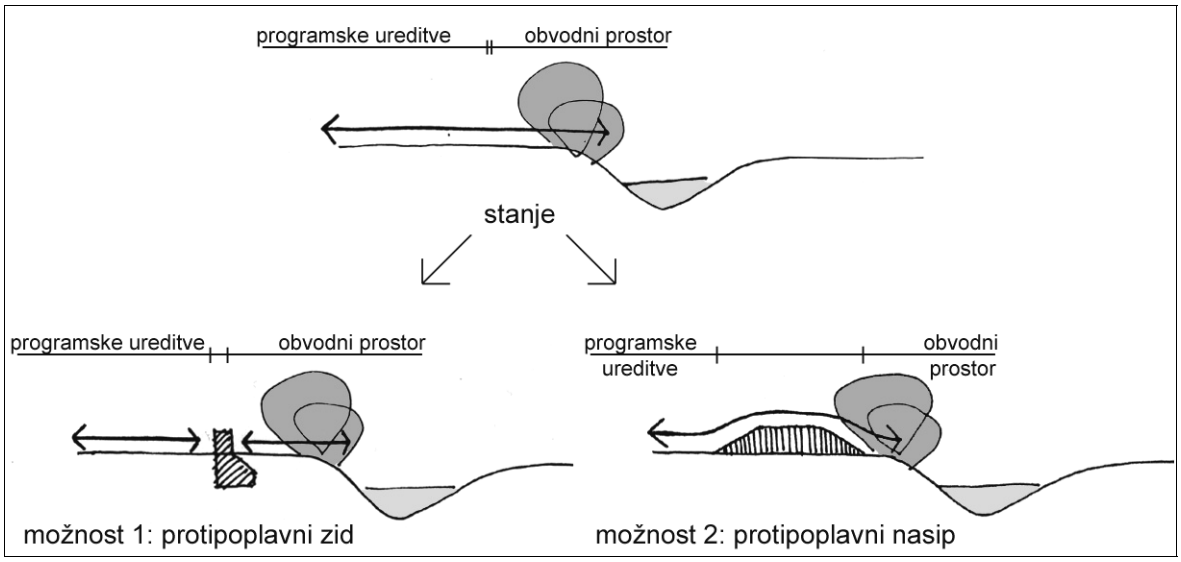

Slika 96: Protipoplavno varnost vzdolž Grosupeljščice lahko zagotavljamo z zidovi ali zemeljskimi nasipi. Prvi zavzemajo manjšo površino, a predstavljajo veliko fizično oviro v prostoru, saj jih za prehode ne moremo poljubno prekinjati. Prostor razdelijo na dva nepovezana podprostora. Drugi zavzemajo večjo površino ter s tem krčijo obvodni prostor in območja programskih ureditev. Po drugi strani pa jih je lažje oblikovati (slika zgoraj), vključiti v ureditev in prostor ohraniti povezan.

Kaj pomenijo protipoplavni zidovi in nasipi za rabe ob potoku in kako se lahko te elemente vključi v krajinsko oblikovanje, prikazuje slika 97. Ob tem je splošno pravilo, da se obstoječo vegetacijo ob vodotoku pušča. Redči se jo v primerih, kjer je to iz vodnogospodarskih razlogov nujno ali kjer bi to podpiralo idejo zasnove parka in krajinskega oblikovanja.

- **Princip 1** se uporablja, kjer potok teče skozi stanovanjska območja. Pri tem se lahko javni program oblikuje le na desnem bregu, saj je desni pozidan z zasebno, enodružinsko gradnjo. Protipoplavni zid je tu že zgrajen. Ob poti se oblikuje posamezne razširitve s počivališči in dostopi do vode oziroma lesenimi pomoli nad vodo. Razširitve so preko klančin in stopnic povezane z nekoliko dvignjenimi poljavnimi površinami stanovanjskega območja. Med temi površinami je tudi otroško igrišče, namenjeno tako prebivalcem stanovanjskega območja kot tudi ostalim uporabnikom parkovne ureditve. V tem delu se območje parkovne ureditve ob Grosupeljščici poveže s parkovnim gozdom Koščakov hrib (slika 103, str. 108). Obrežno vegetacijo se krči minimalno, da se odpre pogled na potok in omogoči dostop.
- **Princip 2** v območju nogometnega igrišča. Na desnem bregu se na obstoječe stanje na novo uredi in tlakuje sprehajalno pot, preko stopalnih kamnov ali ozkih stopnic pa posamezne dostope do vode. Na levem bregu je velika odprta površina, največja vzdolž potoka, in sicer sta to nogometno igrišče in travnik. Odprtost je v vsakem primeru potrebno ohranjati, tako zaradi vodnogospodarskih zahtev kot tudi s strukturnega vidika. Z vsebinskega vidika in glede na potrebe športnih društev ustreza prostor širitvi športnih igrišč. Nameni se jim osrednji del območja. Prostor se člení s posameznimi gručami drevnine, parkirne površine se umesti na dvignjen

robni del, manjši objekt za gostinsko ponudbo pa k že obstoječemu objektu. Gradnja drugih objektov je v tem območju prepovedana. Parkovna ureditev se oblikuje ob potoku in ob cesti kot povezava med objektom in parkiriščem.

- **Princip 3**. Na desnem bregu je območje stanovanjskih blokov, na levem cesta Ob Grosupeljščici. Kjer so bloki zelo blizu vodotoka, se zaradi ozkega prostora uporabi zid, v nasprotnem primeru pa nasip, ki se ga oblikuje po principu, opisanem pri sliki 95. Na obeh straneh struge je ravno dovolj prostora za rekreacijsko pot. Kjer se na levem bregu prostor razširi, se oblikuje manjšo parkovno ureditev s posameznim drevjem in grmovnicami. Protipoplavne zidove se izkoristi za oblikovanje sedal, s hrbtne strani se jih obsadi z živo mejo ali prostimi grmovnicami.
- **Princip 4**. Brežine so v tem območju močno obraščene z močvirskim travinjem in grmovnicami, kar pomeni dodatno ekološko pestrost vzdolž potoka in se jih s tega vidika ohranja. Na desnem bregu so stanovanjski bloki in enodružinske hiše z zasebnimi vrtovi tik ob brežinah. Javno pot je zato možno urediti le na levem bregu, v sklopu načrtovane nove ceste. Nasip se tako uporabi kot del ureditve poljavnih stanovanjskih površin ali za ureditev od prometa ločenih kolesarskih in pešpoti. Na notranji strani, tj. proti strugi, se nasip točkovno obsadi z grmovnicami ali drevesi za senco, na zunanji strani pa se na levem bregu uredi drevoredno potezo.
- **Princip 5**. Struga je z obeh strani omejena s pozidavo in površine tik ob brežinah so zasebne, zato je za zagotavljanje protipoplavne varnosti možno uporabiti le zidove. Ti so vizualno bolj izpostavljeni, saj je obstoječe vegetacije v območju, kjer se uporabi ta princip, malo. V ta namen se ob zidu točkovno zasadi popenjavke ali nizke pokrovne grmovnice, in sicer samo na odseku, ki je izpostavljen pogledom z mostu. Sicer nova zasaditev ni predvidena.
- **Princip 6** se uporablja v območju vstopa in izstopa potoka v območje mesta in iz njega. Gre za najmanj preoblikovane in pozidane površine ob vodotoku, zato se to stanje tudi ohranja. V obeh primerih je nova pozidava sicer načrtovana, vendar jo je potrebno od brežin umikati vsaj toliko, kot je z režimom varovanja opredeljeno v konceptu. Ta meja nato sovpada z ureditvijo protipoplavnih nasipov. Rekreacijske poti, ki so po konceptu predvidene v teh območjih, se umesti na zunanjo stran nasipa. Omogoči se dostop na nasip in od tam razgledišča proti vodotoku in okoliški krajini. Nove vegetacije se v prostor ne vnaša, vzdržuje se travnate površine na ravnicah, vegetacijo na brežinah pa se prepusti naravnemu zaraščanju.

Idejno zasnovo parka ob Grosupeljščici, od severnih stanovanjskih površin v Jerovi vasi do tržnice, je izdelal biro Landscape, d.o.o. (slika 94). Avtorji navajajo, da zasaditev grmovnic in drevnine podpira oblikovalsko misel, usmerja poglede, zastira neprivlačne robove, poudarja posamezne ambiente, ustvarja ekološke niše, dopolnjuje oziroma nadgrajuje obstoječe krajinske ekosisteme in opredeljuje ter podpira prostorske ureditve. (Delovno …, 2007 po Landscape, d.o.o.). Napisano so seveda stvari, ki jih želimo v prostoru doseči. Kljub temu je po mojem mnenju zasnova v nekaterih primerih preveč formalistična. Obstoječa drevnina ob Grosupeljščici je vitalna in gosta. Razlike v strukturi vegetacije so med posameznimi odseki vidne že sedaj, zato dosajevanje ali preureditev v

formalne dvojne drevoredne poteze ni smiselna. Poudarke v prostoru lahko dosežemo tudi z manj formalnim oblikovanjem drevnine, ki bo podpiralo vsebino zasnove in ne bo le reprezentativni element. V nasprotnem primeru lahko oblikovanje vodi v monotonost prostora, ki je sicer raznolik tako v vsebini kot strukturi. In to čeprav želimo prostor celostno urediti. Po drugi strani so krajinske značilnosti prostora dobro upoštevane v vsebinskem dopolnjevanju in izbiri materialov. Na primer, izbira peska za ureditev poti in umeščanje manj intenzivnih vsebin v območjih z nižjo stopnjo preoblikovanosti potoka ali obratno, tlakovanje poti in intenzivnejše vsebine proti centru mesta.

Po mojem mnenju bi končna zasnova parka ob Grosupeljščici morala vključevati tudi oblikovanje športnega parka ob nogometnem igrišču in navezav na bližnje zelene površine oziroma bi morala prikazati odnos te poteze do drugih zelenih površin in drugih predelov mesta. Oblikovanje tržnice je ena ključnih točk, saj gre za osrednjo točko vzhodnega dela centra mesta in stik glavne parkovne poteze z glavno mestno vpadnico.

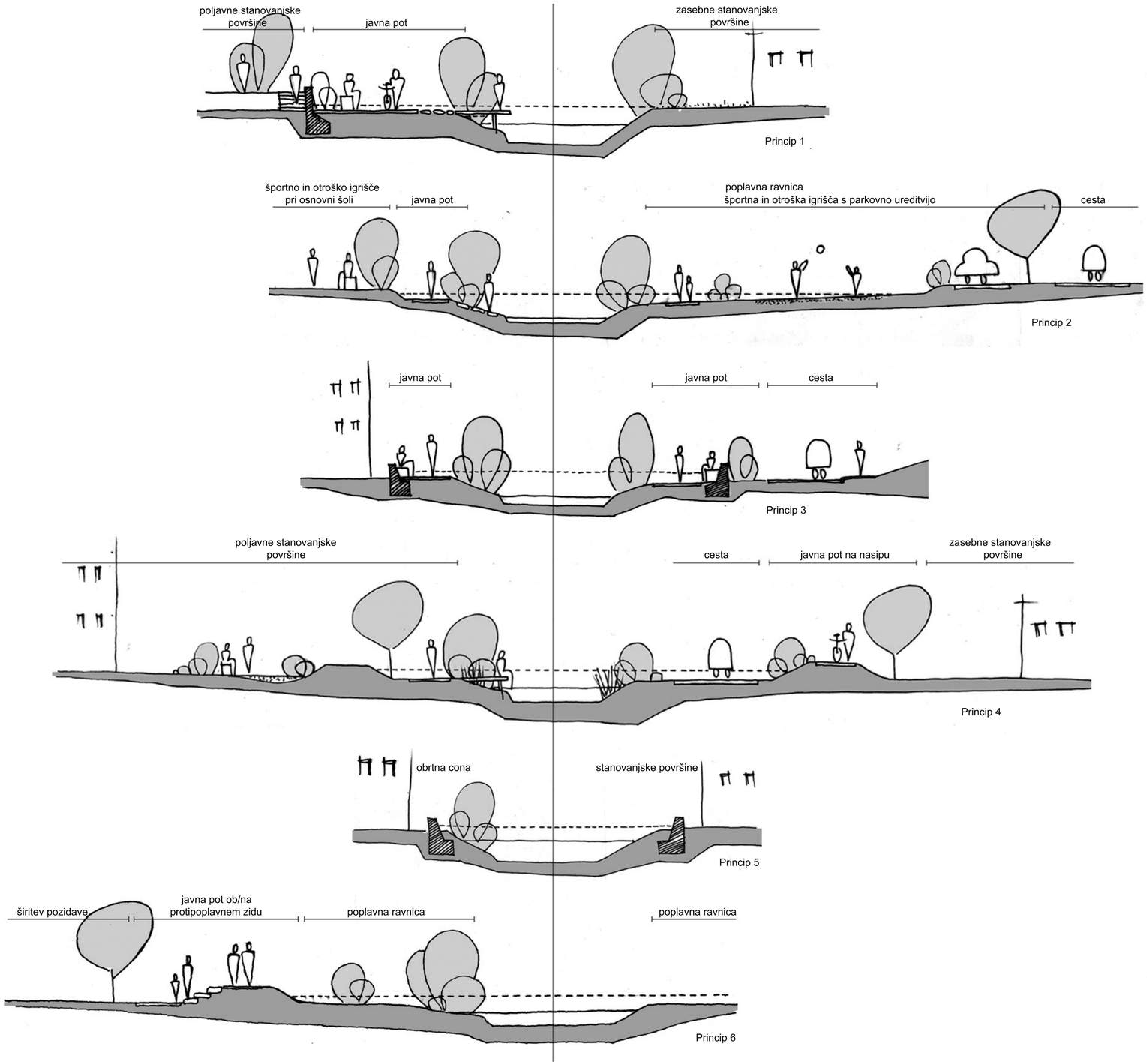

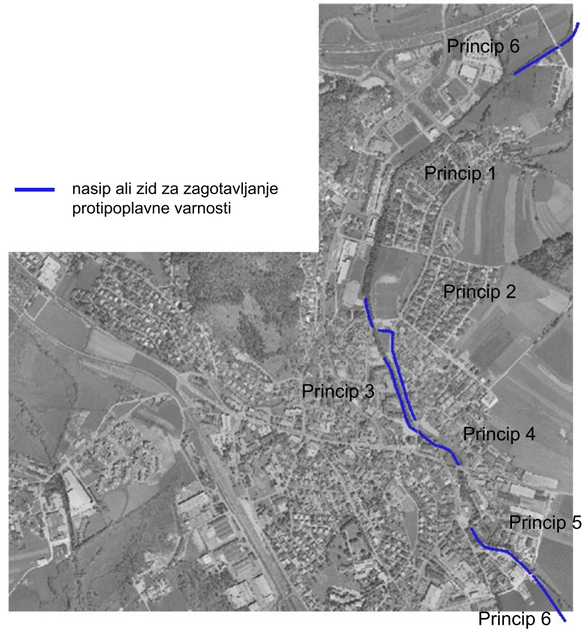

Slika 97
PRINCIPI OBLIKOVANJA
STRUGE IN POVRŠIN OB GROSUPELJŠČICI

4.2.3 Urejanje glavnih mestnih vpadnic, vstopov in mestnega roba

4.2.3.1 Adamičeva in Ljubljanska cesta

Osnovna ideja krajinskega oblikovanja, s katerim bi bili glavni mestni vpadnici oblikovno poudarjeni, je bila uporaba drevoredov in ureditev stez za pešce ter kolesarje, ki bi bili zvezni po celotni dolžini. Vendar:

- zaradi pomanjkanja prostora ob cestišču se na posameznih odsekih urejanja mestnih vpadnic pristopi k oblikovanju s točkovnimi zelenimi poudarki in vodili. Zato se, predvsem ob Adamičevi cesti, izkoristi načrtovane arhitekturne posege (slika 22, str. 35) s pripadajočimi zelenimi površinami;
- kjer se s ceste odpirajo pogledi na kulturno krajino ali zanimive ureditve in značilnosti mesta, se drevoredov namenoma ne oblikuje oziroma se jih za določeno dolžino smiselno prekine;
- steze za pešce in kolesarje imajo pri vsem tem prednost.

Adamičeva cesta

Zahodni del Adamičeve ceste pri Brvacah, kjer je predlagan park, bo najbolj pod vplivom sprememb, saj je tu največ idej za nove posege: širitev pozidave s centralnimi in družbenimi dejavnostmi, priključki obvoznice na Adamičevo cesto, širitev železnice in preoblikovanje železniške postaje ter spreminjanje cestno-železniških nadvozov, ki bodo zasedli več prostora. Prostor bo s tem razdeljen na razmeroma majhne dele, omejene z močnimi prometnicami. S tega vidika smatram, da bi se moralo območje, kot je označeno na sliki 90, obravnavati in urejati celostno, na primer s podrobnejšim prostorskim načrtom. Za del tega območja je s konceptom urejanja zelenih in odprtih površin predvideno tudi urejanje z režimom zelenih površin.

S kakovostnimi arhitekturnimi zasnovami bi morale biti med drugim predvidene ustrezne odprte površine, ki bodo tvorile podobo mestne ceste in bodo služile uporabnikom prostora. Ustrezno obliko in velikost zelenih površin se doseže z ustrezno orientacijo in členitvijo objektov. S celotno zasnovo se mora upoštevati strukturo in smeri odprtega prostora ter objektov v območju, kamor se arhitekturo umešča. Naslednje slike prikazujejo nekatere izmed konkretnih idejnih zasnov za posamezna območja in ureditveni načrt za Upravni trikotnik. Prve so izdelali študenti arhitekture (Florijančič in sod., 2000; Grosuplje …, 1999), zasnova za Upravni trikotnik pa je bila sprejeta z občinskim odlokom o ureditvenem načrtu (Miklič, 2005). Namen je ponazoriti možnosti za urejanje zelenih in odprtih površin ob mestni cesti in možnosti za oblikovanje podobe ceste.

Slika 98: Območje pri Klinčkarju (avtor K. Florjančič, FA, cit. po Grosuplje …, 1999). Predvidene so stanovanjske, trgovske in poslovne površine. Ideja prikazuje poizkus ohranjanja odprtega prostora proti obstoječim stanovanjskim blokom. Z rumeno so označene odprte površine, ki oblikujejo prostor mestne ceste, z zeleno zelene površine.
Slika 99: Podobna zasnova za isto območje in enak program (avtor T. Prekovič, FA, cit. po Grosuplje …, 1999), z ustreznejšim oblikovanjem razgibane ulične linije.

Izbrani idejni zasnovi za **območje pri Klinčkarju** ponazarjata tri osnovne smernice za urejanje tega območja. Kakor je predvideno v konceptu (slika 90), se mora z novo zasnovo območja ohraniti odprtost površin na severovzhodni strani in ustrezno oblikovati poljavne površine, ki bodo skupne novim stanovanjskim površinam in obstoječim stanovanjskim objektom na vzhodu (slika 98). Oblika, velikost in členitev objektov naj bodo primerne pomenu območja, ki je vstopni del v center mesta. Izhajajo lahko iz stopnjevalne zasnove blokov, s čimer bo oblikovana razgibana ulična linija (slika 99). Podprostore oziroma odprte površine se oblikovno nadgradi z uporabo posamezne drevnine ali drevoredne linije.

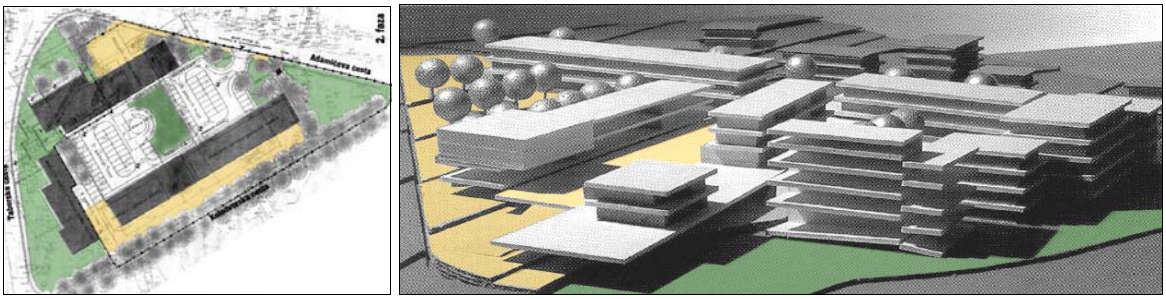

Slika 100: Ureditveni načrt za Upravni trikotnik (cit. po Miklič, 2005).
Slika 101: Idejna zasnova za Upravni trikotnik (avtorji J. Pelaič, A. Vehovec, B. Sodec, M. Vrhkar, FA, cit. po Florjančič, 2000).

Dobra stran ureditvenega načrta za **Upravni trikotnik** je, da je parkirišče (dogradi se tudi podzemno garažno hišo) umaknjeno v notranjost kareja in ni izpostavljeno na ulično stran, kot je zdaj. Z dolgim objektom na jugovzhodni strani se poudari ulična linija ob Kolodvorski cesti, pri čemer bi se moral objekt proti cesti odpirati z javnimi programi in vsebinami. Prostora med cesto in objektom je dovolj, za ureditev zunanjih prostorov javnih vsebin objekta ter poti za pešce. Kolodvorsko cesto, skupaj z odprtim prostorom pred železniško postajo in Adamičevim parkom, bi bilo namreč smiselno urediti kot osrednjo mestno cono za pešce oziroma kot javni mestni prostor in sprehajališče, kjer se bodo uporabniki tudi zadrževali. Kakovost idejne zasnove je v nasprotju z ureditvenim načrtom v tem, da je

prehodnost območja v smeri SZ–JV namenoma puščena in prehod oblikovan kot ulica za pešca. To pomeni, da se Upravni trikotnik povezuje in odpira na vse strani, v prostor mesta pa je vnesena nova, pestra, urbana ureditev odprtega prostora.

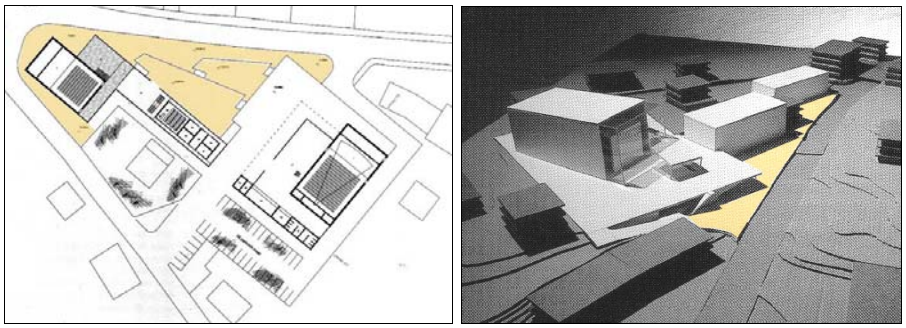

Slika 102: Idejna zasnova za kulturni center (avtorji T. Krištof, N. Mrkonjič, M. Brlec, P. Burin, cit. po Florjančič, 2000).

Območje kulturnega centra (slika 102) je hkrati območje zožitve mestnega prostora zaradi reliefa in hkrati točka, ki mora povezati vzhodni in zahodni del centra mesta. Kulturni dom in glasbena šola tu že stojita, a so ureditev okolice in povezave z mestno cesto zaradi reliefnih značilnosti in višinskih razlik terena prešibke, da bi lahko dopolnjevale celostno ureditev Adamičeve ceste. Nivo doma je namreč okoli tri metre nad nivojem ceste. V idejni zasnovi je podan zanimiv predlog, saj se je višinska razlika izkoristila za umestitev večjih objektov. Pri tem gabariti bistveno ne presegajo gabaritov okoliških objektov. Nove objekte se postavi na nivo ceste, z ustrezno orientacijo pa se pridobi manjše ploščadi ali trge, kamor se odpirajo javne vsebine objekta. S tem se prostor mestne ceste razširi in aktivira. Ploščadi naj se oblikuje kot tlakovane odprte površine z zelenimi elementi oziroma drevjem.

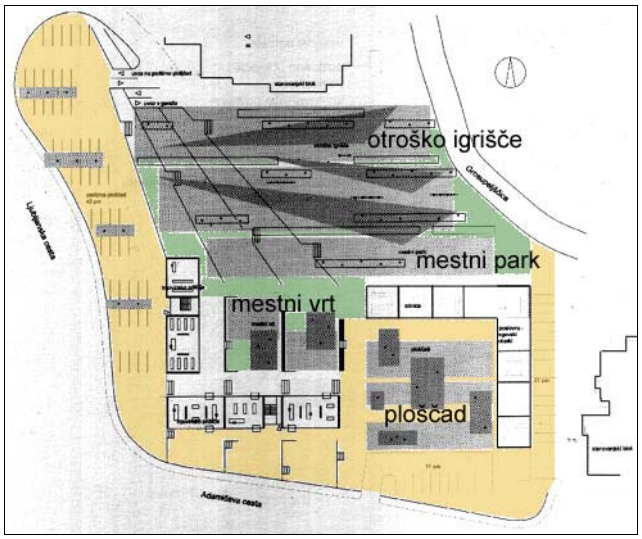

Slika 103: Idejna zasnova območja tržnice (avtorji M. Zupančič, M. Vehovar, cit. po Florjančič, 2000), ki dobro ponazarja predlagane splošne strukturne in vsebinske smernice.

Tržnica (slika 103) je osrednja točka vzhodnega dela centra mesta. Nizek, prehoden objekt L-oblike, namenjen pokriti tržnici, je že predviden in načrtovan na jugovzhodnem delu območja, s čimer je definiran vzhodni rob tržnice – parka. Tudi južni rob mora biti jasno definiran, a hkrati odprt proti cesti, s čimer se pomensko podpre povezavo proti cerkvenemu hribu, ki se fizično preko ozkih poti znotraj stanovanjskega območja na jugu nadaljuje do cerkve. JZ rob naj bo definiran z arhitekturo, in sicer táko, ki bo oblikovno poudarila križišče dveh glavnih mestnih vpadnic in se vsebinsko navezovala na odprti prostor tržnice. Odprtost prostora kot strukturna značilnost tržnice-parka se mora ohranjati, saj je to ena redkih razširitev prostora vzdolž koridorja Grosupeljščice. Odprtost je hkrati tudi element reprezentativnosti. Odprta površina, ki jo omejuje pokrita tržnica, naj bo tlakovana, členjena z vegetacijskimi elementi, oblikuje se lahko vodni motiv ali uporabi obstoječega, uredi klopi in drugo urbano opremo. Ohrani naj se čim več starih dreves. Severni del naj bo zasnovan parkovno in z več zelenicami ter tlakovanimi površinami, na katerih bodo med drugim tudi igrala za starejše uporabnike. Jasno naj bo odprt proti Grosupeljščici, pri oblikovanju ob stanovanjskih blokih na severu pa naj se upošteva vidik zasebnosti oziroma poljavnosti ozkega pasu ob vhodih.

V prepoznavno podobo Adamičeve ceste se mora vključiti tudi stare domačije in furmanske postojanke, ki dobivajo danes nove vsebine.

Ljubljanska cesta

Ljubljanska cesta poteka v celoti skozi stanovanjsko območje enodružinske gradnje, zato individualno urejeni in oblikovani zasebni vrtovi močno definirajo podobo ceste. Navadno so omejeni z železnimi ograjami ali živimi mejami, v osrednjem delu, kjer se relief od ceste močno dviga, pa je veliko podpornih zidov. Tudi tu je prostor cestišča ozek, zato se največ možnosti za krajinsko oblikovanje mestne vpadnice ponuja ob javnih površinah, ki mejijo na cesto. Drevorede se zasadi ob vstopu in v križišču z Adamičevo cesto, v osrednjem delu, pri osnovni šoli Brinje pa se na nasprotni strani ceste dopolni obstoječo linijo drevoreda. Točke, kjer potekajo povezave doline ob Grosupeljščici in drugih predelov mesta, so točke poudarkov. Vendar ne višinskih, ker je celotna cesta že sama po sebi ozek koridor, temveč se točko poudari s praznino oziroma odprtostjo in preglednostjo, s čimer se razširi pogled. Med gradom Brinje in osnovno šolo je prepovedana širitev pozidave ali zapiranje prostora z novo visoko vegetacijo, saj želimo ohraniti poglede na Grosupeljščico in rekreacijsko območje ob njej. Če se grad nameni muzejski dejavnosti, se območje ustrezno oblikuje in zelenice nameni tematskim vsebinam: galerija na prostem, prostor za delavnice in manjše prireditve, ohrani pa se tudi jasno povezavo s šolo. Glede na oblikovno različnost Ljubljanske ceste zaradi zasebnih vrtov bi bilo smiselno travnate površine ob robu cestišča redno vzdrževati kot zelenice, podporne zidove obsaditi s popenjavkami, za žive meje pa predvsem na točkah povezav opredeliti višino, saj v nekaterih primerih močno zmanjšujejo preglednost in ovirajo vidnost pešca. Urejena zelena linija s krajšimi drevoredi vzdolž ceste je torej minimalen poseg, zaradi katerega bo gibanje pešca prijetnejše, cesta pa bo vizualno delovala bolj mestno.

Cesta Ob Grosupeljščici je vizualno bolj enotna in urejena. Prostora za ureditev kolesarske steze poleg enostranskega pločnika je dovolj. Podobo te ceste močno določajo športni park z nogometnim igriščem, Grosupeljščica in zasebni vrtovi, ki imajo tu enotnejšo podobo meja. Skupaj z urejanjem teh območij se torej ureja tudi prostor ceste.

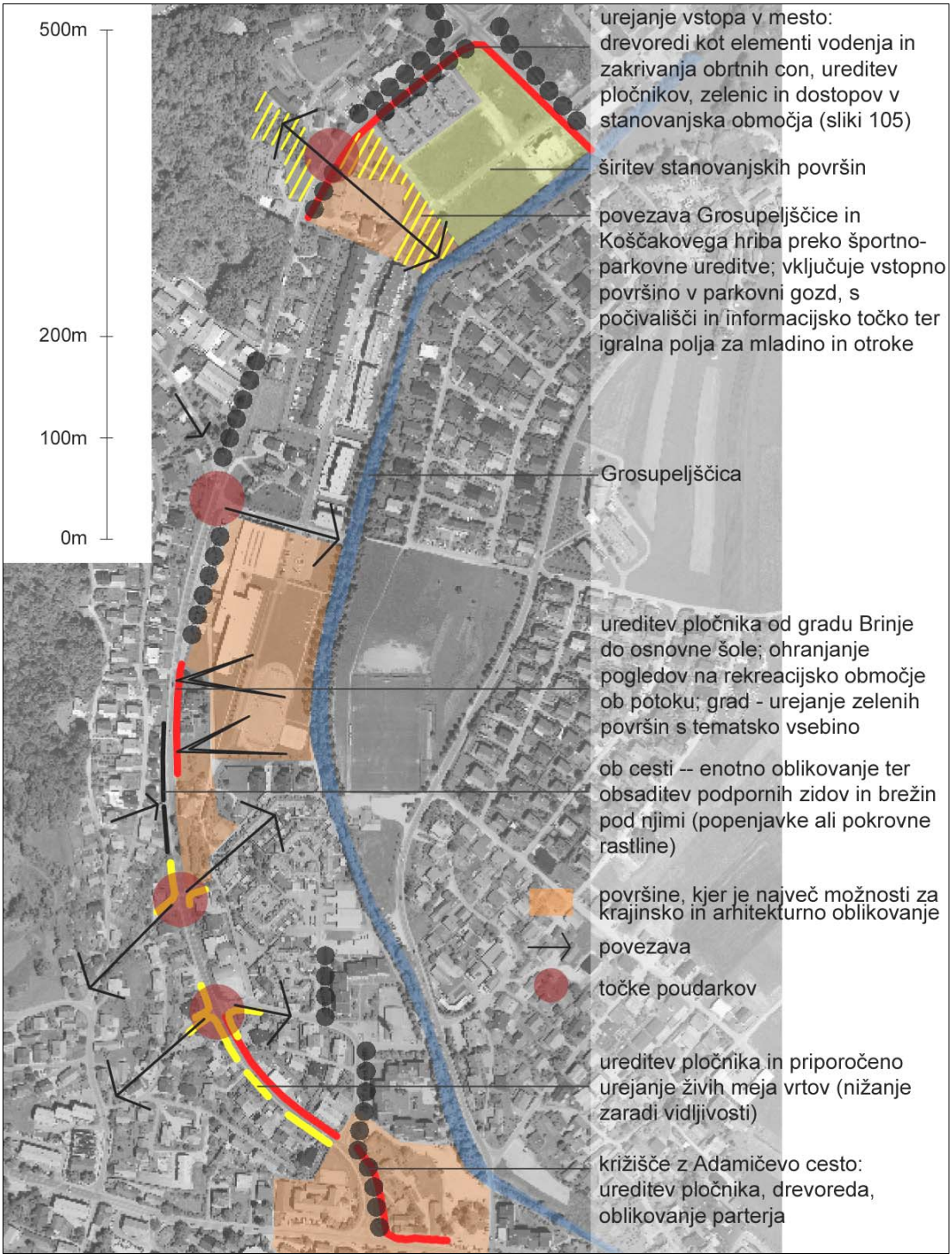

Slika 104: Koncept urejanja Ljubljanske ceste.

4.2.3.2 Vstopi

Vstope v mesto (slika 90), bodisi ob glavnih mestnih vpadnicah bodisi drugih pomembnih cestah, se v osnovi ureja po dveh principih. Drevored vzdolž vpadnice se lahko pojavlja kot vodilo, kot element členitve in kot element, s katerim zakrijemo vizualno manj privlačne objekte in rabe, na primer obrtnih con, ter kot element oblikovanja prostora ulice oziroma ceste (slika 105).

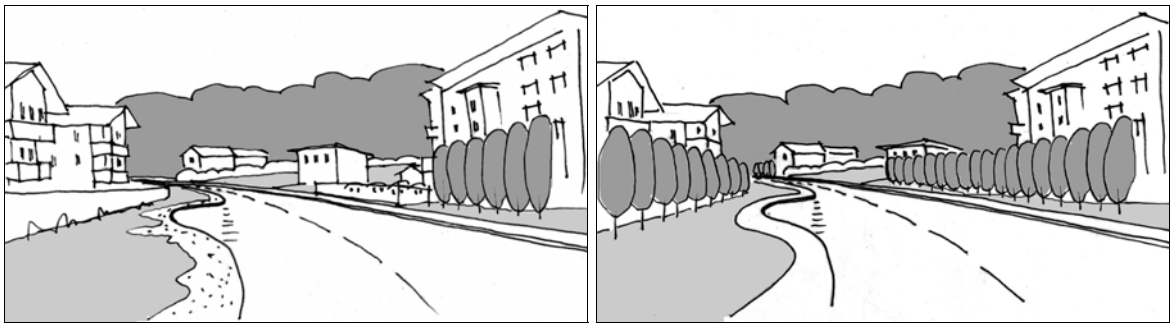

Slika 105: Princip urejanja vstopa z drevoredom: vodenje in zakrivanje obrtniških delavnic z vegetacijo.

Drugi princip je uporaba zelenih pasov drevnine, posameznih dreves in gruč drevja. Uporabi se ga, kadar želimo ohraniti poglede na značilnost mesta. Drevored ob cesti, ki bi sicer preusmeril pozornost tistega, ki se po njej giblje, z vizualno motečih objektov in rab, bi namreč zakril tudi poglede, ki jih želimo ohraniti ali izpostaviti. Zelene pasove se zato uporabi kot element vizualnega zakrivanja neposredno ob objektih, ki jih želimo zakriti. Posamezna drevesa in gruče drevja se kot točkovno vodilo oziroma element oblikovanja prostora uporabi neposredno ob cesti, kadar zaradi pomanjkanja prostora ob cestišču ni možnosti za oblikovanje drevoreda.

Slika 106: Princip urejanja vstopa z zelenimi pasovi drevnine, posameznimi drevesi ali gručami drevja, pri čemer se ohranja veduto na določeno značilnost ali silhueto mesta. V tem primeru je to cerkveni hrib v odnosu do Koščakovega hriba (desna stran slike).

4.2.3.3 Mestni rob

O oblikovanju roba mesta (slika 90) je bilo nekaj besed posredno zapisanih že v predhodnih poglavjih. Dodatno želim omeniti še principa za urejanje v primeru širitve obrtne cone Smrekec in izgradnje obvoznice.

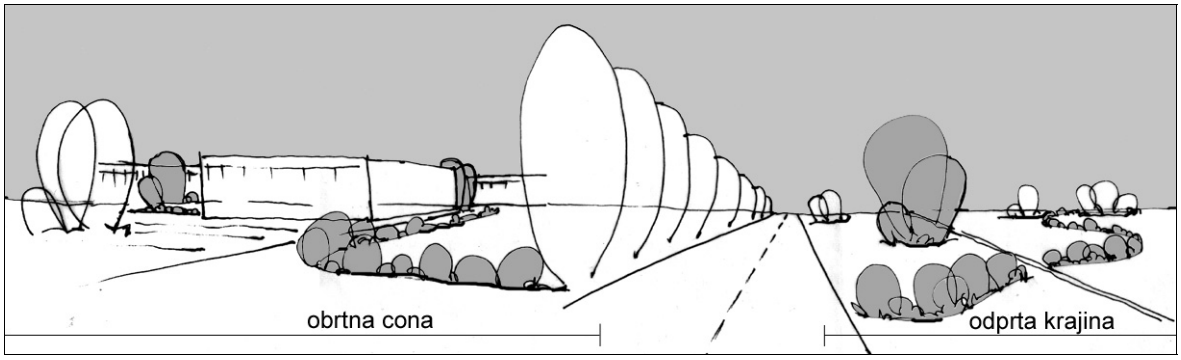

Slika 107: Princip urejanja mestnega roba ob in v obrtni coni Smrekec z uvajanjem strukturnih principov pojavljanja vegetacije v odprti krajini.

Obrtna cona Smrekec se širi proti naravnemu rezervatu Bičje, in sicer na območje ekološko in strukturno pestre krajine, ter proti stanovanjski soseski Sončni dvori. Glede na to, da nova obrtna cona z novimi prometnicami pomeni vnos rastra in velikih struktur objektov v drobno strukturiran prostor, predlagam, da se strukturni princip pojavljanja vegetacije v odprti krajini ohranja oziroma uvede v urejanje in oblikovanje odprtega prostora v obrtni coni (sliki 90 in 107). Vegetacija se v odprti krajini pojavlja v obliki ravnih

linij živic, zavitih živic ob ostankih stare struge Bičja in v obliki gruč. Prenos principa seveda ne pomeni, da se ureditev v obrtni coni prepusti naravnemu zaraščanju, kot je to v odprti krajini, temveč se jo vzdržuje z obrezovanjem in košenjem. Tako bo prostor členjen znotraj obrtne cone kot tudi med cono in stanovanjskim območjem Sončni dvori.

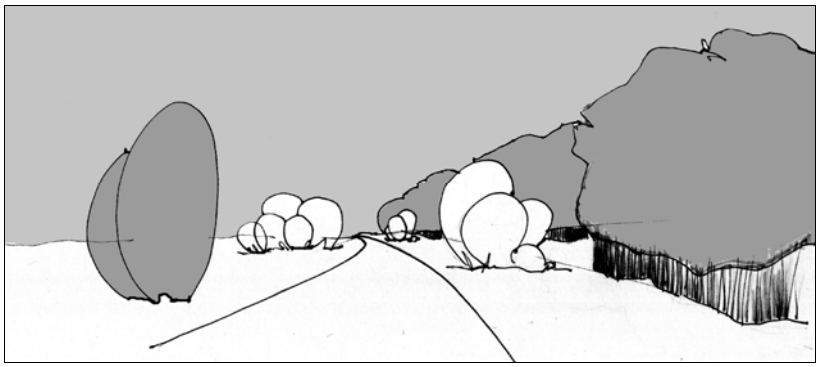

Slika 108: Princip urejanja mestnega roba ob obvoznici, na odprtem ali tudi ob grajenih robovih stanovanjskih območij. Pri prvem se na stiku obvoznice z gozdnim robom, le-tega členi z gručami drevnine, pri drugem pa z drevnino členimo grajeni rob (Brvace, Ob Grosupeljščici). Primer na sliki je z zahodne strani mesta (slika 90).

Ob obvoznici (slika 90) se na posameznih odsekih uredi drevorede, in sicer za členitev prostora, skozi katerega poteka, za vizualno zakrivanje ceste, kadar poteka ob (predvidenih) stanovanjskih območjih, ali za vodenje in zagotavljanje sence, saj bi se ob obvoznici uredili tudi stezi za pešce in kolesarje. V odprti krajini, kjer bi bila cesta zaradi drevoreda preveč vizualno izpostavljena ali kjer se želi usmeriti pogled s ceste na značilnosti mesta in kulturne krajine, se drevored smiselno prekine. Kljub temu se na posameznih ključnih točkah za oblikovanje obcestnega prostora uporabi princip, ki ga prikazuje slika 108, tj. oblikovanje z gručami drevnine. Take točke so na primer prehod obvoznice čez progo in Grosupeljščico ter stik obvoznice z gozdnim robom. Prostor vzdolž ceste je tako členjen s posameznimi poudarki, za pešca in kolesarja pa je v presledkih zagotovljena senca.

5 SKLEP

Izhodišče naloge je bilo vprašanje, ali se urejanje javnih zelenih površin v Grosupljem sploh pojavlja kot problem. Poudarek je bil na predpostavki, da v mestu primanjkuje ustrezno urejenih javnih zelenih in odprtih površin, ki bi učinkovito zadovoljevale potrebe prebivalcev in prispevale k privlačnejši podobi mesta. Na drugi strani je možno opredeliti nekatere značilnosti Grosupljega, ki vzpodbujajo misel, da je potrebam prebivalcev po zelenih površinah že zadoščeno. Grosuplje je namreč majhno mesto, ki ima v jedru dovolj prostih zelenih površin in v neposredni bližini pestro naravno zaledje, privlačno za rekreacijo prebivalcev. Med stanovanjskimi območji prevladujejo z 89 % prostostoječe, enodružinske hiše, ki imajo zasebne vrtove. To pomeni dvoje: delež ljudi, ki lahko določene osnovne potrebe po zelenih površinah zadovoljijo na lastnem vrtu, je zelo velik in gostota uporabnikov na površino kot tudi njihovo število v majhnih mestih sta nizka. S tem lahko deloma pojasnimo, zakaj v preteklosti urejanju javnih zelenih površin v mestih kot je Grosuplje ni bilo namenjene več pozornosti. Preostali del prebivalcev, ki živijo v večstanovanjskih objektih je bil namreč številčno prešibek da bi lahko njegove potrebe po javnih površinah prišle do izraza. Zasebni prostor je bil zato urejen, javni prostor pa se je urejalo po delih in se ga v nadaljevanju ni vzdrževalo. Če to primerjamo z večjimi mesti, je tako velikih zasebnih površin v osrednjem delu mest razmeroma malo, torej prebivalci prostega časa ne morejo preživeti na vrtovih. Zaledje kulturne krajine kot možno rekreacijsko območje je od uporabnikov razmeroma oddaljeno in tako je potreba po urejenih javnih zelenih in odprtih površinah (navidezno) večja, kot v manjših, primestnih naseljih.

Vendar pa je problem javnih zelenih površin v Grosupljem vzpostavljen že z dejstvom, da se mesto v zadnjih letih hitro razvija, ljudje, ki se priseljujejo prihajajo v nekoč ruralno območje tudi iz mest, pozidava se širi, gostota prebivalcev v novih stanovanjskih območjih je večja kot sicer v mestu. Investicije se usmerjajo na prazne površine v mestu ali na robu, kar lahko pomeni izgubo marsikatere pomembne proste površine. Še jasnejši je postal problem po pregledu literature, analizi prostora in anketni raziskavi. Izkazalo se je, da je problem bolj kot v količinski pomanjkljivosti v neustrezni urejenosti, slabši opremljenosti, slabem vzdrževanju in v dostopnosti obstoječih urejenih javnih zelenih površin. Vse rekreacijske površine so namreč urejene in vzdrževane v sklopu osnovnih šol, kar pomeni, da je dostop za ostale uporabnike časovno omejen, druge javne zelene površine pa ne zadostijo osnovnim vidikom uspešnih javnih prostorov. Različnim skupinam uporabnikov je torej namenjen le en tip zares urejenih zelenih površin, kar lahko po eni strani privede do konfliktov med uporabniki, po drugi strani pa pomeni, da določene skupine teh prostorov ne bodo uporabljale. Nekateri starejši in mladi starši z otroki, ki so v anketi trdili, da v njihovi neposredni bližini ni urejenih javnih zelenih površin, živijo v resnici blizu športnih igrišč, a v njihovem okolju ni drugih urejenih (pol)javnih površin. Sklepamo lahko, da športna igrišča niso ustrezen tip površine za njihov način preživljanja prostega časa zunaj. Starejši na primer so v anketi bolj izpostavili oblikovane prostore: parkovne ureditve, cvetlične gredice in drevorede. V prostoru so namreč manj aktivni, je pa zanje

pomemben tudi estetski vidik zelenih površin. Ureditve in pomanjkljiva opremljenost drugih javnih zelenih površin v Grosupljem uporabnikov, ki ne zahajajo na športna igrišča, ne vzpodbujajo k uporabi, zadrževanju in druženju na teh prostorih oziroma celo ne nudijo možnosti za te dejavnosti. Problem, ki je bil potrjen tako v prostorski analizi kot anketni raziskavi, so tudi neustrezno urejene steze za pešce in kolesarje v mestu, zaradi česar poti do zelenih površin niso povsod varne in prijetne, slabo dostopno pa je tudi rekreacijsko zaledje.

Navedeni problemi dovolj nazorno dokazujejo, da je ukvarjanje z zelenimi površinami v malih mestih zelo pomembno. Samo velika količina zelenih in odprtih površin namreč še ne zadovolji različnih potreb prebivalcev. Poleg tega se je v Grosupljem izkazalo, da potrebe po urejenih javnih zelenih površinah izražajo tudi tisti, ki živijo v enodružinskih hišah. Te potrebe se sicer nekoliko razlikujejo od potreb prebivalcev večstanovanjskih objektov, kar samo potrjuje, da je zelene površine potrebno obravnavati na več ravneh, programsko pestro in usklajeno, torej celostno in sistemsko. Pomembnost dela za celoto je v mestih, kot je Grosuplje, očitna predvsem s sociološkega in strukturnega vidika, saj so spremembe v prostoru ali izguba določenih vsebin v celoti opaznejše kot v velikih mestih. Iz tega razloga mora biti urejanje zelenih površin prilagojeno specifičnim problemom ali potencialom mesta. Med take oblikovne podrobnosti, ki so sicer v drugačnih merilih značilne tudi za velika mesta, sodijo na primer urejanje vstopov in mestnega roba, avtobusne in železniške postaje, mestne vpadnice, vodotoki, osrednji mestni parki, nove urbanistične kompozicije itd. V malih mestih, kjer je delež enodružinske gradnje zelo velik, podobo glavnih mestnih vpadnic pogosto določajo raznoliki zasebni vrtovi. V takih primerih je priporočljivo uvajati posamezne enotne elemente ali način urejanja, ki bo umiril podobo vpadnice in ji dal urban značaj. Območja takega tipa pozidave so tudi pogosto velika, sklenjena in nečlenjena. Čeprav je gostota pozidave nizka, je prostor potrebno členiti s podprostori, saj s tem dosežemo kontrastnost in zanimivost. Prostori členitve so zelene in odprte površine, ki so lahko programsko opredeljene in predane prebivalcem v uporabo. Postanejo torej javne ali poljavne površine. Ene izmed zelo pomembnih priložnosti malih mest za zagotovitev (pol)javnih zelenih in odprtih površin so zunanji prostori javnih ustanov. Ti so sicer priložnost tudi v vsakem drugem mestu, vendar so razmerja v mestih kot je Grosuplje drugačna. Javne ustanove so tiste, ki v nekdaj večinoma spalna primestna naselja vnašajo dejavnosti in živahen mestni utrip. Vsebina teh ustanov se zato prenaša v odprti prostor, pri čemer moramo vedeti, da samo te površine v mestu niso dovolj. Včasih je na primer dostop do njih časovno omejen in kar je najpomembnejše, potrebe uporabnikov odprtega prostora so zelo raznolike, te površine pa so le en izmed tipov (pol)javnega prostora. Najbolj značilna razlika v potrebah uporabnikov malih mest je verjetno med prebivalci enodružinskih hiš in večstanovanjskih objektov, kakor je bilo že omenjeno. Razlike bi se morda opazile tudi med domačim prebivalstvom in priseljenci, in sicer če bi priseljenci prihajali iz mestnega okolja. Te predpostavke na podlagi rezultatov ankete oziroma majhnega števila opravljenih anket ne morem potrditi. Vsekakor pa so potrebe ljudi še bolj raznolike − glede na spol, starost, socialni status, zaposlitveni status ipd. − kar pa ni značilnost malih mest, temveč splošna

značilnost družbe. Vse te razlike je potrebno upoštevati pri oblikovanju različnih tipov zelenih in odprtih površin mest. Glede na to, da so razdalje v mestih, kot je Grosuplje, majhne, je to pozitivna priložnost za to, da se odprti prostor, zelene površine in povezave med njimi oblikujejo tako, da vzpodbujajo pešca ali kolesarja k uporabi. V tem primeru ne gre le za rekreacijsko rabo, temveč tudi za čisto vsakdanjo rabo na poti po opravkih. S tem bi namreč lahko zmanjševali gostoto prometa v centru mest.

Mala mesta morajo imeti jasno strategijo razvoja, ki vključuje odprti prostor in njegovo upravljanje. Pri tem s sistemskim pristopom na konceptualni ravni in na ravni upravljanja lažje zadovoljimo različne potrebe prebivalcev po zelenih površinah, zagotovimo ustrezno in kakovostno bivalno okolje ter zelene površine enakovredno drugim rabam vključimo v proces urbanizacije. Razvoj odprtega prostora in zelenih površin je navsezadnje strukturno gledano lahko tudi eno izmed sredstev urbanizacije, s katerim v končni fazi oblikujemo podobo mesta.

6 POVZETEK

Diplomsko delo obravnava zelene površine v manjšem mestu Grosupljem, in sicer s poudarkom na zadovoljevanju potreb uporabnikov. Osnovna ideja je bila izvedba anketne raziskave med prebivalci Grosupljega in uporaba rezultatov kot pomoč in argument pri oblikovanju predloga koncepta zelenih in odprtih površin mesta. Poglavitni vir informacij o vlogi zelenih površin v urejanju malih mest je bilo diplomsko delo Barbare Šepec (1994).

Za lažjo primerjavo izsledkov iz literature, prostorske analize in ankete ter možnosti za utemeljitev koncepta so zelene površine skozi celotno delo obravnavane po treh vlogah: strukturno-morfološki, družbeni in ekološki. V uvodnem delu sta pojasnjeni vloga zelenih površin v malih mestih in njihova vsebinska členitev. Izpostavljene so nekatere značilnosti, ki so ključne tudi za Grosuplje, na primer stik mesta s krajino, pomen vode v mestu, podoba mesta in potrebe prebivalcev malih mest po zelenih površinah. Pomembni ugotovitvi tega dela sta, da je urejanje zelenih površin v malih mestih prilagojeno specifičnim problemom ali potencialom mesta in da je v nasprotju z velikimi mesti delež prebivalcev, ki lahko določene potrebe po zelenih površinah zadovoljijo na zasebnem vrtu, tu navadno večji. Zasebni vrt po drugi strani ne omogoča naključnih srečanj in družabnih dejavnosti s širšim krogom ljudi kot tudi ne nekaterih drugih izbirnih in bolj specifičnih dejavnosti, na primer različnih oblik rekreacije. V poglavju vsebinske členitve sta kot odgovor na omenjeno problematiko urejanja zelenih površin v odnosu do drugih rab in razvojnih teženj v prostoru predstavljeni dve kategoriji, s katerima se lahko do neke mere dodatno utemelji vlogo in zagotovi obstoj zelenih površin znotraj mestnega načrta. To sta urejanje in varovanje z režimi zelenega sistema ter opredelitev določenih površin kot (neizkoriščenih) prostorskih potencialov za ureditev zelenih in odprtih površin.

Da bi bila problematika zelenih površin v Grosupljem kar najbolje povzeta, so te v poglavju prostorske analize predstavljene po kategorijah in analizirane po treh zgoraj omenjenih vidikih. Izkazalo se je, da je največji problem v neustrezni urejenosti, slabši opremljenosti in slabem vzdrževanju javnih in poljavnih stanovanjskih površin, torej površin vsakdanje rabe v širšem prostoru mesta kot tudi površin v neposredni bližini domov. Poleg tega se ves čas poraja vprašanje, katere površine so v Grosupljem zares javne in dostopne vsem uporabnikom. Razen športnih površin osnovnih šol v mestu ni drugih specifičnih rekreacijskih površin, torej so športne površine ob šolah javne. Po drugi strani je dostop do njih časovno omejen na čas po pouku. Razporeditev urejenih javnih in poljavnih zelenih površin je v večjem delu mesta dobra, le proti obrobju, v strnjenih stanovanjskih območjih enodružinske gradnje, so nekatera območja brez takih površin. V analizi so bile zato raziskane možnosti za vzpostavitev t. i. točk socializacije, ki so bile kasneje kot manjše parkovne ureditve ipd. vključene v koncept zelenih in odprtih površin mesta. Iz prostorske analize izhajajo tudi nekatere ugotovitve, ki so posredno povezane z urejanjem zelenih površin, a pomembno vplivajo na podobo mesta in na kakovost bivalnega okolja. Grosuplje ima slabo in pomanjkljivo urejene steze za pešce in kolesarje in s tem tudi slabše dostopno rekreacijsko zaledje. Nova ovira v dostopu do zaledja se

kaže v načrtovani obvoznici, ki pa je v konceptu obravnavana kot priložnost za vzpostavitev novih varnih povezav zaledja in mesta ter za vzpostavitev krožnih rekreacijskih poti na obrobju. Na podobo in doživljanje mesta pomembno vplivajo vstopne točke ob mestnih vpadnicah, ki so v Grosupljem zaznamovane z večjimi ali manjšimi obrtnimi in industrijskimi površinami. Te so slabo strukturirane, včasih neurejene in vizualno izpostavljene, zato je urejanje z zelenimi potezami in elementi na teh točkah nujno. Tudi slabo prepoznavno in strukturno neenotno podobo osrednjega dela mesta se (pre)oblikuje s pomočjo zelenih potez in površin, čeprav ta podoba še zdaleč ni odvisna le od odprtega prostora in zelenih površin, temveč tudi od arhitekturnega oblikovanja. Urbanistični razvoj bi moral odprti in pozidani prostor obravnavati enakovredno in v medsebojni povezavi. V konceptu je kot ena izmed pomembnih prepoznavnih struktur mesta predlagana parkovna poteza vzdolž Grosupeljščice. Gre za strukturno nadgradnjo obstoječega stanja in nadgradnjo z dodajanjem programskih vsebin ter povezovanjem dejavnosti ob vodotoku med seboj, z vodotokom in ostalim delom mesta. Problemi zelenih površin pa niso le družbene in strukturne narave, temveč tudi ekološke. Poselitev se ponekod širi na ekološko in strukturno najpestrejša območja Grosupeljskega polja in pritiska na brežine Grosupeljščice. V takih primerih se kot možen pristop uporabi urejanje in varovanje z režimoma zelenega sistema. S prvim se predpiše oziroma poda usmeritve za urejanje določenih območij tako, da bo delež zelenih površin in naravnih struktur, čeprav po novem nekoliko preoblikovanih s strani človeka, še vedno velik in bodo te površine del urbanistične zasnove območja. Drugi režim varuje ekološko pomembna območja pred posegi zaradi drugih dejavnosti in rab, saj je kakršnokoli poseganje v ta območja prepovedano. Kot je povzel Javornik (2006), je v splošnem pri urejanju primestnih naselij, kar Grosuplje tudi je, nujno upoštevati in ohranjati krajinsko opredeljenost prostora, saj pomeni veliko primerjalno prednost primestnih naselij pred mestnimi.

Anketiranje ima v prostorskem načrtovanju dvojno nalogo: lahko je način pridobivanja informacij in način komuniciranja z javnostmi. Za diplomsko delo je bilo pomembno predvsem prvo, pridobiti informacije o stališčih uporabnikov do zelenih površin v Grosupljem. V anketno raziskavo je bilo vključenih 87 prebivalcev mesta. Ob izvajanju ankete je pomembno vedeti, da so odgovori oziroma stališča, ki jih pridobimo, lahko zelo splošni in manj strukturirani, predvsem pa, da anketna raziskava ne poda rešitev. Anketiranec namreč teži k idealizaciji svojih predstav, želja in pričakovanj (Marušič, 2002, cit. po Frece, 2002) oziroma lahko svoje preference hitro spreminja, saj se oblikujejo na podlagi znanj in trenutnega prepoznavanja problemov v prostoru. Odgovori izvedene ankete so bili torej le dodatni argument k drugim analizam in pomoč pri oblikovanju koncepta zelenih in odprtih površin Grosupljega. Vprašanja so se vsebinsko v grobem delila na štiri tematske sklope: prepoznavnost in značilnosti mesta, podoba mesta, ki zajema tudi nove poselitvene posege, urejenost in potrebnost (kje in koliko) zelenih površin ter socialno-demografske značilnosti. Anketiranim se zdijo zelene in druge odprte površine v splošnem slabo urejene, predvsem pa so izpostavili ureditve ob potokih, kolesarske in pešpoti v mestu, parkovne površine in rekreacijske poti v naravi. Prve tri so

tudi tiste, za katere menijo, da jih je v mestu premalo. Kar se tiče odprtega prostora mesta, se jim ne zdi pretirano primeren za družabne stike, je razmeroma dolgočasen, mesto še vedno opredeljujejo kot bolj podeželsko, zelenje pa pogrešajo tudi v obrtnih conah. Zaradi majhnega števila izpolnjenih anket je raziskava predvsem pilotna. Razen razlike v potrebah ljudi med tistimi, ki živijo v enodružinski hiši in tistimi, ki živijo v večstanovanjskem objektu, ter razlik po starosti, ostalih razlik v potrebah prebivalcev na primer ni bilo možno potrditi. Čeprav je anketa zasnovana tako, da bi te odnose ahko preverjali.

Na podlagi ugotovitev prostorske analize in informacij, pridobljenih preko ankete, lahko potrdim delovna izhodišča, zapisana v uvodnem delu naloge. S površinami, ki jih v postopku načrtovanja vnaprej opredelimo kot zelene in odprte površine z določeno namembnostjo, lahko uvedemo večjo strukturno raznolikost znotraj na primer obrtnih in stanovanjskih območij ali na obrobju teh območij, tj. na prehodu v kulturno krajino. Če zagotovimo, da so te površine tudi javne, s primerno vsebino in strukturo, to dodatno prispeva k večji kakovosti bivanjskega okolja. Tak pristop k načrtovanju tudi pomaga varovati zelene površine pred spremembami zaradi drugih dejavnosti, in sicer predvsem kadar sta njihova vloga in pomen v konceptu zelenih in odprtih površin jasno določena in prepoznana. In končno, s celostno obravnavo zelenih in odprtih površin vplivamo na podobo mesta.

Oblikovanje koncepta oziroma načrta zelenih in odprtih površin Grosupljega, ki je bil glavni cilj diplomskega dela, je temeljilo na potrjenih delovnih izhodiščih in ugotovitvah analize in ankete. Te predstavljajo argumente za posamezno trditev in vsebinsko, količinsko ter strukturno opredelitev površin. S predlaganim konceptom se v osnovi ohranja obstoječe zelene in odprte površine mesta, ki so zaradi določene programske vsebine že imele opredeljeno namembnost, in se jih dopolni z novimi, tj. površinami, katerih namembnost in vsebina sta bili na novo opredeljeni. Kar se tiče vsebine, strukture, razporeditve in količine zelenih oziroma odprtih površin, so poglavitni predlogi koncepta in predmet smernic: ureditev linijskega parka vzdolž Grosupeljščice, oblikovanje odprtih prostorov in zelenih površin vzdolž Adamičeve ceste, ureditev novih poljavnih zelenih površin in parkovnih ureditev ob stanovanjskih območjih na mestnem robu, vzpostavitev varnih in prijetnih poti za pešce in kolesarje, ureditev Koščakovega hriba kot parkovnega gozda in varovanje oziroma urejanje določenih območij z režimom zelenega sistema.

V nalogi je bil poleg splošne vloge zelenih površin v malih mestih raziskan tudi konkreten primer Grosupljega. Rezultati ankete, predstavljeni koncept in smernice so zato lahko v prvi vrsti pomoč in pobuda mestnim urbanistom ter službam, da k urejanju odprtega prostora Grosupljega končno pristopijo celostno in pri tem upoštevajo potrebe prebivalcev. Hkrati s tem bo mesto gradilo prepoznavno podobo, katere velik del pa so tudi prijetno bivalno okolje in zadovoljni prebivalci.

7 VIRI

7.1 CITIRANI VIRI

AD Oblikovanje krajine. 2007.
http://freeweb.siol.net/tempodo4/index.htm (15. december 2007)

Balantič I. 2007. Regionalni zeleni sistem Ljubljanske urbane regije. Diplomsko delo. Ljubljana, Biotehniška fakulteta. Oddelek za krajinsko arhitekturo: 115 str.

Bevk Perović arhitekti. 2007.
http://www.bevkperovic.com (30. april 2007)

Carmona M., Heath T., Oc T., Tiesdell S. 2003. Public places – urban spaces: the dimensions of urban design. Oxford, Architectural press: 312 str.

Cornell University. 2007.
http://instruct1.cit.cornell.edu/courses/lanar525/images.html (20. april 2007)

Delovno gradivo za pripravo Strategije prostorskega razvoja občine Grosuplje (digitalni podatki za poselitev, DKN, prometnice, rabo, DOF). Jankovič K. (odgovorni vodja izdelave). Ljubljana, LUZ – Ljubljanski urbanistični zavod (26. april 2007 in 27. november 2007)

Dimitrovska A. K., Repič V. K. 1995. Urbanistični kriteriji, normativi in standardi za prostorsko planiranje in urbanistično načrtovanje v Republiki Sloveniji: poročilo o delu v letih 1993 in 1994. Ljubljana, Urbanistični inštitut Republike Slovenije: 88 str.

Doležal M. 1991. Pregled zelenih površin in možnost njihove povezave v sistem na ožjem območju mesta Ljubljane. Diplomsko delo. Ljubljana. Biotehniška fakulteta. Oddelek za krajinsko arhitekturo: 57 str.

Dolgoročni družbeni plan občine Grosuplje za obdobje od leta 1986 do leta 2000: postopek priprave in sprejemanja dolgoročnega plana občine Grosuplje do leta 2000: predlog. 1986. Grosuplje, Občina Grosuplje: 113 str. (tekstovno in kartografsko gradivo)

Florijančič M., Blenkuš M., Batista D. 2000. Grosuplje – trije centri. Grosuplje, Občina: 24 str.

Francis M. 2003. Urban open space: designing for user needs. Washington DC, Island press: 87 str.

Franciscejski kataster za Kranjsko v merilu 1:2800. 1823. Ljubljana. Arhiv Republike Slovenije. (digitalno kartografsko gradivo)

Frece D. 2002. Vloga javnosti pri izdelavi občinskih prostorskih dokumentov. Diplomsko delo. Ljubljana, Biotehniška fakulteta. Oddelek za krajinsko arhitekturo: 60 str.

Gazvoda D. 2001. Vloga in pomen zelenega prostora v novejših stanovanjskih soseskah. Urbani izziv, 12, 2: 35–42

Gehl J., Gemzoe L. 1999. Public spaces – public life. Copenhagen, The Danish Architectural Press: Royal Danish Academy of Fine Arts: School of Architecture Publishers: 96 str.

Goličnik B. 2008. ATP javnih prostorov. V: Odprt javni prostor: načrtovanje, upravljanje, vzdrževanje. Zbornik predavanj in prispevkov ob mednarodni konferenci, Ljubljana, 10. –11. april 2008. Simoneti M., Marinček P. (ur.). Ljubljana, Društvo krajinskih arhitektov Slovenije: 40–45

Goriup Z. 1983. Mestno zelenje kot kvalitativni dejavnik bivalnega okolja – ekološka izhodišča za načrtovanje. Ljubljana, Urbanistični inštitut SRS: 132 str.

Gradbeno podjetje Grosuplje – Sončni dvori. 2004
http://www.gpg.si/soncnidvori/ (15.januar 2007)

Green spaces...your spaces. Newcastle's green space strategy. 2004. Newcastle, Newcastle City Council: 96 str.
http://www.newcastle.gov.uk/parks.nsf (19.jan.2007)

Javornik L. 2006. Primestna krajina kot uresničevanje bivanjskih utopij. Diplomsko delo. Ljubljana, Biotehniška fakulteta. Oddelek za krajinsko arhitekturo: 101 str.

Jernejec P. 1988. Proste zelene površine javnega značaja pri enodružinskih hišah. Diplomsko delo. Ljubljana, Biotehniška fakulteta. Oddelek za krajinsko arhitekturo: 146 str.

Kaplan R., Kaplan S., Ryan L.R. 1998. With people in mind: design and management of everyday nature. Washington, D.C., Island Press: 225 str.

Kos D. 1992. Sociološka analiza prostorov v Ljubljani. Urbani izziv, 21/22: 78–80

Kos D. 1996. Dojemanje odprtih urbanih prostorov. Nevarna odprtost. V: Urejanje odprtega prostora v urbanem okolju. Zbornik letnega strokovnega srečanja Društva krajinskih arhitektov Slovenije, Ljubljana, november 1996. Hudoklin J. (ur.). Ljubljana, Društvo krajinskih arhitektov Slovenije: 14–17

Kos D., Hočevar M., Trček F., Uršič M., Kavčič M. 2006. Razvojno-prostorske dileme občine Grosuplje. Poročilo o javnomnenjski raziskavi. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede, Center za prostorsko sociologijo: 84 str.

Kučan A. 1994. Zeleni sistem Ljubljane. Urbani izziv, 6, 26/27: 65–72

Lendholt W. 1970. Funkcija mestnega zelenja. V: Zelenje v urbanem okolju. Zbornik simpozija, Ljubljana, 3. –4. 9. 1970. Ogrin D. (ur.). Ljubljana, Inštitut za varstvo in oblikovanje krajine, Biotehniška fakulteta Univerze v Ljubljani: 1–14

Lešek P. 2007. Potencial zelenih površin v mestu Celje in okolici za rekreacijsko izrabo. Diplomsko delo. Ljubljana. Biotehniška fakulteta. Oddelek za krajinsko arhitekturo: 82 str.

Lynch K. 1974. The image of the city. 12th printing. Cambridge (Mass.), London, The MIT Press: 193 str.

MacLean A. S. 2007.
http://www.alexmaclean.com/main.php (30. april 2007)

Making greener cities. A practical guide. EU-project URGE. 2004. Leipzig, UFZ Centre for Environmental Research Leipzig-Halle: 119 str.
http://www.urge-project.ufz.de/html_web/map.htm (17. januar 2007)

Marcus C. C., Francis C. 1998. People Places. 2nd edition. New York, John Wiley & Sons, inc.: 367 str.

Meze D., Lovrenčak F., Šercelj A. 1980. Poplavna področja v Grosupeljski kotlini. Flood areas in the Grosuplje basin (Central Slovenia). Geografski zbornik – Acta geographica, 20: 35–93

Mihelič B. 1996. Odprti javni mestni prostor kot element urbane forme. V: Urejanje odprtega prostora v urbanem okolju. Zbornik letnega strokovnega srečanja Društva krajinskih arhitektov Slovenije, Ljubljana, november 1996. Hudoklin J. (ur.). Ljubljana, Društvo krajinskih arhitektov Slovenije: 19–27

Miklič J. 2005. Ureditveni načrt Upravni trikotnik Grosuplje. Grosupeljski odmevi, 31, 7: 10–11

Mlinar Z. 1983. Humanizacija mesta: sociološke razsežnosti urbanizma in samoupravljanja v Novi Gorici. Maribor, Obzorja: 378 str.

Mušič V. B. 1996. Urbanistično planiranje, urbanistično oblikovanje, krajinsko oblikovanje. V: Urejanje odprtega prostora v urbanem okolju. Zbornik letnega strokovnega srečanja Društva krajinskih arhitektov Slovenije, Ljubljana, november 1996. Hudoklin J. (ur.) Ljubljana, Društvo krajinskih arhitektov Slovenije: 1–9

Načrt kraja Grosuplje v merilu 1:8000. 1999. Grosuplje, Občina Grosuplje in Geodetski zavod Slovenije, d. d.

Načrt naselja Grosuplje v merilu 1:8000. 2006. Grosuplje, Občina Grosuplje in Geodetski zavod Slovenije, d. d.

NVatlas. 2007. Interaktivni naravovarstveni atlas. Agencija Republike Slovenije za okolje.
http://kremen.arso.gov.si/NVatlas/ (19. oktober 2007)

Ogrin D., Marušič J., Kučan A., Simoneti M., Kopač M., Doležal M. 1994. Zeleni sistem Ljubljane – zasnova. Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Oddelek za agronomijo: 97 str.

Pogačnik A. 1996. Varstvo in usmerjanje oblikovne podobe slovenskih mest. Ljubljana, Ministrstvo za okolje in prostor, Urad RS za prostorsko planiranje: 207 str.

Pogačnik A. 1999. Urbanistično planiranje, univerzitetni učbenik. 3. izdaja. Ljubljana, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo: 252 str.

Polič M., Mencin Č. M., Marušič J., Bartol B. 1991. Stališča prebivalcev občine Grosuplje do nekaterih vidikov njenega razvoja. Grosuplje, Občina Grosuplje: 47 str.

Polič M. 1996. Mesto, javni prostor in ljudje. V: Urejanje odprtega prostora v urbanem okolju. Zbornik letnega strokovnega srečanja Društva krajinskih arhitektov Slovenije, Ljubljana, november 1996. Hudoklin J. (ur.). Ljubljana, Društvo krajinskih arhitektov Slovenije: 36–40

Polič M. 2000. Izkušnja narave v mestu. V: Narava v mestu. Med načrtovanim in spontanim. Zbornik 7. redne konference Društva krajinskih arhitektov Slovenije, Ljubljana, oktober 2000. Matjašec D., Marinček P., Simoneti M. (ur.). Ljubljana, Društvo krajinskih arhitektov Slovenije: 9–14

Polič M., Repovš G. 2002. Spoznavni zemljevid Slovenije. Ljubljana, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete: 381 str.

Prostorska zasnova. Prostorski plan Mestne občine Ljubljana. 2002. Cerar M. (ur.). Ljubljana: Mestna občina, Oddelek za urbanizem: 132 str.

Ravbar M. 1992. Suburbanizacija – stalnica ali epizoda v razvoju slovenskega podeželja? Urbani izziv, 21/22: 5–10

Simoneti M. 1992. Urejanje mestnega prostora: Javne zelene površine. LUZ, Ljubljana, 1992: 49 str.

Simoneti M. 1998. Je mestne krajine potrebno varovati? Urbani izziv, 9, 2: 45–50

Spremembe in dopolnitve dolgoročnega in srednjeročnega plana občine Grosuplje za obdobje 1996–2000. 2004. Občina Grosuplje. (kartografsko gradivo v digitalni obliki)

Stojčev L. 1970. Kompozicijska vloga zelenja v urbanem območju in povezava mesta s krajino. V: Zelenje v urbanem okolju. Zbornik simpozija, Ljubljana, 3. –4. 9. 1970. Ogrin D. (ur.). Ljubljana, Inštitut za varstvo in oblikovanje krajine, Biotehniška fakulteta Univerze v Ljubljani: 75–79

Šepec B. 1994. Vloga zelenja v urejanju malih mest – na primerih: Slovenske Konjice, Laško, Hrastnik, Šmarje pri Jelšah. Diplomsko delo. Ljubljana, Biotehniška fakulteta. Oddelek za krajinsko arhitekturo: 131 str.

Škrjanec M. 2003. Načrtovanje poti in spremljajoče turističnorekreacijske infrastrukture na primeru bodočega krajinskega parka Radensko polje. Diplomsko delo. Ljubljana, Biotehnična fakulteta. Oddelek za krajinsko arhitekturo: 95 str.

Šuklje E. I. 2000. Narava v mestu ali mesto v naravi. Med odnosom in načrtovanjem. V: Narava v mestu. Med načrtovanim in spontanim. Zbornik 7. redne konference Društva krajinskih arhitektov Slovenije, Ljubljana, oktober 2000. Matjašec D., Marinček P., Simoneti M. (ur.). Ljubljana, Društvo krajinskih arhitektov Slovenije: 56–60

Šuklje E. I. 2001. Spregledani potenciali odprtega prostora mesta. Novi tipi in kategorije mestne krajine. Urbani izziv, 12, 2: 25–34

Šuklje E. I., Simoneti M., Goličnik B., Kolenbrand N. 2001. Zeleni sistem mesta. Strokovna podlaga. Ljubljana, Urbanistični inštitut Republike Slovenije: 59 str.

Šuklje E. I., Tominc B., Kozamernik J. 2006. Podrobnejša pravila načrtovanja in urejanja javnih zelenih površin v mestih in naseljih: konkurenčnost Slovenije 2001–2006: končno poročilo o rezultatih raziskovalnega dela. Ljubljana, Urbanistični inštitut Republike Slovenije: 48 str.

TK 25 – Topografska karta v merilu 1:25000, 2000. Ljubljana, Geodetska uprava Republike Slovenije (skenogrami kartografskega gradiva)

TTN5. – Temeljni topografski načrt v merilu 1:5000. 1994. Geodetska uprava Republike Slovenije (skenogrami kartografskega gradiva)

Woolley H. 2003. Urban open spaces. London, New York, Spon Press: 194 str.

Zavod za kiparstvo. 2007.
http://www.kiparstvo-zavod.si (26. november 2007)

7.2 DRUGI VIRI

Beatley T., Manning K. 1997. The Ecology of place. Planing for environment, economy and community. Washington, D.C., Island Press: 265 str.

Doležal M., Kučan A. 1996. Nove vsebine in strukture odprtega prostora. V: Urejanje odprtega prostora v urbanem okolju, Ljubljana, november 1996. Hudoklin J. (ur.).Ljubljana, Društvo krajinskih arhitektov Slovenije: 41–48

Grosuplje – ureditev območja ob vstopu v mesto. 1999. Katalog seminarja pri predmetu Projektiranje in kompozicija, mentor prof. dr. A. Vodopivec. Ljubljana, Fakulteta za arhitekturo: 15 str.

Jernejec M. 1981. Urbanistični kriteriji za urejanje stanovanjskih območij. Ljubljana, Ljubljanski urbanistični zavod

Landscape architecture magazine. 2006, 12

Leksikon Cankarjeve založbe. Okolje. 1982. Ljubljana, Cankarjeva založba: 275 str.

Miklič J. 2007. Predstavitev generalne grosupeljske cestne problematike. Grosupeljski odmevi, 33, 5: 32–33

Pogačnik A. 1979. Javno mnenje Slovencev o oblikovanju urbanega in krajinskega okolja na temelju fotoanketiranja. Ljubljana, Fakulteta za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo: 99 str.

Pravilnik o podrobnejši vsebini, obliki in načinu priprave strategije prostorskega razvoja občine ter vrstah njenih strokovnih podlag. Ur. l. RS št. 350-01-95/03

Pravilnik o vsebini, obliki in načinu priprave občinskega prostorskega načrta ter pogojih za določitev območij sanacij razpršene gradnje in območij za razvoj in širitev naselij. Ur. l. RS št. 0071-145/07

Pravilnik o vsebini, obliki in načinu priprave prostorskega reda občine ter vrstah njegovih strokovnih podlag. Ur. l. RS št. 350-01-91/03

Simoneti M. 1995. Vključevanje javnosti v urejanje in vzdrževanje zelenih površin v mestu. Magistrsko delo. Ljubljana, Biotehniška fakulteta. Inštitut za krajinsko arhitekturo: 153 str.

Spremembe in dopolnitve dolgoročnega in srednjeročnega plana občine Grosuplje za obdobje 1996–2000. Zeleni sistem. 2004. Občina Grosuplje. (kartografsko gradivo)

Šturm M. 2007. Krajinsko oblikovanje mestnih obvoznic manjših slovenskih krajev. Diplomsko delo. Ljubljana, Biotehniška fakulteta. Oddelek za krajinsko arhitekturo: 58 str.

Tibbalds F. 1992. Making people friendly towns: improving the public environment in towns and cities. Harlow, Longman: 112 str.

Understanding everyday life. 2002. Bennett T. (ur.). Oxford, The Open University, Blackwell Publishing: 372 str.

Uredba o Prostorskem redu Slovenije. Ur. l. RS št. 350-34/04

Zakon o prostorskem načrtovanju. Ur. l. RS št. 800-01/06

ZAHVALA

Mentorici prof. dr. Ani Kučan za strokovne nasvete in koristne komentarje, s katerimi me je usmerjala pri pisanju diplomske naloge, z enako iskrenostjo pa predvsem za vse vzpodbudne besede v času študija. Prof. dr. Dragu Kosu za napotke pri oblikovanju ankete in zanimive razgovore, doc. dr. Nikolaji Kravanja in prof. dr. Marku Poliču za pregled in branje naloge.

Prof. Alojziju Drašlerju za začetni navdih, gospe Mojci Lovšin z Urada za prostor na občini Grosuplje za široko podporo, kolegom z LUZa za številne nasvete, pogovore in literaturo, gospe Nedi Smodila za prijaznost, Gregorju za pomoč pri analizi rezultatov ankete in učne ure, Moni za lektoriranje ter vsem, ki so si vzeli čas za izpolnjevanje ankete.

Mami in Lucijanu, ki sta mi stala ob strani, Niki in njenim za velikodušno pomoč ter prijateljem, kolegom in sošolcem za vzpodbudo in nasvete.

Mitji Škrjancu, ker me je navdušil nad študijem krajinske arhitekture.

HVALA!

PRILOGA A
Anketni vprašalnik

Tip: _____ februar 2006
Zaporedna številka: _____

Anketna raziskava:
Prebivalci Grosupljega o naselju

Spoštovani,

Sem absolventka krajinske arhitekture na Biotehniški fakulteti, Univerze v Ljubljani. Za potrebe diplomske naloge izvajam anketno raziskavo o podobi Grosupljega in javnih zelenih površinah v naselju. Pri tem me zanima vaše mnenje o podobi naselja, o javnih zelenih površinah in o njihovi potrebnosti v Grosupljem.

Kot javne zelene površine so opredeljena tista zelena območja naselja, ki so dostopna vsem prebivalcem. To so lahko manjši parki, otroška igrišča, travniki in gozdna, hribovita ter bolj naravna območja, pa tudi drevoredi in zasaditve ter ureditve v stanovanjskih območjih ali pred posameznimi zgradbami javnega pomena. Izvzeti so zasebni vrtovi ob stanovanjskih hišah.

Anketa je anonimna. Prosila bi le, da so vaši odgovori odkriti in čim bolj natančni. Upoštevajte tudi, da se vprašanja nanašajo na kraj Grosuplje in ne na celotno občino.

Hvala za sodelovanje!

Klara Sulič

1 Koliko let že živite v Grosupljem?

1_ do 5 let
2_ 5 do 10 let
3_ 10 do 15 let
4_ več kot 15 let
5_ celo življenje *(izpusti vprašanje 4)*

2. Ali se čutite kot Grosupeljčan/-ka?

1_ da
2_ ne

3. Naštejte prvih pet značilnosti Grosupljega, ki vam pridejo na misel!

1_ _____
2_ _____
3_ _____
4_ _____
5_ _____

4. Kateri so razlogi, da ste se odločili živeti v Grosupljem in kako pomembni so bili pri vaši končni odločitvi? Z ocenami od 1 do 5 ocenite pomembnost posameznega razloga, pri čemer pomeni 1 popolnoma nepomemben pri končni odločitvi in 5 zelo/najbolj pomemben pri končni odločitvi. *(vprašanje za tiste, ki so na prvo vprašanje odgovorili z 1 do 4)*

1_ primerna cena stanovanj, hiš	1	2	3	4	5
2_ bližina Ljubljane	1	2	3	4	5
3_ dobre prometne povezave z Ljubljano	1	2	3	4	5
4_ sorodstvene ipd. povezave (možnost bivanja pri sorodnikih, lastnik zemlje ipd.)	1	2	3	4	5
5_ priporočila prijateljev, sorodnikov, znancev ipd.	1	2	3	4	5
6_ zeleno in mirno okolje	1	2	3	4	5
7_ dobro razvite gospodarske, družbene in trgovske dejavnosti v Grosupljem	1	2	3	4	5
8_ drugo *(napiš,i kaj!)*					
_____	1	2	3	4	5
_____	1	2	3	4	5

5. Zanima me, kakšen je vaš splošni vtis o Grosupljem. Kraj boste ocenjevali s pomočjo lestvic, sestavljenih iz para pridevnikov, ki imata nasprotni pomen (npr. lep – grd), in petstopenjske lestvice med njima. Če se vam zdi kraj npr. grd, boste obkrožili oceni 4 ali 5 (zelo grd), če se vam zdi lep, pa oceni 1 (zelo lep) ali 2.

lepo	1	2	3	4	5	grdo
tiho	1	2	3	4	5	hrupno
prostorno	1	2	3	4	5	tesno
dostopno	1	2	3	4	5	nedostopno
pregledno	1	2	3	4	5	nepregledno
prijazno	1	2	3	4	5	neprijazno
urejeno	1	2	3	4	5	neurejeno
razgibano	1	2	3	4	5	dolgočasno
varno	1	2	3	4	5	nevarno
čisto	1	2	3	4	5	umazano
primerno za družabne stike	1	2	3	4	5	neprimerno za družabne stike
pestro	1	2	3	4	5	enolično
mestno	1	2	3	4	5	podeželsko

6. Grosuplje se hitro širi in poziduje. Zanima me, kakšen je vaš odnos do tega. Podobno kot pri prejšnjem vprašanju boste s pomočjo lestvic para pomensko nasprotnih lastnosti ocenjevali posamezne posege v kraju.

Nove stanovanjske površine (ob Mercator centru, Sončni dvori, Dvori III in IV)

urejena okolica objektov	1	2	3	4	5	neurejena okolica objektov
dovolj otroških igrišč	1	2	3	4	5	premalo otroških igrišč
pregledno	1	2	3	4	5	nepregledno
razgibano	1	2	3	4	5	dolgočasno
primerna arhitektura	1	2	3	4	5	neprimerna arhitektura
primerna lokacija v odnosu do naselja	1	2	3	4	5	neprimerna lokacija v odnosu do naselja

Trgovska centra (Mercator, Tuš)

urejena okolica objektov	1	2	3	4	5	neurejena okolica objektov
razgibano	1	2	3	4	5	dolgočasno
primerna arhitektura	1	2	3	4	5	neprimerna arhitektura
primerna lokacija v odnosu do naselja	1	2	3	4	5	neprimerna lokacija v odnosu do naselja

Obrtne in gospodarske cone (avtoprevozništvo Kastelec, obrtna cona Sever, obrtna cona Rožna dolina, gospodarska cona Smrekec)

urejena okolica objektov	1	2	3	4	5	neurejena okolica objektov
dovolj vmesnega zelenja	1	2	3	4	5	premalo vmesnega zelenja
primerna arhitektura	1	2	3	4	5	neprimerna arhitektura
pregledno	1	2	3	4	5	nepregledno
razgibano	1	2	3	4	5	dolgočasno

7. Pred vami je zemljevid Grosupljega. Dobro si ga oglejte in na njem prosim določite:

1_ položaj hiše ali stanovanjskega bloka, v katerem stanujete. Označite ga z X.
2_ obkrožite s črnim svinčnikom, kje je po vašem mnenju center naselja.
2b_ v primeru odgovora 'Grosuplje nima centra' naj označijo, kje bi ga predlagali!

8. Zanima me, koliko ste zadovoljni s podobo kraja. Prosila bi vas, da pri vsaki od naslednjih fotografij prizorov iz Grosupljega ocenite privlačnost in urejenost le-tega. Oceno označite na lestvici od 1 do 5, pri čemer pomeni 5 – neprivlačno/neurejeno in 1 – zelo privlačno/zelo urejeno.

Privlačno 1 2 3 4 5 Neprivlačno
Urejeno 1 2 3 4 5 Neurejeno

Privlačno 1 2 3 4 5 Neprivlačno
Urejeno 1 2 3 4 5 Neurejeno

Privlačno 1 2 3 4 5 Neprivlačno
Urejeno 1 2 3 4 5 Neurejeno

Privlačno 1 2 3 4 5 Neprivlačno
Urejeno 1 2 3 4 5 Neurejeno

Privlačno 1 2 3 4 5 Neprivlačno
Urejeno 1 2 3 4 5 Neurejeno

Privlačno 1 2 3 4 5 Neprivlačno
Urejeno 1 2 3 4 5 Neurejeno

9. Kako pomembne so za vas naštete vrste zelenih površin? Ocena 1 pomeni, da je površina za vas povsem nepomembna, ocena 5 pa, da je zelo pomembna.

a. gozdne površine	1	2	3	4	5
b. prostori za vrtičke	1	2	3	4	5
c. ureditve ob potokih	1	2	3	4	5
d. otroška igrišča	1	2	3	4	5
e. parkovne površine	1	2	3	4	5
f. naravno zaraščena območja	1	2	3	4	5
g. površine ob šolah in vrtcih	1	2	3	4	5
h. športne površine	1	2	3	4	5
i. drevoredi	1	2	3	4	5
j. cvetlične gredice in okrasno grmičevje ob cestah, v križiščih in pred posameznimi objekti	1	2	3	4	5
k. zelenje v stanovanjskih območjih	1	2	3	4	5
l. zelenje v obrtnih conah	1	2	3	4	5
m. kmetijske površine na obrobju naselja	1	2	3	4	5
n. rekreacijske poti in pešpoti	1	2	3	4	5

10. Na zemljevidu iz vprašanja 7 določite prosim še sledeče:

3_ z rumenim svinčnikom obkrožite območje oziroma predel, kamor najraje zahajate v prostem času in ki vam je najbolj prijeten.
4_ z modrim svinčnikom označite poti, ki jih največkrat opravite peš pri dnevnih opravkih v naselju.
4b_ po dnevnih opravkih ne hodim peš

11. Kako pogosto vi ali člani vašega gospodinjstva v prostem času uporabljate urejene javne zelene površine v neposredni okolici vašega doma?

1_ nikoli
2_ nekajkrat na leto
3_ nekajkrat na mesec
4_ nekajkrat na teden
5_ če je le možno, vsak dan do eno uro
6_ če je le možno, vsak dan eno uro ali več
0_ v moji neposredni okolici takih površin ni *(ne bereš)*

11.1. *(za tiste, ki teh površin nikoli ne obiskujejo)* **Kateri so glavni razlogi za to, da ne obiskujete teh površin?**

1_ me ne privlačijo
2_ nimam časa
3_ nimam družbe
4_ nimam potrebe
5_ mi zadoščajo lastne površine ob hiši/stanovanju
6_ drugo, kaj: _____

12. Ali se vam zdijo naslednji prostori oziroma zelene površine v Grosupljem ustrezno urejeni oziroma zastopani v zadostni količini?
(1 – ustrezno, 2 – neustrezno; izbiro količine označi z √)

	ustreznost	premalo	ravno prav	preveč	ne obstaja je potreben
a. gozdne in druge naravne površine	_____	____	____	____	____
b. območja za vrtičke	_____	____	____	____	____
c. ureditve ob potokih	_____	____	____	____	____
d. javna otroška igrišča	_____	____	____	____	____
e. parkovne površine znotraj naselja	_____	____	____	____	____
f. gozdne parkovne površine	_____	____	____	____	____
g. javna športna igrišča in proste površine za šport	_____	____	____	____	____
h. drevoredi	_____	____	____	____	____
i. cvetlične gredice in okrasno grmičevje ob cestah, v križiščih in pred posameznimi objekti	_____	____	____	____	____
j. poljavne zelene površine v stanovanjskih območjih	_____	____	____	____	____
k. kolesarske in pešpoti v naselju	_____	____	____	____	____
l. rekreacijske poti v naravi	_____	____	____	____	____
m. zelenje v obrtnih conah	_____	____	____	____	____
n. drugo: _____	_____	____	____	____	____

13. Ponovno bi vas prosila, da si pozorno ogledate zemljevid Grosupljega in na njem označite naslednja območja:

1_ Območja v Grosupljem in njegovi neposredni okolici, ki jih vi ne bi dovolili pozidati (obkrožite z rdečo) in kjer bi dovolili zidati (označite z zeleno).
2_ Območja, na katera bi umestili športna igrišča, otroška igrišča, vrtičke, javne parkirne površine, ostalo rekreacijo. Kam bi umestili parkovno ureditev? Pri tem pomenijo športna igrišča območja s športnimi objekti, napravami in površinami, ostala rekreacija pa območja, kjer se prebivalci rekreirajo v naravi ali na drugih površinah, ki niso športna igrišča.

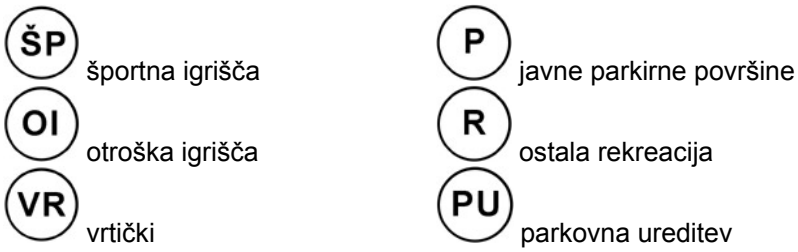

14. Spol 1_ženski 2_moški

15. Starost _____

16. Izobrazba

1_ nedokončana osnovna šola
2_ končana osnovna šola
3_ poklicna šola
4_srednja šola
5_ višja šola
6_ visoka šola
7_ univerzitetna

17. Poklic

1_ zaposlen
2_ dijak/študent
3_ gospodinja
4_ kmet
5_ upokojenec
6_ brezposeln
7_ samozaposlen

18. V katerem kraju ste zaposleni?

1_ Grosuplje
2_ drug kraj znotraj občine Grosuplje
3_ Ljubljana
4_ drugo _____

19. Koliko članov šteje vaše gospodinjstvo? _____

20. Koliko članov gospodinjstva je v posameznih starostnih skupinah?

1_ do 6 let _____
2_ od 7 do 15 let _____
3_ od 16 do 30 let _____
4_ od 31 do 65 let _____
5_ 65 ali več _____

Hvala za sodelovanje!

PRILOGA B

Seznam značilnosti Grosupljega (anketna raziskava, vprašanje 3)

frekvenca	*značilnosti Grosupljega*
24	neurejene ceste, kolesarske in pešpoti
23	bližina Ljubljane (dobra dostopnost in povezave, migracije)
16	hitra rast in razvoj (priseljevanje, nove gradnje)
15	spalno naselje Ljubljane
13	kazino Kongo
12	Koščakov hrib, Grosupeljščica
10	naravno okolje in kmetijska krajina
9	Louis Adamič, Sončni dvori, trgovska centra Mercator in Tuš
8	ni centra
7	cerkev (stara z mozaiki in nova), nova knjižnica, Taborska jama, Pekarna Grosuplje, mir, malo parkov in otroških igrišč
6	Koščakov drevored, prijazni in dostopni ljudje
5	zgodovinski pomen zdravstvenega doma, grb s konjem, akcija Mesto kipov, majhno mesto, dolgočasno, pusto, Romi, premalo kulturnega ter družabnega dogajanja in urbanizem, koncept urejanja ter arhitektura so slabi ali stihijski
4	stare domačije vzdolž Adamičeve ceste, tržnica z vodnjakom, šola Brinje, veliko gostinskih lokalov, niti mestno niti podeželsko, draga stanovanja in komunalne storitve
3	Adamičeva domačija v Prapročah, Adamičev spomenik, izobraževanje, šola na Adamičevi, Radensko polje, veliko zelenja v mestu, gozd, Avtotransporti Kastelec, gostinski lokali, veliko obrtnikov, podjetij in industrije, relativno poceni družabno življenje, z vsem na dosegu, lepo izhodišče za kolesarjenje, prijetno mesto, varno, veliko mladih, nogometno igrišče, premajhen zdravstveni dom
2	Janez Janša, grad Boštanj, Adamičev center, Brezje, upravni trikotnik z lepimi ureditvami, železniško križišče, domače, samozagledani in zahojeni ljudje, premalo otroških vrtcev, premalo športnih klubov in društev, ni nočnega življenja, nevarno, industrijske cone so neurejene, rabe se mešajo, veliko jih je
1	premalo javnega prometa z Ljubljano, grad Brinje, Magdalenska gora, svastika, otroški vrtec Tinkara, kulturni dom, veliko kulturnega in družabnega dogajanja, Družbeni dom, Brinje, Dvori, prvi blok v Grosuplju na Kolodvorski, Motvoz in platno, Black&Decker, individualna zazidava, gosto pozidano, centralnost, svež zrak, neproblematično parkiranje, posebnost narečja, cviček, neurejena tržnica, ni trgovskega centra, primanjkujeta bazen in stadion, slab odnos do kulturne dediščine, otroci brez prihodnosti, kipi so brez vsebine in koncepta, neurejeno, neprepoznavno

PRILOGA C

Območja širitev poselitve po letu 2000 (anketna raziskava, vprašanje 6)

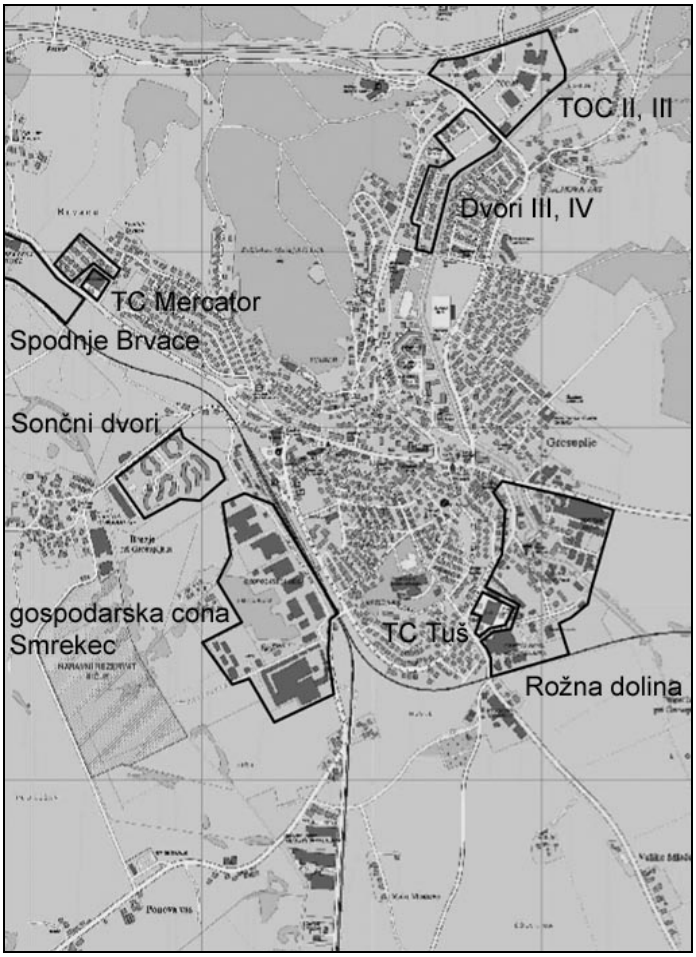

PRILOGA D
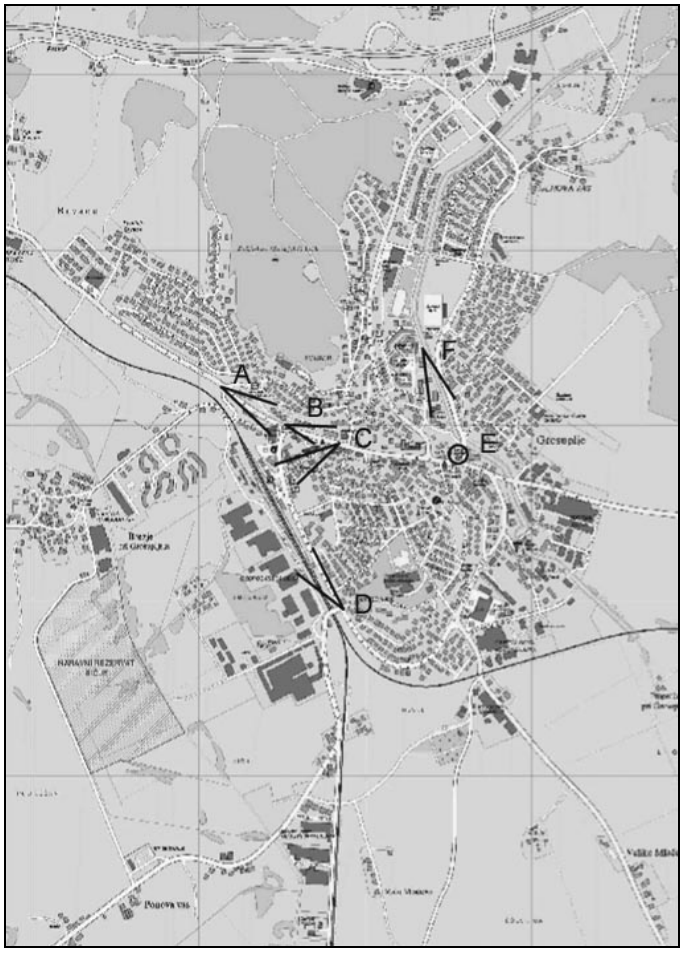
Umestitev posameznih prizorov v prostor mesta (anketna raziskava, vprašanje 8)